

รายงานการวิจัย

เรื่อง

สถานภาพและบทบาท

การเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

รายงานการวิจัย เรื่อง สถานภาพและบทบาทการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเล่มนี้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้มอบหมายให้ศูนย์วิจัยเอแบคชนวัตกรรมการจัดการและธุรกิจ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญดำเนินการวิจัยเพื่อศึกษาถึงการสร้างเสริมโอกาส วิธีการและกลไกการพัฒนาเครือข่ายในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ร่วมมือกันพัฒนาการศึกษาของชาติ เพื่อเป็นกรณีศึกษาสำหรับการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาหวังว่ารายงานการวิจัยเรื่องสถานภาพและบทบาทการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเล่มนี้ จะเป็นประโยชน์ยิ่งทั้งหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนในการรวมพลังปัญญาขับเคลื่อนการศึกษาของประเทศไทยให้เป็นฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสืบไป

(ศาสตราจารย์พิเศษชงทอง จันทรางศุ)
เลขาธิการสภาการศึกษา

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาสถานภาพและบทบาทการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน โดยคณะผู้วิจัยได้พิจารณาคัดเลือกหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีลักษณะพันธกิจ และโครงการที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต จาก 6 หน่วยงาน ได้แก่

หน่วยงานภาครัฐ 3 หน่วยงาน ประกอบด้วย

1) สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ โดยศึกษา "โครงการกิจกรรมการแก้จนแบบบูรณาการจัดการความรู้ (KM) เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง"

2) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยศึกษา "โครงการศึกษากระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง ตำบลวังแดง อำเภอตรอน จังหวัดอุดรธานี"

3) กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข โดยศึกษา "โครงการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการป้องกันและเฝ้าระวังผลกระทบต่อสุขภาพอย่างมีส่วนร่วม กรณีเขื่อนแควน้อย จังหวัดพิษณุโลก"

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ 1 หน่วยงาน คือ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย โดยศึกษา "โครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน"

หน่วยงานเอกชน 1 หน่วยงาน คือ เครือซีเมนต์ไทย (เอสซีจี) โดยศึกษา "โครงการกองทุนเครือซีเมนต์ไทยฟื้นฟูผู้ประสบภัยคลื่นยักษ์"

องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO's) 1 หน่วยงาน คือ มูลนิธิพระดาบส โดยศึกษา "โครงการโรงเรียนพระดาบส"

สำหรับการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการเสริมโอกาสจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ประชาชนได้เข้าถึงทุกคน 2) ศึกษาสภาพการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่จัดการเรียนรู้หลักสูตรระยะเวลาสั้นที่เน้นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้ใช้บริการให้สามารถพึ่งตนเองในการดำรงชีพในสภาพสังคมปัจจุบัน 3) ศึกษาวิธีการและกลไกของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ 4) ศึกษารูปแบบการพัฒนาเครือข่ายเพื่อการดำเนินงานการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

และ 5) เพื่อให้ได้ความชัดเจนเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทการเสริมสร้างสังคมแห่ง การเรียนรู้ตลอดชีวิตของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ทั้งนี้โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัย เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ควบคู่กับการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ในการศึกษากระบวนการสร้างเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งผลการวิจัยที่ศึกษามาได้ พบว่า

1. สถานภาพและบทบาทของภาครัฐและเอกชนในการเสริมสร้างโอกาสการเข้าถึงกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนทุกคน โดยส่วนใหญ่ใช้วิธีการจัดเวทีประชาคม การจัดกระบวนการกลุ่ม การจัดอบรมให้ความรู้ การดูงานนอกสถานที่ การประชาสัมพันธ์ ผ่านทางสื่อต่างๆ เช่น แกนนำชุมชน สื่อท้องถิ่น สื่อโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น นอกจากนี้มีการเข้าถึงประชาชน โดยเป็นพันธมิตรร่วมมือกับสถาบันการศึกษาที่มีหลักสูตรการเรียนการสอนนอกโรงเรียน และลงไปถึงชุมชน การจัดหลักสูตรทางด้านวิชาชีพเฉพาะด้าน ที่เน้นการฝึกปฏิบัติจริง และการให้การสนับสนุนด้านต่างๆ เช่น งบประมาณ อุปกรณ์ในการทำกิจกรรม เป็นต้น

สำหรับผู้ที่ได้รับประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จะเป็นกลุ่มประชาชนทั่วไป กลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากภัยต่างๆ กลุ่มที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา รวมทั้งหน่วยงาน สถาบันการศึกษา

2. การจัดการเรียนรู้ หลักสูตรระยะสั้นของภาครัฐและเอกชน ที่เน้นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตและการพึ่งตนเอง โดยส่วนใหญ่จะเป็นการอบรมในทางวิชาชีพ อาชีพเสริม รวมทั้งรูปแบบการดำเนินชีวิตเพื่อส่งเสริมให้พึ่งตนเอง อย่างยั่งยืน

ทั้งนี้โดยปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ส่วนใหญ่จะเป็นในเรื่องของความต่อเนื่อง ทั้งในการลงพื้นที่ และการติดตามประเมินผล รวมทั้งขาดแคลนบุคลากรในการทำงาน และบุคลากรผู้เชี่ยวชาญ

สำหรับปัจจัยที่ทำให้กิจกรรมต่างๆ สามารถบรรลุเป้าหมาย ได้แก่ บุคลากร คน (ความเป็นผู้นำ ความตั้งใจ ความอดทน ความซื่อสัตย์สุจริต) แนวทางหรือวิธีการการจัดทำกลุ่ม การให้ความสำคัญของภาครัฐในเชิงนโยบาย เป็นต้น

3. วิธีการและกลไกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เมื่อทำการวิเคราะห์ในกรณีความเหมือนและความแตกต่าง พบว่า

ความเหมือนของวิธีการและกลไก ได้แก่

1. มุ่งเน้นการพัฒนาคน พัฒนาอาชีพ โดยใช้วิธีการจัดตั้งกลุ่ม จัดเวทีประชาคม หรือการจัดประชุม เพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน เน้นการมีส่วนร่วม และค้นหาความต้องการที่แท้จริง ของประชาชนในชุมชน

2. มุ่งเน้นการพัฒนาคน พัฒนาอาชีพแบบยั่งยืน โดยพิจารณาจากพื้นฐานอาชีพ ของคนชุมชนเป็นหลัก จากนั้นมีการส่งเสริมและพัฒนาแบบต่อยอด

3. เรียนรู้โดยพาไปดูงาน หรือต้นแบบเพื่อให้เห็นแนวทางการทำแบบเชิงประจักษ์

4. กลุ่มเป้าหมายคือ ประชาชนทั่วไปทุกคนที่อยู่ในชุมชน ทั้งนี้เพื่อต้องการให้ชุมชน นั้นมีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้

5. ทำการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนก่อนลงพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย

ความแตกต่างของวิธีการและกลไก ได้แก่

1. วิธีการจัดตั้งกลุ่ม

- ภาครัฐ แนวทางการจัดตั้งกลุ่มภายในชุมชนส่วนใหญ่ เริ่มจากการเข้าหา กลุ่มแกนนำที่เป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน รองผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้ช่วย จากนั้นทำการแต่งตั้ง กลุ่มนี้ให้เป็นแกนหลักในการดำเนินการจัดการ และค้นหาสมาชิกเพื่อเข้าร่วมกลุ่ม

- ภาคเอกชน แนวทางการจัดตั้งกลุ่มเริ่มจากการเข้าหากลุ่มแกนนำที่เป็น ทางการเช่นกัน จากนั้นลงพื้นที่อย่างต่อเนื่องเพื่อค้นหาสภาพปัญหาภายในชุมชน และ กลุ่มคนที่จะเป็นแกนหลักในการจัดตั้งกลุ่มจริงๆ โดยไม่ได้มุ่งเน้นเฉพาะที่กลุ่มแกนนำ แต่มุ่งเน้นกลุ่มคนที่มีความตั้งใจจริงที่จะเข้าร่วมกลุ่ม

2. แนวทางการส่งเสริมอาชีพหลังจากการจัดตั้งกลุ่ม

- ภาครัฐ ส่งเสริมโดยการจัดฝึกอบรม และจัดหางบประมาณ

- ภาคเอกชน ส่งเสริมโดยเป็นที่ปรึกษา พี่เลี้ยงในการช่วยคิดหาวิธีการส่งเสริม อาชีพ หรือพัฒนากลุ่มอาชีพ

นอกจากนี้ได้ทำการวิเคราะห์ เพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค โดยใช้ SWOT Analysis เกี่ยวกับวิธีการและกลไกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน

4. รูปแบบของเครือข่ายการดำเนินงานสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

	ภาครัฐ	ภาคเอกชน
จุดแข็ง (Strengths)	<p>1. หากจะต้องมีการจัดฝึกอบรม ภาครัฐมีความพร้อมทั้งเครื่องมือ อุปกรณ์ บุคลากร หน่วยงาน ผู้เชี่ยวชาญ เนื่องจากลักษณะการทำงานเป็นแบบบูรณาการ</p> <p>2. ในการลงพื้นที่แต่ละครั้งชาวบ้านจะให้การต้อนรับเป็นอย่างดี เนื่องจากบทบาทหน้าที่ และภาพลักษณ์ที่อยู่ในส่วนของราชการ</p>	<p>1. การจัดตั้งกลุ่มนั้นเกิดจากความต้องการของประชาชนที่แท้จริง</p> <p>2. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนหรือพื้นที่เป้าหมาย เป็นข้อมูลพื้นฐานจากการสำรวจภายในชุมชนด้วยตนเอง ดังนั้นจึงทำให้ข้อมูลมีความเป็นปัจจุบัน (Update) และเป็น ข้อมูลที่แท้จริง</p>
จุดอ่อน (Weaknesses)	<p>1. ระบบการจัดการกลุ่ม ยังมีลักษณะเป็นทางการ ขาดความยืดหยุ่น</p> <p>2. กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นบางกลุ่มไม่ได้เกิดจากความต้องการของชาวบ้านจริงๆ แต่เป็นกลุ่มเลียนแบบที่เห็นจากการไปอบรมหรือดูงานมา</p>	<p>ต้องใช้เวลาในการฝังตัวที่ชุมชนนานหลายปี กว่าชาวบ้านจะให้การยอมรับ เชื่อถือ และพร้อมที่จะทำงานด้วย</p>
โอกาส (Opportunities)	<p>เพิ่มจำนวนของกลุ่มเป้าหมาย และขยายพื้นที่ในการดูแล เนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาคน และการพัฒนาอาชีพอย่างยั่งยืน</p>	<p>เพิ่มศักยภาพของคนในชุมชน เนื่องจากแกนนำกลุ่มไม่ได้เป็น แกนนำที่เป็นทางการเพียงอย่างเดียว ดังนั้นจึงเพิ่มโอกาสให้กลุ่มบุคคลอื่นแสดงศักยภาพในการเป็นผู้นำกลุ่มที่จัดตั้ง</p>
อุปสรรค (Threats)	<p>1. บางกลุ่มที่เกิดขึ้น เป็นกลุ่มจัดตั้งซึ่งสมาชิกที่เข้าร่วมกลุ่มนั้นยังมีจิตอาสาที่ไม่เพียงพอ ดังนั้นจึงทำให้กลุ่มไม่มีความเข้มแข็ง และบางกลุ่มต้องปิดตัวลง</p> <p>2. การจัดทำกลุ่ม การฝึกอบรม หรือการประชุม จะเป็นในช่วงเวลางานหรือช่วงเวลาประกอบอาชีพของคนในชุมชน ทำให้สมาชิกที่เข้าร่วมนั้นไม่ครบ</p>	<p>1. บทบาทหน้าที่เป็นเพียงที่ปรึกษา/พี่เลี้ยง ประกอบกับข้อมูลข่าวสารต่อ NGO's ในเชิงลบ จึงทำให้ชาวบ้านบางคนไม่ให้ความเชื่อถือต่อภาพลักษณ์หรือบทบาท จนทำให้เกิดการต่อต้าน บางครั้ง โดยเฉพาะในช่วงที่เข้าชุมชนในช่วงแรก</p> <p>2. บุคลากรน้อยจึงทำให้มีข้อจำกัดในเรื่องพื้นที่ในการดูแล</p>

สำหรับการพัฒนาเครือข่ายเพื่อการดำเนินงานพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน พบว่า

- ลักษณะการประสานงานของหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน โดยส่วนใหญ่จะเป็น การประสานงานภายในหน่วยงานด้วยตนเอง โดยภาครัฐจะประสานงาน หรือทำงานกับ หน่วยงานของรัฐ ในขณะที่เดียวกันภาคเอกชน จะประสานงาน หรือทำงานกับหน่วยงานของ เอกชน ดังนั้นลักษณะของเครือข่ายของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เกือบจะไม่มีการทำงาน ร่วมกันเลย

- รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายระหว่างหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน กับชุมชนหรือ กลุ่มเป้าหมาย มีการประสานงานหรือทำงานเป็นแบบสองทาง ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐและ เอกชน เข้าไปฝึกอบรม ให้ความรู้ จัดกระบวนการกลุ่ม จัดประชุม กับประชาชนหรือกลุ่ม เป้าหมายในชุมชน ขณะเดียวกันภาครัฐและเอกชนได้เปิดโอกาสให้ประชาชนหรือกลุ่ม เป้าหมายที่สนใจได้เข้ามาประชุม หาความรู้ และเข้าร่วมอบรมกับหน่วยงาน

- รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายระหว่างชุมชนกับชุมชน ลักษณะของการพัฒนา เครือข่ายจะเป็นในรูปแบบการดูงาน และการทำกลุ่มพัฒนาอาชีพร่วมกัน

5. สถานภาพและบทบาทการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน จะเป็นลักษณะดังนี้

1. กระตุ้น และส่งเสริมประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายในชุมชน เพื่อให้มีการ พัฒนาอาชีพอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน โดยใช้วิธีการจัดกระบวนการกลุ่ม จัดทำเวทีชาวบ้าน หรือการอบรมให้ความรู้ เปิดเป็นหลักสูตรการเรียนการสอน เป็นต้น

2. มุ่งเน้นการสร้างเครือข่าย และพัฒนาเครือข่ายภายในชุมชนให้มีการขยายต่อ อย่างต่อเนื่อง

	หน้า
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ก
คำนำ	จ
สารบัญ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
- หลักการและเหตุผล	1
- วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
- ขอบเขตของการวิจัย	3
- ประเด็นในการศึกษา	4
- คำถามการวิจัย	5
- คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	5
- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
- หลักและปรัชญาของการเรียนรู้ตลอดชีวิต	9
- แนวนโยบายแห่งรัฐเกี่ยวกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต	16
- เครือข่ายการเรียนรู้	19
- การศึกษานอกระบบของไทย	20
- โครงการที่ส่งเสริมการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต	28
- สภาพปัญหาการศึกษาตลอดชีวิตในภาพรวม	36
- บทเรียนการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศที่คัดสรร	37
บทที่ 3 ระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัย	40
- กระบวนการดำเนินโครงการวิจัย	40
- กลุ่มประชากรเป้าหมายในการศึกษา	43
- รายละเอียดของกลุ่มเป้าหมายและขนาดตัวอย่าง ในกระบวนการดำเนินโครงการ	44

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	47
- โครงการกิจกรรมการแก้จนแบบบูรณาการจัดการความรู้ (KM) เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง	49
- โครงการศึกษากระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง	64
- โครงการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการป้องกันและเฝ้าระวังผลกระทบต่อสุขภาพอย่างมีส่วนร่วม กรณีเขื่อนแควน้อย จังหวัดพิษณุโลก	81
- โครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน	97
- โครงการกองทุนเครือข่ายเชียงใหม่พื้นฟูผู้ประสบภัยคลื่นยักษ์	112
- โครงการโรงเรียนพระดาบส	133
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผล	148
บรรณานุกรม	157
ภาคผนวก	161
แบบสอบถาม	
- การมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมโครงการกิจกรรมการแก้จนแบบบูรณาการจัดการความรู้ (KM) เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง	
- การมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมโครงการตามแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองของตำบลวังแดง อำเภอตรอน จังหวัดอุดรธานี	
- การมีส่วนร่วมในโครงการการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการป้องกันและเฝ้าระวังผลกระทบต่อสุขภาพอย่างมีส่วนร่วม กรณีเขื่อนแควน้อย จ.พิษณุโลก ของประชาชนตำบลคันไ้	
- การมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมโครงการชีวิตวิถีเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน	
- การมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมโครงการพระดาบส	
คณะผู้จัดทำ	

สารบัญตาราง

	หน้า
- ตารางแสดงแหล่งที่มาของผลการศึกษาคำแนกตามโครงการ	48

สารบัญภาพ

- แผนภาพแสดงสถานะแวดล้อมการพัฒนาพันธกิจบริการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน	33
- กรอบแนวคิดการวิจัย	39
- แผนภาพการจัดการความรู้โดยโมเดลปลาทุ	55
- รูปแบบการสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ โครงการกิจกรรม การแก้จนแบบบูรณาการการจัดการความรู้ (KM) เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง	62
- แผนผังโครงสร้างการทำงานร่วมกันของเครือข่ายแผนแม่บทชุมชน พึ่งตนเอง 4 ภาค	78
- รูปแบบการสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ (โครงการสร้าง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการป้องกันและเฝ้าระวังผลกระทบ ต่อสุขภาพอย่างมีส่วนร่วม กรณีเขื่อนแควน้อย จังหวัดพิษณุโลก	92
- รูปแบบการสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ (โครงการชีวิตดีเพื่อ การพัฒนาอย่างยั่งยืน)	109
- รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในโครงการ (โครงการกองทุนเครือข่ายเชียงใหม่ ฟื้นฟูผู้ประสบภัยคลื่นยักษ์)	123
- รูปแบบการสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ (โครงการกองทุน เครือข่ายเชียงใหม่ฟื้นฟูผู้ประสบภัยคลื่นยักษ์)	126
- รูปแบบการสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ (โครงการโรงเรียนพระดาบส)	144

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

การเรียนรู้เป็นครรลองของชีวิตที่เกิดขึ้นทุกแห่ง ทุกเวลา ต่อเนื่องยาวนานไปตราบจบชีวิต พฤติกรรมของบุคคลเริ่มเรียนรู้จากครอบครัว ชุมชน แหล่งการเรียนรู้ สถาบันการศึกษา สื่อเทคโนโลยี สารสนเทศและการเรียนรู้วิถีสังคม กว้างไกลทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ประเทศไทยในฐานะที่เป็นสมาชิกประเทศหนึ่งของประชาคมโลก สังคมไทยไม่สามารถหยุดนิ่งอยู่กับที่ได้ในท่ามกลางภาวะแข่งขันในตลาดโลก สังคมไทยต้องเร่งสร้างความได้เปรียบในด้านทรัพยากรมนุษย์และเทคโนโลยีเพื่อรองรับอุตสาหกรรมการผลิตและการบริการยุคใหม่ที่มีความสามารถแข่งขันในเวทีการค้าโลก ทิศทางการพัฒนาประเทศต้องเน้นการอยู่รอดทางเศรษฐกิจพร้อมกับความยั่งยืนทางสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นสังคมที่มีการรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรม และค่านิยมที่ดีอันเป็นเอกลักษณ์แบบไทยให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคงได้โดยการส่งเสริมและพัฒนาคุณค่าทางปัญญาของคนในชาติ

ครรลองของชีวิตมนุษย์ที่ต้องปฏิบัติ กล่าวคือ มนุษย์มีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เพื่อการดำรงชีวิตอยู่และดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การศึกษาเป็นกระบวนการหนึ่งของการเรียนรู้ ซึ่งการศึกษาเฉพาะภายในระบบนั้นอาจจะไม่เพียงพอต่อการเรียนรู้เพื่อที่จะปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ ดังนั้นแนวคิดในเรื่องเมืองแห่งการเรียนรู้หรือสังคมแห่งการเรียนรู้ จึงได้เกิดขึ้น และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ พ.ศ.2513 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนให้บุคคล นายจ้าง องค์กร และสถาบันต่างๆ ได้มีส่วนร่วมในการส่งเสริม และพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนโดยรวมรวมทั้งทำให้ชุมชนสามารถปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

รัฐบาลปัจจุบันได้มีการดำเนินการเร่งรัดปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ทุกรูปแบบ เพื่อให้ประชาชนในชาติเรียนรู้เท่าทันกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมโลกยุคโลกาภิวัตน์ สนับสนุนให้มีการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เน้นการพัฒนาคนให้มีความรู้คู่คุณธรรม และจริยธรรม เตรียมความพร้อมให้สอดคล้องกับการพัฒนาและการแข่งขันของประเทศ นอกจากนี้ คณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2548 ได้ให้ความเห็นชอบการบริหารประเทศโดยให้มีการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เพื่อเป็นแนวคิดและทิศทางการบริหารราชการแผ่นดินอันจะนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป ทั้งนี้ ได้มอบหมายให้กระทรวงศึกษาธิการเป็นเจ้าภาพหลัก ประเด็นยุทธศาสตร์ของแผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2548-2551 เป็นประเด็นตามมติคณะรัฐมนตรี ซึ่งได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคนและสังคมที่มีคุณภาพ โดยระบุ " ... สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ... เตรียมความพร้อมให้สอดคล้องกับการพัฒนาและการแข่งขันของประเทศ" และตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ได้ระบุอย่างชัดเจนว่า "การศึกษา" เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกฝน การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สอดรับกับ "การศึกษาตลอดชีวิต" ซึ่งเป็นการศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

จากข้อความดังกล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ความเกี่ยวข้องกับการศึกษานั้นไม่ใช่เฉพาะบุคคล กับสถาบันการศึกษาเท่านั้น แต่ยังรวมถึงหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่ร่วมกัน ช่วยกันในการสร้างสรรค์ความก้าวหน้าทางวิชาการ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา จึงมีความสนใจต่อหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน ณ ปัจจุบันว่า ได้มีบทบาท สถานภาพในการส่งเสริมและสร้างสรรค์สังคมแห่งการเรียนรู้อย่างไรบ้าง ทั้งนี้เพื่อค้นหาแนวทางสำหรับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับประเทศไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการสร้างเสริมโอกาสจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ประชาชนได้เข้าถึงทุกคน
2. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่จัดการเรียนรู้หลักสูตรระยะเวลาสั้นที่เน้นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้ใช้บริการให้สามารถพึ่งตนเองในการดำรงชีพในสภาพสังคมปัจจุบัน
3. เพื่อศึกษาวิธีการและกลไกของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ
4. เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาเครือข่ายเพื่อการดำเนินการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

5. เพื่อให้ได้ความชัดเจนเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาสถานภาพและบทบาทการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของหน่วยงานภาครัฐการ รัฐวิสาหกิจ องค์กรพัฒนาเอกชนและภาคเอกชน รวม 6 หน่วยงาน คือ กระทรวงศึกษาธิการ (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน) กระทรวงสาธารณสุข (กรมอนามัย) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน) การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) เครือซีเมนต์ไทย (เอสซีจี) และมูลนิธิพระดาบส

2. โครงการที่ศึกษาจากหน่วยงานในข้อ 1 เป็นโครงการที่ได้ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้วหรือกำลังดำเนินการอยู่ภายใต้งบประมาณของปี 2549 ซึ่งประกอบด้วย

- โครงการกิจกรรมการแก้จนแบบบูรณาการจัดการความรู้ (KM) เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง “การจัดการความรู้แก้จนเมืองนคร จังหวัดนครศรีธรรมราช”
หน่วยงาน : สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ
- โครงการศึกษากระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง ตำบลวังแดง อำเภอตรอน จังหวัดอุดรธานี
หน่วยงาน : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์
- โครงการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการป้องกันและเฝ้าระวังผลกระทบต่อสุขภาพอย่างมีส่วนร่วม กรณีเขื่อนแควน้อย จังหวัดพิษณุโลก
หน่วยงาน : กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข
- โครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน
หน่วยงาน : การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.)
- โครงการกองทุนเครือซีเมนต์ไทยฟื้นฟูผู้ประสบภัยคลื่นยักษ์
หน่วยงาน : เครือซีเมนต์ไทย (เอสซีจี)
- โครงการโรงเรียนพระดาบส
หน่วยงาน : มูลนิธิพระดาบส

3. การวิจัยครั้งนี้ได้ให้ความสำคัญกับข้อมูลด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยมากกว่าการศึกษาในระบบ

ประเด็นในการศึกษา

1. ข้อมูลทั่วไปของโครงการ
 - ที่มาของโครงการ (หลักการและเหตุผล)
 - วัตถุประสงค์
 - กลุ่มเป้าหมาย (ผู้ได้รับประโยชน์)
 - เป้าหมายของโครงการ
 - แหล่งเงินทุนในการดำเนินโครงการ
 - ระยะเวลาในการดำเนินโครงการ
 - รางวัลที่เคยได้รับ
2. โครงสร้างและกระบวนการปฏิบัติงาน
 - คณะทำงาน (องค์ประกอบของคณะกรรมการ, การประชุมวางแผน, เครือข่ายในการทำงาน)
 - การกำหนดวิธีการ ระเบียบ และข้อปฏิบัติในการทำกิจกรรมการเรียนรู้
 - ระบบการติดตามและประเมินผล
3. ระบบการจัดการและการบริหารความรู้
 - การเสริมสร้างโอกาสในการเข้าถึงกิจกรรมการเรียนรู้
 - หลักสูตรระยะสั้นที่เน้นการส่งเสริมคุณภาพชีวิต
 - เนื้อหาสาระ (องค์ความรู้) ที่ถ่ายทอด
 - การส่งเสริมและสร้างกลไกการเรียนรู้
 - ความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วม ความสามารถในการดำเนินงาน และการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน
 - ผลประโยชน์ต่อบุคคลและสมาชิกในชุมชน
4. รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้
 - การสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้
 - การพัฒนาการเรียนรู้ของหน่วยงานหรือชุมชนในลักษณะอื่นๆ
5. การวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT Analysis)

คำถามการวิจัย

1. การเสริมสร้างโอกาสการเข้าถึงกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน ซึ่งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ได้ดำเนินการปัจจุบันนั้นมีสถานภาพและบทบาทอย่างไรบ้าง แล้วกิจกรรมการเรียนรู้ใดบ้างที่ดำเนินการเป็นประจำและมีความต่อเนื่องเรื่อย ๆ มา รวมทั้งให้จำแนกผู้ได้รับผลประโยชน์มีใครบ้าง
2. หน่วยงานภาครัฐและเอกชนใดบ้างที่มีการจัดการเรียนรู้หลักสูตรระยะสั้นที่เน้นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้ใช้บริการให้สามารถพึ่งศักยภาพของตนเองในการยังชีพตามสภาพสังคมปัจจุบัน แล้วหน่วยงานต่าง ๆ เหล่านี้มีองค์ความรู้และกระบวนการจัดการเรียนรู้ในแต่ละหลักสูตรอย่างไร
3. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามข้อ 1 และข้อ 2 มีอะไรบ้าง แล้วเท่าที่ดำเนินการอยู่ได้นั้นมีอะไรบ้างที่ช่วยให้กิจกรรมต่างๆ สามารถบรรลุเป้าหมาย
4. สภาพโดยรวมของวิธีการและกลไกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เมื่อทำ SWOT Analysis ได้ผลลัพธ์อย่างไรและเปรียบเทียบกันแล้วมีความแตกต่างกันอย่างไร
5. แนวทางการส่งเสริมวิธีการและสร้างกลไกของสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ควรดำเนินการอย่างไร และระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชนนั้นควรมีจุดเน้นที่แตกต่างกันอย่างไรบ้าง
6. รูปแบบของเครือข่ายการดำเนินงานสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตจากข้อ 1-5 ควรมีลักษณะและมีรายละเอียดของคู่มือการดำเนินการอย่างไร และเพื่อความต่อเนื่องของการพัฒนาเครือข่ายสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นจากผลการศึกษาครั้งนี้ควรมีข้อเสนอแนะอย่างไร

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มีการให้คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัยตามความหมายในคู่มือการสรรหาและคัดเลือกสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ โดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550 และ 2551) ดังนี้

สังคม หมายถึง คนที่มีจำนวนมากพอสมควรที่อยู่รวมกันในอาณาบริเวณเดียวกัน มีความสัมพันธ์กันตามวัฒนธรรมและตามวิถีชีวิตที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างพึงพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีระเบียบ กฎเกณฑ์และมีความเชื่อถือที่สำคัญ ๆ ร่วมกัน ตลอดจนมีการสังสรรค์หรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกันเองและระหว่างบุคคลกับชุมชน

การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการพัฒนาคนที่มุ่งประโยชน์ของคนเป็นหลักเน้น กระบวนการคิดและปฏิบัติจริงโดยเรียนรู้องค์ความรู้ต่างๆ ผ่านผู้รู้ สื่อ เทคโนโลยี สารสนเทศ แหล่งการเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างสอดคล้องตามความสามารถ ความถนัดและตาม ความสนใจของคนนั้นๆ ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้คนมีความสุขและสามารถนำสิ่งเรียนรู้ ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ได้ในทางสร้างสรรค์

สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง กระบวนการทางสังคมที่เกื้อหนุน ส่งเสริมให้บุคคลหรือสมาชิกในชุมชน/สังคมเกิดการเรียนรู้ โดยผ่านสื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศ แหล่งการเรียนรู้ องค์ความรู้ต่างๆ จนสามารถสร้างความรู้ สร้างทักษะ มีระบบการจัดการ ความรู้ และระบบการเรียนรู้ที่ดี มีการถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ร่วมกัน ทุกภาคส่วนในสังคม ทำให้เกิดพลังสร้างสรรค์ และใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการเลือกและ ตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาอย่างเหมาะสม ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง

ปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก (Key Individuals) คือ ผู้แทนซึ่งมาจากกลุ่มบุคคลที่สามารถสร้างความเชื่อถือให้แก่ประชาชนในพื้นที่และเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนด และผลักดันในการทำให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ภายในพื้นที่

สถาบันต่างๆ ที่เป็นตัวหลัก (Key Institutions) คือ ผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการก่อให้เกิดการริเริ่มในขั้นต้นของประชาชนในการจัดกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่

กลุ่มที่เป็นแกนกลาง (Core Groups) คือ ผู้แทนจากกลุ่มชาวบ้านซึ่งรวมตัวกันเป็นกลุ่ม อาสาสมัครสำหรับร่วมกันทำกิจกรรมในการพัฒนาชุมชน โดยความสมัครใจและอุทิศเวลา และทรัพยากรอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง

กลุ่มสนใจ (Wider Interests) คือ เป็นบุคคลทั่วไปในชุมชนที่มีความกระตือรือร้น และเข้าร่วมกิจกรรมซึ่งจัดขึ้นในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ โดยขณะที่ร่วมทำกิจกรรมนั้นๆ จะเป็นผู้แสดง ความคิดเห็นเพื่อสนับสนุนและเสนอแนะเพื่อการพัฒนากิจกรรมที่จัดขึ้น

นายจ้างที่เป็นตัวหลัก (Key Employers) คือ ผู้แทนของหน่วยงานภาคเอกชน ซึ่งมาจากสถานประกอบการ โดยมีบทบาทสำคัญต่อการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการพัฒนา ชุมชนและสานต่อในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของประชาชนในพื้นที่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ความชัดเจนเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทการเสริมสร้างสังคมแห่ง การเรียนรู้ตลอดชีวิตของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

2. ได้แนวทางการสร้างและรูปแบบการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ เอื้อให้หน่วยงาน/องค์กรอื่นได้ร่วมเป็นเครือข่ายแห่งสังคมการเรียนรู้

3. ประชาชนทั่วประเทศ โดยเฉพาะระดับท้องถิ่นได้มีแนวทางการเข้ารับการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่นำไปสู่ความสามารถพึ่งตนเองในการดำรงชีพในสภาพสังคมปัจจุบัน

4. องค์กร หน่วยงานและสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนได้มีส่วนร่วมในการจัดบริการได้อย่างเข้าถึงชุมชน อันนำไปสู่การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับการดำรงชีพของคนและกลุ่มคนในพื้นที่

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในโครงการวิจัยเรื่อง สถานภาพและบทบาท การเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน มีกรอบในการศึกษา ดังนี้

1. หลักและปรัชญาของการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 - ความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 - ความเป็นมาของแนวคิดเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 - ความสำคัญและความจำเป็นของการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 - หลักการเรียนรู้ตลอดชีวิต
2. แนวนโยบายแห่งรัฐเกี่ยวกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
3. เครือข่ายการเรียนรู้
 - ความหมายของเครือข่ายการเรียนรู้
 - องค์ประกอบสำคัญของเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน
4. การศึกษานอกระบบของไทย
 - ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในการจัดการศึกษานอกระบบ
 - สภาพการให้บริการการศึกษานอกระบบ
5. โครงการที่ส่งเสริมการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 - รูปแบบและการวางโครงการ
 - การวิเคราะห์โครงการ
 - ลักษณะสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ
6. สภาพปัญหาการศึกษาตลอดชีวิตในภาพรวม
7. บทเรียนการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศที่คัดสรร

1. หลักและปรัชญาของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

● ความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การเรียนรู้ตลอดชีวิตและการศึกษาตลอดชีวิต เป็นคำที่มักถูกนำมาใช้แทนกันบ่อยครั้ง แต่หากพิจารณาความหมายโดยละเอียด พบว่า มีความแตกต่างกันอยู่บ้าง โดยความแตกต่างของคำทั้งสองอยู่ที่คำว่า การเรียนรู้ (Learning) และคำว่า การศึกษา (Education) กล่าวคือ การเรียนรู้ หมายถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเป็นผลมาจากประสบการณ์ โดยพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นอาจเปลี่ยนแปลงไปในทางดีหรือทางไม่ดีก็ได้ แต่คำว่า "การศึกษา" หมายถึงเฉพาะการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นไปในทางที่ดีและสังคมยอมรับเท่านั้น

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (2542) ในมาตรา 4 ได้ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตไว้ว่า เป็นการศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

สุนทร สุนันท์ชัย (2532) ได้อธิบายความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตไว้ในเอกสาร การสอนชุดการศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษานอกระบบของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ไว้ดังนี้

การเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) หมายถึง การรับความรู้ ทักษะ และเจตคติ ตั้งแต่เกิดจนตาย ทั้งได้จากโรงเรียนและนอกโรงเรียน โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ มีการจัดและไม่จัดตั้ง ทั้งมีการวางแผนและไม่มีการวางแผน แต่ถ้าต้องการจะเรียนรู้อย่างเป็นกิจลักษณะ และเกิดผลจริงจัง และมีความต่อเนื่องกันโดยตลอดก็จำเป็นต้องมีการวางแผนการเรียน และดำเนินกิจกรรมไปตามแผนที่ตั้งไว้ ซึ่งการเรียนรู้อาจการวางแผนจะทำให้เกิดความต่อเนื่องในประสบการณ์การเรียนและบังเกิดเป็นการเรียนรู้ที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

การศึกษาตลอดชีวิต (lifelong education) หมายถึง การจัดกระบวนการให้มีผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) ดังนั้นจึงมีลักษณะดังนี้

1. เป็นการดำเนินการตลอดชีวิตของบุคคล
2. เป็นการจัดที่มีการวางแผน ทำให้ได้รับความรู้ ทักษะ และเจตคติ อันจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา จนในที่สุดทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองเต็มศักยภาพ
3. เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจของผู้เรียนที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง
4. ใช้แหล่งการเรียนทุกประเภท ทั้งแบบในระบบ (formal) นอกระบบ (nonformal) และไม่เป็นทางการหรือตามอัธยาศัย (informal)

การศึกษาตลอดชีวิต จึงเป็นการศึกษาทั้งหมดของชีวิตมนุษย์จากเกิดจนตาย มุ่งพัฒนา มนุษย์ให้ปรับตัวเข้ากับ การเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบัน และพัฒนาต่อไปให้เต็มศักยภาพ ของบุคคลแต่ละคน เป็นการศึกษาที่เกิดจากแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง จากแหล่ง การเรียนทุกชนิด ทั้งในระบบ นอกกระบบ และไม่ใช่วางการ

สุนทร สุนันท์ชัย (2543) อ้างถึงคำเสนอแนะของ UNESCO (1976) ว่า การศึกษา ตลอดชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง แผนรวมที่มุ่งเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบ การศึกษาในปัจจุบัน และพัฒนาศักยภาพทางการศึกษานอกกระบบ การศึกษาในแผนๆ ที่ว่านี้ บุคคลพึงเป็นผู้จัดการศึกษาของตนเองจากการประสานสัมพันธ์ความคิดและการกระทำการศึกษา และการเรียนจะไม่จำกัดตนเองอยู่เพียงในโรงเรียน แต่จะขยายออกตลอดชีวิต รวมทั้งทักษะ และความรู้ทุกสาขาวิชา ใช้วิธีการทุกอย่าง ให้โอกาสแก่คนทุกคนให้ได้มีการพัฒนาตนเอง อย่างเต็มที่ การศึกษาและการเรียนรู้ของเด็ก คนหนุ่มสาวและผู้ใหญ่ทุกอายุ และทุกรูปแบบ ควรรวมกันถือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

สุมาลี สังข์ศรี (2544) อธิบายว่านักการศึกษาบางท่านที่ใช้คำว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) นั้นเป็นการมองในแง่ของตัวผู้เรียน จากความเชื่อหรือสมมติฐานว่า ตัวบุคคลคือผู้ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ การเรียนรู้จึงเป็นกิจกรรมของผู้เรียน ซึ่งการเรียนรู้เป็น กิจกรรมที่เกิดขึ้นในทุกช่วงชีวิตตลอดชีวิตของผู้เรียนอยู่แล้ว แต่การศึกษาเป็นกลไกสำคัญ การที่จะทำให้การเรียนรู้นั้นเป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม มีคุณภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด ในการพัฒนาผู้เรียนได้ ดังนั้นจึงพบว่านักการศึกษาจำนวนมากใช้คำสองคำนี้แทนกันหรือใช้ ในความหมายเดียวกันในภาพรวม

สำหรับคำว่าการศึกษาตลอดชีวิตนักการศึกษาบางท่านอาจมองในแง่ของการให้ แนวทาง หรือการเป็นผู้จัดที่จะต้องเตรียมกระบวนการหรือประสบการณ์อย่างไร จึงจะทำให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมตลอดชีวิตของผู้เรียน ขณะที่คำว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต มักจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับตัวผู้เรียนว่าหลังจากที่มีผู้จัดการศึกษาให้แล้ว ผู้เรียนจะเรียนรู้ ด้วยตนเองอย่างไร เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างไร อย่างไรก็ตามหากพิจารณาถึงผลลัพธ์ อันเป็นเป้าหมายปลายทางของคำว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตและการศึกษาตลอดชีวิตนั้นพบว่า เป็นสิ่งเดียวกันคือความต้องการให้บุคคลได้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิตของตน โดยเรียนรู้ อย่างเหมาะสมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและสังคม

สุมาลี สังข์ศรี (2544) สรุปความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตไว้ว่าเป็นการศึกษา ในภาพรวมทั้งหมด ครอบคลุมทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกกระบบ และการศึกษา ตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่จัดให้แก่บุคคลทุกช่วงอายุตั้งแต่เกิดจนตาย มีรูปแบบหลากหลาย มีความสัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิตทั้งด้านสังคม สิ่งแวดล้อม ศาสนา เศรษฐกิจ การเมือง

มีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาบุคคลอย่างเต็มศักยภาพ ให้มีความรู้ ทักษะและประสบการณ์ อย่างเพียงพอต่อการดำรงชีวิต สามารถประกอบอาชีพและปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสมในทุกช่วงชีวิต

Peterson (1979) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลตลอดช่วงชีวิตของเขา อันเป็นผลมาจากกระบวนการพัฒนาสติปัญญา สังคมและบุคคล การเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่ได้ครอบคลุมเฉพาะการศึกษาของผู้ใหญ่แต่เป็นการศึกษาสำหรับทุก ๆ ช่วงของชีวิตตั้งแต่แรกเกิด การศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษาจนถึงผู้สูงอายุ เกิดขึ้นตั้งแต่เกิดจนตาย ส่วนการศึกษาตลอดชีวิต หมายถึงกระบวนการของการจัดโอกาสทางการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ เพื่อสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของมนุษย์

Cropley and Dave (1978) กล่าวถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิตหรือการศึกษาตลอดชีวิตว่าเป็นการศึกษาที่มีการผสมผสานกัน 2 มิติ คือ มิติแนวตั้ง ซึ่งมองว่าบุคคลควรได้รับการศึกษา ทุกช่วงเวลาตลอดชีวิตของเขา การศึกษาในโรงเรียนเป็นเพียงช่วงหนึ่งของชีวิต จึงไม่เพียงพอที่จะครอบคลุมความต้องการของชีวิตทั้งหมดได้ ช่วงชีวิตที่ยาวนานที่สุดของบุคคลคือ หลังจบจากโรงเรียนไปแล้ว ดังนั้นการศึกษาหรือเรียนรู้จากภายนอกโรงเรียนจึงมีความสำคัญ แก่บุคคลมาก และควรจะใช้วิธีการที่หลากหลาย ส่วนมิติแนวนอนจะมองว่าการศึกษากับชีวิต เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกัน การศึกษา การเรียนรู้ควรจะประสานกันหลายๆ ส่วน ทั้งในโรงเรียน และแหล่งเรียนรู้อื่นๆ โดยมีทั้งการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย โดยแหล่ง การเรียนรู้ควรจะเป็นลักษณะของเครือข่ายที่ผสมผสานรูปแบบและแหล่งการเรียนรู้ที่อยู่ในชุมชนและควรมีความสัมพันธ์กับชีวิตจริง

การศึกษาตลอดชีวิตจึงเป็นรูปแบบของการเรียนรู้ของมนุษย์ที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต นับตั้งแต่เกิดจนตาย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนามนุษย์ได้อย่างเต็มศักยภาพของ แต่ละบุคคลในแต่ละช่วงวัย และให้สามารถปรับตัวได้ทันกับความก้าวหน้าตามโลกาภิวัตน์

● ความเป็นมาของแนวคิดเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2549) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของแนวคิดเรื่อง การเรียนรู้ตลอดชีวิต ใน "รายงานการวิจัย เรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาการศึกษา ไทยกับนานาชาติ : นวัตกรรมด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อยกระดับการศึกษาของแรงงานไทย" ว่าเป็นแนวคิดที่มีการนำเสนอเป็นครั้งแรกในการประชุมระดับนานาชาติทางการศึกษาในช่วง ปลายยุค 1960 ต่อเนื่องกับต้นยุค 1970 โดยกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วเสนอให้เปลี่ยนแปลง จุดเน้นจากการศึกษาในโรงเรียนไปสู่การศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิตของบุคคล

รายงานฉบับข้างต้น ได้อ้างอิงงานเขียนของ Skager and Dave ที่กล่าวว่า องค์การ
ศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ UNESCO เป็นองค์กรที่มีบทบาท
ในการส่งเสริมแนวคิดนี้ไปสู่การปฏิบัติในประเทศต่างๆ โดยเริ่มจากการใช้คำว่า
"การศึกษาตลอดชีวิต" ในการทำแผนงบประมาณสำหรับกิจกรรมขององค์กรในช่วงปี
ค.ศ.1963-1964 เป็นการกล่าวถึง การศึกษาตลอดชีวิตของผู้ใหญ่ และต่อมาในแผนงบประมาณ
ของช่วงปี ค.ศ.1969-1970 มีการให้ความหมายที่กว้างขึ้น ครอบคลุมการศึกษาทั้งหมด
ทุกช่วงชีวิตตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่ ทั้งได้จัดพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับแนวคิด หลักการทิศทาง
และแนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิตชื่อว่า An Introduction to Lifelong Education
ขึ้นมาเผยแพร่ในปี ค.ศ. 1970

ในปี ค.ศ. 1972 UNESCO เริ่มส่งเสริมเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยมีจุดเน้นที่ประเด็น
ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยเสนอรายงานชื่อ Learning to Be: The World of Education
Today and Tomorrow (Faure et al : 1972) แต่กลับพบว่าแนวคิดเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิต
ขณะนั้นไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร เพราะไม่ได้เน้นประเด็นการพัฒนาอาชีพ หรือจ้างงาน
ในขณะที่ประเทศต่างๆ ทั่วโลกกำลังประสบปัญหาการว่างงาน จนทำให้ยุค 1980 เป็นช่วง
ของการศึกษาและการฝึกอบรมที่มุ่งไปในเรื่องของตลาดแรงงาน โดยมีฐานอยู่ในสถานศึกษา
การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศต่างๆ ในช่วงดังกล่าว จึงไม่มีการเปลี่ยนแปลง
เคลื่อนไหวที่เห็นได้ชัดเจนในภาพรวมทั่วโลก

อย่างไรก็ดี การเรียนรู้ตลอดชีวิตกลับมาสู่การฟื้นฟูใหม่อีกครั้งในยุค 1990 และ
กลายเป็นประเด็นสนใจทั่วโลกเมื่อถึงกลางยุคนี้ โดยปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหว
ในเรื่องนี้อย่างจริงจังคือรายงานของ Jacques Delors และคณะ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการเรียนรู้
ตลอดชีวิตคือทิศทางหลักสำหรับศตวรรษที่ 21 เป็นเป้าหมายที่ทุกประเทศจะต้องมุ่งไปให้ถึง
รายงานนี้เสนอหลักการการเรียนรู้ตลอดชีวิต 4 ประการคือ การเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกัน
การเรียนรู้เพื่อรู้ การเรียนรู้เพื่อทำ และการเรียนรู้เพื่อเป็น (learning to live together, learning
to know, learning to do, and learning to be)

ในปี ค.ศ. 1996 องค์กรด้านความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา หรือ OECD
และ UNESCO ได้ร่วมกันเตรียมยุทธศาสตร์เพื่อรองรับสังคมฐานความรู้ (Knowledge Based
Society) โดยประกาศให้ "การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อปวงชน (Lifelong Learning for All)"
เป็นหลักการในการจัดการศึกษาของประชาคมยุโรป ซึ่งในครั้งนี้นี้ประเทศทั้งหลายต่างร่วมกัน
ขานรับเป็นอย่างดี ซึ่งต่อมาประชาคมยุโรปได้ประกาศให้ปี ค.ศ. 1996 นี้เป็นปีแห่งการเรียนรู้
ตลอดชีวิต

ต่อมาประชาคมยุโรปได้มีการประกาศข้อตกลงเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตขึ้นในปี ค.ศ. 2000 จากความเชื่อที่ว่า การก้าวสู่สังคมฐานความรู้นั้นต้องก้าวไปพร้อมกับสังคมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้น ประเทศในยุโรปจึงมีการจัดทำแผนปฏิบัติการระดับชาติเพื่อดำเนินการให้ประเทศตนประสบความสำเร็จในเป้าหมายเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Making Lifelong Learning a Reality)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กล่าวโดยสรุปว่า การให้ความสำคัญแก่แนวคิดเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศต่างๆ ในทศวรรษที่ผ่านมา มีสาเหตุมาจากการที่ทั่วโลกมีความเจริญเพิ่มขึ้นพร้อมๆ กันอย่างรวดเร็ว ความเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรมและสังคมฐานความรู้ทางด้านเศรษฐกิจก็เปลี่ยนแปลงจากการเน้นแรงงานไปสู่การเน้นเงินทุน และก้าวต่อไปสู่การเน้นความรู้และสารสนเทศ ลักษณะของงานก็เปลี่ยนแปลงจากแรงงานที่ใช้แรงในโรงงานไปเป็นงานในสำนักงาน ทักษะการก็เปลี่ยนจากการเน้นที่ด้นไปสู่พลังงาน แรงงานและความรู้ แม้แต่สงครามก็เปลี่ยนโฉมจากการแย่งชิงต่อสู้เพื่อดินแดนไปเป็นสงครามเพื่อพลังงาน และต่อไปก็จะเป็นการต่อสู้เพื่อแย่งชิงความรู้ แนวคิดเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงเป็นเป้าหมายของประเทศต่างๆ ทั่วโลก

● ความสำคัญและความจำเป็นของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กล่าวถึงความสำคัญและความจำเป็นของการเรียนรู้ตลอดชีวิตว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต มีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ในทุกช่วงวัย เพราะมนุษย์ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมและสิ่งแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา นับวันยิ่งเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและซับซ้อนมากขึ้น จนเกินกว่าที่จะใช้ความรู้ซึ่งสะสมมาตั้งแต่สมัยอยู่ในวัยเรียนมาช่วยได้ ดังจะพบว่าช่วงชีวิตหลังวัยเรียนเป็นช่วงชีวิตที่ยาวนาน การเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อชีวิตของบุคคล เพื่อที่จะสามารถก้าวทันกับความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและอาชีพการงาน การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี ความเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมืองการปกครอง การเปลี่ยนแปลงทางด้านความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิต การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ฉะนั้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงเป็นเครื่องมือที่จะช่วยเตรียมประชาชนให้มีความพร้อมให้มีภูมิคุ้มกันที่จะเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้อย่างเท่าเทียมกันและสามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม

จากรายงานการวิจัย เรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาการศึกษาไทยกับนานาชาติ : นวัตกรรมด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อยกระดับการศึกษาของแรงงานไทย ซึ่งได้รวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับ ความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิตจากนักคิด นักวิชาการ ในมุมมองต่างๆ เช่น

ในแง่ศาสนาและปรัชญา การศึกษาตลอดชีวิตว่าเป็นสิ่งจำเป็น เพราะชีวิตจะดำรงอยู่ด้วยดีและเจริญงอกงามได้นั้น ต้องพัฒนาคนให้มีความรู้ มีปัญญา มีวิชา พร้อมทั้งความสามารถอื่นๆ ที่จะช่วยแก้ปัญหาหรือ "ทุกข์" ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงชีวิตตลอดชีวิตของบุคคลได้ การที่บุคคลแก้ปัญหาได้ ก็คือสามารถดับทุกข์ได้ บุคคลนั้นย่อมสามารถดำรงชีวิตได้ด้วยดีและเจริญงอกงาม

ในเชิงจิตวิทยา การศึกษาสามารถจัดให้แก่คนทุกวัย ตั้งแต่เกิดจนอายุขัย ไม่ว่าจะอยู่ในวัยใด บุคคลก็สามารถจะเรียนรู้ได้ สิ่งที่ยับยั้งการศึกษาตลอดชีวิต คือ เงื่อนไขทางสังคมที่ทำให้บุคคลไม่ยอมการเรียนรู้ ซึ่งถ้าแก้ไขสิ่งเหล่านี้ได้ บุคคลก็พร้อมที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต

ในเชิงสังคม การศึกษาจำเป็นต่อมนุษย์ในสังคมที่มีความซับซ้อนยิ่งขึ้นเช่นปัจจุบัน เพื่อช่วยให้บุคคลสามารถเลือกได้ถูกต้องยิ่งขึ้น นอกจากนั้น การที่สังคมแบ่งแยกกันทำงาน และเรียนเฉพาะอย่างลึกซึ้งขึ้นแต่ในแนวแคบนั้น ทำให้สิ่งที่เรียนไม่บูรณาการกับวิชาอื่นและชีวิต จึงต้องมีการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อทำให้คนมองกว้างขึ้น การศึกษายังเตรียมคนให้เข้ารับบทบาทต่างๆ ในชีวิต จากเกิดจนตาย สร้างให้เกิดความเสมอภาคจากการเปิดโอกาสให้กว้างขวาง และสร้างสรรค์คุณภาพชีวิต

ในเชิงเศรษฐกิจ การศึกษามีบทบาทในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการเปลี่ยนแปลงสภาพการแข่งขันกันทำแทนที่จะเป็นไปตามฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจของครอบครัว การศึกษาช่วยปรับสภาพการแข่งขันกันทำเป็นไปตามความสามารถของบุคคล

● หลักการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ปฐุม นิคมานนท์ (2532) ได้กล่าวถึงหลักการสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งเมื่อนำมาวิเคราะห์เพื่อพิจารณางานของบุคลากรทางการศึกษาว่าควรจะทำอะไรบ้างในการปฏิบัติ ตามแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิต สามารถแยกออกเป็น 4 ประการ คือ

1. ส่งเสริมให้บุคคลใส่ใจแสวงหาความรู้และพัฒนาตนเองตลอดเวลา นั่นคือ ในกระบวนการศึกษานั้นต้องเสริมสร้างแรงจูงใจในการใฝ่รู้ใฝ่เรียน ให้เกิดขึ้นกับประชาชนให้เขาสามารถเรียนได้ด้วยตนเอง มีความคิดริเริ่มและพยายามที่จะพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
2. ค้นหาเอกภาพและความต่อเนื่องในการจัดการศึกษา นั่นคือ ความพยายามในการประสานกิจกรรมการศึกษา 3 ระบบ คือ การศึกษาในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาที่ไม่เป็นทางการหรือการศึกษาตามอัธยาศัยให้มีความสอดคล้องและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และที่สำคัญอย่างยิ่งคือทำให้การศึกษาประสานสอดคล้องกับสภาพการดำรงชีวิตและอาชีพการงานของบุคคล

3. ขยายขอบเขตของการศึกษาเพื่อสามารถให้บริการแก่มวลชนได้อย่างแท้จริง นั่นคือ ขยายบริการการศึกษาออกไปสู่ประชาชนทุกหมู่เหล่า ทุกท้องที่ให้กว้างที่สุดเท่าที่จะทำได้

4. มุ่งพัฒนาคุณภาพของชีวิตและพัฒนาสังคมโดยส่วนรวม นั่นคือ มุ่งพัฒนาทุกแง่มุมในชีวิตมนุษย์เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ในขณะที่เดียวกันก็ก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมโดยส่วนรวมด้วย

สุมาลี สังข์ศรี (2544) ประมวลแนวคิด หลักการ และข้อเขียนของนักการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สรุปหลักการของการศึกษาตลอดชีวิตไว้ 15 ประการ ดังนี้

1. การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์
2. บุคคลมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต
3. การศึกษามีได้สิ้นสุดลงเมื่อบุคคลจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา
4. การศึกษาตลอดชีวิตเป็นภาพรวมของการศึกษาทั้งหมด
5. การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่มีการผสมผสานกันทั้งในแนวตั้งและแนวนอน
6. การศึกษาตลอดชีวิตเน้นความเท่าเทียมกันของโอกาสทางการศึกษา
7. การศึกษาตลอดชีวิตควรมีความยืดหยุ่นและหลากหลาย
8. การศึกษาควรมีความเป็นประชาธิปไตยหรือให้อิสระแก่ผู้เรียน
9. สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้
10. ให้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้
11. ให้ศึกษาเรียนรู้เรื่องของชีวิตและสภาพปัญหาที่ต้องเผชิญในชีวิตจริง
12. บ้านเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาตลอดชีวิต
13. ชุมชนมีบทบาทสำคัญ
14. ต้องอาศัยส่วนร่วมของทุกฝ่าย
15. การศึกษาตลอดชีวิตเน้นการจัดการศึกษาเพื่อให้บุคคลพึ่งตนเองได้

หลักการดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับทุกคนสามารถกระทำได้ทุกช่วงเวลาของชีวิตและกระทำได้ในทุกสถานที่ ตั้งแต่เกิดจนตาย เพราะครอบคลุมการศึกษาทุกประเภททุกระดับ มีความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันในโอกาสทางการศึกษา มีวิธีการเรียนรู้ที่ผสมกลมกลืนไปกับการดำเนินชีวิตและมีเนื้อหาสาระสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชีวิต ทุกคนมีอิสระในการเลือกสิ่งที่ต้องการจะเรียนรู้ และเลือกวิธีเรียนที่เหมาะสมกับความสามารถของตน เพื่อที่จะพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องจนเต็มศักยภาพ มีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ รวมทั้งทักษะในการแสวงหาความรู้หรือมีเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ต่อไป

2. แนวนโยบายแห่งรัฐเกี่ยวกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เกษร ชานีรัตน์ (2549) กล่าวถึงแนวนโยบายแห่งรัฐเกี่ยวกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 เป็นกฎหมายแม่บทเชื่อมต่อกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม การพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ แผนการศึกษาแห่งชาติ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ โดยอยู่บนพื้นฐานของปรัชญา กรอบแนวคิด และเจตนารมณ์ ดังนี้

1. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางพระราชดำรัสของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ยึดสายกลางบนพื้นฐานของความสมดุล พอดี รู้จักประมาณอย่างมีเหตุผล มีความรอบรู้เท่าทันโลก เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อมุ่งให้เกิด "การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย" ยึด "คน" เป็นศูนย์กลางการพัฒนา เพื่อให้คนไทยมีความสุข พึ่งตนเองและก้าวทันโลกโดยยังรักษาเอกลักษณ์ความเป็นไทยไว้ สามารถเลือกใช้ความรู้และเทคโนโลยีได้อย่างคุ้มค่า เหมาะสม มีระบบภูมิคุ้มกันที่ดี มีความยืดหยุ่น พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงควบคู่ไปกับการมีคุณธรรมและความซื่อสัตย์สุจริต

2. เป็นแผนบูรณาการแบบองค์รวม กระบวนการในการบูรณาการของชีวิตเป็นองค์รวมของการศึกษา ศาสนา ศิลปะวัฒนธรรม และธรรมชาติอย่างมีสมดุล พึ่งพาอาศัย ส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยครอบคลุมเป็นสถาบันหลักที่มีความสำคัญที่สุด

3. พัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม มีจริยธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

4. พัฒนาสังคมให้เข้มแข็งและมีดุลยภาพ ได้แก่

4.1 สังคมคุณภาพที่มีความเที่ยงธรรม มั่งคั่ง โปร่งใส ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ สมบูรณ์

4.2 สังคมแห่งภูมิปัญญา และการเรียนรู้ ที่ทุกคนและทุกส่วนในสังคมมีความใฝ่รู้ และพร้อมที่จะเรียนรู้อยู่เสมอ

4.3 สังคมแห่งความสมานฉันท์ และเอื้ออาทรต่อกัน เป็นสังคมที่มุ่งฟื้นฟูสืบสาน และธำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ ศิลปะ และวัฒนธรรมไทย

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ในยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ได้กำหนดทิศทางในการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550-2554 โดยมีพื้นฐานจากการเสริมสร้างทุนของประเทศให้เข้มแข็งอย่างต่อเนื่องในระยะยาว และยึด "คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา" เพื่อมุ่งสู่ "สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน" โดยนำแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ ซึ่งมีเงื่อนไขพื้นฐาน คือ ความรอบรู้ และคุณธรรมซึ่งรวมถึงการมีความเพียรของคนในชาติ

แนวทางการพัฒนาคุณภาพของคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน 3 มิติ คือการพัฒนาคนให้มีความรู้คู่คุณธรรมโดยมุ่งให้เกิดการเสริมสร้างความรู้ตามความเหมาะสมของคนทุกกลุ่มทุกวัย ควบคู่กับการพัฒนาด้านจิตใจ เพื่อให้สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ก้าวสู่สังคมฐานความรู้ได้อย่างมั่นคง ประเด็นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ได้แก่

1. การสร้างและพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความพร้อมด้านสติปัญญา อารมณ์และศีลธรรมภายใต้การศึกษาที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ทั้งทางปฏิบัติและด้านวิชาการ โดย

1.1 เร่งปฏิรูปการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งพัฒนาสถานศึกษาที่มีศักยภาพสูงในแต่ละภูมิภาคให้เป็นศูนย์การเรียนการสอนที่มีความโดดเด่นเฉพาะวิชา

1.2 ขยายรูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งการ "เรียนให้รู้" ให้เด็กมีความสุขเมื่อได้เรียน โดยฝึกให้เด็กคิด วิเคราะห์อย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ

1.3 พัฒนาหลักสูตรทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบ ที่มุ่งให้ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและการนำไปใช้ในทางปฏิบัติทั้งในชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ

1.4 พัฒนาสื่อการเรียนการสอนในรูปแบบที่ทันสมัย จูงใจให้เด็กสนใจและใฝ่รู้ และสร้างโอกาสให้เด็กที่อยู่ในท้องถิ่นห่างไกลสามารถเข้าถึงการเรียนการสอนที่มีคุณภาพได้อย่างเท่าเทียม รวมทั้งพัฒนาผู้เรียน ผู้สอนให้ใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ ควบคู่กับการจัดทำหลักสูตรที่มุ่งให้ความรู้ภูมิปัญญา เน้นภาคปฏิบัติคู่กับภาคทฤษฎี

2. พัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยส่งเสริมให้คนไทยได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องสามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ทั้งที่เป็นวิทยาการสมัยใหม่ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่มุ่งสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่งเสริมให้จัดการเรียนรู้ในหลากหลายรูปแบบและปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

2.1 สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องให้กับคนทุกช่วงวัย ให้ตระหนักถึงประโยชน์และความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตและความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างรู้เท่าทัน โดย

2.1.1 สร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับทุกคนในสังคมไทย ให้เห็นความสำคัญและสนใจการเรียนรู้ในหลายรูปแบบ เกิดเป็น "สังคมแห่งการเรียนรู้"

2.1.2 ปรับทัศนคติของสังคมให้ยกย่องผู้ที่ใฝ่ศึกษาอย่างต่อเนื่องเป็นคนที่มีความคุณค่า มีความขยันหมั่นเพียร และสามารถปรับตัว รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง

2.2 พัฒนารูปแบบและหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพของเมืองและชุมชน โดย

2.2.1 เปิดพื้นที่ทั้งสถานศึกษาและชุมชนให้เป็นสถานที่เรียนรู้ของคนในชุมชน โดยจัดกิจกรรมหลังเวลาเรียนในโรงเรียน ขยายหลักสูตรสำหรับคนทั่วไปในมหาวิทยาลัยและวิทยาลัย เพิ่มการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะเพื่อการเรียนรู้ เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์กีฬา ฯลฯ

2.2.2 พัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยสำรวจความต้องการของผู้เรียน จัดหลักสูตรที่มุ่งให้ปราชญ์ ผู้รู้ในพื้นที่เป็นผู้สอน มีหลักสูตรสำหรับผู้ประกอบการเรียนรู้เพื่อเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้

2.2.3 ส่งเสริมให้ภาคเอกชนเปิดโอกาสแก่ลูกจ้างได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทั้งในและนอกสถานประกอบการ

2.3 ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเบื้องต้นที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

2.4 ปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับทุกคน

3. การจัดการองค์ความรู้ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ระดับชุมชนถึงระดับประเทศ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของคนไทย และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากแนวคิดการพัฒนาประเทศของสภาการศึกษาแห่งชาติ ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคน ได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงและก้าวสู่สังคมฐานความรู้ ส่งผลให้เกิดพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่จัดการศึกษาให้ครอบคลุมในการพัฒนาคน ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศต่อไป

3. เครือข่ายการเรียนรู้

● ความหมายของเครือข่ายการเรียนรู้

ในบทความของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2541) เรื่อง "บทบาทของชุมชนกับการศึกษาสถานภาพและบทบาทของชุมชนไทยในปัจจุบัน" ได้สรุปนิยามของเครือข่ายการเรียนรู้จากกลุ่มองค์กรรัฐและนักวิชาการ ไว้ดังนี้

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2539 ; อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2541) กล่าวว่า "เครือข่ายการเรียนรู้ คือ การที่ชาวบ้านรวมตัวกัน ขบคิดปัญหาของเขา รวมพลังแก้ปัญหา และหาผู้นำขึ้นมาจากหมู่ชาวบ้านด้วยตัวเอง แล้วรวมตัวกันเพื่อมีอำนาจต่อรอง มีการต่อสู้ทางความคิด มีการเรียนรู้จากภายนอก มีการไปมาหาสู่กันเรียนรู้ดูงานด้วยกัน จนกระทั่งเกิดเป็นกระบวนการแก้ปัญหาได้ การทำมาหากินดีขึ้น เศรษฐกิจแต่ละครอบครัวดีขึ้น"

ประทีป อินแสง (2539 ; อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2541) ให้นิยามเครือข่ายการเรียนรู้ว่าหมายถึง "ขอบเขตแห่งความสัมพันธ์ของกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีลักษณะประสาน ติดต่อสัมพันธ์ เชื่อมโยงอย่างต่อเนื่องในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งหรือหลายกิจกรรม ระหว่างคนกับคน คนกับกลุ่ม และกลุ่มกับกลุ่ม"

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2535 ; อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2541) อธิบายว่า "เครือข่ายการเรียนรู้ หมายถึง การประสานแหล่งความรู้ และข้อมูลข่าวสารการใช้ทรัพยากร ธรรมชาติและการปฏิบัติงานอย่างสอดคล้อง เชื่อมโยงกันทั้งระหว่างงานที่รับผิดชอบ การจัดการศึกษาในและนอกระบบโรงเรียนและระหว่างหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนในระดับต่างๆ ตลอดจนระบบการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ เพื่อสร้างแลกเปลี่ยน ถ่ายทอดและกระจายความรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสได้เรียนรู้อย่างกว้างขวางและต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความต้องการของบุคคลและชุมชน"

นอกจากนี้ยังพบการให้นิยามที่น่าสนใจอีก โดยจำเนียร ตุ่มหอม และคณะ (2547) ซึ่งกล่าวว่า "เครือข่ายการเรียนรู้เป็นแนวคิดและกระบวนการในการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน ตลอดจนองค์กร ให้เกื้อกูลและเชื่อมโยงกันที่ช่วยแลกเปลี่ยนความรู้ เครือข่ายการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการหรือกลไกที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ โดยการแบ่งปันความรู้และประสบการณ์"

● องค์ประกอบสำคัญของเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด และงานวิชาการต่างๆ สรุปได้ว่าหัวใจสำคัญของเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน คือการมีเวทีชาวบ้าน ซึ่งเป็นเงื่อนไขเริ่มต้นของเครือข่าย เวทีชาวบ้านจะเชื่อมโยงคนเข้าสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ก่อให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ที่ชาวบ้านไปมาหาสู่แลกเปลี่ยนดูงาน และเข้าไปมีบทบาทช่วยงานของหมู่บ้านอื่นๆ ซึ่งเวทีชาวบ้านจะต้องมีองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้ (วิจิต นันทสุวรรณ, 2538 ; อ้างถึงในเวบไซต์ พัฒนาชุมชน พระนคร 45)

1. มีการสื่อสารถึงกันตลอด
2. มีการรวมกลุ่ม
3. มีการทำกิจกรรม
4. มีระบบการจัดการร่วมกัน

เวทีชาวบ้านจะนำไปสู่การวิเคราะห์และสังเคราะห์ปัญหาทั้งของตนเอง และชุมชน มีการแสวงหาทางออกที่เหมาะสมกับตนเองและชุมชน ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การประชุม สัมมนา การศึกษาดูงาน และการเรียนรู้ผ่านสื่อต่างๆ ซึ่งผลของกระบวนการเรียนรู้ที่มีต่อผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ พิจารณาได้จากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึก และการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งหรือมากกว่าหรือทั้งหมด (วิมลลักษณ์ ชูชาติ, 2540; อ้างถึงในเวบไซต์ พัฒนาชุมชน พระนคร 45)

4. การศึกษานอกระบบของไทย

การศึกษานอกระบบเป็นการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนทั้งหมด ทุกเพศ ทุกวัย ไม่จำกัดอาชีพ หรือสถานภาพใดๆ ผู้ที่เข้ารับการศึกษามาดูบ้างหรือไม่เคยศึกษามากน้อยก็ได้ ซึ่งหน่วยงานที่ให้บริการการศึกษานอกระบบ จัดประเภทกว้างๆ ได้เป็น หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานภาคเอกชน ทั้งนี้จากการค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบของไทยที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

● ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในการจัดการศึกษานอกระบบ

ตามที่กล่าวไว้ข้างต้นว่าหน่วยงานที่ให้บริการการศึกษานอกระบบ อาจจัดได้เป็น หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานภาคเอกชน ซึ่ง สุมาลี สังข์ศรี (2547)

ได้เขียนเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างหน่วยงานแต่ละประเภทในการจัดการศึกษานอกระบบไว้ว่า จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่ฉบับที่ 2 รัฐได้มีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนให้หน่วยงานต่าง ๆ มามีส่วนร่วมกันจัดบริการการศึกษา นอกระบบ ประกอบกับสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่โดยต่อเนื่องและตลอดเวลา ทำให้หลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการให้บริการศึกษานอกระบบแก่ประชาชนมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้ในปัจจุบันจึงมีหน่วยงานจำนวนมากทั้งภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ เอกชน องค์กรสมาคม มูลนิธิต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ

การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบของหน่วยงานต่าง ๆ นั้นมีอยู่หลายลักษณะ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้คือหน่วยงานจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายโดยตรง

2. ร่วมมือกับหน่วยงานอื่นจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ เป็นลักษณะที่ว่าหน่วยงานหนึ่งอาจจะประสานงานกับอีกหน่วยงานหนึ่งไปช่วยจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบให้แก่ประชาชน

3. ให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบในรูปแบบต่าง ๆ

4. ช่วยประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ บางหน่วยงานอาจไม่สามารถให้การสนับสนุนได้โดยตรงตามข้อ 3 แต่อาจจะช่วยในลักษณะของการประสานงานหาแหล่งทุน

สำหรับประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของหน่วยงานต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ คือ

1. เพิ่มสรรพกำลังในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ กำลังในที่นี้หมายถึงกำลังทางด้านบุคคล กำลังทางด้านสติปัญญา ด้านเงินทุน ด้านวัสดุอุปกรณ์ ฯลฯ

2. ความครอบคลุมทั่วถึงกลุ่มเป้าหมายช่วยให้สามารถจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบได้ครอบคลุมทั่วถึงกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น

3. การมีกิจกรรมที่หลากหลายช่วยให้มีกิจกรรมที่หลากหลายมากขึ้น เพราะแต่ละหน่วยงานต่างมีความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ กัน แต่เดิมมีเพียงหนึ่งหรือสองหน่วยงานกิจกรรมก็จะมีเพียงหนึ่งหรือสองลักษณะเมื่อมีหลาย ๆ หน่วยงานทำให้เพิ่มความหลากหลายของกิจกรรมมากยิ่งขึ้น ช่วยให้สามารถจัดกิจกรรมได้สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น

4. การใช้ทรัพยากรร่วมกันทำให้มีการใช้ทรัพยากรร่วมกันมากยิ่งขึ้น การที่มีหลายหน่วยงานร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษานอกระบบนั้นช่วยให้มีการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างคุ้มค่า

5. การใช้สื่อประเภทต่าง ๆ อย่างหลากหลายทำให้มีการใช้สื่อประเภทต่าง ๆ ในการจัดการศึกษานอกระบบมากยิ่งขึ้น

6. การจัดการศึกษานอกระบบสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ การมีส่วนร่วมจากหน่วยงานต่าง ๆ ทำให้สามารถจัดการศึกษานอกระบบเพื่อกลุ่มเป้าหมายเฉพาะได้มากยิ่งขึ้น เพราะบางหน่วยงานมีความเชี่ยวชาญและความรับผิดชอบหลักในกลุ่มเป้าหมายเฉพาะต่าง ๆ เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มแรงงาน ฯลฯ

7. การประสานสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ ช่วยให้มีการประสานสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนมากยิ่งขึ้น ช่วยให้ผู้อยู่นอกระบบโรงเรียนสามารถเข้าศึกษาต่อระดับสูงในระบบโรงเรียนได้ หรือผู้ที่อยู่ในระบบโรงเรียนสามารถรับความรู้จากการศึกษานอกระบบโรงเรียนไปเสริมได้

ขณะที่ปัญหาและอุปสรรคอันเกิดจากการมีหลายหน่วยงานร่วมจัดการศึกษานอกระบบ สรุปได้ดังนี้

1. มีความซ้ำซ้อนของการปฏิบัติงาน
2. การประสานงานส่วนใหญ่อยู่ในระดับนโยบาย
3. ความไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานอื่นๆ ที่จัดการศึกษานอกระบบด้วยกัน
4. ความขาดแคลนบุคลากรในระดับท้องถิ่น การประสานงานจึงทำได้ไม่เต็มที่
5. การนำนโยบายมาสู่แนวทางการปฏิบัติไม่ชัดเจน
6. การประสานงานระดับปฏิบัติการระหว่างหน่วยงาน ถ้าทำได้ในลักษณะของการขอความช่วยเหลือ หรือขอความร่วมมือ แต่จะให้ถือเป็นแนวปฏิบัติตลอดไปนั้นยังคงค่อนข้างยาก
7. การประสานงานบางครั้งเป็นไปได้ยากเพราะข้อจำกัดเฉพาะของแต่ละหน่วยงาน

● สภาพการให้บริการการศึกษานอกระบบ

สภาพการให้บริการการศึกษานอกระบบของหน่วยงานภาครัฐวิสาหกิจ และเอกชน สรุปพอสังเขปได้ดังนี้

1. สภาพการให้บริการการศึกษานอกระบบของหน่วยงานภาครัฐวิสาหกิจ

สภาพการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ความร่วมมือ หรือการมีส่วนร่วมสนับสนุนกิจกรรมการศึกษานอกระบบของหน่วยงานต่างๆ ในภาครัฐวิสาหกิจ สามารถสรุปได้ดังนี้

1.1 ความรับผิดชอบในการจัดการศึกษานอกระบบ

จะเห็นได้ว่าหน่วยงานรัฐบาลต่าง ๆ ที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบในฐานะเป็นหน้าที่โดยตรงและหน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบเป็นหน้าที่รอง ส่วนใหญ่อยู่ใน

ลักษณะโครงการงาน หรือกิจกรรมการศึกษาจากระบบทางด้านการให้บริการบุคคลและสังคมตามความถนัดและความเชี่ยวชาญของหน่วยงานนั้น

1.2 จุดมุ่งหมายของกิจกรรม

กิจกรรมการศึกษาจากระบบที่หน่วยงานรัฐบาลจัดนั้นมีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างและหลากหลายขึ้นอยู่กับความต้องการของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมทั้งกลุ่มที่ด้อยโอกาสขาดโอกาสและพลาดโอกาส และขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของแต่ละหน่วยงาน ได้แก่

- เพื่อให้ความรู้พื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นงานหลักของหน่วยงาน เช่น การส่งเสริมการรู้หนังสือในโครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ
- เพื่อให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ เพื่อปรับปรุงการดำรงชีวิตให้ดียิ่งขึ้น เช่น โครงการฝึกอบรมต่าง ๆ การฝึกอาชีพระยะสั้นและระยะยาว
- เพื่อให้ข่าวสารข้อมูลทั่วไป
- เพื่อยกระดับการครองชีพและเพื่อเพิ่มพูนรายได้
- การจัดกลุ่มสนใจเพื่อพัฒนาตนเอง

1.3 ด้านประเภทของกิจกรรม

กิจกรรมการศึกษาจากระบบที่จัดโดยหน่วยงานรัฐบาลอาจแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ ดังนี้

- ประเภทกิจกรรมส่งเสริมการรู้หนังสือ
- ประเภทการฝึกอบรมอาชีพเพื่อให้ได้ประกาศนียบัตรไปประกอบอาชีพ
- ประเภทให้ความรู้ทั่วไป เพื่อเพิ่มพูนความรู้และได้ใช้ในการทำงาน
- ประเภทให้ความรู้ข่าวสารข้อมูลผ่านสื่อต่าง ๆ ให้ผู้สนใจศึกษาความรู้ได้ตามอัธยาศัย
- ประเภทกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิต

1.4 ด้านลักษณะการจัดกิจกรรม

หน่วยงานรัฐบาลส่วนใหญ่จัดการศึกษาจากระบบด้วยตนเอง โดยอาศัยความเชี่ยวชาญของหน่วยงานเป็นหลัก แต่อาจมีบางหน่วยงานที่จัดร่วมกับหน่วยงานอื่น

1.5 ด้านกลุ่มเป้าหมายการจัดกิจกรรม

หน่วยงานรัฐบาลจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบให้กลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย บางหน่วยงานอาจให้บริการกลุ่มเป้าหมายทั่วไป แต่บางหน่วยงานอาจให้บริการ กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

1.6 ด้านวิธีการจัดกิจกรรม

หน่วยงานรัฐบาลจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบ โดยใช้หลายวิธีการร่วมกัน ได้แก่

- การบรรยายให้ความรู้โดยวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ

- การอบรม
- การประชุมสัมมนา
- การจัดห้องสมุดเคลื่อนที่
- การจัดนิทรรศการ
- การสาธิต
- การจัดหน่วยประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่
- การใช้สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์
- การเรียนรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งเป็นแหล่งวิทยาการที่มีคุณค่าต่อบุคคลและสังคม
- การเรียนรู้จากสื่อพื้นบ้าน โดยถ่ายทอดผ่านการแสดงของตัวละครต่างๆ

ตัวอย่างสื่อพื้นบ้าน เช่น ลิเก หมอลำ ลำตัด และเพลงลูกทุ่ง เป็นต้น

1.7 ด้านสถานที่จัดกิจกรรม

หน่วยงานรัฐบาลจัดกิจกรรมการศึกษาอกระบบให้แก่กลุ่มเป้าหมายทั้งในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดอื่นๆ ทั้งในลักษณะที่มีสถานที่แน่นอนกับจัดในลักษณะกลุ่มสนใจ โดยจัดตามบ้าน วัด แหล่งความรู้ต่างๆ ตามนัดหมาย จัดกิจกรรมแบบเคลื่อนที่เพื่อนำความรู้เข้าไปใกล้ประชาชนมากที่สุด

จะเห็นได้ว่าสภาพการให้บริการการศึกษาอกระบบของหน่วยงานภาครัฐบาลมีความหลากหลายและครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง โดยมีรูปแบบและลักษณะกิจกรรมที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับความเชี่ยวชาญของหน่วยงานที่จัด เพื่อตอบสนองจุดมุ่งหมายในการจัดกิจกรรมนั้น ๆ

2. สภาพการให้บริการการศึกษาอกระบบของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ

สภาพการจัดกิจกรรมการศึกษาอกระบบ ของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ สามารถสรุปได้ดังนี้

2.1 ความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาอกระบบ

จะเห็นได้ว่าหน่วยงานรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ ที่จัดกิจกรรมการศึกษาอกระบบในฐานะเป็นภาระหน้าที่รอง หรืองานเสริม ขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบมีหลายลักษณะ ส่วนใหญ่จัดกิจกรรมด้านการบริการสังคมควบคู่ไปกับการจัดให้บริการแก่บุคลากรในหน่วยงาน

2.2 จุดมุ่งหมายของกิจกรรมการศึกษาอกระบบที่จัด

กิจกรรมการศึกษาอกระบบที่หน่วยงานรัฐวิสาหกิจจัดนั้นมีจุดมุ่งหมายที่หลากหลายขึ้นอยู่กับแต่ละหน่วยงาน เช่น

- เพื่อให้ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งเป็นงานหลักของหน่วยงานและเกี่ยวข้องกับประชาชน เช่น ความรู้เรื่องการใช้ไฟฟ้า กีฬา การท่องเที่ยว การชื้อยา ฯลฯ
- เพื่อให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ เช่น อบรมพนักงานโรงแรม อบรมมัคคุเทศก์ ฯลฯ
- เพื่อยกระดับการครองชีพและมีรายได้สูงขึ้น
- เพื่อให้ข่าวสารข้อมูลที่ทันสมัย
- เพื่อรณรงค์ให้เกิดความปลอดภัยในด้านต่าง ๆ
- แนะนำส่งเสริมอาชีพและการจัดหางาน
- เพื่อส่งเสริมการอ่านแก่นักเรียน
- เพื่อเป็นทุนให้เด็กเรียนดีแต่ขาดแคลน

2.3 ด้านประเภทของกิจกรรม

กิจกรรมการศึกษาอบรมที่จัดโดยหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ อาจแบ่งเป็นประเภทได้ ดังนี้

- ประเภทให้ความรู้ทั่วไป โครงการบรรยาย ประชาสัมพันธ์
- ประเภทการจัดฝึกอบรมให้ได้ประกาศนียบัตรไปประกอบอาชีพ
- ประเภทให้ความรู้ข่าวสารข้อมูลผ่านสื่อต่าง ๆ ให้ผู้สนใจศึกษาได้ตามอัธยาศัย
- ประเภทการให้ทุนสนับสนุนหรือให้อุปกรณ์การศึกษา

2.4 ด้านลักษณะการจัดกิจกรรม

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจส่วนใหญ่จะจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบด้วยตนเองตามความเชี่ยวชาญของหน่วยงาน เช่น หน่วยงานการไฟฟ้าจะจัดให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ไฟฟ้า เป็นต้น แต่มีบางหน่วยงานที่จัดร่วมกับหน่วยงานอื่น เช่น บางหน่วยงานจัดกิจกรรมร่วมกับสถาบันการศึกษาเพื่อเพิ่มพูนความรู้แก่นักเรียน หรือบางหน่วยงานจัดในลักษณะบริจาคทุนหรืออุปกรณ์การศึกษา เป็นต้น

2.5 ด้านกลุ่มเป้าหมาย

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบให้กับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย ได้แก่

- กลุ่มเป้าหมายทั่วไป เช่น ผู้สนใจและประชาชนทั่วไป
- กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น เยาวชน ผู้ที่ยังไม่มีอาชีพ คนพิการ
- บุคลากรของหน่วยงานเอง

2.6 ด้านวิธีการจัดกิจกรรม

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโดยวิธีการที่หลากหลาย ส่วนใหญ่แต่ละหน่วยงานจะใช้หลายวิธีการร่วมกัน ได้แก่

- การบรรยายให้ความรู้โดยวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ
- การอบรม
- การใช้สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์
- การฉายภาพยนตร์สลับการให้ความรู้
- การจัดแสดงคอนเสิร์ตประกอบการให้ความรู้
- การประชุม สัมมนา
- การจัดกิจกรรมค่ายฤดูร้อน
- การจัดห้องสมุดเคลื่อนที่
- การจัดหน่วยเคลื่อนที่ให้ความรู้ในสถานที่ต่าง ๆ
- การจัดนิทรรศการ
- การสาธิต
- การจัดหน่วยประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่

2.7 ด้านสถานที่จัดกิจกรรม

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบให้แก่กลุ่มเป้าหมาย โดยจัดทั้งในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดอื่น ๆ แม้บางหน่วยงานจะมีสำนักงานเขตอยู่ใน กรุงเทพมหานครแต่ยังจัดกิจกรรมให้บริการแก่ประชาชนในต่างจังหวัดด้วย

3. สภาพการให้บริการการศึกษานอกระบบของหน่วยงานเอกชน

สภาพการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบของหน่วยงานเอกชน สามารถสรุปได้ดังนี้

3.1 ความรับผิดชอบในการจัดการศึกษานอกระบบ

เห็นได้ว่าหน่วยงานเอกชนต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบเพื่อสนองความต้องการของประชาชน โดยเน้นกิจกรรมด้านการพัฒนาชีวิต และสังคมให้ดีขึ้นทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม และทั้งหน่วยงานที่หวังผลกำไรและไม่หวังผลกำไร

3.2 จุดมุ่งหมายของกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่หน่วยงานเอกชนจัดนั้นมีจุดมุ่งหมายที่หลากหลายขึ้นอยู่กับแต่ละหน่วยงาน เช่น

- เพื่อให้ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนและยกระดับการครองชีพของชุมชน เช่น การเผยแพร่ความรู้ด้านสาธารณสุข การใช้ยา กฎหมาย ส่งเสริมการกีฬาทางวิทยุ และนิตยสาร

- เพื่อให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ โดยการฝึกอาชีพทั้งในชนบทและในเมือง เช่น อบรมเกษตรกรให้มีความรู้เรื่องการสหกรณ์ เพื่อนำไปประกอบอาชีพ
- เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เช่น กิจกรรมสโมสรเด็ก
- เพื่อให้ข่าวสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์และสนับสนุนการรวมตัวกันเพื่อพัฒนาชุมชน
- เพื่อรณรงค์ให้มีความปลอดภัยด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสุขภาพอนามัยและการคุ้มครองผู้บริโภค
- เพื่อสนับสนุนการค้าวิชัยที่มีประโยชน์
- เพื่อส่งเสริมบุคลิกลักษณะเพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม
- แนะนำส่งเสริมอาชีพและการจัดหางาน
- เพื่อส่งเสริมการอ่าน เช่น จัดตั้งห้องสมุด จัดนิทรรศการ จัดสวนหย่อม
- เพื่อให้ทุนเด็กเรียนดีและขาดแคลน
- เพื่อให้ทุนหมุนเวียน หรือให้ยืมเงินทุนไปดำเนินกิจกรรม

3.3 ในด้านประเภทของกิจกรรม

กิจกรรมการศึกษานอกระบบที่จัดโดยหน่วยงานเอกชน อาจแบ่งเป็นประเภทได้ดังนี้

- ประเภทให้ความรู้ทั่วไป เช่น โครงการอบรมกฎหมาย ศาสนาและศีลธรรม และสุขภาพอนามัย
- ประเภทจัดอบรมวิชาชีพเพื่อสร้างอาชีพและพัฒนาอาชีพ
- ประเภทจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน
- ประเภทจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนชนบทและชุมชนเมือง
- ประเภทจัดกิจกรรมพัฒนาสาธารณสุขมูลฐาน
- ประเภทให้ความรู้ข่าวสารข้อมูลผ่านสื่อต่าง ๆ ให้ผู้สนใจศึกษาตามอัธยาศัย
- ประเภทให้ทุนสนับสนุน

3.4 ด้านลักษณะการจัดกิจกรรม

หน่วยงานเอกชนจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบในลักษณะที่จัดด้วยตนเอง ตามความเชี่ยวชาญของหน่วยงาน หรือจัดในลักษณะโครงการความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ

3.5 ด้านกลุ่มเป้าหมาย

- หน่วยงานเอกชนจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบให้กลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย ดังนี้
- ประชาชนทั่วไป
 - กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น เด็ก เยาวชน สตรี ชุมชนแออัด กลุ่มเกษตรกร โสเภณี ภิภุสามเณร ทั้งในชุมชนชนบทและชุมชนเมือง

3.6 ด้านวิธีการจัดกิจกรรม

หน่วยงานเอกชนจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโดยใช้วิธีการที่หลากหลาย ส่วนใหญ่จะใช้หลายวิธีร่วมกัน ดังนี้

- การบรรยาย ให้ความรู้โดยวิทยากรภายในและภายนอกหน่วยงาน
- การอบรม เผยแพร่ความรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งใช้เวลามากกว่าการบรรยาย
- การใช้สื่อในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ (นิตยสาร วารสาร จุลสาร แผ่นปลิว) วิทยุโทรทัศน์ นิตรรศการ
- ฉายสไลด์ประกอบคำบรรยาย
- การจัดห้องสมุดเคลื่อนที่
- การประชุม สัมมนาทางวิชาการ ซึ่งจัดโดยสมาคมวิชาชีพต่าง ๆ
- การสาธิต
- การจัดหน่วยประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่
- การจัดสวนหย่อมเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ

3.7 ด้านสถานที่จัดกิจกรรม

หน่วยงานเอกชนจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบให้แก่กลุ่มเป้าหมายให้ท้องที่ต่าง ๆ เช่น

- กรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะชุมชนที่มีอัตราเสี่ยงสูง เช่น ชุมชนแออัด ย่านพัฒนาพงศ์ เป็นต้น
- จังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยจัดให้กระจายตามความต้องการและความพร้อมในการจัด

5. โครงการที่ส่งเสริมการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ในการศึกษาถึงสถานภาพและบทบาทการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน คณะผู้วิจัยได้ดำเนินแนวทางการศึกษาต่อประเด็นต่างๆ ในโครงการภายใต้แนวคิดของรูปแบบและการวางโครงการ สภาพการให้บริการ และการวิเคราะห์โครงการ

● รูปแบบและการวางโครงการ

Boyle (1981) เสนอถึงข้อควรพิจารณา 15 ข้อสำคัญเกี่ยวกับการวางโครงการ ประกอบด้วย

1. การสร้างพื้นฐานทางปรัชญาในการวางแผน (philosophical basis for programming)

การวิเคราะห์ความเชื่อเป็นสิ่งสำคัญอันเป็นพื้นฐานในการวางโครงการ ซึ่งความเชื่อมีอิทธิพลอย่างมากต่อการเลือกวิธีปฏิบัติตั้งแต่การเลือกแหล่งข้อมูลเพื่อศึกษาวิเคราะห์ ผู้ที่มีความเชื่อและปรัชญาต่างกันจะเลือกแหล่งข้อมูลและวิธีการวิเคราะห์ต่างกัน ความแตกต่างทางความเชื่อเชิงปรัชญาจะมีผลในทุกขั้นตอนจนกระทั่งถึงขั้นตอนสุดท้าย คือการประเมินโครงการและการรายงานความสำเร็จของโครงการ

2. การวิเคราะห์สถานการณ์ของปัญหาและความต้องการ (situational analysis of problem and needs)

การวิเคราะห์สถานการณ์ของปัญหาและความต้องการนี้เป็นขั้นตอนสำคัญ เนื่องจากเป็นขั้นตอนที่นำไปสู่การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการ การวิเคราะห์สถานการณ์เป็นการศึกษาวิเคราะห์แปลความ พิจารณาสถานการณ์เกี่ยวกับบุคคลเป้าหมายและชุมชน จุดเริ่มต้นของกระบวนการวางโครงการมักเริ่มมาจากสถานการณ์ที่คลุมเครือ อาจกำหนดความต้องการที่ชัดเจนไม่ได้ ถึงกำหนดได้แต่ก็อาจไม่ใช่ความต้องการที่แท้จริง จึงต้องนำมาวิเคราะห์ เลือกและจัดลำดับความสำคัญตามสภาพความสามารถและทรัพยากรที่มีอยู่ รวมทั้งตรวจสอบแหล่งข้อมูลที่จะนำมากำหนดเป็นวัตถุประสงค์

3. การมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนโครงการของบุคคลเป้าหมาย (involvement of potential clientele)

การตัดสินใจในรายละเอียดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม เช่น ใครบ้างควรมีส่วนร่วม ควรมีส่วนร่วมอย่างไร มากน้อยแค่ไหน นำมาใช้ในการวิเคราะห์ลึกซึ้งซึ่งเท่าใด ให้น้ำหนักความสำคัญแค่ไหน จะมีผลต่อการเลือกกิจกรรมต่างๆ ในกระบวนการมีส่วนร่วม รูปแบบของโครงการและวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมของบุคคลเป้าหมายเป็นปัจจัยที่สำคัญต้องพิจารณาประกอบด้วย

4. ระดับความรู้ ปัญญา สถานภาพทางสังคมของกลุ่มบุคคลที่จะมีส่วนร่วม (levels of intellectual and social development of potential clientele)

กิจกรรมโครงการการศึกษานอกระบบเป็นกิจกรรมที่มีเป้าหมายให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ควรเน้นที่ผู้เรียนในสภาพชีวิตจริงและผู้เรียนเป็นผู้กระทำ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเอง ดังนั้นจึงต้องให้ความสำคัญในประเด็นความแตกต่างระหว่างบุคคลที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางโครงการ

5. แหล่งข้อมูลเพื่อการพิจารณากำหนดวัตถุประสงค์ (sources to investigate and analyze in determining program objectives)

ในการกำหนดวัตถุประสงค์ หากมีแหล่งข้อมูลมากและหลากหลายเท่าไร ก็ยิ่งช่วยให้การกำหนดวัตถุประสงค์ได้ตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการ ความเป็นไปได้สูงมากเท่านั้น แหล่งข้อมูลที่นิยม คือ ผู้เรียนหรือประชาชนที่ร่วมโครงการนั่นเอง รวมถึงชุมชนสภาพเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมของผู้เรียน และความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหา

6. ข้อจำกัดในด้านบุคคลและสถาบัน (institutional and individual constraints)

ในการวางโครงการการศึกษาผู้ใหญ่ ควรตระหนักในข้อจำกัดทั้งด้านบุคคลและด้านสถาบัน ข้อจำกัดเหล่านี้อาจปรากฏให้เห็นชัดเจนบ้าง ไม่ชัดเจนบ้าง ซึ่งข้อจำกัดเหล่านี้ประกอบด้วย 1) ปรัชญาเกี่ยวกับการวางโครงการของสถาบันที่อาจเกี่ยวข้องกัน 2) ทรัพยากรเงินและวัสดุที่อาจไม่เพียงพอสำหรับกลุ่มที่มีระดับสังคมเศรษฐกิจต่ำบางกลุ่ม 3) ความเชื่อบางชนิดของบุคคลภายนอก ผู้สนับสนุนทรัพยากรในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา 4) ความเชื่อของผู้บริหารโครงการเกี่ยวกับการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา 5) ความเชื่อของบุคคลเป้าหมายและของชุมชน 6) ความเชื่อของผู้รับผิดชอบวางโครงการในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ซึ่งข้อจำกัดเหล่านี้อาจหลีกเลี่ยงได้ ถ้ามีการจัดการที่ดี

7. เกณฑ์สำหรับจัดลำดับความสำคัญ (criteria for establishing program priorities)

การจัดลำดับความสำคัญเป็นกระบวนการที่ช่วยในการตัดสินใจขั้นต้นของการจัดลำดับความสำคัญคือกำหนดเกณฑ์ กลุ่มเป้าหมายควรมีส่วนร่วมในการกำหนดเกณฑ์ เพื่อให้การตัดสินใจและจัดลำดับเป็นที่ยอมรับและสมเหตุสมผลตามสภาพจริง

8. ความยืดหยุ่นของแผนโครงการ (degree of flexibility of planned programs)

ความยืดหยุ่นและความสามารถเปลี่ยนแปลงได้เป็นหลักสำคัญของการวางโครงการ การประเมินอย่างต่อเนื่อง ช่วยให้มีการปรับปรุงทิศทางของโครงการให้สอดคล้องกับสภาพความจริงทั้งด้านทรัพยากรและปัญหา

9. การได้รับความเห็นชอบเชิงกฎหมายและการสนับสนุนจากอำนาจที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ (legitimation and support with formal and informal power situation)

ชุมชนและองค์กรท้องถิ่นมีบทบาทและอำนาจที่จะปฏิเสธหรือยอมรับและสนับสนุนกระบวนการวางโครงการทุกขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มศึกษาสภาพการณ์จนกระทั่งประเมินโครงการ องค์กรท้องถิ่นที่มีหน้าที่ให้ความเห็นชอบเชิงกฎหมายอาจมีหลายองค์กรและหลายระดับ จึงต้องทำการศึกษาให้ชัดเจนไว้ล่วงหน้า การได้รับความเห็นชอบเชิงกฎหมายและการสนับสนุนจากแหล่งอำนาจในท้องถิ่นเป็นตัวกำหนดประสิทธิภาพและความสำเร็จของโครงการ

10. การเลือกและดำเนินการกิจกรรมการเรียนรู้ (selecting and organizing learning experiences)

ในการวางโครงการจำเป็นต้องตรวจสอบความเชื่อเชิงปรัชญาของตัวผู้วางโครงการ และขององค์กร สร้างเป็นกรอบความคิดเชิงปรัชญา แล้วจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประสบการณ์ การเรียนรู้ (learning experience) ให้สอดคล้องกับความเชื่อเชิงปรัชญาในการจัดการศึกษา นอกระบบและการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ให้ครบถ้วน

11. การเลือกรูปแบบของกิจกรรมการเรียนรู้ (identify instructional design)

ผู้วางโครงการต้องรับผิดชอบในการเลือกรูปแบบของกิจกรรมการเรียนรู้รวมทั้ง เลือกวิธี (method) เทคนิค (technique) และเครื่องมือหรืออุปกรณ์ (device) ให้เหมาะสมกับ เนื้อหา รูปแบบของกิจกรรม และผู้เรียน ในการตัดสินใจเลือกใช้ ควรใช้ข้อควรพิจารณาคือ 1) วัตถุประสงค์ของการเรียน 2) ความสนใจและคุณลักษณะอื่นๆ ของผู้เรียนผู้ใหญ่ 3) ประสบการณ์เดิมของผู้เรียน 4) ความพร้อมของเครื่องมือและทรัพยากร และ 5) ความสนใจ ความถนัดของผู้วางโครงการ

ในบางกรณีข้อมูลทั้งห้าประการนี้อาจไม่สามารถหาได้ จึงต้องตัดสินใจบนพื้นฐาน ข้อมูลเท่าที่มี ที่สำคัญต้องพิจารณาความเชื่อเชิงปรัชญาในการจัดการศึกษาประกอบด้วยเสมอ

12. การใช้ประโยชน์การประชาสัมพันธ์ (utilizing effective promotional priorities)

โครงการศึกษานอกระบบแม้จะมีประโยชน์โดยตรงต่อชุมชนแต่จำเป็นต้อง ประชาสัมพันธ์ในทุกรูปแบบอย่างสม่ำเสมอตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสิ้นโครงการ การประชาสัมพันธ์ ทำให้บุคคลเป้าหมายและชุมชนมีความรู้สึกที่ดี มีความเข้าใจอันดี รับผิดชอบต่อความก้าวหน้า ปัญหา และอุปสรรค รวมทั้งช่วยสร้างความร่วมมือของบุคคลเป้าหมายและชุมชน

13. การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร (obtaining resource necessary to support the program)

บุคคลเป้าหมายของโครงการศึกษานอกระบบในอนาคตมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้น การสนับสนุนทางทรัพยากรต่างๆ เช่น เงิน ความร่วมมือทางวิชาการ จึงมีความจำเป็นมากขึ้น ให้เพียงพอเพื่อความต่อเนื่องและคุณภาพของโครงการ ผู้วางโครงการควรให้ผู้ที่มิบทบาท ในการสนับสนุนทรัพยากรดังกล่าว เข้าร่วมในกระบวนการวางโครงการเพื่อความเข้าใจที่ดี และเพิ่มการยอมรับในโครงการดังกล่าว

14. การประเมินประสิทธิภาพ ผลสำเร็จ ผลกระทบ (determining the effectiveness, result, and/or impact)

การประเมินโครงการศึกษานอกระบบที่เหมาะสม และเชื่อถือได้เป็นสิ่งจำเป็น การประเมินโครงการอย่างเป็นทางการและเป็นระบบ อาจเป็นเรื่องสิ้นเปลืองและใช้

ทั้งเวลาและแรงงานมาก แต่การประเมินอย่างไม่เป็นทางการก็อาจสร้างปัญหาเรื่องความไม่น่าเชื่อถือได้

แนวทางในการประเมินโครงการมีหลากหลาย ในแต่ละแนวทางจะตอบสนองความต้องการของการประเมินที่ต่างกัน อย่างไรก็ตามจุดเน้นคือความเชื่อถือได้ และประโยชน์ของการประเมินโครงการ

15. การประชาสัมพันธ์ และรายงานผลของโครงการ (communicating the value of the program to appropriate decision makers)

เมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินงาน การรายงานผลสำเร็จของโครงการให้ผู้สนับสนุนโครงการทราบเป็นสิ่งที่ต้องกระทำ การรายงานควรแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของผลสำเร็จ รวมทั้งความเข้าใจในอุปสรรคและข้อจำกัดของโครงการ วิธีการรายงานมีหลากหลาย ตั้งแต่ไม่เป็นทางการ จนถึงลักษณะเป็นทางการในรูปผลการประเมินหรือวิจัยเต็มรูปแบบ

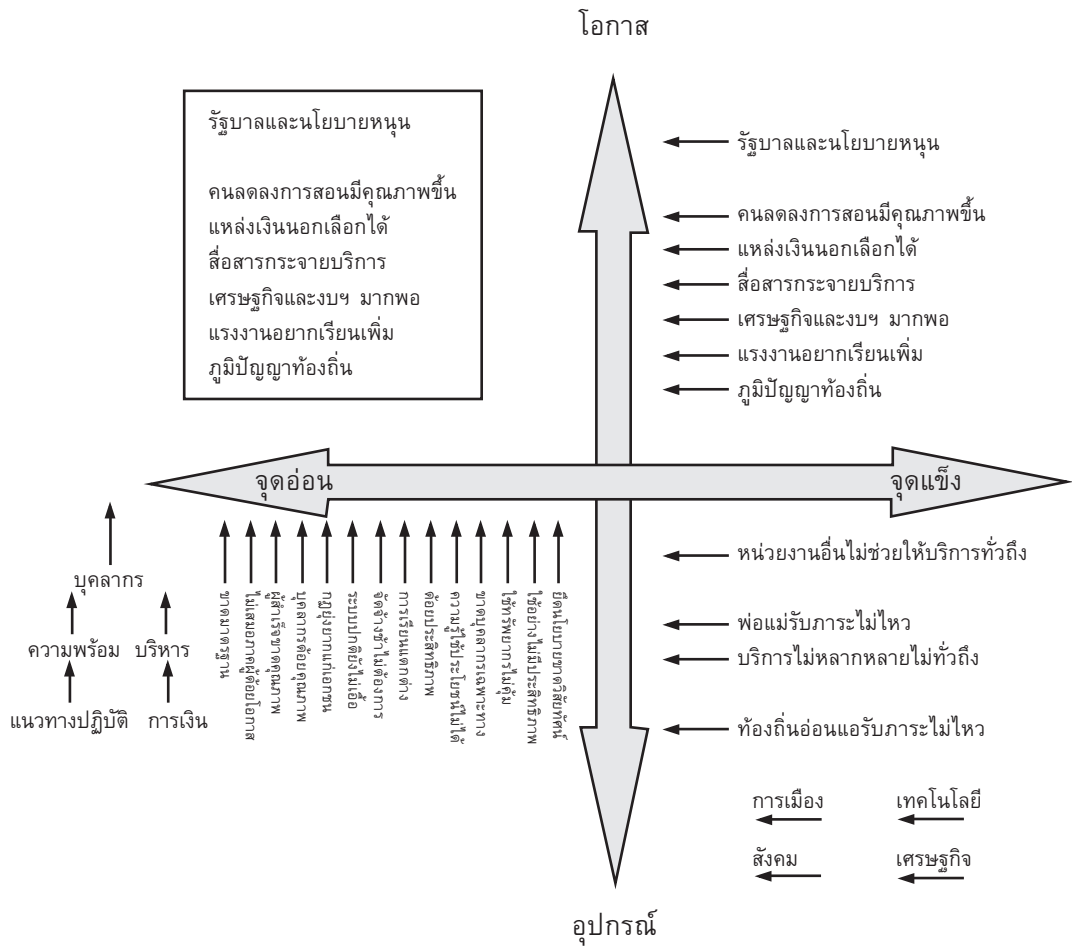
ข้อควรพิจารณาในการวางโครงการทั้งสิบห้าข้อจะช่วยเป็นแนวทางในการวางแผนโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

● การวิเคราะห์โครงการ

อนันต์ เกตุวงศ์ (อนันต์ เกตุวงศ์, 2541 อ้างจาก ชลทิตย เอี่ยมสำอางค์ 2544) ได้กล่าวถึงการวิเคราะห์โครงการที่พิจารณาในรายละเอียดด้านเทคนิคทางการบริหารว่ามีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ทางเทคนิค และ/หรือทางการบริหารมากน้อยเพียงใด โดยจะทำการศึกษาข้อมูลเจาะลึกของแต่ละประเด็น และความพร้อมของหน่วยงานในด้านต่างๆ โดยการวิเคราะห์ จุดแข็ง (Strength : S) จุดอ่อน (Weakness : W) โอกาส (Opportunity : O) และอุปสรรค/แรงกดดัน (Threat : T) = SWOT Analysis

วิฑูรย์ จันทร์โอกุล (2544) ได้อธิบายถึงการใช้ SWOT Analysis ในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในขั้นตอนของการวางแผนเชิงกลยุทธ์ จุดประสงค์ของการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเพื่อศึกษาสภาพข้อเท็จจริงของปัจจัยแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก เช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง กฎ ระเบียบ และโครงสร้างของหน่วยงาน โดยการวิเคราะห์ SWOT จะทำให้ทราบถึง จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และแรงกดดัน ทั้งนี้เพื่อนำโอกาสและจุดแข็งมาใช้ในการวางแผน หลีกเลี่ยงจุดอ่อนและแรงกดดันให้มากที่สุด (กรณีตัวอย่างดังแผนภาพ)

แผนภาพแสดงสถานะแวดล้อมการพัฒนาพันธกิจบริการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

● ลักษณะสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550) ได้กำหนดหลักการพิจารณาหน่วยงานต้นแบบที่มีการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังนี้

1. การพิจารณาหน่วยงานหรือชุมชนเพื่อประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ โดยคำนึงถึงลักษณะสำคัญ ได้แก่

1) หน่วยงานหรือชุมชน ไม่จำกัดขนาดและที่ตั้ง ความสำคัญเน้นการจัดการเรียนรู้ที่เป็นปัจจัยหลักที่จะควบคุมและพัฒนาความสามารถ พัฒนาศักยภาพของคนในหน่วยงานหรือชุมชนได้เข้าใจสภาพ เห็นแนวทางและภารกิจทั้งของตนและส่วนรวม รวมถึงประชาชนจะได้รับการพัฒนาด้วยการเรียนรู้จนสามารถปรับตัว หาแนวทางและวิธีการแก้ปัญหาได้ ไม่ว่าจะปัญหาหรือสถานการณ์จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

2) มีความพยายามที่จะวิเคราะห์สภาพของหน่วยงานหรือชุมชนของตนเอง เทียบกับสถานการณ์ในปัจจุบันว่าต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอะไร อย่างไรต้องพัฒนาความรู้ และทักษะอะไร ด้านใดให้แก่ประชาชน เช่น การเคลื่อนย้ายประชากร ความเติบโตและความเสื่อมถอยของอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรม ผลกระทบของเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่มีต่อระบบการสื่อสาร เป็นต้น

3) ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอันมีค่าให้มีประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อมุ่งให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองภายใต้สภาพแวดล้อมทางสังคม สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว รวมทั้งมีการวางแผนทางสังคม วัฒนธรรม การเมืองและเศรษฐกิจ

4) การใช้ประโยชน์ของการเรียนรู้จากการพัฒนาหน่วยงานหรือชุมชนอื่นๆ เพื่อการพัฒนาต่อยอด

5) ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหน่วยงานหรือชุมชนได้แสดงความพยายามร่วมกันโดยไม่ลดทอนความแข็งแกร่งของแต่ละฝ่าย หากแต่ใช้ความแข็งแกร่งที่มีอยู่เสริมซึ่งกันและกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของชุมชนในภาพรวม

2. การพิจารณาผลงานของหน่วยงานหรือชุมชนเพื่อประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบนี้จะพิจารณาตามหลักของการพัฒนาสังคมที่สะท้อนถึงการผสมความร่วมมือในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วมความสามารถในการดำเนินงาน และการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน โดยมีปัจจัยดังต่อไปนี้

1) ปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก (Key Individuals) คือ ผู้แทนซึ่งมาจากกลุ่มบุคคลที่สามารถสร้างความเชื่อถือให้แก่ประชาชนในพื้นที่และเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนด

และผลักดันในการทำให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ภายในพื้นที่

2) สถาบันต่างๆ ที่เป็นตัวหลัก (Key Institutions) คือ ผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการก่อให้เกิดการริเริ่มในขั้นต้นของประชาชนในการจัดกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่

3) กลุ่มที่เป็นแกนกลาง (Core Groups) คือ ผู้แทนจากกลุ่มชาวบ้านซึ่งรวมตัวกันเป็นกลุ่มอาสาสมัครร่วมกันทำกิจกรรมพัฒนาชุมชน โดยความสมัครใจ อุทิศเวลาและทรัพยากรอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง

4) กลุ่มสนใจ (Wider Interests) คือ บุคคลทั่วไปในชุมชนที่มีความกระตือรือร้นและเข้าร่วมกิจกรรมซึ่งจัดขึ้นในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ โดยขณะที่ร่วมทำกิจกรรมนั้นๆ จะเป็นผู้แสดงความคิดเห็นเพื่อสนับสนุนและเสนอแนะเพื่อการพัฒนากิจกรรมที่จัดขึ้น

5) นายจ้างที่เป็นตัวหลัก (Key Employers) คือ ผู้แทนของหน่วยงานภาคเอกชนซึ่งมาจากสถานประกอบการ โดยมีบทบาทสำคัญต่อการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนและสานต่อในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของประชาชนในพื้นที่

3. การพิจารณาผลงานของหน่วยงานหรือชุมชนเพื่อการยกย่องนี้ เป็นการพิจารณาในประเด็นการสร้างโอกาสการเข้าถึงการเรียนรู้ การส่งเสริมและสร้างกลไกเพื่อการเรียนรู้ และการสร้างและพัฒนาเครือข่าย ซึ่งมีสาระสำคัญในแต่ละเรื่องเพื่อการพิจารณา ประกอบด้วย

1) การสร้างโอกาสการเข้าถึงการเรียนรู้ โดยพิจารณาผลงาน ได้แก่

- การจัดตั้ง/พัฒนาแหล่งการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้
- การสร้างแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ของราษฎรในพื้นที่

เพื่อนำไปเทียบโอนความรู้และประสบการณ์

2) การส่งเสริมและสร้างกลไกเพื่อการเรียนรู้ โดยพิจารณาผลงาน ได้แก่

- การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- การพัฒนาสื่อ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีทางการศึกษาอย่างเพียงพอและ

หลากหลาย สามารถตอบสนองการเรียนรู้ของคนแต่ละวัยได้อย่างทั่วถึง

3) การสร้างและพัฒนาเครือข่าย โดยพิจารณาผลงาน ได้แก่

- การแสวงหาภาคีเครือข่ายการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ด้วยการสำรวจวิเคราะห์และจำแนกประเภทเครือข่าย เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการประสานความร่วมมือและการสนับสนุนการดำเนินงาน

- การประสานความร่วมมือและการสนับสนุนการดำเนินงานของภาคีเครือข่าย เพื่อให้สามารถจัดทำกรอบและแผนงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- การสร้างแรงจูงใจด้วยการยกย่องและให้รางวัลภาคีเครือข่ายที่ดำเนินกิจกรรมได้ผลสำเร็จ

6. สภาพปัญหาการศึกษาตลอดชีวิตในภาพรวม

สุมาลี สังข์ศรี (2543) ได้อธิบายสภาพปัญหาการศึกษาตลอดชีวิตไว้ดังนี้

1. โอกาสทางการศึกษายังไม่ทั่วถึง ซึ่งพบว่ามีเพียงระดับประถมศึกษาเท่านั้นที่ค่อนข้างครอบคลุมพื้นที่ต่างๆ ของประเทศ

2. การศึกษาที่เป็นอยู่ยังไม่เอื้อโอกาสให้กับกลุ่มด้อยโอกาสเท่าที่ควร เพราะการศึกษาที่เป็นอยู่ส่วนใหญ่ไม่เอื้อต่อผู้ที่ไม่มีความรู้ และผู้มีรายได้น้อย ประชาชนหลายคนจึงได้เรียนเพียงภาคบังคับ

3. เนื้อหาหลักสูตรไม่เอื้อให้ผู้เรียนนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันเท่าที่ควร ดังจะพบว่าผู้เรียนแต่ละท้องถิ่นได้เรียนในหลักสูตรเดียวกัน ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นของตน

4. การจัดการเรียนการสอนเป็นลักษณะครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้มากกว่าจะให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หรือเป็นผู้แสวงหาความรู้เอง โดยครูเป็นผู้ช่วยแนะนำ ทั้งยังไม่ฝึกฝนให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และคิดสร้างสรรค์ที่จะเผชิญสถานการณ์ปัญหา

5. การศึกษายังเป็นระบบที่ไม่จบในตัวเอง แต่มุ่งให้ผู้เรียนเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นไปเรื่อยๆ ผู้เรียนที่จบในระดับประถมศึกษา หรือมัธยมศึกษา ยังไม่มีความรู้และทักษะที่พอเพียงในการประกอบอาชีพ

6. การศึกษานอกระบบยังมีข้อจำกัดในเรื่องปริมาณ เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายมีขนาดใหญ่ครอบคลุมผู้ที่อยู่นอกโรงเรียนทั้งหมดทุกกลุ่มอายุ จึงพบว่ายังมีกลุ่มเป้าหมายบางส่วนตกหล่น ไม่ได้รับบริการ โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาส

7. การศึกษานอกโรงเรียนยังมีข้อจำกัดเรื่องคุณภาพ กิจกรรมการเรียนรู้นอกโรงเรียนยังไม่ให้ความรู้และทักษะเพียงพอที่จะแข่งขันในตลาดแรงงานได้ และไม่สามารถตอบสนองกลุ่มเป้าหมายที่มีจำนวนมากได้ทั้งหมด

8. การศึกษาตามอัธยาศัยไม่เอื้อต่อการศึกษตลอดชีวิต การศึกษาตามอัธยาศัยได้รับการส่งเสริมน้อยมาก ยังปล่อยให้กลุ่มเป้าหมายเรียนรู้ไปตามสภาพ ผู้ใดอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีแหล่งการเรียนรู้มากหรือสามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ได้ง่าย ถึงจะมีโอกาสได้รับความรู้มาก

9. การศึกษาทั้ง 3 รูปแบบยังไม่ประสานสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน เพื่อให้เป็นไปในแนวทางการศึกษาตลอดชีวิต ในปัจจุบันการศึกษาแต่ละรูปแบบยังคงแยกจากกัน การถ่ายโอนผลการศึกษาระหว่างการศึกษาแต่ละรูปแบบเป็นไปได้น้อยมาก

10. หน่วยงานผู้จัดการศึกษายังมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตไม่ชัดเจน หน่วยงานผู้จัดการศึกษาส่วนใหญ่มุ่งจัดการศึกษาตามเป้าหมายเฉพาะของหน่วยงาน ยังไม่มีเป้าหมายที่กว้างให้เอื้อต่อการศึกษตลอดชีวิตในภาพรวม

11. ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต ขาดการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงชัดเจน จึงเข้าใจว่าเรียนจบจากสถานศึกษาก็คือจบการศึกษา

12. สังคมยังไม่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตอย่างเต็มที่ คนส่วนใหญ่เข้าใจว่าการศึกษาต้องอยู่ในโรงเรียนหรือสถานศึกษาเท่านั้น เพราะฉะนั้นการให้การศึกษาจึงเป็นหน้าที่ของโรงเรียนและสถานศึกษาเท่านั้น ส่วนหน่วยงานหรือแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ในชุมชนยังไม่ทราบบทบาทจึงยังไม่มีการวางแผน

13. หน่วยงาน องค์กรเอกชน องค์กรท้องถิ่น ยังขาดการส่งเสริมเท่าที่ควร เช่น ในเรื่องการสร้างความรู้ความเข้าใจ การให้แนวทางในการจัดกิจกรรม และการให้ได้รับทราบบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

7. บทเรียนการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศที่คัดสรร

สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาแห่งชาติ (2543) ได้สรุปบทเรียนการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศที่คัดสรร ในเอกสารวิชาการ เรื่อง "ยุทธศาสตร์การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21" โดยได้ศึกษาวิเคราะห์การจัดการศึกษาตลอดชีวิตในประเทศที่คัดสรร รวม 6 ประเทศ ได้แก่ สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย เกาหลี และญี่ปุ่น พบประเด็นที่สอดคล้องกันของแทบทุกประเทศ และประเด็นที่เป็นประโยชน์ต่อการนำมาประยุกต์ใช้สำหรับประเทศไทย สรุปไว้ดังนี้

1. มีกฎหมายและนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตแต่ละประเทศให้ความสำคัญต่อการศึกษาตลอดชีวิตมาก โดยมีการกำหนดนโยบายของประเทศเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตที่ชัดเจน บางประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น ได้จัดทำเป็นกฎหมายการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งสิ่งนี้มีผลอย่างมากในทางปฏิบัติ เพราะก่อนดำเนินการจะมีกรอบยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน

2. มีองค์กรรับผิดชอบโดยตรง ในหลายประเทศหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตคือกระทรวงศึกษาธิการ แต่ในบางประเทศ เช่น ญี่ปุ่น มีหน่วยงานเฉพาะลงไปอีกคือกรมการศึกษาตลอดชีวิต นอกจากนี้ ในแต่ละระดับตามโครงสร้างการบริหารของประเทศยังมีหน่วยงานกลางรับผิดชอบการศึกษาตลอดชีวิตโดยตรงไปจนถึงระดับท้องถิ่น ในระดับท้องถิ่นของประเทศสหราชอาณาจักรมีผู้รับผิดชอบในรูปของคณะกรรมการ เรียกว่า สมัชชาการศึกษาตลอดชีวิต

3. มีการกระจายอำนาจการบริหารจัดการให้แก่ลรัฐหรือภูมิภาค หรือพื้นที่ในการกำหนดแนวทางดำเนินงานและบริหารจัดการการศึกษาตลอดชีวิต

4. มีการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย มีการปรับเปลี่ยนความเข้าใจและเจตคติ

5. มีการจัดสร้างโครงสร้างพื้นฐานเกี่ยวกับเทคโนโลยี เช่น จัดสร้างโครงข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศระดับชาติ สร้างศูนย์สื่อลักษณะต่างๆ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งความรู้ต่างๆ ได้ เพราะแต่ละประเทศตระหนักว่าสื่อและเทคโนโลยีจะเป็นปัจจัยสำคัญอีกปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดการศึกษารูปแบบต่อเนื่องตลอดชีวิตได้

6. มีการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ทุกรูปแบบในชุมชนและเครือข่ายชุมชนการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาให้ชุมชนต่างๆ หรือเมืองต่างๆ กลายเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้และเกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ภายในชุมชน

7. เน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย (ทุกประเทศถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญมากสำหรับการจัดการศึกษาตลอดชีวิต) โดยใช้ชุมชนเป็นฐานให้ทุกฝ่ายในชุมชนทั้งสถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา หน่วยงานรัฐ เอกชน องค์กรท้องถิ่น สถานประกอบการ สถานธุรกิจ และประชาชน ร่วมกันวางแผน ร่วมกันดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

8. ให้ความสำคัญแก่บ้านในฐานะเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตแห่งแรกของบุคคล และเป็นแหล่งที่จะช่วยส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตได้ตลอดไป หลายประเทศมุ่งพัฒนาพ่อแม่ผู้ปกครองให้เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต

9. ให้ความสำคัญแก่สถานประกอบการในฐานะที่เป็นแหล่งทรัพยากรสำคัญที่จะช่วยให้โอกาสทางการศึกษาแก่แรงงานในหลายประเทศ สถานประกอบการช่วยจัดการศึกษาตลอดชีวิตในหลายลักษณะ เช่น จัดการศึกษาเอง ร่วมกับสถาบันการศึกษาจัดการศึกษา ให้ทุนสนับสนุนเรื่องเวลาให้แรงงานได้แบ่งเวลามาศึกษา เป็นต้น

10. จัดหามาตรการที่หลากหลายที่จะรณรงค์ให้ประชาชน โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสได้มีโอกาสเข้าสู่การเรียนรู้ได้มากขึ้น มาตรการที่ใช้ได้แก่

1) การจัดให้มีแหล่งการเรียนรู้อยู่ในท้องถิ่นใกล้ตัว และให้ประชาชนเข้าถึงได้ง่าย

2) ปรับระเบียบกฎเกณฑ์ของสถาบันการศึกษาให้ยืดหยุ่น ไม่ให้เป็นอุปสรรคต่อประชาชนที่จะเข้าสู่การศึกษา

3) จัดการศึกษาที่หลากหลายทั้งในแง่ของเนื้อหา วิธีการเรียน เวลาเรียน เพื่อให้ประชาชนเลือกได้

4) มีการแนะแนว การให้ข้อมูลข่าวสารที่มีประสิทธิภาพ โดยจัดเป็นเครือข่ายการแนะแนวที่ประชาชนจะเข้าถึงได้ทุกเวลา ทุกพื้นที่

5) มีการสนับสนุนเรื่องทุนการศึกษาหลากหลายรูปแบบ

6) มีการประกาศเกียรติคุณแก่สถานศึกษาหรือแหล่งการเรียนรู้ที่สามารถทำให้จำนวนผู้เข้าศึกษาเพิ่มขึ้น

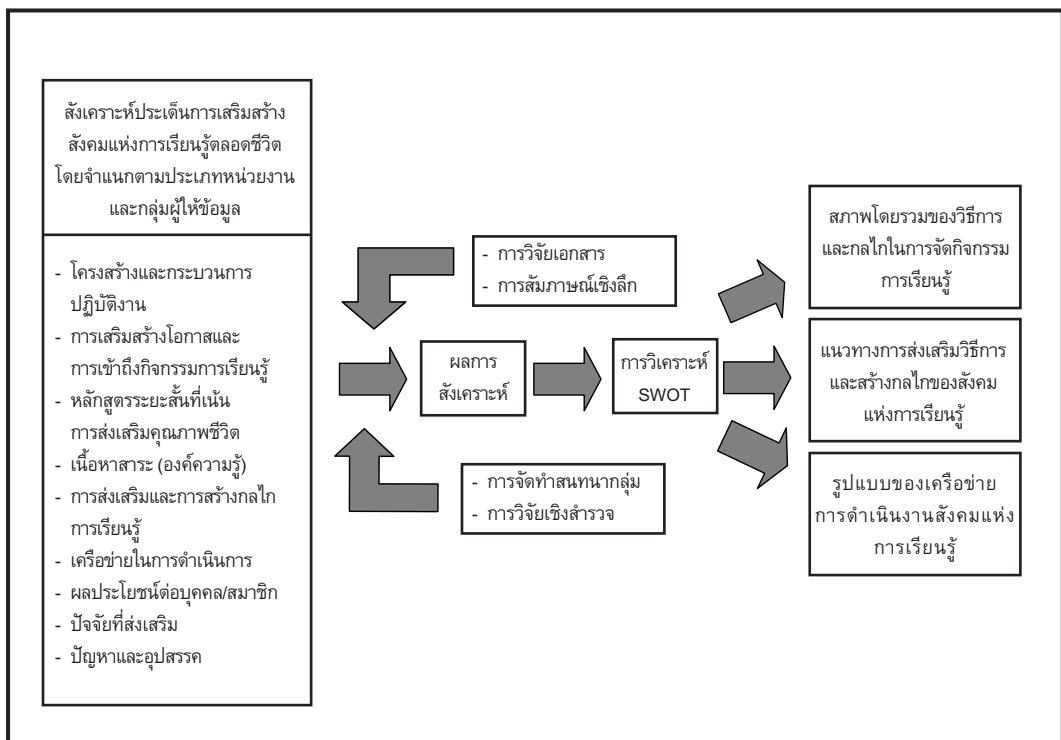
7) ให้การศึกษาทั้ง 3 ประเภท คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยที่สามารถเชื่อมโยงเทียบโอนกันได้

8) ให้มีการเรียนแบบสะสมหน่วยกิตได้ตลอดชีวิต

11. มีการจัดระบบงบประมาณและเงินทุน เพื่อสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต หลายรูปแบบ เช่น

- 1) การเปิดบัญชีการเรียนรู้อิสระส่วนบุคคล
- 2) การจัดทำคูปองการศึกษา
- 3) การลดภาษีวัสดุอุปกรณ์ สื่อและเทคโนโลยีที่ใช้เพื่อการศึกษา
- 4) การลดภาษีแก่สถานประกอบการที่จัดการศึกษาแก่แรงงาน
- 5) การลดภาษีแก่ประชาชนในค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการศึกษา

กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการจัดทำสนทนากลุ่ม ในกระบวนการศึกษาแนวทางและรูปแบบการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากหน่วยงานผู้ให้บริการ ควบคู่กับการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ในกระบวนการศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมหรือปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตจากประชาชนผู้รับบริการ

1. กระบวนการดำเนินโครงการวิจัย (Research Process)

โครงการวิจัย เรื่อง สถานภาพและบทบาทการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน มีขั้นตอนหลักในการดำเนินโครงการวิจัย 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการงานวิจัย

- 1) ศึกษาถึงความหมาย รูปแบบ และกรอบความคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 2) ตีกรอบเพื่อกำหนดขอบเขตและประเด็นในการศึกษา
- 3) ออกแบบระเบียบวิธีในการดำเนินงานวิจัยที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
- 4) กำหนดกลุ่มประชากรเป้าหมายที่เป็นหน่วยของการศึกษา
- 5) รวบรวมและคัดเลือกหน่วยของการศึกษาจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน โดยพิจารณาที่นโยบายและพันธกิจของหน่วยงาน ซึ่งต้องมีลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ขั้นตอนที่ 2 วิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research)

ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการของหน่วยงานที่ถูกคัดเลือก และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในประเด็นต่างๆ อาทิ โครงสร้างและกระบวนการปฏิบัติงาน ระบบการจัดการและการบริหารความรู้ รูปแบบพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อความเข้าใจเบื้องต้นต่อประเด็นดังกล่าว และนำข้อมูลที่ได้มาศึกษารายละเอียดในเชิงลึกต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 สัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview)

ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกจากตัวแทนผู้ให้บริการระดับนโยบายของแต่ละหน่วยงาน เพื่อทำความเข้าใจในรายละเอียดต่างๆ ของโครงการ เพิ่มเติมจากการศึกษาในเอกสาร โดยมีเนื้อหาในการสัมภาษณ์ เช่น ที่มาของโครงการ วัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย คณะทำงานงบประมาณ โครงสร้างและกระบวนการปฏิบัติงาน ระบบการจัดการและบริหารความรู้ เครือข่ายในการดำเนินการ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการทำสัมภาษณ์เชิงลึกไปศึกษาร่วมกับข้อมูลจากเอกสารเพื่อจัดทำเป็นประเด็นที่ใช้สำหรับการทำสนทนากลุ่มต่อไป

ขั้นตอนที่ 4 จัดทำสนทนากลุ่ม (Focus Group)

ดำเนินการในกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่ม คือ

1) กลุ่มตัวแทนในระดับปฏิบัติการจากหน่วยงานที่เป็นหน่วยของการศึกษา (กรณีศึกษา ผู้ปฏิบัติการจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชนและเครือข่าย) โดยสนทนาถึงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับประชาชนหรือผู้รับบริการ เพื่อทำความเข้าใจต่อปัญหา อุปสรรค ตลอดจนปัจจัยที่เอื้อให้บรรลุผลตามเป้าหมาย รายละเอียดเนื้อหาในการสนทนา ประกอบด้วย

- โครงสร้างและกระบวนการปฏิบัติงาน
- การเสริมสร้างโอกาสในการเข้าถึงกิจกรรมการเรียนรู้
- เนื้อหาวิชาและองค์ความรู้
- การส่งเสริมและสร้างกลไกการเรียนรู้
- เครือข่ายที่มีส่วนร่วม
- ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรค
- ข้อเสนอแนะ
- ประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

2) กลุ่มตัวแทนผู้รับบริการในโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต (กรณีศึกษา ผู้รับบริการจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน) โดยมีวัตถุประสงค์ของการสนทนาเพื่อศึกษาถึงมุมมองของผู้รับบริการที่มีต่อโครงการ และทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ อาทิ การเผยแพร่ การแลกเปลี่ยน และการจัดการในฐานะภาคประชาชน จากการทำสนทนากลุ่มจะได้ข้อมูลของโครงการที่เป็นกรณีศึกษาเฉพาะพื้นที่ และได้ประเด็นในการทำแบบสำรวจเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ อาทิ การรับรู้ การมีส่วนร่วม ผลสำเร็จ ตลอดจนความคิดเห็นต่างๆ ของประชาชนที่มีต่อโครงการ

โดยการจัดสนทนากลุ่มของทั้ง 2 กลุ่มเป้าหมาย เป็นรูปแบบของการสัญจรไปตามภูมิภาค ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ โดยในแต่ละภูมิภาคศึกษาโครงการจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน 1-2 โครงการ/ภูมิภาค

ขั้นตอนที่ 5 ทำวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

ดำเนินการสำรวจภาคสนามกับประชาชนในพื้นที่เป้าหมายทั้งที่เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการ โดยสำรวจจากโครงการที่ได้คัดเลือกไว้ตามการจัดทำสนทนากลุ่ม ทั้งนี้เพื่อศึกษาถึงมุมมองและแนวคิดของประชาชนที่มีต่อโครงการในด้านต่างๆ และได้ข้อมูลเชิงปริมาณสำหรับประเมินผลสำเร็จ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของโครงการ

ขั้นตอนที่ 6 วิเคราะห์ผล สรุปผล และนำเสนอรายงานการวิจัย

นำข้อมูลที่ค้นพบในประเด็นต่างๆ ที่ได้จากการทำวิจัยในขั้นตอนที่ 2, 3, 4 และ 5 มาประมวลเพื่อวิเคราะห์และสรุปผลภายใต้กรอบประเด็นในการศึกษา สำหรับการนำเสนอรายงานการวิจัย คณะผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 6 บท ประกอบด้วย

- 1) บทที่ 1 - บทนำ
- 2) บทที่ 2 - เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 3) บทที่ 3 - ระเบียบวิธีวิจัย
- 4) บทที่ 4 - ผลวิจัย
- 5) บทที่ 5 - สรุปและอภิปรายผล
- 6) บทที่ 6 - ข้อเสนอแนะ

2. กลุ่มประชากรเป้าหมายในการศึกษา (Target Population)

หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีลักษณะพันธกิจเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในที่นี้คณะผู้วิจัยได้พิจารณาคัดเลือกไว้ดังนี้

2.1 หน่วยงานราชการ จำนวน 3 หน่วยงาน มุ่งเน้นศึกษาจากกลุ่มกระทรวงด้านสังคม ซึ่งได้รับการแบ่งกลุ่มภายใต้กรอบของรูปแบบการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Result Based Management - RBM) ที่ถูกกำหนดให้เป็นนโยบายของประเทศในการปฏิรูประบบราชการไทย (ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 11 พ.ค.2542) โดยในกระทรวงด้านสังคมทั้งหมด 9 กระทรวง นั้น คัดเลือกกระทรวงที่มีลักษณะพันธกิจเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ (สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน) กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

2.2 หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 1 หน่วยงาน คัดเลือกภายใต้กรอบของหน่วยงานที่เป็นรัฐวิสาหกิจตามกฎหมายมหาชนที่ตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติ และมีลักษณะพันธกิจเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) โดย กฟผ.เป็นหน่วยงานที่ถูกรับเลือกให้เป็นรัฐวิสาหกิจที่มีการบริหารจัดการดีเด่น และเป็นรัฐวิสาหกิจที่มีโครงการเพื่อสังคมดีเด่น (จากงานประกาศรางวัลรัฐวิสาหกิจดีเด่นปี 2549)

2.3 หน่วยงานเอกชน จำนวน 1 หน่วยงาน คัดเลือกภายใต้กรอบของบริษัทเอกชนที่จดทะเบียนกับตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และมีลักษณะพันธกิจเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ เครือซิเมนต์ไทย (เอสซีจี) ซึ่งดำเนินธุรกิจตามอุดมการณ์ "คุณภาพและเป็นธรรม" โดยสร้างสรรค์กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างจริงจัง และต่อเนื่องมาเป็นเวลานานกว่า 40 ปี

2.4 องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO's) จำนวน 1 หน่วยงาน คัดเลือกภายใต้กรอบขององค์กรในประเทศที่จดทะเบียนอย่างเป็นทางการในรูปแบบของมูลนิธิ และมีลักษณะพันธกิจเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ มูลนิธิพระดาบส โดยโครงการพระดาบสเป็นโครงการตามกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้ก่อตั้งมานานกว่า 40 ปี มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาให้ได้มีโอกาสฝึกวิชาชีพควบคู่ไปกับฝึกอบรมคุณธรรมเพื่อให้สามารถประกอบอาชีพสร้างตนเอง ช่วยเหลือครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

ในแต่ละหน่วยงาน ศึกษาในกลุ่มประชากรเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการประกอบด้วย

- สถาบันต่างๆ ที่เป็นตัวหลัก (Key Institutions)
- นายจ้างที่เป็นตัวหลัก (Key Employers)
- บัณฑิตบุคคลที่เป็นตัวหลัก (Key Individuals)
- กลุ่มที่เป็นแกนกลาง (Core Groups)
- กลุ่มสนใจ (Wider Interests)
- กลุ่มผู้ไม่สนใจ (Non Interests)

3. รายละเอียดของกลุ่มเป้าหมายและขนาดตัวอย่างในกระบวนการดำเนินโครงการ

ในกระบวนการของการสัมภาษณ์เชิงลึก การจัดทำสนทนากลุ่ม และการทำวิจัยเชิงสำรวจ มีรายละเอียดของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูลและขนาดตัวอย่างดังนี้

3.1 ผู้ให้ข้อมูลและขนาดตัวอย่างในการสัมภาษณ์เชิงลึก ดังตารางต่อไปนี้

ชื่อโครงการ	สัมภาษณ์เชิงลึก	
	ผู้ให้ข้อมูล	จำนวน
การจัดการความรู้แก่นักเรียนนคร จังหวัดนครศรีธรรมราช	ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน จังหวัดนครศรีธรรมราช รองผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ม.5 ต.ดอนตรอ อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.นครศรีธรรมราช	3 คน
การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของ ชุมชนในการป้องกันและเฝ้าระวัง ผลกระทบต่อสุขภาพอย่างมีส่วนร่วม กรณีเขื่อนแควน้อย จ.พิษณุโลก	ผู้ประสานงานโครงการจากกรมอนามัย และอนามัยอำเภอ	3 คน
แผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง กรณีศึกษา ต.วังแดง อ.ตรอน จ.อุตรดิตถ์	ผู้ประสานงานโครงการฯ และปราชญ์ชาวบ้าน	1 คน
โครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนา อย่างยั่งยืน	หัวหน้าโครงการและผู้ช่วยหัวหน้าโครงการ	2 คน
กองทุนเครือข่ายเชียงใหม่พื้นที่ ผู้ประสบภัยคลื่นยักษ์	เจ้าหน้าที่ภายใต้องค์กรความร่วมมือของภาคี เครือข่ายความร่วมมือพื้นที่ชุมชนชายฝั่งอันดามัน	3 คน
โรงเรียนพระดาบส	เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิพระดาบส (หัวหน้าสำนักงาน โครงการฯ ผู้ช่วยครูใหญ่ฝ่ายวิชาการ , ดาบสอาสา)	4 คน

3.2 ผู้ให้ข้อมูลและขนาดตัวอย่างในการทำสนทนากลุ่ม ดังตารางต่อไปนี้

ชื่อโครงการ	สนทนากลุ่ม (Focus Group)	
	ผู้ให้ข้อมูล	จำนวน
การจัดการความรู้แก่จมนเมืองนคร จังหวัดนครศรีธรรมราช	กลุ่มที่ 1 คณะที่มงานศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน จ.นครศรีธรรมราช กลุ่มที่ 2 ประชาชน หมู่ 5 ต.ดอนตรอ อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.นครศรีธรรมราช กลุ่มที่ 3 ประชาชน ต.ชะอวด อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช	10 คน 8 คน 6 คน
แผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง กรณีศึกษา ต.วังแดง อ.ตรอน จ.อุตรดิตถ์	กลุ่มที่ 1 ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ ประกอบด้วยผู้ประสานงานโครงการฯ เจ้าหน้าที่ อบต. ตำบลวังแดง กลุ่มที่ 2 ผู้รับบริการในโครงการฯ ประกอบด้วย แกนนำชุมชน และประชาชนที่เข้าร่วมโครงการใน 4 ศูนย์การเรียนรู้	4 คน 4 คน
การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ในการป้องกันและเฝ้าระวังผลกระทบ ต่อสุขภาพอย่างมีส่วนร่วม กรณีเขื่อน แควน้อย จ.พิษณุโลก	กลุ่มที่ 1 ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่อนามัยตำบล และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลคันไช้ กลุ่มที่ 2 ผู้รับบริการในโครงการฯ ประกอบด้วย แกนนำชุมชน และประชาชนที่เข้าร่วมโครงการ	4 คน 2 คน
โครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่าง ยั่งยืน	กลุ่มที่ 1 ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ของ กฟผ.(หัวหน้าสถานีไฟฟ้าแรงสูง จ.ศรีสะเกษ) และเครือข่าย (ผู้บริหารและอาจารย์จากวิทยาลัยเทคโนโลยีเกษตรศรีสะเกษ) กลุ่มที่ 2 ผู้รับบริการในโครงการฯ ประกอบด้วย แกนนำชุมชน และประชาชนที่เข้าร่วมโครงการ โดยทำการศึกษาใน 2 พื้นที่ 2.1 แกนนำและประชาชนในพื้นที่บ้านหนองบัว ต.โนนสูง อ.ขุนหาญ จ.ศรีสะเกษ 2.2 แกนนำและประชาชนในพื้นที่บ้านสามขา ต.เสียว อ.โพธิ์ศรีสุวรรณ จ.ศรีสะเกษ	4 คน 3 คน 4 คน
กองทุนเครือข่ายเฝ้าระวังภัยพิบัติ ประเทศไทยพื้นที่ผู้ ประสบภัยคลื่นยักษ์	กลุ่มที่ 1 ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ภายใต้องค์กร ความร่วมมือของภาคี เครือข่ายความร่วมมือฟื้นฟูชุมชนชายฝั่ง อันดามัน และอาสาสมัคร โดยทำการศึกษาใน 2 พื้นที่ 1.1 เจ้าหน้าที่ฯ และอาสาสมัคร ในพื้นที่ จ.สตูล 1.2 เจ้าหน้าที่ฯ และอาสาสมัคร ในพื้นที่ จ.ตรัง กลุ่มที่ 2 ผู้รับบริการในโครงการฯ ประกอบด้วย แกนนำชุมชนและ ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการ โดยทำการศึกษาใน 2 พื้นที่ 2.1 แกนนำและประชาชนในพื้นที่ จ.สตูล 2.2 แกนนำและประชาชนในพื้นที่ จ.ตรัง	2 คน 2 คน 5 คน 5 คน
โรงเรียนพระดาบส	กลุ่มที่ 1 ผู้ปฏิบัติงานในมูลนิธิพระดาบส ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิพระดาบส (หัวหน้าสำนักงานโครงการฯ ผู้ช่วยครูใหญ่ฝ่ายวิชาการ , ดาบสอาสา) กลุ่มที่ 2 ผู้รับบริการในโครงการฯ คือ นักเรียนที่ศึกษาที่โรงเรียน พระดาบส ศิษย์เก่าโรงเรียนพระดาบส	4 คน 4 คน

3.3 ผู้ให้ข้อมูลและขนาดตัวอย่างในการวิจัยเชิงสำรวจ (ภาคสนาม) ดังตารางต่อไปนี้

ชื่อโครงการ	วิจัยเชิงสำรวจ (ภาคสนาม)	
	ผู้ให้ข้อมูล	จำนวน
การจัดการความรู้แก่จมนเมืองนคร จังหวัดนครศรีธรรมราช	ประชาชนในพื้นที่ ต.ดอนตรอ อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.นครศรีธรรมราช	50 คน
แผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง กรณีศึกษา ต.วังแดง อ.ตรอน จ.อุตรดิตถ์	ประชาชนในพื้นที่ ต.วังแดง อ.ตรอน จ.อุตรดิตถ์	58 คน
การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ในการป้องกันและเฝ้าระวังผลกระทบ ต่อสุขภาพอย่างมีส่วนร่วม กรณีเขื่อน แควน้อย จ.พิษณุโลก	ประชาชนในพื้นที่ ต.คันโช้ง อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก	47 คน
โครงการชีววิถีเพื่อการพัฒนาอย่าง ยั่งยืน	ประชาชนในพื้นที่บ้านสามขา ต.เสียว อ.โพธิ์ศรีสุวรรณ จ.ศรีสะเกษ	34 คน
โรงเรียนพระดาบส	เจ้าหน้าที่มูลนิธิพระดาบส ดาบสอาสา นักเรียนที่กำลังศึกษาใน โรงเรียนมูลนิธิพระดาบส ศิษย์เก่าโรงเรียนมูลนิธิพระดาบส	91 คน

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในบทที่ 4 นี้ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) การทำสนทนากลุ่ม (Focus Group) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากประชากรเป้าหมายในแต่ละกลุ่ม

จากหน่วยงานที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาทั้ง 6 หน่วยงาน ได้ทำการคัดเลือกโครงการที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังต่อไปนี้

1. โครงการแก่งานการจัดการความรู้ (KM) เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง “การจัดการความรู้แก่งานเมืองนคร จังหวัดนครศรีธรรมราช”
2. โครงการศึกษากระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง ตำบลวังแดง อำเภอตรอน จังหวัดอุตรดิตถ์
3. โครงการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการป้องกันและเฝ้าระวังผลกระทบต่อสุขภาพอย่างมีส่วนร่วม กรณีเขื่อนแควน้อย จังหวัดพิษณุโลก
4. โครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน
5. โครงการกองทุนเครือข่ายเชียงใหม่พื้นที่ผู้ประสบภัยคลื่นยักษ์
6. โครงการโรงเรียนพระดาบส

สำหรับผลจากการศึกษาของแต่ละโครงการ จะประกอบไปด้วยเนื้อหา 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของโครงการ ประกอบด้วย ที่มาของโครงการ วัตถุประสงค์กลุ่มเป้าหมาย (ผู้ได้รับประโยชน์) เป้าหมายของโครงการ งบประมาณและแหล่งเงินทุนในการดำเนินโครงการ ระยะเวลาดำเนินโครงการ และผู้รับผิดชอบโครงการ

ส่วนที่ 2 โครงสร้างและกระบวนการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย คณะทำงาน จำนวนพื้นที่ ชุมชน ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรม การกำหนดวิธีการ ระเบียบและข้อปฏิบัติในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ และระบบการติดตามและประเมินผล

ส่วนที่ 3 ระบบการจัดการและบริหารความรู้ ประกอบด้วย หลักสูตรระยะสั้นที่เน้นการส่งเสริมคุณภาพชีวิต เนื้อหาสาระ (องค์ความรู้) ที่ถ่ายทอด กระบวนการถ่ายทอด (รูปแบบของกิจกรรมการเรียนรู้) การสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ และผลประโยชน์ต่อบุคคลและสมาชิกในชุมชน

ส่วนที่ 4 การวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT Analysis)

ตารางแสดงแหล่งที่มาของผลการศึกษำจำแนกตามโครงการ

ชื่อโครงการ	ผลการศึกษา			
	ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของโครงการ	ส่วนที่ 2 โครงสร้างและกระบวนการ ปฏิบัติงาน	ส่วนที่ 3 ระบบการจัดการและ การบริหารความรู้	ส่วนที่ 4 รูปแบบการพัฒนา เครือข่ายการเรียนรู้
การจัดการความรู้แก้น เมืองนคร จังหวัดนครศรีธรรมราช	- วิจัยเอกสาร (สรุป บทเรียนการจัดการความรู้ แก้นเมืองนคร จังหวัด นครศรีธรรมราช) - สัมภาษณ์เชิงลึก	- วิจัยเอกสาร (สรุปบทเรียน การจัดการความรู้แก้น เมืองนคร จังหวัดนครศรีธรรมราช) - สัมภาษณ์เชิงลึก	- วิจัยเอกสาร (สรุปบทเรียน การจัดการความรู้แก้น เมืองนคร จังหวัดนครศรีธรรมราช) - สัมภาษณ์เชิงลึก - สทนากลุ่ม (Focus Group)	- วิจัยเอกสาร (สรุปบทเรียน การจัดการความรู้แก้น เมืองนคร จังหวัดนครศรีธรรมราช) - สัมภาษณ์เชิงลึก - สทนากลุ่ม (Focus Group) - สสำรวจภาคสนาม
การสร้างกระบวนการ เรียนรู้ของชุมชนใน การป้องกันและเฝ้าระวัง ผลกระทบต่อสุขภาพ อย่างมีส่วนร่วม กรณีเขื่อน แควน้อย จ.พิษณุโลก	- วิจัยเอกสาร (รายงาน โครงการ ปี 2550, แผนพับ)	- วิจัยเอกสาร (รายงาน โครงการ ปี 2550, ร่างแผนปฏิบัติการ, คำสั่งจังหวัดแผนพับ) - การเข้าร่วมสังเกตการณ์	- วิจัยเอกสาร (รายงาน โครงการ ปี 2550) - สัมภาษณ์เชิงลึก - สทนากลุ่ม (Focus Group) - สสำรวจภาคสนาม	- วิจัยเอกสาร (รายงาน โครงการ ปี 2550) - สัมภาษณ์เชิงลึก - สทนากลุ่ม (Focus Group) - สสำรวจภาคสนาม
แผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง กรณีศึกษา ต.วังแดง อ.ตรอน จ.อุดรดิตต์	- วิจัยเอกสาร (หนังสือ โครงการแผนชีวิตชุมชน)	- วิจัยเอกสาร (หนังสือ โครงการแผนชีวิตชุมชน) - สัมภาษณ์เชิงลึก	- วิจัยเอกสารที่รวบรวม ในพื้นที่ - สัมภาษณ์เชิงลึก - สทนากลุ่ม (Focus Group) - สสำรวจภาคสนาม	- วิจัยเอกสารที่รวบรวม ในพื้นที่ - สัมภาษณ์เชิงลึก - สทนากลุ่ม (Focus Group) - สสำรวจภาคสนาม
โครงการชีวิตีเพื่อการ พัฒนาอย่างยั่งยืน	- วิจัยเอกสาร (รายงาน ประจำปี,หนังสือ โครงการ,แผนพับ และเว็บไซต์) - สัมภาษณ์เชิงลึก	- วิจัยเอกสาร (รายงาน ประจำปี,หนังสือ โครงการ,แผนพับ และเว็บไซต์) - สัมภาษณ์เชิงลึก	- วิจัยเอกสาร (รายงาน ประจำปี,หนังสือ โครงการ,แผนพับ และเว็บไซต์) - สัมภาษณ์เชิงลึก - สทนากลุ่ม (Focus Group) - สสำรวจภาคสนาม	- วิจัยเอกสาร (รายงาน ประจำปี,หนังสือ โครงการ,แผนพับ และเว็บไซต์) - สัมภาษณ์เชิงลึก - สทนากลุ่ม (Focus Group)
กองทุนเครือข่ายเอนดีไทย ฟื้นฟูผู้ประสบภัย คลื่นยักษ์	- วิจัยเอกสาร (รายงาน ประจำปีและหนังสือ โครงการ) - สัมภาษณ์เชิงลึก	- วิจัยเอกสาร (รายงาน ประจำปีและหนังสือ โครงการ) - สัมภาษณ์เชิงลึก	- วิจัยเอกสาร (รายงาน ประจำปีและหนังสือ โครงการ) - สัมภาษณ์เชิงลึก - สทนากลุ่ม (Focus Group)	- วิจัยเอกสาร (รายงาน ประจำปีและหนังสือ โครงการ) - สัมภาษณ์เชิงลึก - สทนากลุ่ม (Focus Group)
โรงเรียนพระดาบส	- วิจัยเอกสาร (หลักสูตร พระดาบสประจำปี การศึกษา 2550 (ฉบับ ปรับปรุง),หนังสือ โครงการ,แผนพับ และเว็บไซต์) - สัมภาษณ์เชิงลึก	- วิจัยเอกสาร (หลักสูตร พระดาบสประจำปี การศึกษา 2550 (ฉบับ ปรับปรุง),หนังสือ โครงการ,แผนพับ และเว็บไซต์) - สัมภาษณ์เชิงลึก	- วิจัยเอกสาร (หลักสูตร พระดาบสประจำปี การศึกษา 2550 (ฉบับปรับปรุง), หนังสือ โครงการ,แผนพับ และเว็บไซต์) - สัมภาษณ์เชิงลึก - สทนากลุ่ม (Focus Group)	- วิจัยเอกสาร (หลักสูตร พระดาบสประจำปี การศึกษา 2550 (ฉบับ ปรับปรุง),หนังสือ โครงการ,แผนพับ และเว็บไซต์) - สัมภาษณ์เชิงลึก - สทนากลุ่ม (Focus Group) - สสำรวจภาคสนาม

โครงการกิจกรรมการแก้จนแบบบูรณาการจัดการความรู้ (KM) เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง หน่วยงาน : สำนักบริหารการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของโครงการ

1. ที่มาของโครงการ (หลักการและเหตุผล)

จากวิสัยทัศน์ของผู้ว่าราชการจังหวัด (นายวิชม ทองสงค์) ที่ต้องการให้ "นครศรีธรรมราช เป็นเมืองศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ เมืองเกษตร และท่องเที่ยว นำอยู่สู่สังคมพัฒนาที่ยั่งยืน" โดยมียุทธศาสตร์สำคัญ 5 ประการคือ 1) การขจัดปัญหาความยากจน 2) การพัฒนาคนและสังคมที่มีคุณภาพ 3) การพัฒนาด้านการเกษตร อุตสาหกรรม ผลิตภัณฑ์ OTOP การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวัฒนธรรม 4) การบริการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ 5) การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีตามนโยบายรัฐบาล (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด นครศรีธรรมราช. 2549)

สำหรับแนวทางสำคัญที่นำมาใช้เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย คือ การจัดการความรู้ KM (Knowledge Management) โดยนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมให้ชุมชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พัฒนาความรู้ เป็นแบบบูรณาการทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐการ รัฐวิสาหกิจ ภาคประชาชน และภาคเอกชน ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมบูรณ์และยั่งยืนบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดนครศรีธรรมราช สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษา นอกโรงเรียน เป็นหน่วยงานหนึ่งที่สนองตอบนโยบายการปฏิบัติงานพื้นที่ในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน ทั้งนี้เนื่องจากมีความพร้อมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ มีศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอกระจายอยู่ในทุกอำเภอ มีพนักงานราชการและครูอาสาสมัครที่รับผิดชอบการปฏิบัติงานในพื้นที่ จำนวน 113 คน ซึ่งตามกรอบงานของ "โครงการจัดการความรู้แก้จนเมืองนคร" นี้ ทุกหมู่บ้านในจังหวัด จะต้องเป็น "ชุมชนอินทรีย์" คือ ชุมชนที่เข้มแข็ง สมบูรณ์ และยั่งยืนในทุกๆ ด้าน เป็นรากฐานของประเทศชาติที่มั่นคงต่อไป ซึ่งเป็นเป้าหมายอันสูงสุดของการพัฒนาจังหวัด

2. วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์หลักของโครงการนี้คือ การพัฒนาศักยภาพของชุมชน ให้กลายเป็นชุมชนอินทรีย์ โดย

1) สมาชิกหมู่บ้านที่เป็นแกนนำชุมชน จะต้องมีการเรียนรู้ตามแนวคิด Knowledge Management

2) บุคลากรขององค์กรและภาคีเครือข่ายในการทำงาน จะต้องเป็นผู้ที่ให้บริการ หรืออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (Knowledge Facilitator) ของสมาชิกหมู่บ้าน

3) ระบบการทำงานจะเป็นลักษณะภาคีเครือข่าย

4) มีแผนชุมชน และการจัดการที่ดี

3. กลุ่มเป้าหมาย (ผู้ได้รับประโยชน์)

กลุ่มเป้าหมาย ครั้งนี้คือ ประชาชนทั่วไปที่อยู่ในพื้นที่ทุกอำเภอของจังหวัด นครศรีธรรมราช จำนวน 400 หมู่บ้าน 165 ตำบล โดยมี

1) สมาชิกหมู่บ้านที่เป็นแกนนำชุมชนในหมู่บ้านเป้าหมายที่เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิด Knowledge Management

2) สมาชิกหมู่บ้านทุกคนที่อยู่ในหมู่บ้านเป้าหมาย

4. เป้าหมายของโครงการ

การดำเนินงานโดยกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิด Knowledge Management มีเป้าหมายเพื่อให้สมาชิกของหมู่บ้านที่เป็นแกนนำ สามารถรวมกลุ่มสมาชิกภายในหมู่บ้าน แลกเปลี่ยนความรู้ มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาอาชีพ เสริมสร้างรายได้ ลดค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน และเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาความยากจนภายในชุมชนอย่างยั่งยืน และเป็นชุมชนเข้มแข็ง

นอกจากนี้ยังมีเป้าหมายเพื่อให้บุคลากรขององค์กร มีทักษะในการเป็นผู้ให้บริการ และอำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้ (Knowledge Facilitator) โดยมีลักษณะการทำงาน แบบบูรณาการ

5. งบประมาณและแหล่งเงินทุนในการดำเนินโครงการ ในปีงบประมาณ 2549 มีงบประมาณในการขยายผลการดำเนินงานโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กิจกรรมการแก้จน แบบบูรณาการการจัดการความรู้เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง จำนวน 14,910,000 บาท

6. ระยะเวลาดำเนินโครงการ 1 ปี (เริ่มต้นปี 2549 สิ้นสุดปี 2549)

ส่วนที่ 2 โครงสร้างและกระบวนการปฏิบัติงาน

1. คณะทำงาน ประกอบด้วย

1) องค์ประกอบของคณะกรรมการ (ระดับแผน-ระดับปฏิบัติการ) บทบาทหน้าที่รับผิดชอบ และผลงาน

ลักษณะการทำงานจะเป็นการทำงานแบบบูรณาการ 8 ภาคีเครือข่าย ซึ่งประกอบด้วย 1) ที่ทำการปกครองจังหวัดนครศรีธรรมราช 2) ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดนครศรีธรรมราช 3) มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ 4) เครือข่ายยมมนา 5) สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช 6) สำนักงานเกษตรจังหวัดนครศรีธรรมราช 7) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจังหวัดนครศรีธรรมราช และ 8) สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครศรีธรรมราช

สำหรับกรอบในการทำงานนั้น ในแต่ละปีจะมีหน่วยงานราชการผลัดเปลี่ยนกันเป็นเจ้าภาพ เพื่อบริหารจัดการให้บรรลุเป้าหมายของโครงการ (ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดนครศรีธรรมราช. 2549 : 37-38) โดย

ปีที่ 1 ที่ทำการปกครองจังหวัดนครศรีธรรมราช และเครือข่ายยมมนาเป็นเจ้าภาพจัดทำข้อมูลครัวเรือนเพื่อทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง ตัวชี้วัดคือ การจัดกิจกรรมเป็นกิจกรรมพึ่งตนเองมากกว่าพึ่งภายนอก

ปีที่ 2 ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นเจ้าภาพ โดยใช้การจัดการความรู้เข้าไปจัดกิจกรรม ตัวชี้วัดคือ กิจกรรมที่เสริมความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ มีการบันทึกความรู้โดยใช้โมเดลปลาหู

ปีที่ 3 สำนักงานเกษตรจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นเจ้าภาพ โดยใช้ศูนย์บริการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลเป็นศูนย์กลาง ตัวชี้วัด คือ ประชาชนได้ความรู้รวมกลุ่มประกอบอาชีพ มีรายได้เพิ่ม

ปีที่ 4 สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครศรีธรรมราชร่วมกันเป็นเจ้าภาพบริหารจัดการ เพื่อสร้างเยาวชนรุ่นใหม่เข้ามาสานต่อโครงการ โดยมีตัวชี้วัดคือ มาตรฐานชุมชน และมาตรฐานสุขภาพดำเนินกิจกรรม

2) การประชุมวางแผน (วาระ) รูปแบบการประชุม การเข้ามีส่วนร่วมของตัวแทนชุมชน

การดำเนินงานการจัดการความรู้ สู่กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้พัฒนาอาชีพของชุมชน มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้ (ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดนครศรีธรรมราช. 2549, หน้า 38)

2.1) การประชุมคณะทำงานที่เป็นฝ่ายสนับสนุนทางวิชาการ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมาของโครงการ แนวคิด และสภาพงานในปัจจุบัน ให้กับคณะทำงานสนับสนุนด้านวิชาการ และร่วมกันกำหนดบทบาทในการจัดกิจกรรม ตามโครงสร้างและรับทราบปัญหาอุปสรรค โดยเนื้อหาหรือประเด็นในการประชุม (เกษร ธานีรัตน์. 2551) ได้แก่

- แนวคิดการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนานักจัดการความรู้ และนักจัดการความรู้ระดับตำบลทำหน้าที่จัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่นำหมู่บ้าน โดยทำงานเชื่อมโยงให้สอดคล้องกับเนื้อหาของตนเอง

- แผนการจัดกิจกรรม สสำรวจ วิเคราะห์ จัดทำแผนที่มีศักยภาพพัฒนา จังหวัด ใช้ฐานด้านทุนทางสังคม ทุนหน่วยงานของรัฐ ใช้หน่วยจัดการระดับตำบลเป็นหน่วยจัดการความรู้ สสำรวจคลังความรู้ จัดระบบขุมความรู้ และสังเคราะห์แก่นความรู้เพื่อนำมาสนับสนุน การเรียนรู้และจัดกระบวนการเรียนรู้

- กำหนดหัวข้อ เนื้อหาที่จัดให้ห้องเรียน ซึ่งประกอบด้วยการจัดการความรู้ แผนชีวิตชุมชนบริบททางสังคม เกษตรอินทรีย์ วิสาหกิจชุมชน เศรษฐกิจพอเพียง

- การทำเวทีประชาคม เพื่อจำแนกกลุ่มเป้าหมายระหว่างครัวเรือนว่า ครัวเรือนใดอยู่ในกลุ่มใดใน 4 ระดับ คือ ยากจน พอมีพอกิน กินดีอยู่ดี และมีมั่งมีศรีสุข

- ทีมวิชาการต้องเตรียมการในเรื่องการจัดทีม ให้สอดคล้องเหมาะสมกับปริมาณงานและต้องใช้ความรู้ทางด้านวิชาการมาช่วยสนับสนุนในการจัดทำเวทีประชาคม นอกจากนี้ยังได้มีการจัดประชุมคณะทำงานสนับสนุนกับวิชาการ อีกครั้งเพื่อนำเสนอแนวคิด และรับฟังความคิดเห็นจากที่ปรึกษาโครงการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นตลอดจนร่วมกัน กำหนดแนวทางการดำเนินงาน

2.2) อบรมนักจัดการความรู้ชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างศักยภาพการ เรียนรู้ของสมาชิกหมู่บ้านที่เป็นแกนนำชุมชน โดยเน้นการเรียนรู้เป็นกลุ่มตามแนวคิด KM สร้างการทำงานในลักษณะภาคีเครือข่ายเพิ่มศักยภาพของคุณอำนวยตำบล

2.3) จัดประชุมคณะทำงานการจัดการความรู้ ทั้งนี้เพื่อให้คณะทำงานการใช้ การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือ จะทำให้ภารกิจต่าง ๆ ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ มีอยู่ 6 ขั้นตอน คือ 1) ความเป็นประชาคม 2) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3) เริ่มมีศักยภาพ ในการพัฒนา 4) ทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง 5) การปฏิบัติตามแผน และ 6) ประเมินผลเพื่อ การนำไปสู่การปรับแผนให้สมบูรณ์ นอกจากนี้ยังได้มีการประชุมคณะทำงานอีกหลายครั้ง ทั้งนี้เพื่อ

- ทบทวนแผนชุมชน การเขียนแผนการจัดกิจกรรม การวางแผนเพื่อทำงาน ในระดับอำเภอ ตำบล และการแต่งตั้งคณะทำงานระดับอำเภอและตำบล

- ทบทวนบทบาทหน้าที่ และรายงานผลการดำเนินงานกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การพัฒนา ทั้งโครงสร้างและคุณลักษณะของคณาจารย์และร่วมกันจัดทำตารางอิสรภาพและการจัดทำ ICT BLOG

- รายงานความก้าวหน้าของโครงการและรายงานผลการดำเนินงานในแต่ละโซน
- รายงานความก้าวหน้าในการจัดเวทีประชาคมในระดับหมู่บ้านของแต่ละอำเภอ

2.4) การประชุมคณะทำงานการจัดการความรู้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ตัวชี้วัดของโครงการ รายงานความก้าวหน้า และทบทวนบทเรียนในการดำเนินการ 3 เวที เพื่อให้เกิดผลตามตัวชี้วัด การบันทึกในการจัดกิจกรรม และกระตุ้นการทำงานของคณาจารย์ให้เป็นรูปธรรม

2.5) การประชุมคณะทำงานการจัดการความรู้ "คุณลิขิต" หรือแกนนำ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดวงเรียนรู้คุณลิขิต ให้คุณลิขิตได้มีทักษะในการเขียน การจดบันทึก การสรุปความในการจับใจความ สรุปบทเรียนการจัดการความรู้ การจัดทำเวทีประชาคมแต่ละครั้งและการถอดบทเรียน

3) เครือข่ายในการทำงาน ประกอบด้วย

- ที่ทำการปกครองจังหวัดนครศรีธรรมราช
- ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดนครศรีธรรมราช
- มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
- เครือข่ายมมนา
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช
- สำนักงานเกษตรจังหวัดนครศรีธรรมราช
- ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจังหวัดนครศรีธรรมราช
- สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครศรีธรรมราช

2. การกำหนดวิธีการ ระเบียบและข้อปฏิบัติในการทำกิจกรรมการเรียนรู้

กำหนดโดยศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดนครศรีธรรมราช และเครือข่ายในการทำงาน ซึ่งในการจัดกิจกรรมยึดถือการปฏิบัติงานโดยทุกหน่วยงานราชการเป็นของชุมชน การปฏิบัติงานในแต่ละปีจะมีหน่วยงานราชการผลัดเปลี่ยนกันเป็นเจ้าภาพ บริหารจัดการให้บรรลุเป้าหมายของโครงการ คือการพัฒนาคน พัฒนางาน พัฒนาองค์กร

3. ระบบการติดตามและประเมินผล

มีการนิเทศ ติดตามผลความก้าวหน้าของการปฏิบัติงาน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงาน สำหรับการประเมินผลได้นำแนวคิดรูปแบบการประเมินโครงการตามรูปแบบซีบีพี (CIPP) ของ สต๊าฟเฟิลบีม (Stafflebeam) โดยทำการประเมินผลโครงการครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ด้านสภาพแวดล้อม ปัจจัย กระบวนการ และด้านผลผลิต พร้อมทั้งศึกษาผลกระทบจากการดำเนินโครงการ โดยใช้แบบสอบถาม แบบประเมินเป็นเครื่องมือในการวัด

ส่วนที่ 3 ระบบการจัดการและการบริหารความรู้

1. การเสริมสร้างโอกาสในการเข้าถึงกิจกรรมการเรียนรู้

ทาง กศน. ได้ใช้รูปแบบ/แนวทางโดยจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดทำเวทีประชาคม จัดประชุมคณะกรรมการจัดการความรู้ การจดบันทึก จดวางเรียนเพื่อให้มีทักษะในการเขียนสรุปความหรือถอดบทเรียนที่เกิดจากการจัดการความรู้

จากการสัมภาษณ์คณะทำงานของ กศน. พบว่า ผู้ว่าราชการจังหวัด มีนโยบายที่ต้องการให้ทุกหมู่บ้านเป็นชุมชนอินทรีย์ หรือ ชุมชนที่เข้มแข็ง และยั่งยืนในทุกๆ ด้าน และสามารถพึ่งตนเองได้ ภายในปี 2553 ดังนั้นกิจกรรมการเรียนรู้จึงได้แพร่กระจายครอบคลุมทุกหมู่บ้านภายในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีหน่วยงานภาครัฐที่ทำงานในลักษณะภาคีเข้ามาดูแลจัดการกระบวนการดังกล่าว

2. หลักสูตรระยะสั้นที่เน้นการส่งเสริมคุณภาพชีวิต

- การอบรมหลักสูตร "ทักษะการเป็นวิทยากรกระบวนการ" เป็นหลักสูตรที่ดำเนินการจัดอบรม และศึกษาดูงานแก่เจ้าหน้าที่ของภาครัฐ และแกนนำชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้มีความรู้ในการเป็นวิทยากร การจดบันทึก การถ่ายทอด การวิเคราะห์ เพื่อให้ทราบถึงเทคนิควิธีการจัดเวทีประชาคมให้ประสบผลสำเร็จ และบรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดเวทีในแต่ละครั้ง
- การจัดกิจกรรมเพื่อเพิ่มศักยภาพให้กับแกนนำชุมชน โดยเชิญวิทยากรจากมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ มาให้ความรู้ในเรื่อง "หลักการฟังเพื่อจับใจความสำคัญ" หลักการจดบันทึกการประชุม การสรุปประเด็นสำคัญ การเขียนเรื่องราวให้เชื่อมโยง เป็นต้น ขณะเดียวกันมีการให้ความรู้เรื่อง "การถอดบทเรียนและฝึกปฏิบัติจริง" โดยใช้วิธีเรื่องเล่าเป็นเครื่องมือ โดยให้สรุปบทเรียนเขียนเป็นข้อๆ โดยมีทั้งข้อมูลที่เป็นเรื่องเล่า และข้อมูลที่ได้จากการสังเกต

3. เนื้อหาสาระ (องค์ความรู้) ที่ถ่ายทอด

กระบวนการจัดกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียน ร่วมกับภาคีเครือข่าย นำโมเดลปลาทูมาเป็นรูปแบบในการจัดการความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนรู้อาชีพของชุมชน ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ การกำหนดวิสัยทัศน์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเกิดคลังความรู้ โดยนำกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียนไปบูรณาการกับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อาชีพของชุมชน ร่วมกับภาคีเครือข่ายในจังหวัดนครศรีธรรมราช

การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาการเรียนรู้อาชีพของชุมชน โดยนำโมเดลปลาทูมาเป็นกรอบในการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยนำเสนอกรอบแนวคิดและการกำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ การจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากวงเรียนรู้ในลักษณะการจัดวงเรียนรู้ในแต่ละระดับ กำหนดรูปแบบการดำเนินการ ดังนี้

- 1) จัดวงเรียนรู้ระดับคุณเอื้อ
- 2) จัดวงเรียนรู้ระดับคุณอำนวย
- 3) จัดวงเรียนรู้ระดับคุณกิจ

แผนภาพการจัดการความรู้โดยโมเดลปลาทู

โมเดลปลาหู เป็นโมเดลอย่างง่ายที่ ดร.ประพนธ์ ผาสุกยัต จากสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) ที่เปรียบเทียบการจัดการความรู้เหมือนกับปลาหูหนึ่งตัวที่มี 3 ส่วน (ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดนครศรีธรรมราช. 2549 : 19) คือ

1) ส่วน "หัวปลา" (Knowledge Vision-KV) หมายถึง ส่วนที่เป็นเป้าหมาย วิสัยทัศน์ หรือทิศทางของการจัดการความรู้เพื่อการบรรลุวิสัยทัศน์ขององค์กร โดยก่อนที่จะจัดการความรู้ต้องตอบให้ได้ว่า "เราทำ KM" ไปเพื่ออะไร โดยหัวปลา บุคคลที่มีความสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดหัวปลาที่ชัดเจน คือ "คุณเอื้อ (ระบบ)" (Chief Knowledge Officer)

ในส่วนของจังหวัดนครศรีธรรมราช หัวปลาคือ คุณเอื้อ หมายถึง หัวหน้าหน่วยงานราชการระดับจังหวัด รู้เรื่องวิสัยทัศน์ หรือทิศทางการจัดการความรู้ สภาพการจัดการความรู้ของเมืองนคร โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธาน และมีหัวหน้าหน่วยงานราชการซึ่งเป็นภาคีเครือข่าย ซึ่งนอกจากคุณเอื้อจังหวัดแล้วยังมีคุณเอื้ออำเภอซึ่งหมายถึง นายอำเภอ และหัวหน้าส่วนราชการระดับอำเภอ และคุณเอื้อตำบล หมายถึง นายกองค์การบริหารส่วนตำบล และกำนัน เป็นผู้คอยให้การสนับสนุนการทำงานในระดับตำบล

2) ส่วน "ตัวปลา" (Knowledge Sharing-KS) เป็นส่วนของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือการแบ่งปันความรู้ บุคคลสำคัญในการเสริมให้เกิด "ตัวปลา" ที่ทรงพลัง คือ "คุณอำนวย" (Knowledge Facilitator) จะมีบทบาทมากในการช่วยกระตุ้นให้ "คุณกิจ" (Knowledge Practitioner) หรือผู้ทำกิจกรรมการจัดการความรู้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยเฉพาะความรู้ซ่อนเร้นที่มีอยู่ในตัว "คุณกิจ" กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นกระบวนการสร้างสรรค์ที่มีความลึกซึ้งซึ่งเลยความคิดหรือการใช้เหตุผล ลึกเข้าไป ในระดับความเชื่อ คุณค่า และอารมณ์ และสูงขึ้นไปเลยปัญญาในระดับ "สติปัญญา" ขึ้นไป ในระดับ "ญาณปัญญา" หรือปัญญาหยั่งรู้ที่เหนือระดับความคิดแบบใช้เหตุผล

คุณอำนวย เป็นคณะทำงานในพื้นที่ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการจัดกิจกรรม โดยส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่อยู่ในพื้นที่ และทำงานกับชาวบ้านในพื้นที่อยู่แล้ว ซึ่งคุณอำนวยประกอบด้วย คุณอำนวยกลาง หมายถึง คณะทำงานจากภาคีเครือข่าย และสถาบันการศึกษา ปฏิบัติงานเชื่อมโยงระหว่างคณะทำงานวิชาการและคณะทำงานปฏิบัติการระดับพื้นที่ คุณอำนวยอำเภอหมายถึง นายอำเภอ และคณะทำงานในพื้นที่จากหน่วยงานหลัก ได้แก่ ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอ ปลัดอำเภอ พัฒนาการอำเภอ คุณอำนวยตำบลหมายถึง คณะทำงานระดับปฏิบัติการในพื้นที่แต่ละตำบล ได้แก่ เจ้าหน้าที่ศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอ และพิจารณาจากหน่วยงานภาคีเครือข่ายที่ทำงานร่วมกันในระดับพื้นที่

3) ส่วน "หางปลา" (Knowledge Assets-KA) เป็นส่วนของ "คลังความรู้" หรือ "ขุมความรู้" ที่ได้จากการเก็บสะสม "เกร็ดความรู้" ที่ได้จากการปฏิบัติงานและกระบวนการ

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ บุคคลที่เป็นผู้สกัดกั้นความรู้คือ "คุณกิจ" โดยมีคุณลิขิตเป็นผู้ช่วยจัดบันทึก และในบางกรณี "คุณลิขิต" ก็ช่วยตีความ ดังนั้น จะเห็นว่าทางปลาคือการจัดบันทึกความรู้จากการปฏิบัติเพื่อไว้ใช้งานและยกระดับความรู้อย่างต่อเนื่อง

สำหรับเนื้อหาในการถ่ายทอด ส่วนใหญ่เป็นเรื่องการพัฒนาและการส่งเสริมอาชีพ โดยจากการสำรวจกับชาวบ้าน ในตำบลดอนตรอ อ.เฉลิมพระเกียรติ และตำบลชะวอด อ.ชะวอด จำนวน 50 คน พบว่า ในการจัดประชุมเพื่อทำแผนชุมชนส่วนใหญ่ มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การปลูกผักหลังฤดูเก็บเกี่ยว การทำเกษตรอินทรีย์ การทำนาโดยใช้ปุ๋ยหมัก การเลี้ยงปลาดุก การทำบัญชีครัวเรือน การทำแผนชุมชนอินทรีย์ เป็นต้น

หลังจากมีการถ่ายทอดเนื้อหาสาระดังกล่าว กลุ่มต่างๆ จึงได้เกิดขึ้น ทั้งนี้โดยอำเภอชะวอด มีกลุ่มที่เกิดขึ้นได้แก่ กลุ่มปุ๋ยหมักชีวภาพ กลุ่มปลูกผักหลังฤดูเก็บเกี่ยว กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มทำนาโดยใช้ปุ๋ยหมัก เป็นต้น ขณะเดียวกันในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ มีกลุ่มที่เกิดขึ้นได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มปุ๋ยหมักชีวภาพ กลุ่มการเลี้ยงปลาดุก เป็นต้น

4. การส่งเสริมและสร้างกลไกการเรียนรู้

ในการส่งเสริมและสร้างกลไกการเรียนรู้ ได้มีแนวทางหลายช่องทาง โดยวิธีการประชุม การจัดทำแผนปฏิบัติ โดยทำการสำรวจวิเคราะห์จัดทำแผนที่ศักยภาพการพัฒนาของชุมชน จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่เน้นการวิเคราะห์ระดับตำบล ลงลึกระดับครัวเรือน และใช้แบบสำรวจทุนรายครัวเรือน ชุมชนระดับหมู่บ้านเป็นแนวทางการวิเคราะห์ นอกจากนี้การประชุมหรือการจัดวงการเรียนรู้ นั้น จะเน้นในการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติจริง เช่น มีการทำแปลงทดลองปุ๋ยหมัก การทำเลี้ยงปลาในบ่อพลาสติก เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถนำเอาความรู้ที่ได้ไปใช้อย่างถูกต้องและได้ผลเชิงรูปธรรม

นอกจากนี้การประชุมพบปะพูดคุยระหว่างชาวบ้านด้วยตนเอง เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์ในกลุ่มสมาชิกภายในโครงการ นับว่าเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมและสร้างกลไกในการเรียนรู้ เพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ในทางปฏิบัติ ซึ่งจากการสำรวจกับตัวอย่างในพื้นที่ อ.เฉลิมพระเกียรติ และอ.ชะวอด พบว่า จากตัวอย่าง 48 คน ระบุว่ากิจกรรมที่ตนเองเข้าร่วมโครงการนั้น มีการประชุมหรือปรึกษาหารือภายในกลุ่มสมาชิกเองถึง 42 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 87.5 ของตัวอย่างทั้งหมด ขณะที่ มีเพียง 6 คนหรือร้อยละ 12.5 ที่ระบุว่าไม่มีการประชุม

5. ความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วม ความสามารถในการดำเนินงาน และการติดตาม ประเมินผลการดำเนินงาน ของแต่ละปัจจัยดังต่อไปนี้

1) ปัจจัยบุคคลที่เป็นตัวหลัก (Key Individuals) คือ ผู้นำในท้องถิ่น ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาท้องถิ่น (อบต./เทศบาล) คณะกรรมการหมู่บ้าน และผู้นำตามธรรมชาติ เป็นตัวหลักในการจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

2) สถาบันต่างๆ ที่เป็นตัวหลัก (Key Institutions) คือ ภาศึเครือข่ายในจังหวัด นครศรีธรรมราชจำนวน 9 หน่วยงาน ได้แก่ ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดนครศรีธรรมราช (กศน.) มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ (มวล.) สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด (พช.) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ชกส.) สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานสหกรณ์จังหวัด ธนาคารออมสินสาขาลาดหัวอิฐ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) (พอช.)

3) กลุ่มที่เป็นแกนกลาง (Core Groups) คือ แกนนำและสมาชิกในหมู่บ้านที่ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้สิ่งที่ตนเองประสบความสำเร็จและแนวทางที่จะพัฒนาชุมชนไปสู่เป้าหมาย ที่วางไว้ตามแผนชุมชนที่ต้องการพึ่งพาตนเอง

4) กลุ่มสนใจ (Wider Interests) คือ ชาวบ้านที่สนใจเกิดการรวมกลุ่มแลกเปลี่ยน ความรู้ และช่วยกันแก้ปัญหา

จากการสำรวจกับตัวอย่างในพื้นที่ อ.เฉลิมพระเกียรติ และอ.ชะอวด พบว่า ตัวอย่าง ร้อยละ 82.0 หรือ 41 คน จากตัวอย่างทั้งหมด ระบุว่า ผู้นำชุมชนเป็นบุคคลที่มีส่วนช่วยผลักดัน ให้แผนชุมชนประสบความสำเร็จมากที่สุด รองลงมาคือ ตัวเอง (ร้อยละ 74.0) เพื่อนบ้าน ชาวบ้านและสำนักงานพัฒนาชุมชน (มีสัดส่วนเท่ากัน คือ ร้อยละ 72.0) กศน. (ร้อยละ 70.0) และหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัด ชกส. เป็นต้น

6. ผลประโยชน์ต่อบุคคลและสมาชิกในชุมชน ได้แก่

- มีแผนชุมชน หมู่บ้านมีและใช้แผนชุมชนในการบริหารจัดการหมู่บ้าน
- คราวเรือนส่วนใหญ่พึ่งตนเองได้ เมื่อผ่านการจัดการความรู้แล้ว คราวเรือนส่วนใหญ่มี กิจกรรมพึ่งตนเอง โดยเฉพาะลดรายจ่าย (ทำกิน ทำใช้) เพิ่มรายได้ (พัฒนาอาชีพ) และมีการออม

- เกิดความสามัคคีภายในชุมชน ลดทอนปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชน
- มีการจัดการทุนของชุมชน เมื่อผ่านการจัดการความรู้แล้วเกิดความร่วมมืออย่าง รอบด้านภายในชุมชน มีการรวมกลุ่มทางการเงิน การตลาด การผลิต สวัสดิการ ทรัพยากร ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมการดำเนินชีวิต มีการพึ่งพาอาศัยกัน พอเพียงในระดับ ชุมชน

- มีการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล โดยระบบผู้นำชุมชน และการบริหารจัดการกลุ่มต่างๆ เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลบนพื้นฐานวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน เกิดความสัมพันธ์มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ชุมชนสงบสุข

สำหรับผลของการสำรวจกับตัวอย่างในพื้นที่ อ.เฉลิมพระเกียรติ และอ.ชะอวด พบว่า โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้น เป็นโครงการที่สามารถช่วยเหลือคนในชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยมีสูงถึงร้อยละ 89.4 หรือจาก 42 คน โดยให้เหตุผลว่าทำให้มีผลผลิตที่มีคุณภาพไว้ใช้เอง กินเอง ไม่ต้องซื้อ ลดค่าใช้จ่าย และมีรายได้เพิ่มขึ้น เก็บออมได้มากขึ้น ทำให้ชุมชนมีความสามัคคีกัน ชุมชนมีความเข้มแข็ง เกิดการร่วมมือร่วมใจกัน และทำให้ประชาชนมีความรู้สามารถนำมาปรับใช้กับชีวิตประจำวัน เป็นต้น

ส่วนที่ 4 รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้

1. การสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้

กิจกรรมสำคัญที่เป็นการสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ และมีการวางแผนร่วมกันเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริง จากการสัมภาษณ์แกนนำของชุมชน และคณะที่มงานของ กศน. พบว่า ลักษณะของเครือข่ายที่เกิดขึ้นมีดังนี้

- เครือข่ายระหว่างหน่วยงานของภาครัฐ เนื่องจากการทำงานเป็นแบบบูรณาการระหว่างหน่วยงานของภาครัฐ 8 หน่วยงาน โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา ซึ่งกระบวนการสร้างเครือข่ายจะเป็นในลักษณะการประชุมเพื่อจัดทำแผนร่วมกัน โดยมีการจัดวางกลยุทธ์ต่างๆ จัดวางที่มงาน กระบวนการปฏิบัติด้วยการจัดการเรียนรู้ (KM) และกำหนดแนวทางการดำเนินการเพื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

- เครือข่ายระหว่างหน่วยงานของรัฐและชุมชน มีการสร้างและพัฒนาเครือข่าย 2 แนวทาง ได้แก่ แกนนำชุมชนได้เข้ามาประชุม อบรม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับหน่วยงานของภาครัฐ ขณะเดียวกันหน่วยงานภาครัฐได้ลงพื้นที่ เพื่อจัดห้องเรียน จัดเวทีชุมชน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และจัดพาไปศึกษาดูงานในพื้นที่ที่เป็นต้นแบบ

- เครือข่ายระหว่างชุมชนและชุมชน แกนนำชุมชนภายในตำบลเดียวกันมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ศึกษาดูงานระหว่างชุมชน เช่น วิธีการจัดทำบัญชีครัวเรือน การปลูกผักสวนครัวในสวนปาล์ม การเลี้ยงปลาตู้ในบ่อพลาสติก การทำปุ๋ยหมัก เป็นต้น

2. การพัฒนาการเรียนรู้ของหน่วยงานหรือชุมชนในลักษณะอื่นๆ

จากการสรุปบทเรียนการจัดการความรู้แก่จนเมืองนคร ปี 2549 พบว่า โครงการนี้ได้มีการพัฒนาการเรียนรู้ในรูปแบบของนิทรรศการ เช่น การจัดนิทรรศการร่วมกับงานมหกรรม KM ราชการไทย เพื่อผลที่นำไปพัฒนางานของหน่วยงานราชการ นอกจากนี้ยังมีการจัดนิทรรศการร่วมกับศูนย์วิทยาศาสตร์จังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้งนี้เพื่อเผยแพร่ผลงานให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รับทราบ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังได้มีการพัฒนาการเรียนรู้ในรูปแบบของการศึกษาดูงาน ได้แก่ การดูงานของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดหนองบัวลำภู การดูงานของศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนจังหวัดปัตตานี เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเผยแพร่กิจกรรม และแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นร่วมกัน

กรณีศึกษา : หมู่ 5 ตำบลดอนตรอ อำเภอลำดวน จังหวัดนครศรีธรรมราช (จากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม)

หมู่บ้านนี้มีทั้งหมด 320 ครัวเรือน อาชีพหลักของชาวบ้าน คือ การทำนา และมีอาชีพอื่น เช่น เลี้ยงสัตว์ (หมู วัว ไก่ เป็นต้น) และรับจ้างทั่วไป การทำนาในอดีตนั้นทำปีละครั้ง โดยรอช่วงฤดูฝนเพียงอย่างเดียวซึ่งสภาพปัญหาของหมู่บ้านโดยหลัก คือ ประสบภัยแล้ง และน้ำท่วมขัง ดังนั้นจึงทำให้ช่วงที่ไม่ใช่ฤดูการทำนา ชาวบ้านจะออกไปรับจ้างแรงงานทั่วไป นอกหมู่บ้าน

ต่อมาในปี 2548 ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นแกนนำภายในหมู่บ้าน ได้เข้ามาประชุม และอบรมกับทางอำเภอกเกี่ยวกับเรื่อง "กระบวนการจัดการความรู้ หรือ KM" ซึ่งเป็นแรงกระตุ้น ทำให้ แกนนำสนใจที่จะนำเอาความรู้ที่ได้มาพัฒนาหมู่บ้าน หรือชุมชน จากนั้นจึงได้นำเอาความรู้ที่ได้มาถ่ายทอดให้ชาวบ้านในหมู่บ้านฟัง โดยทางหมู่บ้าน มีการจัดประชุมทุกเดือนเป็นประจำ การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในหมู่บ้านนี้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี โดยในการประชุมแต่ละครั้งจะมีชาวบ้านเข้าร่วมประมาณ 100 กว่าคน ซึ่งเนื้อหาของสาระของการประชุมส่วนใหญ่ คือ เนื้อหาสาระที่ทางแกนนำได้มาจากการประชุมกับทางอำเภอ และบอกต่อให้กับชาวบ้านฟัง

จากการสัมภาษณ์แกนนำ พบว่า เนื้อหาสาระของ KM ส่วนใหญ่ ทำให้มีการรวมกลุ่มกัน และสามารถจัดการ หรือทำงานให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้น โดยเริ่มแรกของการทำงานคือ การจัดทำฐานข้อมูลของหมู่บ้าน เป็นในเรื่องของทรัพยากรภายในหมู่บ้าน การจัดทำบัญชี ครัวเรือน และการออมทรัพย์

ในการรวมกลุ่มแต่ละครั้ง จะมีหน่วยงานของภาครัฐเข้ามาช่วยเสริมในการจัดการกระบวนการกลุ่ม ทั้งนี้โดยมีการทำงานแบบบูรณาการ โดยมีทั้ง กศน. กรมพัฒนาที่ดิน เกษตรพัฒนาชุมชน ฯลฯ ซึ่งจะมีตัวแทนเข้ามาช่วยการจัดทำกลุ่ม และให้ความรู้ในกระบวนการ

หลังจากที่มีการเข้ามาทำกลุ่ม และอบรม พบว่า มีกลุ่มเกิดขึ้นหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มปลูกผักสวนครัว กลุ่มเลี้ยงปลาตุ๊ก กลุ่มทำปุ๋ยหมัก กลุ่มปลูกข้าวอินทรีย์ กลุ่มทำปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ด ศูนย์ข้าวชุมชน โรงสีชุมชน เป็นต้น

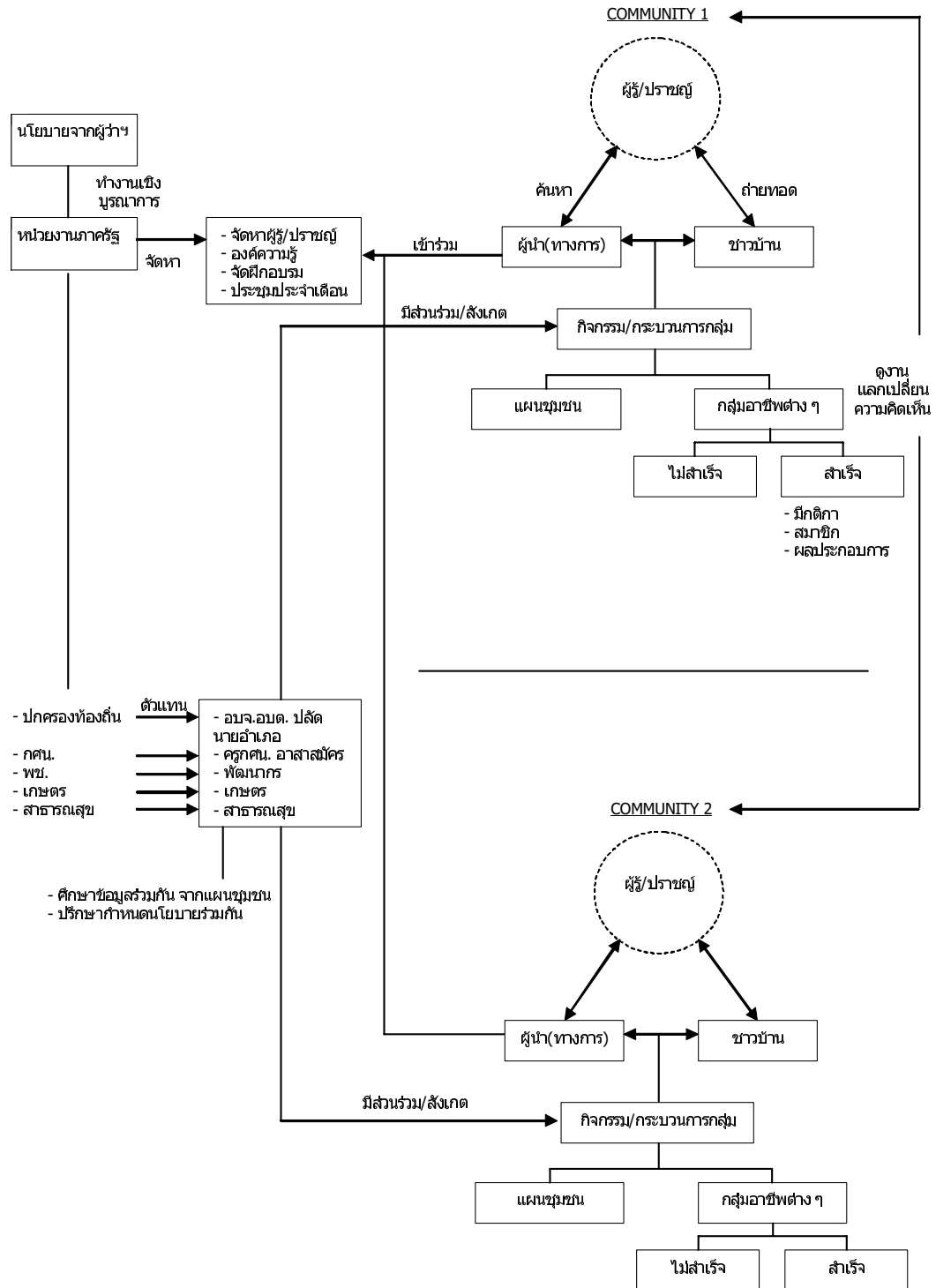
กลุ่มต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้น ได้มาจาก "กระบวนการกลุ่ม" และมีการพูดคุยถึงความต้องการของประชาชนในพื้นที่ว่าต้องการอะไร โดยหน่วยงานต่างๆ ช่วยในการสรุป รวบรวมข้อมูล ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่จะเป็นความต้องการในอาชีพเสริม ที่นอกเหนือจากการทำนา

ปัญหาอุปสรรคหลังจากเกิดกลุ่มต่างๆ บางกลุ่มก็จะมีการบริหารจัดการที่ดี และกลุ่มยังอยู่ ขณะที่บางกลุ่มต้องปิดตัวลง เช่น กลุ่มปลูกดอกมะลิ ทั้งนี้เนื่องจากสภาพดินไม่อำนวย และสมาชิกลดน้อยลง

สิ่งที่ชาวบ้านคิดว่าทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จคือ แกนนำที่เข้มแข็ง ความซื่อสัตย์สุจริต การให้ความร่วมมือของชาวบ้าน และความต่อเนื่องของหน่วยงานที่เป็นพี่เลี้ยง

สิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต แกนนำชุมชนให้ความสำคัญกับการขยายเครือข่าย โดยมองว่ากลุ่มจะแข็งแรงได้ คือจะต้องมีเครือข่ายที่ดี มีสมาชิกที่มั่นคง เหนียวแน่น และมีการจัดการที่ดี ซึ่งขณะนี้ในกลุ่มที่มีการขยายเครือข่ายมากที่สุด คือ ศูนย์ข้าวชุมชน มีการร่วมกันทั้ง 5 หมู่บ้าน ภายใต้อาณาเขตเดียวกัน โดยคนที่เป็นสมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนจะเป็นสมาชิกของโรงสีชุมชนด้วย

รูปแบบการสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ โครงการกิจกรรมการแก้จนแบบบูรณาการจัดการความรู้ (KM) เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง

ส่วนที่ 5 การวิเคราะห์ สถานการณ์ (SWOT Analysis)

จุดแข็ง (Strengths)

1) ผู้ว่าราชการจังหวัดให้ความสำคัญกับการจัดการความรู้ เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งอย่างสมบูรณ์และยั่งยืน ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้โครงการนี้กลายเป็นส่วนหนึ่งของแผนในระดับจังหวัด รวมทั้งลักษณะการทำงานเป็นแบบบูรณาการ มีการทำงานร่วมกันระหว่างภาคีเครือข่ายภายในจังหวัด

2) ระบบกลไกในการขับเคลื่อนโดยการใช้กระบวนการจัดการความรู้ ทำให้พัฒนาคน พัฒนาระบบงาน พัฒนาอาชีพ สร้างคนให้มีความรู้ความเข้าใจ มีความสามารถ กล้าคิด กล้าแสดงออกในทางที่ถูกต้อง

3) การจัดเวทีประชาคมแต่ละครั้ง จะต้องมีการกระตุ้นแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชาวบ้านกับวิทยากร ซึ่งกระบวนการดังกล่าวทำให้เกิดวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนความรู้ เรียนรู้ร่วมกัน นอกจากนี้ยังช่วยลดช่องว่างระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน

จุดอ่อน (Weaknesses)

1) การจัดการความรู้ เป็นโครงการที่ต้องใช้เวลาในการสร้างบุคลากรหรือแกนนำ และต้องใช้ความต่อเนื่องในการอบรม ฝึกทักษะ นอกจากนี้พื้นที่เป้าหมายมากเกินไป ทำให้กระบวนการจัดการอาจจะไม่ทันกับระยะเวลาที่กำหนด รวมทั้งขั้นตอนการดำเนินงานมีหลายขั้นตอน ทำให้กระบวนการในการตัดสินใจล่าช้า

2) รูปแบบการจัดการความรู้มีรูปแบบที่ไม่ชัดเจน ซึ่งในแต่ละพื้นที่จะต้องนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับสภาพของแต่ละพื้นที่ ดังนั้นในด้านวิชาการจะต้องมีการปรับเปลี่ยนตลอดเวลา และจะต้องมีทักษะการจดบันทึก สรุปประเด็น เพื่อถอดแบบเรียนจากองค์ความรู้ภายในห้องที่ให้ออกมาได้

3) การทำงานในรูปแบบภาคีเครือข่าย ลักษณะการทำงานยังแยกส่วน ไม่สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

4) การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย ได้มาจากการแต่งตั้ง ยังไม่เกิดการอาสาสมัคร หรือจิตอาสาที่พร้อมจะเข้าร่วมโครงการ

โอกาส (Opportunities)

1) ชาวบ้านให้ความสนใจและให้ความร่วมมือดี มีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็ง รวมทั้งองค์ความรู้ที่นำมาถ่ายทอดเป็นเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ทำให้มีความสนใจที่จะรวมกลุ่มมากขึ้น

2) หน่วยงานที่เป็นภาคีเครือข่าย เริ่มเห็นความสำคัญในการนิเทศติดตามผลการดำเนินโครงการ ดังนั้นจึงส่งผลให้เกิดการกระตุ้นต่อชาวบ้านภายในพื้นที่ และมีความต่อเนื่อง

อุปสรรค (Threats)

1) ชาวบ้านไม่มีเวลาเพียงพอในการเข้าร่วมฟังหรืออบรมได้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิต

2) ชาวบ้านที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ยังขาดทักษะในการทำงานเป็นทีม และทักษะในการจัดเวทีประชาคม

3) ช่วงเวลาที่จัดวงการเรียนรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมาย ยังไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิต

โครงการศึกษากระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง

หน่วยงาน : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของโครงการ

1. ที่มาของโครงการ (หลักการและเหตุผล)

ประเทศไทยเริ่มมีการใช้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้นเป็นครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2501 ซึ่งรูปแบบการพัฒนาประเทศในขณะนั้นเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามแนวทางของธนาคารโลกที่มุ่งเน้นให้แต่ละประเทศมีความเติบโตทางเศรษฐกิจ และความทันสมัย ในส่วนของประเทศไทย แผนพัฒนาฯจะอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 - 7 เป็นต้นมา นโยบายการพัฒนาประเทศจะมาจากส่วนกลาง ซึ่งเป็นการกำหนดรูปแบบการพัฒนาแบบจากบนลงล่าง ทำให้ไม่ตรงกับความต้องการและสภาพปัญหาของชุมชนท้องถิ่น ส่งผลกระทบให้เกิดการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน จึงก่อให้เกิดการเปลี่ยนกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยเริ่มจาก แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ซึ่งเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนา แก้ไขและป้องกันปัญหาของชุมชนท้องถิ่น แผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของแกนนำท้องถิ่นที่มีแนวคิดตรงกัน ที่ต้องการจะสร้างกระบวนการเรียนรู้ของภาคประชาชน ให้ภาคประชาชนมีพลังเพียงพอที่จะสามารถกำหนดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสามารถพึ่งพาตนเองตามหลักการเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างยั่งยืน ซึ่งแนวคิดของกลุ่มดังกล่าว ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวทาง

การพัฒนาประเทศ จากเดิมที่เป็นแบบจากบนลงล่างและขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน มาเน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนเป็นสำคัญ และเมื่อประกาศแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ประมาณปี พ.ศ. 2542 พร้อมกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้รับการสนับสนุนจาก UNDP ที่ต้องการให้ภาคเกษตรกรรมของไทยรู้จักเรียนรู้ในการจัดทำ แผนงานเพื่อพัฒนาชีวิต พัฒนาท้องถิ่น โดยเรียนรู้กระบวนการทำแผนงานอย่างมีระบบ มีการศึกษาข้อมูลชุมชนท้องถิ่นของตนเอง เพื่อให้เข้าถึงสภาพปัญหา รวมทั้งเข้าใจศักยภาพ ที่ชุมชนมี แผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองจึงเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมครั้งแรก ในพื้นที่ชุมชนไม้เรียง อ.ฉวาง จ. นครศรีธรรมราช ซึ่งกลายเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่สำคัญและพื้นที่ต้นแบบของการจัดทำ แผนแม่บทชุมชนทั่วประเทศในเวลาต่อมา พร้อมกับได้มีการจัดตั้งคณะทำงานเครือข่าย องค์กรชุมชน 4 ภาค เพื่อสานต่อแนวคิดดังกล่าวให้เกิดผลเป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง

2. วัตถุประสงค์ของโครงการ

แผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชนเป็นแกนหลักในการพัฒนา และเน้นการก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ โดยให้ชุมชนสามารถมองเห็นปัญหา อุปสรรค โอกาส และศักยภาพของตนเองอีกทั้งสามารถกำหนดอนาคตของชุมชนเองได้ ซึ่งเป็นหนทางที่นำไปสู่ การลดปัญหาความยากจนของครอบครัว ชุมชนและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนบน รากฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

- 1) เพื่อนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมโดยชุมชนและ เพื่อคนในชุมชนเอง
- 2) ส่งเสริมสนับสนุนนโยบายรัฐบาล ที่ต้องการให้ชุมชนและคนในชุมชนสามารถดำเนิน ชีวิตอยู่ได้ด้วยตนเองโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาความช่วยเหลือของภาครัฐแต่เพียงอย่างเดียว
- 3) ส่งเสริมวิถีชีวิตของคนไทยให้รู้จักพอมีพอกิน พึ่งตนเองได้
- 4) ให้ความรู้ ความเข้าใจในการทำการเกษตรธรรมชาติโดยลด ละ เลิก สารเคมี เพื่อไม่ทำลายระบบนิเวศน์ และเป็นการลดต้นทุนในการผลิต
- 5) เสริมสร้างจิตสำนึก ในการรักชุมชนท้องถิ่นและให้เกิดการเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน
- 6) เสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง และสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้ยั่งยืน
- 7) สนับสนุนและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น กระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้ ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง
- 8) ส่งเสริมเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

3. กลุ่มเป้าหมาย (ผู้ได้รับประโยชน์)

ชุมชนท้องถิ่น เกษตรกร และประชาชนทั่วไป ที่อยู่ในพื้นที่ปฏิบัติงานของเครือข่าย แผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคอีสาน และภาคใต้

4. เป้าหมายของโครงการ

โครงการแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง มีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนเป็นแกนหลักในการพัฒนา และเน้นการก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ โดยให้ชุมชนสามารถมองเห็นปัญหา อุปสรรค โอกาสและศักยภาพของตนเองอีกทั้งสามารถกำหนดอนาคตของชุมชนเองได้ ซึ่งเป็นหนทางที่นำไปสู่การลดปัญหาความยากจนของครอบครัว ชุมชนและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนบนรากฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้คนในชุมชนมีการอยู่กันด้วยความเข้าใจการเกื้อกูลซึ่งกัน ระหว่างคนในชุมชน คนนอกชุมชน และระหว่างคนกับธรรมชาติ และส่งเสริมให้มนุษย์รู้จักการนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มาพัฒนาเพื่อใช้เลี้ยงปากเลี้ยงท้อง โดยเน้นเรื่องปลอดสารพิษเป็นหลักสำคัญและไม่ก่อหนี้สิน ผสมผสานกับการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงโดยเน้นความพออยู่พอกินในครัวเรือน คำนึงถึงการรักษาและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น โดยมีกิจกรรมหลักคือ

- 1) การเกษตรกรรมแบบไม่พึ่งพาสารเคมี
 - พืชไร่
 - พืชสวน
 - พืชผัก
 - นาข้าว
 - ไม้ดอกไม้ประดับ
- 2) การเลี้ยงสัตว์น้ำ
 - เลี้ยงปลาในวงบ่อพลาสติก
 - เลี้ยงปลาในกระชัง
- 3) ปศุสัตว์
 - เลี้ยงไก่ เป็ด
 - เลี้ยงหมูหลุม
 - เลี้ยงวัวเนื้อ วัวนม
- 4) แปรรูปผลิตผลทางการเกษตรเพื่อเป็นรายได้เสริม
 - กระเจียบกวน
 - กลัวยกวน "ซิมซิม"
- 5) ผลิตภัณฑ์เพื่อใช้ในครัวเรือนและส่งเสริมรายได้
 - น้ำยาล้างจาน
 - น้ำยาล้างทำความสะอาดอเนกประสงค์

6) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5. แหล่งเงินทุนในการดำเนินโครงการ

ในส่วนของการบริหารจัดการด้านการเงิน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พอช.)และภาคีการพัฒนาทำหน้าที่เป็นกองเลขานุการในการจัดสรรเงินทุน ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากในส่วนของรัฐบาลและภาคเอกชนการขอเบิกจ่ายงบประมาณในการดำเนินงานแต่ละครั้งหรือขยายแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองระดับตำบลที่มีความต้องการจะดำเนินโครงการใดหรือกิจกรรมใด ต้องยื่นขออนุมัติจากคณะกรรมการระดับภาค โดยทั้งนี้ได้แบ่งการใช้จ่ายงบประมาณโครงการออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

- 1) งบประมาณด้านการบริหารจัดการ
- 2) งบประมาณสำหรับกิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการตำบลต้นแบบและตำบลนำร่อง
- 3) งบประมาณสำหรับกิจกรรมซ่อม เสริม สร้างวิทยากรกระบวนการ
- 4) งบประมาณด้านการหนุนเสริมตำบลต้นแบบ
- 5) งบประมาณสำหรับหนุนเสริมตำบลนำร่อง

ซึ่งงบประมาณในข้อที่ 1 - 3 เป็นงบประมาณที่ใช้ในการจัดเวทีประชุมทำความเข้าใจของคณะทำงานระดับตำบล ระดับภาค และงบประมาณในข้อที่ 4 - 5 เป็นงบประมาณที่เสริมให้กับตำบลต้นแบบและตำบลนำร่องในการจัดกิจกรรมสร้างความเข้าใจกับแกนนำตำบลต้นแบบ ถอดชุดประสบการณ์ความรู้ ใช้ในการจัดเวทีสังเคราะห์องค์ความรู้ตำบลต้นแบบเพื่อพัฒนาเป็นหลักสูตร การจัดการฐานข้อมูล การจัดเวทีสร้างความเข้าใจและปฏิบัติการในพื้นที่นำร่อง ซึ่งหลักเกณฑ์การใช้จ่าย จะต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่จะขอรับเงินสนับสนุน และมีการจัดทำบัญชีที่สามารถตรวจสอบการรับ-จ่ายเงินได้อย่างโปร่งใสอย่างเป็นระบบ และต้องมีการรายงานผลของการดำเนินโครงการตามที่ขอรับเงินสนับสนุน

หมายเหตุ การติดตามตรวจสอบเงินงบประมาณ จะมีการตรวจสอบใน 2 ลักษณะ ดังนี้คือ
ลักษณะที่ 1 การติดตามตรวจสอบโดยคณะกรรมการองค์กรชุมชน
ลักษณะที่ 2 การติดตามตรวจสอบโดยองค์กรของรัฐ (สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน หรือหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการเข้ามาตรวจสอบ)

6. ระยะเวลาดำเนินโครงการ

โครงการแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองเป็นโครงการที่ทำงานลักษณะเป็นเครือข่ายหรือหุ้นส่วนพัฒนาอีกทั้งยังเป็นโครงการที่มีการดำเนินการทำงานอย่างต่อเนื่อง เริ่มต้นครั้งแรก

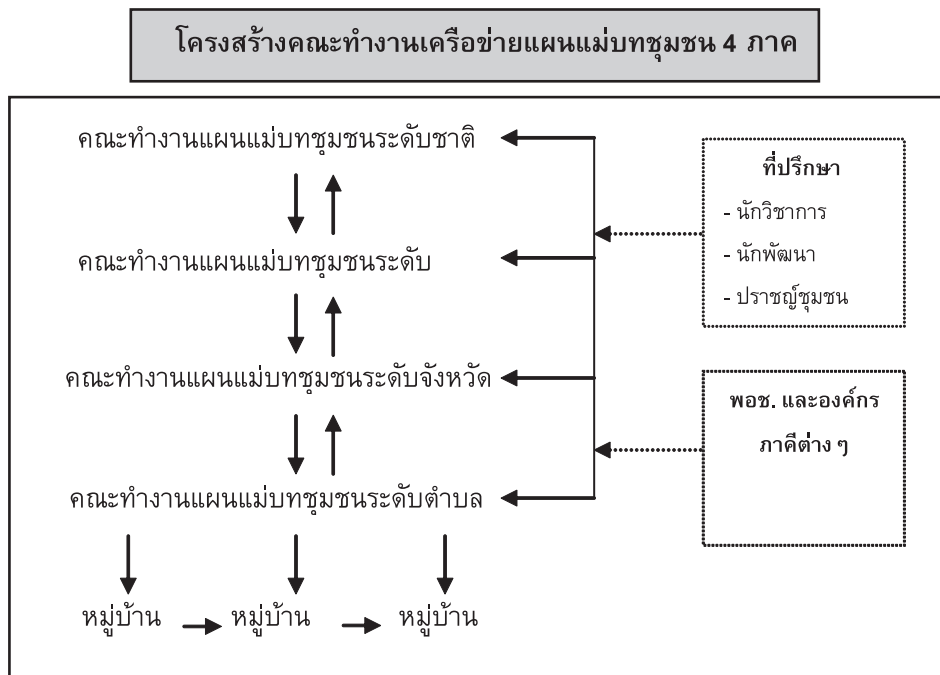
เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการ พ.ศ. 2542 โดยมีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ทำหน้าที่เป็นส่วนประสานงานความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน รวมระยะเวลาตั้งแต่เริ่มดำเนินการจนถึงปัจจุบันประมาณ 9 ปี

ส่วนที่ 2 โครงสร้าง บทบาท หน้าที่และกระบวนการปฏิบัติงาน

1. คณะทำงาน

1) องค์ประกอบของคณะกรรมการ (ระดับแผน - ระดับปฏิบัติการ) บทบาทหน้าที่รับผิดชอบ ผลงาน

ในการทำงานจะเป็นการปฏิบัติกร่วมกันในลักษณะเครือข่ายแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค ซึ่งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนได้เข้ามีส่วนร่วมในทุกะดับของการทำงาน ตั้งแต่ ระดับชาติ ระดับภาค ระดับจังหวัด ระดับตำบล รายละเอียดตามแผนผัง ดังนี้

สำหรับบทบาทหน้าที่ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) มีดังนี้

- ช่วยเหลือประสานงานในทุกระดับระหว่างองค์กรภาคีต่างๆ ที่อยู่ในกระบวนการแผนชีวิตชุมชน
- ร่วมกำหนดแผนงานหรือกิจกรรมร่วมกัน และกำหนดแนวทางการบริหารจัดการทั้งทางด้านกำลังคนและงบประมาณกับองค์กรภาคีในทุกระดับ
- ลงพื้นที่ร่วมกับคณะทำงานในระดับภาค จังหวัดและระดับตำบลเพื่อค้นหาพื้นที่ที่มีศักยภาพในการจัดทำแผนแม่บทชุมชน และคัดเลือก พื้นที่ตำบลต้นแบบ ตำบลนำร่อง เพื่อขยายผลและยกระดับให้เกิดการรวบรวมองค์ความรู้ของแต่ละตำบล
- ร่วมติดตามความคืบหน้าการดำเนินงานในพื้นที่
- เปิดเวทีเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกับภาคีพัฒนาในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจเรื่องการทำแผนแม่บทชุมชนและนำแผนแม่บทชุมชนบูรณาการเข้ากับแผนงานของหน่วยงานท้องถิ่น
- สนับสนุน/สร้าง วิทยากรกระบวนการแผนชีวิตชุมชน โดยคัดเลือกวิทยากรกระบวนการระดับตำบล การอบรมให้ความรู้กับวิทยากร ทั้งด้านเทคนิค ทักษะ ให้สามารถปฏิบัติได้จริงในพื้นที่ ซึ่งวิทยากรจะทำหน้าที่ในการขยายความรู้ และกระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนสู่ตำบลต่างๆ ภาคีพัฒนา

2) การประชุมวางแผน (วาระ) รูปแบบการประชุม การเข้ามีส่วนร่วมของตัวแทนชุมชน

ในทุกเดือน คณะทำงานแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองระดับชาติที่ประกอบด้วยตัวแทนของคณะทำงานแผนแม่บทชุมชน 4 ภาค จำนวน 9 คน จะมีการประชุมเพื่อติดตามสถานการณ์และวางแผนการทำงานการเคลื่อนงานของแต่ละภาคร่วมกัน อีกทั้งยังทำหน้าที่ในการประสานเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาคีในระดับนโยบาย และทุกๆ 3 เดือน จะมีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของแกนนำแผนแม่บทชุมชน เพื่อสรุปผลดำเนินงาน ทบทวนการทำงานร่วมกันระหว่างคณะทำงานแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองระดับภาคมาร่วมกันวางแผนการทำงานและสร้างเวทีการเรียนรู้ร่วมกันจากคนที่ทำงานในพื้นที่

3) เครือข่ายในการทำงาน

ในการดำเนินการแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ไม่ได้ทำงานโดยลำพัง แต่ได้ประสานงานเชื่อมโยงในระดับนโยบายกับองค์กรภาคีที่เป็นหน่วยงานภาครัฐหลายแห่ง อาทิ ศูนย์อำนวยการปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนภาคประชาชน (ศตจ.ปชช.) กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กรมส่งเสริมการเกษตร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ สำนักงานบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) โดยมีการจัดเวทีเปิดกว้างเพื่อระดมความคิดเห็นจากภาคีทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติงานร่วมกัน

2. การกำหนดวิธีการ ระเบียบและ ข้อปฏิบัติ ในการทำกิจกรรมการเรียนรู้

กำหนดโดย คณะทำงานเครือข่ายแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค และชุมชนท้องถิ่น

3. ระบบการติดตามและประเมินผล

โครงการแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองมีหมวดประสานงานและติดตามผลชุมชนที่เข้าร่วมโครงการ โดยองค์กรภาคี

ส่วนที่ 3 ระบบการจัดการและการบริหารความรู้

1. การเสริมสร้างโอกาสในการเข้าถึงกิจกรรมการเรียนรู้

แผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองมีเป้าหมายสำคัญในการที่จะทำการขยายผลให้กระจายทั่วพื้นที่ 4 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคอีสาน และภาคใต้ และเพื่อให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมจึงได้มีการจัดโครงสร้างปฏิบัติงานของเครือข่ายแผนแม่บทชุมชน 4 ภาค โดยมีกลไกการทำงานในระดับต่างๆ ตั้งแต่ ระดับชาติ ระดับภาค ระดับจังหวัด และระดับตำบล โดยมีรูปแบบของแผนงานและกิจกรรมที่เสริมสร้างโอกาสในการเข้าถึงกิจกรรมการเรียนรู้ อย่างเช่น

- การยกระดับศูนย์การเรียนรู้แผนแม่บทชุมชนจากชุมชนต้นแบบเพื่อขยายผลไปยังตำบลเป้าหมายอื่นๆ

- การพัฒนาวิทยากรกระบวนการเพื่อเผยแพร่แผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง โดยบุคคลที่เป็นวิทยากรจะต้องสนับสนุนการทำแผนแม่บทชุมชนตำบลอื่นๆ

- การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์การดำเนินงานแผนแม่บทชุมชนภาคประชาชน ได้แก่ การจัดทำโปสเตอร์ การทำซีดีเผยแพร่แผนแม่บทชุมชน วิทยุชุมชน ผลิตรายการโทรทัศน์ สื่อท้องถิ่นวัฒนธรรม เช่น หมอลำ เพลงท้องถิ่น เอกสารเผยแพร่กิจกรรม เป็นต้น

สำหรับการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกิดจากการทำแผนชุมชนในตำบลวังแดง ผลสำรวจภาคสนามพบว่า ตัวอย่างประมาณ 1 ใน 3 หรือร้อยละ 32.1 ระบุว่า เข้าร่วมกิจกรรม เนื่องจากถูกผู้นำชุมชน หรือเพื่อนบ้านมาชักชวน รองลงมา คือ มีเจ้าหน้าที่มาแนะนำ ร้อยละ 25.0 และ เกิดจากความต้องการของตนเอง ร้อยละ 23.2 ตามลำดับ

2. หลักสูตรระยะสั้นที่เน้นการส่งเสริมคุณภาพชีวิต

1) อบรมการทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง

เป็นการอบรมเพื่อให้ชุมชนรู้และเข้าใจตนเอง กำหนดอนาคตของชุมชนท้องถิ่นตนเองได้ และเป็นหนทางนำไปสู่การลดปัญหาความยากจนของครอบครัว นอกจากนี้ยังสามารถเป็นวิทยากรกระบวนการตามโครงการบรรยายให้ความรู้การจัดทำแผนชีวิตชุมชน (แผนแม่บทชุมชน) แก่ผู้อื่นต่อไป

2) อบรมการทำบัญชีครัวเรือน

เป็นการอบรมเพื่อประเมินรายรับ-รายจ่าย เพื่อเป็นข้อมูลในการลดค่าใช้จ่ายและควบคุมความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

3) อบรมหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการสร้างรายได้เสริม

เป็นการอบรมหลักสูตรเพื่อดำเนินกิจกรรมในการลดค่าใช้จ่ายที่เป็นต้นทุนการผลิต และเพิ่มรายได้ โดยอาศัยองค์ความรู้เดิมที่มีอยู่ในชุมชนผ่านกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชน ที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งจากการทำสนทนากลุ่มและสำรวจภาคสนามกับตัวอย่างประชาชน พบว่า มีโครงการตามแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองเกิดขึ้นหลายโครงการ อาทิ การแปรรูปทางการเกษตร การออมทรัพย์ การสูบน้ำเพื่อการเกษตร การทำปุ๋ยชีวภาพ เกษตรอินทรีย์ การทำน้ำยาอเนกประสงค์ เป็นต้น ทั้งนี้ตัวอย่างส่วนใหญ่เกือบร้อยละ 80 เข้าร่วมกิจกรรมการออมทรัพย์ รองลงมาคือ การสูบน้ำเพื่อการเกษตร เข้าร่วมร้อยละ 68.4 และการทำน้ำยาอเนกประสงค์ เข้าร่วมร้อยละ 59.6 ตามลำดับ

3. เนื้อหาสาระ (องค์ความรู้) ที่ถ่ายทอด

องค์ความรู้ที่ถ่ายทอด จำแนกได้ดังนี้

1) องค์ความรู้เดิมที่มีอยู่แล้วในชุมชน แตกต่างไปตามพื้นที่และวิถีชีวิตในแต่ละท้องถิ่น มีอยู่หลากหลายด้าน เช่น

- ด้านการเกษตรกรรม (การเพาะปลูก พืชไร่ พืชสวน พืชผัก นาข้าว ไม้ดอกไม้ประดับ)
- ด้านการประมง (การเลี้ยงสัตว์น้ำ เลี้ยงปลาในบ่อพลาสติก เลี้ยงปลาในกระชัง)
- ด้านปศุสัตว์ (เลี้ยงไก่ เป็ด หมูหลุม วัวเนื้อ วัวนม)

- ด้านการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร
- ด้านการทำเครื่องจักสาน
- ด้านการนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้อย่างเกิดประโยชน์และ

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

2) องค์ความรู้ที่ได้รับจากโครงการฯ คือ องค์ความรู้ทางการทำแผนชุมชน การจัดทำบัญชีครัวเรือน การบริหารจัดการคน เป็นต้น

จากการศึกษาในพื้นที่ชุมชนวังแดงพบว่า ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มกันเองอยู่แล้วอย่างเหนียวแน่น ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มตามธรรมชาติ อาจเป็นผลมาจากความเป็นเครือญาติหรือสายตระกูล ทำให้มีการพึ่งพาอาศัย การให้ความช่วยเหลือระหว่างคนในท้องถิ่นด้วยตนเอง มีถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่น โดยปราชญ์ชาวบ้าน หรือ คนเฒ่าคนแก่ให้กับคนในชุมชนด้วยกัน ซึ่งพบว่า องค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในท้องถิ่น คือ องค์ความรู้เรื่องการทำเกษตรกรรมแบบยั่งยืนที่ไม่พึ่งพาสารเคมี ซึ่งสอดคล้องกับแนวนโยบายของภาครัฐในปัจจุบันที่พยายามให้เกษตรกรลดต้นทุนในการผลิตด้วยการไม่ใช้สารเคมี เช่น ยาฆ่าแมลง ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าชุมชนวังแดงจะมีรูปแบบการรวมกลุ่มกันโดยธรรมชาติอย่างเหนียวแน่น แต่ยังคงขาดองค์ความรู้ทางการจัดระบบบริหารจัดการทรัพยากร "คน" เพื่อให้คนสามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ชุมชนท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน

4. การส่งเสริมและสร้างกลไกการเรียนรู้

กลไกในการขับเคลื่อนเพื่อการขยายผลแผนชีวิตชุมชนโดยเครือข่ายแผนแม่บทชุมชน 4 ภาค คือ การนำเอารูปธรรม ความสำเร็จ และองค์ความรู้ของกระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนมาเป็นเครื่องมือ ทำให้เกิดการเรียนรู้และกระตุ้นให้เกิดการแตกตัวทางด้านความคิดของตำบลต่างๆ จะเน้นการทำแผนในระดับตำบล การจัดทำฐานข้อมูล ค้นหาพื้นที่ที่มีศักยภาพและมีความพร้อมทั้งแกนนำและหน่วยงานท้องถิ่น เช่น อบต. เข้าร่วมในการทำแผน การเชื่อมโยงทั้งระดับพื้นที่รวมไปถึงระดับนโยบาย โดยเครือข่ายแผนแม่บทชุมชน 4 ภาค มีการกำหนดแนวทางเพื่อบรรลุสู่เป้าหมายดังนี้

- 1) สร้างพื้นที่ปฏิบัติการจริงต้นแบบ นำร่อง เพื่อการขยายผล
- 2) ยกระดับองค์ความรู้ จัดทำศูนย์เรียนรู้
- 3) พัฒนาเสริมสร้างวิทยากรกระบวนการแผนชีวิตชุมชนเพื่อเป็นแกนนำในการ

ขยายผล

4) การจัดระบบฐานข้อมูลของการพัฒนาแผนชีวิตชุมชนและการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง

5) เชื่อมโยงแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทั้งในระดับภาค/ชาติร่วมกับภาคีพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

6) จัดเวทีสาธารณะสร้างพื้นที่ทางสังคม เพื่อการผลักดันเชิงนโยบาย

ในส่วนของการส่งเสริมและสร้างกลไกการเรียนรู้ในองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชน จะเป็นการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านแต่ละคน โดยผ่านการบรรยายสาธิต และฝึกปฏิบัติ ซึ่งจะเน้นใช้วัสดุตามลักษณะงานที่ปฏิบัติจริง เช่น การปลูกพืชโดยไม่ใช้สารเคมี การเลี้ยงสัตว์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสามารถนำเอาความรู้ที่ได้ไปใช้ได้ถูกต้องและได้ผลเป็นรูปธรรม นอกจากนี้การประชุมพบปะกัน เพื่อแลกเปลี่ยนแนวความคิด และประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในการที่จะแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาในสิ่งที่เรานำมาศึกษาให้ดียิ่งขึ้น จากผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ตัวอย่างถึงร้อยละ 94.6 ระบุว่ากิจกรรมที่ตนเองเข้าร่วมมีการประชุมหารือของสมาชิก มีเพียงร้อยละ 5.4 ที่ระบุไม่มีการประชุม โดยตัวอย่างร้อยละ 71.7 ของสมาชิกที่เข้าร่วมจะเข้าทุกครั้งที่มีการประชุม ส่วนร้อยละ 26.4 จะเข้าประชุมเป็นบางครั้ง

5. ความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วม ความสามารถในการดำเนินงาน และการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน ของแต่ละปัจจัยดังต่อไปนี้

1) ปัจจัยบุคคลที่เป็นตัวหลัก (Key Individuals) คือ ผู้นำในท้องถิ่น ได้แก่ อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้ประสานความร่วมมือกับทางสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนโดยตรง หรือทางเครือข่ายองค์กรภาคี ให้เข้ามาอบรมให้กับกลุ่มแกนนำและชาวบ้านที่สนใจ โดยเป็นตัวหลักในการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความคิด องค์ความรู้ที่มีอยู่แต่เดิมในชุมชน กับคณะผู้อบรมเพื่อให้บรรลุผลสูงสุด

2) สถาบันต่างๆ ที่เป็นตัวหลัก (Key Institutions) คือ องค์กรภาคีเครือข่าย ได้แก่ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ศูนย์อำนวยการปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน ภาคประชาชน (ศตจ.ปชช.) กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กรมส่งเสริมการเกษตร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ และสำนักงานบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน เป็นตัวหลักในการเข้ามาช่วยให้ความรู้กับคนในชุมชน

3) กลุ่มที่เป็นแกนกลาง (Core Groups) คือ แกนนำชาวบ้านที่ร่วมระดมความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ เพื่อทำแผนที่จะพัฒนาชุมชนให้พึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน

4) กลุ่มสนใจ (Wider Interests) คือ ชาวบ้านที่สนใจเกิดการรวมกลุ่มแลกเปลี่ยน ความรู้ และช่วยกันแก้ปัญหา

6. ผลประโยชน์ต่อบุคคลและสมาชิกในชุมชน

ในการดำเนินการตามแผนแม่บทชุมชน โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทั้งในด้านรูปธรรมที่จับต้องได้ และสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างเป็นนามธรรมดังนี้

1) เกิดการเพิ่มผู้นำใหม่ กลุ่ม องค์กร เครือข่ายที่มีความเข้มแข็งมากขึ้น สามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา และมีอำนาจในการต่อรองเพื่อประโยชน์ของ ชุมชนที่นำมาซึ่งรูปแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทำให้เกิดการยอมรับในศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่น ทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีที่ยืนทางสังคม

2) เกิดการทำงานร่วมกับกลุ่มองค์กรภายนอก ทั้งองค์กรภาคประชาชน ภาครัฐแบบ เครือข่าย อาทิจร เครือข่ายเกษตรยั่งยืนซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นและสามารถลดต้นทุน การผลิตต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการปลูกข้าว ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ และหาช่องทางเพิ่มรายได้จาก ผลผลิต

3) เกิดวิสาหกิจชุมชนอย่างครบวงจร

4) เกิดศูนย์การเรียนรู้ที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆที่เกิดขึ้น ให้กับคนในชุมชน และนอกชุมชน โดยศูนย์เรียนรู้แผนชุมชน สามารถเป็นสถานที่ศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ โดยศูนย์เรียนรู้ชุมชนจะต้องมีนักจัดการความรู้ซึ่งเป็นคนในชุมชนและสามารถ ถ่ายทอดบทเรียน ประสบการณ์การทำแผนชุมชน มีการทำสื่อเพื่อการเผยแพร่ให้กับตำบล ข้างเคียงหรือบุคคลภายนอกชุมชนที่มาศึกษาดูงาน

5) หน่วยภาครัฐ ทั้งหน่วยงานระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น ให้การสนับสนุนงาน พัฒนาซึ่งดำเนินการโดยชุมชนมากขึ้น

6) เกิดการยอมรับกิจกรรมภายใต้แผนชีวิตชุมชน สู่การปฏิบัติ เพื่อการแก้ไขปัญหาสังคม ลดปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจากภาครัฐ

จากการทำสนทนากลุ่มและการสำรวจภาคสนามกับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ พบกิจกรรม ที่เกิดจากการจัดทำแผนแม่บทชุมชนฝั่งตนเองในตำบลวังแดง ดังนี้

1) โครงการโรงสีชุมชน ในตำบลวังแดง มีการจัดทำโรงสีชุมชนขึ้น 4 แห่ง โดยมุ่งหวังให้โรงสีชุมชนสามารถเป็นที่เรียนรู้ของเยาวชนในชุมชน และเป็นที่ยอมรับได้ให้ กับคนในชุมชน ลดต้นทุนในการผลิตข้าว โดยชาวบ้านไม่ต้องไปใช้โรงสีของเอกชน แต่ในความเป็นจริงโรงสีชุมชนที่ตำบลวังแดงยังไม่สามารถใช้งานได้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

แต่ประสบการณ์จากการสร้างโรงสีชุมชน กลับกลายเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้สำคัญให้กับชาวบ้านในชุมชนวังแดง ให้เกิดการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งผลักดันโครงการต่างๆ ภายใต้แผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง ให้ชุมชนสามารถมีอำนาจในการต่อรองกับคนนอกชุมชน อาทิ พ่อค้าคนกลาง รวมถึงภาครัฐได้

2) โครงการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางเกษตร เป็นโครงการที่ใช้ผลิตผลทางการเกษตรที่มีในท้องถิ่นมาแปรรูปเป็นสินค้า เช่น การทำกระเจี๊ยบแปรรูป การสมุนไพรรูป การทำกล้วยกวน "ซิมซิม" เป็นต้น

3) โครงการสูบน้ำเพื่อการเกษตร เป็นโครงการส่งเสริมการชลประทานเพื่อการเกษตรในท้องถิ่น

4) โครงการเกษตรอินทรีย์ มีการทำปุ๋ยชีวภาพ สารไล่แมลง เป็นโครงการที่เกิดขึ้นจากการผสมผสาน

5) ภูมิปัญญาที่มีอยู่เดิมในท้องถิ่นเข้ากับองค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากภายนอก โดยมีหน่วยงานภาครัฐ เครือข่ายองค์กรชุมชน เข้าร่วมสนับสนุน จนกระทั่งชาวบ้านในท้องถิ่นชุมชนวังแดงสามารถเป็นวิทยากรในด้านดังกล่าวให้กับชุมชนอื่น และยังสามารถเสริมจัดการอบรมให้กับเจ้าหน้าที่ ตัวแทนของหน่วยงานของรัฐได้อีกด้วย

6) โครงการออมทรัพย์ โครงการที่เกิดขึ้นเพื่อให้ชาวบ้านรู้จักการเก็บออม การบริหารจัดการเงินของครัวเรือน

7) โครงการเลี้ยงวัว เป็นโครงการที่เกิดขึ้นสำหรับชาวบ้านในตำบลวังแดงที่อยู่อาศัยในบริเวณพื้นที่สูงซึ่งไม่ค่อยเหมาะกับการทำเกษตรกรรม

8) โครงการเลี้ยงปลาในกระชัง และเลี้ยงปลาในวงบ่อ เป็นโครงการที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับคนในชุมชน และในบางครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินเพื่อการทำเกษตรกรรม การเลี้ยงปลาเป็นรายได้หลัก

9) โครงการทำไร่นาสวนผสม เป็นโครงการที่ต้องการให้ชาวบ้านสามารถจัดสรรพื้นที่ทำกินได้อย่างเหมาะสม ซึ่งผลิตผลที่ได้สามารถบริโภคภายในครัวเรือนและขายได้

10) โครงการทำดอกไม้ประดิษฐ์และเย็บผ้า เป็นโครงการที่เกิดขึ้นเพื่อให้ชาวบ้านสามารถใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ในการสร้างรายได้เสริม ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเป็นการรวมกลุ่มของผู้หญิงและเด็กในชุมชน

11) โครงการเผาถ่านด้วยเตาอิวาตะ เป็นโครงการที่เกิดขึ้นเพื่อลดปัญหาหมอกควันทางอากาศที่เกิดจากการเผาถ่านแบบดั้งเดิมของชาวบ้าน ซึ่งการเผาถ่านจะทำในบริเวณที่อยู่ในเขตพื้นที่สูงไม่เหมาะกับการทำการเพาะปลูก ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพเผาถ่านค่อนข้างมีฐานะที่ยากจน และมีปัญหาสุขภาพของระบบทางเดินหายใจเนื่องจากการสูดดมเขม่า

ที่เกิดจากการเผาไหม้ ซึ่งการใช้เตาอิวาตะเป็นอีกหนึ่งองค์ความรู้ที่ได้รับจากภายนอก เพราะนอกจากจะสามารถลดมลภาวะทางอากาศและปัญหาสุขภาพของชาวบ้านได้แล้ว วันที่เกิดจากการเผาถ่าน ยังสามารถผลิตน้ำส้มควันไม้จากควันไฟที่ได้จากการเผาถ่าน โดยน้ำส้มควันไม้สามารถนำไปใช้ในการทำยาฆ่าแมลงอีกด้วย

12) โครงการเลี้ยงหมูหลุม เป็นการส่งเสริมให้เกษตรกรมีรายได้เสริม และยังสามารถลดมลภาวะเรื่องกลิ่น ความสะอาดในบริเวณเลี้ยงหมูได้อีกด้วยโดยการใช้กลบโรยบริเวณโดยรอบหลุมที่เลี้ยงหมูหลุม

13) โครงการทำน้ายาอเนกประสงค์ เช่น น้ายาล้างจาน เป็นต้น

เมื่อพิจารณาถึงผลดีที่ประชาชนในชุมชนและครอบครัวได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในโครงการพบว่า ตัวอย่างครึ่งหนึ่งระบุว่า ช่วยทำให้ประหยัดค่าใช้จ่าย ประหยัดเวลา และลดต้นทุน รองลงมาคือ ช่วยเพิ่มรายได้ หนี้สินลดลง ร้อยละ 40.4 และทำให้มีอาชีพเสริม มีความสามารถในอาชีพต่างๆ ร้อยละ 23.1 ตามลำดับ

ส่วนที่ 4 รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้

1. การสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้

แผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค มีเป้าหมายสำคัญ คือ การขยายแผนแม่บทชุมชนฯ ให้กระจายทั่วพื้นที่ 4 ภาค โดยในระยะแรก (ปี 2546-2547) มีพื้นที่เป้าหมาย 222 ตำบล ซึ่งแนวทางในการดำเนินงานเป็นการต่อยอดจากพื้นที่ตำบลเดิมที่มีฐานประสบการณ์ การทำแผนแม่บทชุมชนที่เคยได้รับการสนับสนุนการทำแผนแม่บทชุมชนที่เคยได้รับการสนับสนุนการทำแผนแม่บทชุมชนจากมูลนิธิหมู่บ้าน สำนักงานกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ บทบาทของเครือข่ายจะเข้าไปหนุนเสริมให้เกิดความสมบูรณ์ในด้าน การเก็บข้อมูล การสร้างความเข้าใจให้กับหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อดึงเข้ามาร่วมกันทำแผนแม่บทชุมชนที่ทำขึ้นมานำไปสู่การปฏิบัติ และการใช้กลยุทธ์ให้ต้นแบบตำบลที่มีการจัดทำแผนแม่บทชุมชนที่เข้มข้นมีรูปธรรมที่ชัดเจนเป็นสื่อเผยแพร่เพื่อการขยายผลพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ มีรายละเอียดของแผนงานและกิจกรรมดังนี้

1) ยกระดับศูนย์การเรียนรู้แผนแม่บทชุมชน จากชุมชนต้นแบบ จำนวน 49 ตำบล โดยการเข้าไปหนุนเสริมตำบลที่มีการจัดทำแผนชุมชนที่สามารถเป็นศูนย์การเรียนรู้ และเป็นแบบอย่างที่ดีทำให้เกิดการพบปะและการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์

ระหว่างตำบลต้นแบบกับตำบลเป้าหมายของการขยายผลอื่นๆ ถอดบทเรียน ประสบการณ์ เพื่อการทำสื่อเผยแพร่เป็นการขยายผลเพื่อการปฏิบัติและระดับนโยบาย

2) ยกกระดับตำบลนาร่องที่มีการจัดทำแผนชุมชน ให้มีการบูรณาการแผนกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นสู่การปฏิบัติเพื่อสร้างรูปธรรม ในพื้นที่ 173 ตำบลนาร่อง โดยการจัดเวทีทำความเข้าใจระดับตำบลร่วมกับคณะทำงานแผนแม่บทชุมชน อบต. กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน วัด โรงเรียน ปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อเกิดการหลอมรวมแผนชุมชนเข้าสู่แผนการพัฒนาของ อบต. ซึ่งเป็นหน่วยงานในท้องถิ่น

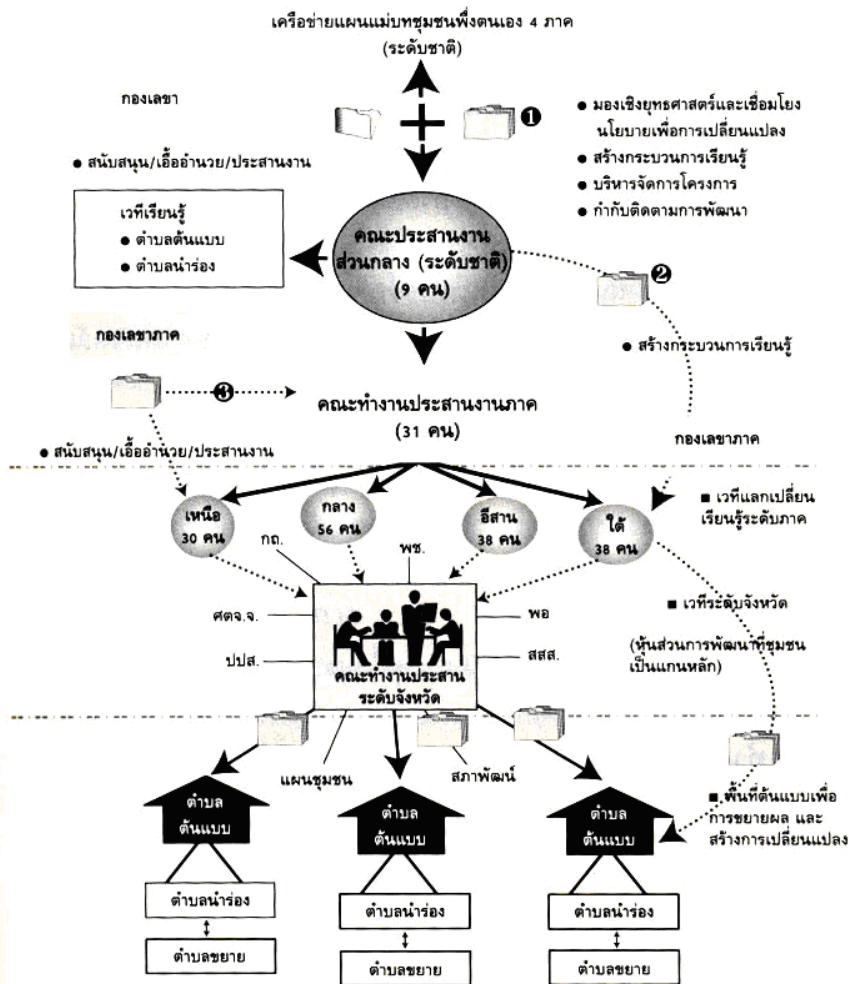
3) จัดเวทีประชุมสัมมนาเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของพื้นที่ตำบลต้นแบบและตำบลนาร่องในกลุ่มตำบล 222 ตำบล เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายในประเด็นต่างๆ คือ เศรษฐกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมชุมชน เกษตรกรรม พึ่งตนเอง ออมทรัพย์และสินเชื่อ สวัสดิการชุมชน วิทยุ สื่อชุมชน เป็นการผลักดันให้แผนแม่บทชุมชนนำไปสู่การปฏิบัติจริงอย่างเป็นรูปธรรมและเกิดการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย

4) การพัฒนาวิทยากรกระบวนการเพื่อการเผยแพร่แผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง กลุ่มเป้าหมายคือ แกนนำชุมชนที่เคยเป็นวิทยากรกระบวนการมีประสบการณ์การทำแผนแม่บทชุมชน และบุคคลจะต้องสนับสนุนการทำแผนแม่บทชุมชนตำบลอื่นๆ

5) จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์การเคลื่อนงานแผนแม่บทชุมชนภาคประชาชน ได้แก่ การทำโปสเตอร์ การทำแผ่นซีดีเผยแพร่แผนแม่บทชุมชน วิทยุชุมชน ผลิตรายการโทรทัศน์ สื่อท้องถิ่นวัฒนธรรม เช่น หมอลำ เพลงท้องถิ่น เอกสารเผยแพร่กิจกรรม

เพื่อให้การขยายผลและสร้างรูปธรรมแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง สู่พื้นที่เป้าหมาย 222 ตำบล จึงได้มีการจัดโครงสร้างการปฏิบัติงานของเครือข่ายแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค มีกลไกการทำงานในระดับต่างๆ คือ คณะประสานงานเครือข่ายแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง ระดับชาติ คณะประสานงานระดับภาค คณะประสานงานระดับจังหวัด คณะทำงานแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองในพื้นที่ตำบลต้นแบบและตำบลนาร่อง ซึ่งปรากฏตามแผนผังโครงสร้างการทำงานร่วมกันของเครือข่ายแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค ดังต่อไปนี้

แผนผังโครงสร้างการทำงานร่วมกันของเครือข่ายแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค

การสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้

กรณีศึกษา : ชุมชนในพื้นที่ตำบลวังแดง อำเภอตรอน จังหวัดอุตรดิตถ์

ตำบลวังแดง เป็นหนึ่งในชุมชนต้นแบบของการทำแผนแม่บทชุมชน เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมแบบบูรณาการระดมความคิดเห็นจากภาคีทุกฝ่าย ทั้งแกนนำภาคประชาชน ผู้แทนแกนนำภาคร่วมระดับจังหวัดทุกภาคส่วน ประกอบด้วย สำนักงานเกษตรจังหวัดอุตรดิตถ์ สาธารณสุขจังหวัด การศึกษานอกโรงเรียน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานพัฒนาชุมชน หมู่บ้านชายแดน และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน โดยได้มีการจัดเวทีพูดคุยและทบทวนอดีต และร่วมค้นหาศักยภาพชุมชน การประเมินหาจุดแข็งและจุดอ่อน (SWOT) มีการสำรวจข้อมูลรายรับ รายจ่าย ทั้งในระดับบุคคลและครัวเรือน รายชื่อแกนนำ ปราชญ์ท้องถิ่น ทุน ภูมิปัญญาต่างๆ ที่มีในชุมชนทั้งความทุกข์ ความสุขของชุมชน ร่วมค้นหาสาเหตุ

แนวทางแก้ไขปัญหาและกำหนดเป็น "โครงการบูรณาการแผนชุมชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนและเอาชนะความยากจน" และจำแนกว่าแผนกิจกรรมใดที่ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และกิจกรรมใดที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภาคี

จากที่ได้มีการทบทวนอดีตที่ผ่านมา และเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้โดยให้ทุกฝ่ายร่วมระดมความคิดเห็นในเวทีทั้งระดับหมู่บ้าน และตำบล ตัวแทนแต่ละหมู่บ้านจึงได้มาร่วมกันระบุประเภทของความทุกข์ แนวทางแก้ทุกข์ ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ได้แก่ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ด้านศาสนา ด้านการศึกษา ด้านการพัฒนาคน/กลุ่ม ด้านวัฒนธรรมประเพณี จากนั้นจึงจัดลำดับความสำคัญของปัญหา มีการทำประชาพิจารณ์ทั้งในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ โดยยึดหลัก "ร่วมด้วยช่วยกัน บูรณาการทุกภาคส่วน"

2. การพัฒนาการเรียนรู้ของหน่วยงานหรือชุมชนในลักษณะอื่นๆ

จากการดำเนินการจัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง ทำให้หน่วยงานหรือชุมชนมีการพัฒนาการเรียนรู้ในลักษณะอื่นๆ อาทิ

1) เกิดการเรียนรู้การบริหารจัดการ คน และทรัพยากร ทำให้คนรู้จักตัวเอง ปรับวิธีคิด เปลี่ยนพฤติกรรมและร่วมกันกำหนดอนาคตของชุมชนท้องถิ่นโดยนำไปสู่การแก้ไขปัญหาสังคม และลดปัญหาความยากจนได้จริง

2) เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ใหม่ในการพัฒนาระหว่างชุมชนท้องถิ่น ภาคีพัฒนา หน่วยงานภาครัฐโดยชุมชนท้องถิ่นเป็นแกนหลัก เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่น มีพื้นที่ทางสังคมอย่างมีศักดิ์ศรี

3) เกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีการจัดงบประมาณของชาติ ที่กำหนดมาจากระบวนการแผนชีวิตชุมชนโดยเป็นการให้ซึ่งตรงกับความต้องการของชุมชนท้องถิ่น

ส่วนที่ 5 การวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT Analysis)

จากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนของพื้นที่ตำบลวังแดง อำเภอตรอน จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้ผลดังนี้

จุดแข็ง (Strengths)

1) พื้นที่ตำบลวังแดง เป็นชุมชนที่มีการยึดโยงกันไว้ โดยระบบเครือญาติอย่างเข้มแข็งทำให้สามารถเกิดการรวมกลุ่มได้ง่าย อีกทั้ง กลุ่มแกนนำในชุมชนเอง ก็เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีความกล้าในการเผชิญกับปัญหาและอุปสรรค จนทำให้

ชาวบ้านเองให้การยอมรับ และพร้อมที่เป็นพลังในการขับเคลื่อนแผนแม่บทชุมชนให้ดำเนินการต่อไปได้

2) พื้นที่ตำบลวังแดงยังคงเป็นชุมชนที่ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่น

3) คนในชุมชนวังแดงยังคงเห็นความสำคัญของคนสูงอายุ ในการรับฟังความคิดเห็น การให้การสั่งสอนซึ่งเป็นส่วนที่ทำให้กระบวนการเรียนรู้สามารถดำเนินการได้ทั้งในระดับครัวเรือนและในระดับชุมชน

4) ลักษณะทางภูมิประเทศของชุมชนวังแดง ยังคงเอื้อต่อการทำมาหากิน ไม่เป็นพื้นที่ที่แห้งแล้งกันดาร เกิดความอดอยาก ทำให้คนในพื้นที่ยังสามารถใช้เวลาในการคิด การพัฒนาได้ โดยไม่ต้องพะวงแต่เรื่องปากท้องแต่อย่างเดียว

5) แกนนำชุมชนสามารถกระตุ้นและสร้างจิตสำนึกในการรักท้องถิ่นได้ ทำให้กระบวนการเรียนรู้สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม

6) แกนนำชุมชนมีความสามารถประสานความร่วมมือทั้งจากภายในชุมชนและองค์กรภาคีภายนอกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนได้

จุดอ่อน (Weaknesses)

1) กระบวนการสร้างและกระบวนการเรียนรู้เป็นสิ่งที่ต้องอาศัยเวลา ซึ่งบางครั้งชาวบ้านละความตั้งใจก่อนที่กระบวนการจะสำเร็จลง เนื่องจากในทุกขั้นตอนของกระบวนการ ต้องใช้เวลาในการทำความเข้าใจและสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนท้องถิ่นลุกขึ้นมาจัดการปัญหาของตนเอง

2) กระบวนการพัฒนาชุมชน (โดยใช้กระบวนการแผนชุมชน) ที่ต้องเปลี่ยนวิถีคิดของคนในชุมชน ต้องใช้ระยะเวลาในการเรียนรู้และสั่งสมบ่มเพาะอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

3) หน่วยงานที่เข้าสนับสนุน (บางหน่วยงาน) ขาดการบูรณาการ ความต่อเนื่องและความเข้าใจในวิถีชีวิตของชุมชน

4) การเข้าถึงทรัพยากรที่ถูกกระจุกตัวอยู่กับบางกลุ่ม ซึ่งอาจเป็นผลเสียบางประการสำหรับชุมชนที่ยึดโยงกันด้วยระบบเครือญาติ ซึ่งประโยชน์ส่วนใหญ่อาจตกอยู่กับกลุ่มแกนนำชาวบ้าน

โอกาส (Opportunities)

1) ผลจากความสำเร็จของแผนชีวิตชุมชนวังแดงในปัจจุบัน ทำให้มีหลายองค์กรให้ความสนใจในการส่งเสริมให้ความช่วยเหลือเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ตำบลวังแดงมีโอกาสนในการพัฒนาในแนวทางของการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนได้

2) สามารถพัฒนาไปสู่การเป็นศูนย์การเรียนรู้ต้นแบบให้กับชุมชนอื่นๆ ต่อไปได้

อุปสรรค (Threats)

- 1) การไม่ต่อเนื่องของการให้ความช่วยเหลือสนับสนุน อาจเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงตัวแทนของหน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือ
- 2) ความไม่เข้าใจในวิถีชีวิตของคนในชุมชน

โครงการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการป้องกันและเฝ้าระวังผลกระทบต่อสุขภาพอย่างมีส่วนร่วม กรณีเขื่อนแควน้อย จังหวัดพิษณุโลก
หน่วยงาน : กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของโครงการ

1. ที่มาของโครงการ (หลักการและเหตุผล)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาลุ่มน้ำแควน้อย เพื่อช่วยเหลือราษฎร ตั้งแต่ปี พ.ศ.2536 โดยกรมชลประทานรับเป็นผู้ดำเนินการศึกษาโครงการเขื่อนแควน้อยต่อจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 ทั้งนี้คณะรัฐมนตรีอนุมัติให้เปิดก่อสร้างโครงการเมื่อวันที่ 21 มกราคม พ.ศ.2546 โดยกำหนดแผนงานก่อสร้าง 9 ปี (พ.ศ.2546-2554) ซึ่งต่อมาที่ประชุมคณะกรรมการบริหารโครงการฯ ได้ปรับเปลี่ยนแผนการก่อสร้างโครงการใหม่ มีระยะเวลาดำเนินการ 5 ปี (พ.ศ.2546-2550)

ลักษณะโครงการเขื่อนแควน้อยเป็นอ่างเก็บน้ำอเนกประสงค์ขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ที่บ้านเขาหินลาด ต.คันไช้ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งน้ำสำหรับการเพาะปลูกในฤดูฝนและฤดูแล้งในลุ่มน้ำแควน้อย จำนวน 151,166 ไร่ และเสริมการเพาะปลูกฤดูแล้งพื้นที่โครงการเจ้าพระยา พร้อมกับบรรเทาอุทกภัยบริเวณลุ่มน้ำแควน้อยตอนล่าง นอกจากนี้ เนื่องจากโครงการฯ ก่อให้เกิดแหล่งน้ำขนาดใหญ่ และเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำจืดจะเป็นผลให้เกิดประมงน้ำจืดบริเวณอ่างเก็บน้ำ รวมถึงด้านการท่องเที่ยวจากการที่มีทัศนียภาพสวยงาม นอกจากนี้โครงการยังสามารถส่งน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภคต่อราษฎรในเขตโครงการได้ปีละ 74.3 ล้านลูกบาศก์เมตร

จะเห็นได้ว่าจากประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นมากมายดังกล่าว โครงการเขื่อนแควน้อย จึงถือได้ว่าเป็นการพัฒนาที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชน แต่ในการดำเนินงานโครงการฯ อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน กรมอนามัยซึ่งมีภารกิจหลักในการสร้างเสริมและคุ้มครองสุขภาพของประชาชน จึงได้ดำเนินการสร้าง

กระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบ ต่อสุขภาพอย่างมีส่วนร่วมกรณีการสร้างเขื่อนแควน้อย จ.พิษณุโลก เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของประชาชนต่อไป

2. วัตถุประสงค์

เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการป้องกันและเฝ้าระวังผลกระทบต่อ สุขภาพอย่างมีส่วนร่วม เพื่อนำไปสู่การพัฒนา นโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพในระดับชุมชน

3. กลุ่มเป้าหมาย (ผู้ได้รับประโยชน์)

ชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนแควน้อย จ.พิษณุโลก 2 พื้นที่ คือ หมู่ 1 บ้านคันไช้ ต.คันไช้ อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก และหมู่ 14 บ้านป่าขนุน ต.บ้านกลาง อ.วังทอง จ.พิษณุโลก

4. เป้าหมายของโครงการ

ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ในการป้องกันและเฝ้าระวังผลกระทบต่อสุขภาพอย่าง มีส่วนร่วม เพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนชุมชน นโยบายสาธารณะ เพื่อสุขภาพอย่างมีส่วนร่วม กรณีการสร้างเขื่อนแควน้อย จ.พิษณุโลก เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนต่อไป

5. แหล่งเงินทุนในการดำเนินโครงการ

ไม่สามารถระดมงบประมาณที่แน่นอนได้ เนื่องจากโครงการนี้มีหลายหน่วยงานเข้ามา มีส่วนร่วม ในแต่ละกิจกรรม ซึ่งจากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่ากิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้น ส่วนใหญ่จะใช้งบประมาณของหน่วยงานนั้นๆ เอง ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษ เพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) กรมชลประทาน สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร (ส.ป.ก.) กรมอนามัย กรมควบคุมโรคติดต่อ องค์การ บริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) นอกจากนี้ยังได้นำบอยู่ดี มีสุขมาใช้ในโครงการนี้ด้วย

6. ระยะเวลาดำเนินโครงการ 1 ปี ระหว่างเดือนตุลาคม 2549 - กันยายน 2550 (ปีงบประมาณ 2550)

ส่วนที่ 2 โครงสร้างและกระบวนการปฏิบัติงาน

1. คณะทำงาน ประกอบด้วย

1) องค์ประกอบของคณะกรรมการ (ระดับแผน-ระดับปฏิบัติการ) บทบาทหน้าที่รับผิดชอบ ผลงาน

พิจารณาจากเอกสารคำสั่งจังหวัด พบว่าแผนโครงการนี้มีคณะกรรมการที่เกี่ยวข้อง 2 ชุด ดังนี้

ชุดที่ 1 คณะกรรมการอำนวยการพัฒนาคุณภาพชีวิตและป้องกันผลกระทบจากโครงการเขื่อนแควน้อย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดพิษณุโลก ประกอบด้วยผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลก เป็นประธานกรรมการ และมีกรรมการอีก 34 คน อาทิ รองผู้ว่าราชการจังหวัด ปลัดจังหวัด ผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักชลประทานที่ 3 ผู้อำนวยการโครงการก่อสร้าง 4 (เขื่อนแควน้อย) ผู้อำนวยการศูนย์อนามัยที่ 9 ผู้อำนวยการสำนักป้องกันควบคุมโรคที่ 9 ผู้อำนวยการสำนักสิ่งแวดล้อมภาคที่ 3 นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัด และยังประกอบด้วยหัวหน้าส่วนราชการระดับจังหวัดที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยนเรศวร หัวหน้าส่วนราชการระดับอำเภอและตำบลในพื้นที่โครงการ

คณะกรรมการข้างต้น มีอำนาจหน้าที่พิจารณาจัดทำแผนการดำเนินการ และงบประมาณในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและป้องกันผลกระทบจากโครงการเขื่อนแควน้อย ดำเนินการเฝ้าระวังและแก้ปัญหาผลกระทบ ติดตาม กำกับ ดูแลให้เป็นไปตามแผน และแต่งตั้งคณะทำงาน

ชุดที่ 2 คณะอนุกรรมการอำนวยการพัฒนาคุณภาพชีวิตและป้องกันผลกระทบจากโครงการเขื่อนแควน้อย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดพิษณุโลก ประกอบด้วยรองผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลก ที่ได้รับมอบหมาย เป็นประธานกรรมการ มีนายแพทย์สาธารณสุขจังหวัด เป็นรองประธาน และมีกรรมการอีก 29 คน โดยส่วนใหญ่มาจากคณะกรรมการในชุดที่ 1 หรือผู้แทน และยังประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

คณะอนุกรรมการข้างต้น มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการตามแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตและป้องกันผลกระทบจากโครงการเขื่อนแควน้อย รายงานผลการดำเนินงานให้คณะกรรมการอำนวยการทราบ และปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่คณะกรรมการอำนวยการมอบหมาย

2) การประชุมวางแผน (วาระ) รูปแบบการประชุม การเข้ามีส่วนร่วมของตัวแทนชุมชน

ในกระบวนการกำหนดแผน และนำแผนไปปฏิบัติ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่าจะเป็นการประชุมอย่างเป็นทางการ จากตัวแทนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขณะที่ในส่วน

ของกิจกรรมจะเป็นการประชุมในรูปแบบเวทีประชาคม ให้ประชาชนในพื้นที่ร่วมแสดงความคิดเห็น และสรุปปัญหาและแนวทางการพัฒนาาร่วมกัน

3) เครือข่ายในการทำงาน

ภาครัฐ ได้แก่ ราชการส่วนภูมิภาค/จังหวัด ที่มีตัวแทนเข้าร่วมในคณะกรรมการ อำนวยการ หรือคณะอนุกรรมการ มหาวิทยาลัยนเรศวร อนามัยตำบล และโรงเรียน

ภาคชุมชน/ประชาชน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อพปร.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และกลุ่มแม่บ้าน

2. การกำหนดวิธีการ ระเบียบและ ข้อปฏิบัติ ในการทำกิจกรรมการเรียนรู้

กำหนดตามแผนปฏิบัติการ การพัฒนาคุณภาพชีวิตและป้องกันผลกระทบจากโครงการเขื่อนแควน้อย ปี พ.ศ.2549-2554 ภายใต้คณะกรรมการอำนวยการพัฒนาคุณภาพชีวิตและป้องกันผลกระทบจากโครงการเขื่อนแควน้อย

3. ระบบการติดตามและประเมินผล

มีการเฝ้าระวังโรคติดต่อ และมีรายงานสภาวะสุขภาพของคนในชุมชน โดยแสดงไว้ในรายงาน "การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการป้องกันและเฝ้าระวังผลกระทบต่อสุขภาพอย่างมีส่วนร่วม กรณีเขื่อนแควน้อย จังหวัดพิษณุโลก"

ส่วนที่ 3 ระบบการจัดการและการบริหารความรู้

1. การเสริมสร้างโอกาสในการเข้าถึงกิจกรรมการเรียนรู้

กองสุขภาพิบาลชุมชนและประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ กรมอนามัย ได้ร่วมกับผู้นำชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบล ในการกระจายข่าวเชิญชวนประชาชนเข้าร่วมโครงการและร่วมเวทีประชาคม โดยไม่จำกัดเงื่อนไขในการเข้ามามีส่วนร่วม

การเสริมสร้างโอกาสในการเข้าถึงกิจกรรมการเรียนรู้นับว่ามีจุดเริ่มต้นที่ดี เมื่อพบว่าประชาชนมีอัตราการรับรู้ต่อโครงการในสัดส่วนที่สูง โดยอ้างอิงจากผลสำรวจภาคสนาม ซึ่งคณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ตัวอย่างประชาชนหมู่ 1 ตำบลคันโช้ง อำเภอวัดโบสถ์ พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ประมาณ 3 ใน 4 รับรู้เกี่ยวกับ "โครงการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการป้องกันและเฝ้าระวังผลกระทบต่อสุขภาพอย่างมีส่วนร่วม กรณีเขื่อนแควน้อย" โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการย่อยการทำปุ๋ยอัดเม็ด (ร้อยละ 91.1) การทำน้ายาล้างจาน ยาสระผม (ร้อยละ 90.9) การส่งเสริมสุขภาพ (ร้อยละ 75.6) และการป้องกันผลกระทบจากฝุ่นละออง (ร้อยละ 72.3) ตามลำดับ

2. หลักสูตรระยะสั้นที่เน้นการส่งเสริมคุณภาพชีวิต

จากการศึกษารายงานโครงการ ปี 2550 และจากการเข้าร่วมสังเกตการณ์เกี่ยวกับการจัดการส่งเสริมความรู้ ที่อาจถือเป็นหลักสูตรระยะสั้น พบว่ามี 2 ลักษณะ ได้แก่

- 1) การอบรมให้ความรู้ด้านสุขอนามัย และแนวทางป้องกันตนเองจากผลกระทบสิ่งแวดล้อม
- 2) การจัดเวทีประชาคมแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ในการป้องกัน เฝ้าระวังและลดผลกระทบต่อสุขภาพจากโครงการเขื่อนแควน้อย และการพัฒนาแผนชุมชน (ด้านสังคม อาชีพ และความมั่นคงในชีวิต) รวมทั้งการสร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

3. เนื้อหาสาระ (องค์ความรู้) ที่ถ่ายทอด

องค์ความรู้ที่ถ่ายทอด เมื่อพิจารณาจากร่างแผนปฏิบัติการ และการเข้าร่วมสังเกตการณ์ สรุปได้ดังนี้

- 1) ด้านสุขภาพ อนามัย และสิ่งแวดล้อม ได้แก่
 - 1) การส่งเสริมสุขภาพ
 - 2) การป้องกันผลกระทบจากฝุ่นละออง
 - 3) การเฝ้าระวังหอนอนพยาธิ
 - 4) การแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอย
 - 5) การป้องกัน / แก้ไขปัญหาน้ำเน่าเสีย
- 2) ด้านสังคม อาชีพ และความมั่นคงในชีวิต ได้แก่
 - 1) การทำปุ๋ยอัดเม็ด
 - 2) การทำน้ายาล้างจาน ยาสระผม
 - 3) การเลี้ยงปลาในบ่อ
 - 4) การเลี้ยงโค
 - 5) การปลูกพืชปลอดสารพิษ
 - 6) การส่งเสริมหัตถกรรม การแปรรูปผลผลิต
 - 7) การเลี้ยงปลาในกระชัง
 - 8) การส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น ทำโฮมสเตย์ ทำแพ ล่องแพ นำเดินป่า

4. การส่งเสริมและสร้างกลไกการเรียนรู้

ในเวทีประชาคม จะเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมกันคิด ร่วมกันแสดงความคิดเห็น ยกตัวอย่าง รายงานการจัดเวทีประชาคมชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการเขื่อนแควน้อย วันที่ 24 สิงหาคม 2550 ณ ศาลาวัด หมู่ 1 บ้านคันไช้ ตำบลคันไช้ อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งได้ประเด็นการระดมความคิดเห็นจากเวทีประชาคมไว้ ดังนี้

1) สิ่งดีๆ ที่มีอยู่ในชุมชน

ต.คันทอง อ.วัดโบสถ์

- สุราพื้นบ้าน หลายขนาน ได้แก่ ม้ากระทืบโรง สวาน้อยตกเตียง โตไม่รู้ล้ม
- หมอพื้นบ้าน ยารักษาโรคโดยใช้ยาสมุนไพร
- พิธีกรรมในท้องถิ่น เช่น การทรงเจ้า ประมาณเดือน 6 ของทุกปี
- การเดินชมธรรมชาติในท้องถิ่น ได้แก่ จุดท่องเที่ยว ป่าหินโลงนาง ซึ่งเป็นหินที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หินงูเห่า หินเสือเตอะ มีจุดชมวิวเขื่อนแควน้อยมองเห็นเขื่อนได้สวยงาม

- มี อสม.ที่เข้มแข็ง
- หน่วยงานภาคท้องถิ่น ได้แก่ อบต. ที่เข้มแข็ง กลุ่ม อปพร.
- ผู้นำหมู่บ้านมีความสามารถให้คำปรึกษาที่ดี มีความเป็นผู้นำ
- มีการสืบสานประเพณีพื้นบ้าน เช่น การแห่ดอกไม้และการแห่นางสงกรานต์ ประเพณีรดน้ำดำหัว

- มีกลุ่มเงินที่เข้มแข็งที่สามารถพึ่งพาได้ กู้ยืมได้
- กลุ่มหัตถกรรมเขื่อนแควน้อย แปรรูปไม้ เศษไม้ที่เหลือจากเขื่อน
- สินค้าหัตถกรรม ขนมแปรรูป กล้วยอบเนย
- ตลาดนัดชุมชน
- ปลาแม่น้ำ
- ของป่า เช่น หน่อไม้ ผักหวาน เห็ดต่างๆ

ต.บ้านกลาง อ.วังทอง

- เทือกเขาประตูยาวจากสันเขื่อนไปสุดที่ทรัพย์ไพรวัลย์ สวยงามมาก มีสัตว์ป่ามากมายซึ่งเป็นเขตอนุรักษ์

- มีแก่งที่เทือกเขาสันประตู และฝายแม่ัว ทำเป็นชั้นบันไดชะลอน้ำจากภูเขา เป็นโครงการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้นักเดินป่าไปชมได้

- มีหลวงพ่อบุญรอดใหญ่ตั้งอยู่บนเขาเป็นที่สักการะของชาวบ้านตำบลบ้านกลาง ตอนนี้กำลังทำเป็นสถานที่สำหรับสักการะ

- สถานที่เพาะพันธุ์สัตว์ป่า มีกวางเป็นร้อยๆ ตัว นกกระจอกเทศ มีหมูป่าอยู่ตามธรรมชาติ

- มีเขากวางอ่อน เป็นยาโคป
- มีสวนส้มเขียวหวาน เป็นพันธุ์ ไร่ อาจจัดให้เป็นตลาดสวนผลไม้ (อาจพัฒนาให้เป็นสวนส้มปลอดสารพิษ)

- มีพื้นที่ที่จะพัฒนาให้เป็นตลาดท่าปลา
- มีสวนอนุรักษ์สัตว์ป่า ที่เขาประดู่

2) การเตรียมชุมชนเพื่อนำไปสู่ความฝันให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ต.คันไช้ อ.วัดโบสถ์

- เตรียมความเข้มแข็งให้ชุมชน และแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละส่วน ทั้งด้านความปลอดภัย งบประมาณ วัตถุประสงค์ หาดตลาด ประชาสัมพันธ์
- จัดหาวิทยากรให้ความรู้ในการทำกิจกรรม แกะสลัก ทำขนม น่ายาล้างจาน การทำกิจการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและสามารถแข่งขันกับตลาดภายนอกได้
- หาแหล่งเงินทุนและสถานที่ประกอบการ
- จัดหาอุปกรณ์ในการประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การเดินป่า ที่พักแรม แพนาเที่ยว ที่พักโฮมสเตย์ ร้านอาหาร ป่า มัคคุเทศก์นำเที่ยว ศึกษาดูงาน

ต.บ้านกลาง อ.วังทอง

- ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแพปลา และแพท่องเที่ยว โดยให้ประชาชนทุกคนมีหุ้นร่วมกัน ซึ่งจะทำให้ประชาชนมีความรู้สึกหวงแหนเป็นเจ้าของในหมู่บ้านมีเงินกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ขณะนี้มีเงินอยู่ 400,000-500,000 บาท
- ให้ผู้นำชุมชนประสานงานเตรียมทำงานทั้งภาครัฐ เช่น เกษตร ประมง
- จัดกิจกรรมร่วมกัน ประชุม กำหนดเป้าหมาย วางแผนร่วมกัน
- การจัดสรรงบประมาณจากอบต.จะรอจากรัฐไม่ได้ อบต. บ้านกลางมีงบประมาณ 20 กว่าล้าน ตอนนี้ได้บรรจุแผนไว้แล้วในแผนพัฒนาอบต. 3-5 ปี ถ้าน้ำเริ่มกักเก็บสามารถหยิบแผนขึ้นมาทำได้เลย
- ทำการประชาคมว่าการทำแพปลา และโฮมสเตย์ ตอนนี้มีสถานที่เรียบร้อยแล้ว
- ทำตลาดการค้าต้อนรับนักท่องเที่ยว
- รณรงค์ปลูกจิตสำนึกให้รักถิ่นฐานบ้านเกิด เพื่อให้ผู้มีความรู้กลับมาทำงานให้บ้านเกิดของตนเอง
- เตรียมการรองรับความเจริญ ได้แก่ ถนนที่สะดวกสบาย การค้าขายริมทาง เตรียมการป้องกันขยะ มีการวางแผนโดยจัดให้มีที่ทิ้งขยะ ให้ประชาชนรักษาสิ่งแวดล้อม
- ในเรื่องของสุขภาพประชาชน ได้จัดเตรียมสถานที่สำหรับสร้างสาธารณสุขชุมชน เตรียมแผนการใช้จ่ายพาหนะต่างๆ ได้แก่ รถ เรือ จัดทำแผนป้องกันสารเคมี
- ส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรม

3) ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากแหล่งท่องเที่ยว สรุปร่วมกันได้ดังนี้

- มลพิษ
- ยานพาหนะต่างๆ
- ขยะ น้ำเสีย
- โรคต่างๆ ไข้เลือดออก ท้องร่วง
- อันตรายจากคนแปลกหน้า

4) แนวทางป้องกันผลกระทบที่เกิดขึ้น

ต.คันทอง อ.วัดโบสถ์

- รณรงค์ให้ปลูกต้นไม้ลดมลพิษ
- ติดป้ายจราจรและปรับปรุงถนนให้ถูกหลัก รั้วโค้งดี
- มีสถานที่ทิ้งขยะ ระบบรีไซเคิลขยะ
- การเฝ้าระวังโรคต่างๆ และการรณรงค์ป้องกันโรค
- มีเจ้าหน้าที่ให้การดูแลเรื่องความปลอดภัยในชุมชน
- มีการรณรงค์ให้ประชาชนเข้าวัดทุกวันพระ
- มีหน่วย อปพร. ดูแลรักษาความปลอดภัยและให้คำแนะนำ
- จัดเตรียมถังขยะรองรับทุกจุด
- เตรียมห้องน้ำสาธารณะรองรับอย่างเพียงพอ
- จัดให้มีเวรยามรักษาความปลอดภัย
- ทำป้ายจราจรและสัญลักษณ์เกี่ยวกับความปลอดภัยบนท้องถนน มาตรการ

เมาไม่ขับ การตรวจวัดระดับแอลกอฮอล์

ต.บ้านกลาง อ.วังทอง

- การป้องกันวัฒนธรรมประเพณี
- การจัดเตรียมรองรับเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น ขยะ น้ำเสีย
- การป้องกันมิฉ้อฉล ให้มีเจ้าหน้าที่อปพร. มีตำรวจบ้าน
- การป้องกันปัญหายาเสพติด โดยรณรงค์ให้ประชาชนช่วยกันป้องกันและ

แบ่งหน้าที่รับผิดชอบ

- รณรงค์เกี่ยวกับความสะอาดทั้งรีสอร์ท โฮมสเตย์ ท่าปลา เป็นต้น
- ดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมคิดและร่วมวิเคราะห์ผลกระทบและวิธีการป้องกัน

5) แผนการเตรียมความพร้อมในการรองรับผลกระทบ ดังตารางต่อไปนี้

ลำดับ ที่	ปัญหา	กิจกรรมดำเนินงาน	หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง	ผู้ประสาน งาน
1.	ปัญหาผลกระทบต่อ สุขภาพโรคภัยไข้เจ็บ ต่างๆ และอุบัติเหตุ	- ป้องกันและเฝ้าระวังโรคต่างๆ และการรณรงค์ป้องกันโรค - มี อปพร.คอยบริการในทุกด้าน - ให้คำแนะนำในการป้องกัน อุบัติเหตุ - ให้ความรู้กลุ่มแม่บ้านในเรื่อง สุขาภิบาลอาหาร	- เจ้าหน้าที่อนามัย - อสม.	- อสม.
2.	ปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น ขยะ น้ำเสีย สิ่งปฏิกูล	- มีสถานที่ทิ้งขยะ/ระบบ รีไซเคิลขยะ จัดเตรียม ถังขยะรองรับทุกจุด - เตรียมห้องน้ำสาธารณะ รองรับอย่างเพียงพอ - ทำความสะอาดบ้านเรือน และพื้นที่ชุมชนเพื่อต้อนรับ นักท่องเที่ยว	- อบต. - ผู้ใหญ่บ้าน	- ผู้ใหญ่บ้าน - ทุกคนใน หมู่บ้าน
3.	ความปลอดภัยของชีวิต และทรัพย์สิน	- จัดให้มีเวรยามสอดส่องดูแล ความปลอดภัย	- อบต. - ผู้ใหญ่บ้าน	- อปพร.
4.	การจราจร	- มีป้ายสัญลักษณ์ความปลอดภัย - เมาไม่ขับและตรวจแอลกอฮอล์	- อบต. - ผู้ใหญ่บ้าน - ตำรวจ	

5. ความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วม ความสามารถในการดำเนินงาน และการติดตาม
ประเมินผลการดำเนินงาน ของแต่ละปัจจัยดังต่อไปนี้

1) ปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก (Key Individuals) คือ เจ้าหน้าที่กรมอนามัย
และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่

2) สถาบันต่างๆ ที่เป็นตัวหลัก (Key Institutions) คือ กรมอนามัย องค์การบริหาร
ส่วนตำบลคันทันไช้

3) กลุ่มที่เป็นแกนกลาง (Core Groups) คือ แกนนำชุมชน และกลุ่มทางสังคมต่างๆ
อาทิ อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)
และกลุ่มแม่บ้าน

4) กลุ่มสนใจ (Wider Interests) คือ ประชาชนในพื้นที่ที่สนใจเข้าร่วมกลุ่ม แลกเปลี่ยนความรู้ และเข้าร่วมในโครงการด้านสุขภาพ และด้านส่งเสริมอาชีพต่างๆ

6. ผลประโยชน์ต่อบุคคลและสมาชิกในชุมชน

ในส่วนนี้ คณะผู้วิจัยได้มีการสำรวจจากประชาชนหมู่ 1 ต.คันไช้ อ.วัดโบสถ์ พบว่า ส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากโครงการ โดยเฉพาะทำให้สุขภาพอนามัยดีขึ้น (ร้อยละ 51.7) ชีวิตเปลี่ยนแปลงดีขึ้น รายได้ดีขึ้น ลดหนี้ลง (ร้อยละ 24.1) และได้รู้วิธีป้องกันโรค (ร้อยละ 24.1) ตามลำดับ และผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ หรือร้อยละ 90.6 ยังเห็นว่าโครงการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นโครงการที่สามารถช่วยเหลือคนในชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม การสำรวจภาคสนามพบว่า การเข้าร่วมโครงการยังมีสัดส่วนน้อย โดยมีเพียง 3 โครงการย่อยที่มีผู้รับรู้เข้าร่วมโครงการเกินครึ่งหนึ่ง ได้แก่ การส่งเสริมสุขภาพ (ร้อยละ 62.5) การเฝ้าระวังหนอนพยาธิ (ร้อยละ 56.4) และการส่งเสริมหัตถกรรม / การแปรรูปผลผลิต (ร้อยละ 51.3) ตามลำดับ สำหรับผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมนั้น ร้อยละ 42.0 ให้เหตุผลว่า ไม่มีเวลา เนื่องจากประกอบอาชีพรับจ้าง ซึ่งมีรายได้รายวัน หากเข้ามาร่วมกิจกรรมก็จะทำให้ขาดรายได้ในวันนั้นไป รองลงมาร้อยละ 21.0 ให้เหตุผลว่าอายุมาก ไม่มีแรงทำงาน สุขภาพไม่แข็งแรง นอกจากนี้ยังพบว่า การเข้าร่วมโครงการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน มีปัญหา อุปสรรคเกิดขึ้นอยู่บ้าง อาทิ ประชุมบ่อยเกินไป (ร้อยละ 50.0) และไม่มีความต่อเนื่อง ไม่มีการปฏิบัติงานโครงการจริง (ร้อยละ 16.7) เป็นต้น

ส่วนที่ 4 รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้

1. การสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้

การสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ จำแนกเป็นด้านสุขภาพอนามัย และสิ่งแวดล้อม และด้านสังคม อาชีพ และความมั่นคงในชีวิต ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก สรุปได้ดังนี้

ในด้านสุขภาพอนามัย และสิ่งแวดล้อม ได้ส่งเสริมให้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และกลุ่มแม่บ้าน เข้ามาเป็นเครือข่ายเรียนรู้ร่วมกันในการป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยให้หาความรู้ต่างๆ กลับไปถ่ายทอดแก่สมาชิกในครอบครัว

ในด้านสังคม อาชีพ และความมั่นคงในชีวิต ได้มีการจับกลุ่มอาชีพ เรียนรู้จากภูมิปัญญาร่วมกัน หรือดำเนินงานร่วมกัน ตามแผนชุมชน ทั้งการเกษตร การหัตถกรรม และการท่องเที่ยว

1) การบูรณาการหน่วยงานภาครัฐ

กรมอนามัย ซึ่งเป็นหน่วยงานผู้รับผิดชอบโครงการ ได้ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินโครงการเกี่ยวกับการสร้างองค์ความรู้ และขับเคลื่อนกิจกรรมด้านสุขอนามัยให้กับประชาชนในพื้นที่ ทั้งนี้การศึกษาจากร่างแผนปฏิบัติการร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก สรุปข้อมูลได้ดังนี้

1.1) โครงการสร้างสภาวะสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมในชุมชน

มี 1 กิจกรรม คือ ปรับภูมิทัศน์ในชุมชน (บ้านเรือน) หน่วยงานที่เข้าร่วมได้แก่ สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดพิษณุโลก เพื่อปรับภูมิทัศน์ชุมชนโดยให้มีสวนสาธารณะอย่างน้อยพื้นที่ละ 1 แห่ง

1.2) โครงการพัฒนาข้อบังคับของท้องถิ่น

ประกอบด้วย 2 กิจกรรม ได้แก่ การอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับแนวทางออกข้อบังคับท้องถิ่นเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน (ขยะ สิ่งปฏิกูล กิจกรรมที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ร้านอาหาร แผงลอย) และกิจกรรมเสวนาประชาชนในชุมชนที่เกี่ยวกับการจัดการสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม หน่วยงานที่เข้าร่วมได้แก่ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิษณุโลก องค์การบริหารส่วนตำบลคันไช้ อำเภอวัดโบสถ์ และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกลาง อำเภอวังทอง ท้องถิ่นจังหวัดพิษณุโลก วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร ศูนย์อนามัยที่ 9 พิษณุโลก เพื่อให้เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความรู้เกี่ยวกับการออกข้อบังคับท้องถิ่น และประชาชนมีความรู้ความเข้าใจและร่วมมือในการดูแลสิ่งแวดล้อมในชุมชน

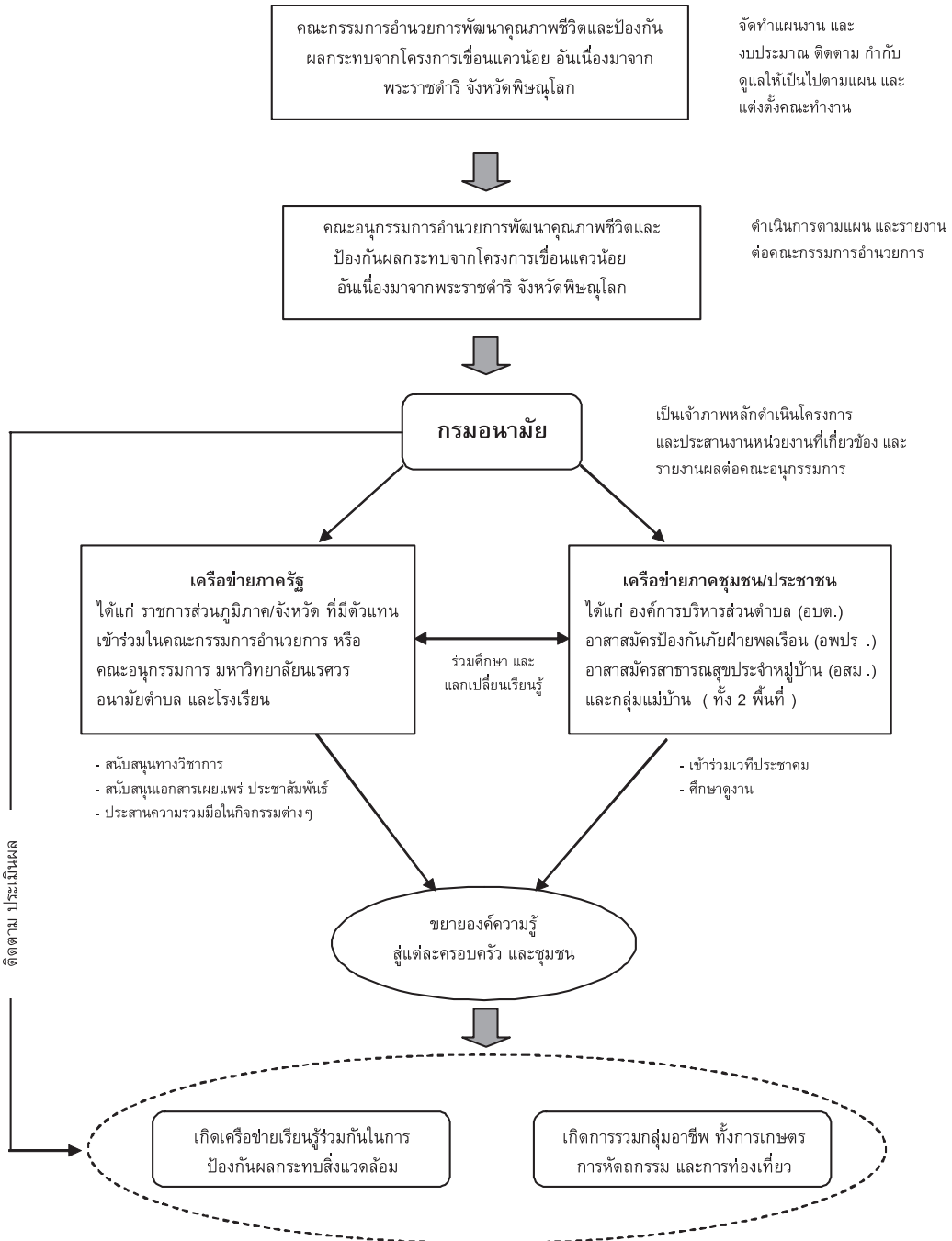
1.3) โครงการระบบการจัดการสุขาภิบาลและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ประกอบด้วย 3 กิจกรรม ได้แก่ การวางระบบการจัดการขยะ ส้วม น้ำดื่ม น้ำใช้ กิจกรรมเมืองไทยแข็งแรง และการจัดทำระบบผังองค์การบริหารส่วนตำบล หน่วยงานที่เข้าร่วม ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลคันไช้ อำเภอวัดโบสถ์ และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกลาง อำเภอวังทอง สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิษณุโลก ศูนย์อนามัยที่ 9 พิษณุโลก สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 3 จังหวัดพิษณุโลก สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดพิษณุโลก เพื่อให้มีการจัดการระบบสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม มีส้วมและประปาใช้ทุกครัวเรือน และให้เกิดฝัง อดต. ในการจัดวางระบบประปา และแบ่งประเภทพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม

1.4) โครงการเฝ้าระวังคุณภาพน้ำโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

มี 1 กิจกรรม คือ การตรวจสอบคุณภาพน้ำโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ภายใต้การกำกับติดตามของหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานที่เข้าร่วม ได้แก่ กรมชลประทาน สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิษณุโลก มหาวิทยาลัยนเรศวร วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 3 จังหวัดพิษณุโลก เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการตรวจสอบคุณภาพน้ำ และเกิดระบบการตรวจสอบคุณภาพน้ำด้วยตัวเองของประชาชน

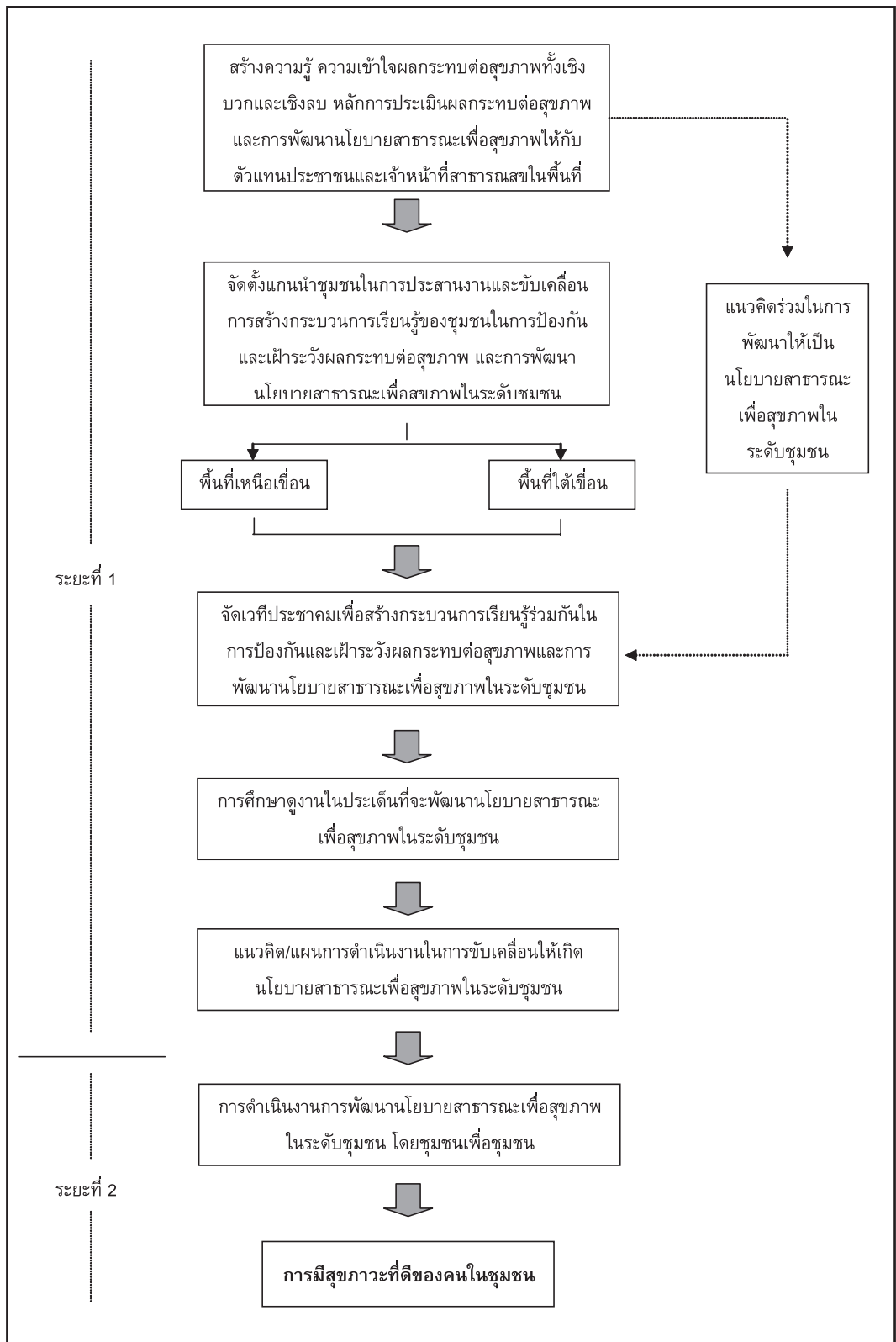
รูปแบบการสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ (โครงการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการป้องกันและเฝ้าระวังผลกระทบ ต่อสุขภาพอย่างมีส่วนร่วม กรณีเขื่อนแควน้อย จังหวัดพิษณุโลก)

2) การสร้างและขยายเครือข่ายการเรียนรู้ภาคประชาชน

กรมอนามัย และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เริ่มสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ด้วยการอบรม สร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบจากโครงการเขื่อนแควน้อยฯ ให้กับตัวแทนประชาชนและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่ จากนั้นได้จัดตั้งแกนนำชุมชนในการประสานงานและขับเคลื่อนการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนทั้ง 2 พื้นที่เป้าหมาย คือ พื้นที่เหนือเขื่อน และพื้นที่ใต้เขื่อน โดยมีองค์กรเครือข่าย ได้แก่ องค์กรการบริหารส่วนตำบล (อบต.) อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อพปร.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และกลุ่มแม่บ้าน องค์กรเครือข่ายดังกล่าว จะมีการเรียนรู้ร่วมกันภายในสมาชิกองค์กร ขยายสู่ครอบครัวและบุคคลละแวกบ้านของสมาชิกแต่ละคน จนขยายสู่ชุมชนในวงกว้าง และเข้ามาเรียนรู้ร่วมกันอีกครั้งผ่านเวทีประชาคม และการศึกษาดูงาน

โครงการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการป้องกัน และเฝ้าระวังผลกระทบ ต่อสุขภาพอย่างมีส่วนร่วม กรณีเขื่อนแควน้อย สามารถสรุปกรอบแนวคิดได้ดังนี้

2. การพัฒนาการเรียนรู้ของหน่วยงานหรือชุมชนในลักษณะอื่น ๆ

การจัดเวทีประชาคมเพื่อระดมความคิดเห็นจากตัวแทนชุมชนที่ได้รับผลกระทบ การสร้างเขื่อนแควน้อย จึงเกิดแนวคิดที่ว่าชุมชนจะอยู่ร่วมกับเขื่อนได้อย่างมีความสุข ภาวะที่ดีได้อย่างไร นำไปสู่ข้อเสนอแนะจากเวทีประชาคม คือ การพัฒนาให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ และเพื่อให้ชุมชนสามารถมองภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ที่ดำเนิน โดยชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วมคิดร่วมทำ เกิดการเรียนรู้ของชุมชน กรมอนามัยจึงนำแกนนำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เจ้าหน้าที่สาธารณสุขของพื้นที่ตำบลคันไช้ อำเภอดงหลวง และตำบลบ้านกลาง อำเภอดงหลวง เดินทางไปศึกษา ดูงานการท่องเที่ยวเชิง นิเวศน์ที่ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี ระหว่างวันที่ 14 -16 กันยายน 2550 เพื่อให้ได้รับประสบการณ์ตรง รวมทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนที่ดำเนินงานพัฒนา ชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ รวมทั้งการดำเนินการโฮมสเตย์ บทเรียนที่ได้จาก ศึกษาดูงานการดำเนินงานโฮมสเตย์ สรุปได้ดังนี้

1) การดำเนินงานจะประสบความสำเร็จนำไปสู่เป้าหมายการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของ คนในชุมชนจำเป็นอย่างยิ่งที่มีผู้นำเข้มแข็งและการรวมกลุ่มของคนในชุมชน มีการเรียนรู้ ร่วมกันในเรื่ององค์ความรู้ต่างๆ เพราะแต่ละบุคคลจะมีองค์ความรู้ที่มีทักษะ ความชำนาญที่ แตกต่างกันซึ่งต้องมีการร้อยเรียงความรู้ของแต่ละคนเข้าด้วยกันเพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน ให้ประสบความสำเร็จ

2) การดำเนินงานต้องอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์หลายคนของหมู่บ้านใน การขับเคลื่อน

3) อบต.เป็นองค์กรที่ใกล้ชิดที่สุดในการดำเนินงานโดยการสนับสนุนทั้งงบประมาณ และประสานงานกับหน่วยงานภายนอกให้กับกลุ่ม

4) เจ้าหน้าที่สาธารณสุขจะต้องสนับสนุนองค์ความรู้วิชาการ (อบรม) ด้านสุขภาพที่ แพทย์การบำบัดบ้านเรือนให้ถูกสุขลักษณะ และสุขภาพอาหารเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว

5) ประเด็นสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งสำคัญโดยเฉพาะเรื่อง น้ำเสียและขยะ ต้องมีระบบการ กำจัดที่ถูกหลักสุขภาพเพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะนักท่องเที่ยวต่างชาติ ที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมที่สะอาดเป็นสิ่งสำคัญ

6) ชุมชนมีฐานทรัพยากรที่สำคัญนั่นคือป่าชุมชน

7) การดำเนินงานเน้นความยั่งยืนและสอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมของชุมชน เป็นหลัก โดยคำนึงถึงปริมาณนักท่องเที่ยวให้ชุมชนสามารถรองรับได้และไม่ก่อให้เกิดผล กระทบต่อคนในชุมชน

8) การทำโฮมสเตย์นั้นจะต้องทำทั้งครอบครัวและเจ้าของบ้านจะต้องยิ้มแย้มแจ่มใส มีใจบริการ และที่สำคัญพ่อ แม่ ลูกต้องทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน

9) การดำเนินงานจะต้องมีการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเพื่อนำมาประกอบการพิจารณาปรับปรุง แก้ไข การทำงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

10) การประชุม พูดคุยกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มเป็นสิ่งสำคัญเพื่อชี้แจง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมออย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 วัน

11) การดำเนินงานจะมีกฎระเบียบของกลุ่มและสามารถยืดหยุ่นได้หากมีมติของกลุ่ม

12) การดำเนินงานจะต้องโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้

13) การทำโฮมสเตย์ ความปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สินเป็นสิ่งสำคัญ

14) หัวใจของการทำโฮมสเตย์ คือ ความสะอาด ทั้งที่พัก น้ำดื่ม น้ำใช้ อาหารและสิ่งแวดล้อมเพื่อการมีสุขภาพที่ดีของนักท่องเที่ยวรวมถึงคนในชุมชน

15) ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานคือ การประชาสัมพันธ์ และการใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว

ส่วนที่ 5 การวิเคราะห์ สถานการณ์ (SWOT Analysis)

จุดแข็ง (Strengths)

1) มีแผนปฏิบัติการ โดยกำหนดโครงการ กิจกรรม หน่วยงานที่รับผิดชอบแต่ละกิจกรรม ตัวชี้วัด ผลผลิต และผลลัพธ์อย่างชัดเจน

2) มีหน่วยงานที่เป็นเจ้าภาพหลัก และยังมีความเชี่ยวชาญด้านสุขอนามัยโดยตรง

3) มีองค์กรเครือข่ายในชุมชนที่เข้มแข็ง รวมตัวกันได้

4) มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง เสียสละ

จุดอ่อน (Weaknesses)

1) ภาครัฐขาดการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ และโครงการบางอย่างก็ซ้ำซ้อนกับ อบต. ที่ทำอยู่แล้วทำให้ประชาชนเกิดความเบื่อหน่าย

2) ผู้นำชุมชน ยังขาดความเข้าใจในการทำประชาคม

โอกาส (Opportunities)

1) ประชาชนมีความตื่นตัวในการดูแลและรักษาสุขภาพ และมีแนวโน้มที่จะเข้าร่วมโครงการมากขึ้น จากการได้รับผลกระทบด้านสุขภาพ อนามัย และสิ่งแวดล้อมจากการสร้างเขื่อน ดังจะพบว่าประชาชนหลายคน โดยเฉพาะผู้สูงอายุ ประสบปัญหาสุขภาพ เกิดโรคที่มาจากน้ำเน่าเสีย และโรคใหม่ๆ ขึ้นอีก

2) องค์ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาทักษะอาชีพที่นำมาถ่ายทอดมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต และทรัพยากรท้องถิ่น และสามารถผสมผสานกับภูมิปัญญาพื้นบ้านได้ จึงทำให้ประชาชนเข้าใจได้โดยง่าย

อุปสรรค (Threats)

1) ประชาชนในชุมชนมีฐานะยากจน และส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง มีรายได้รายวัน จึงไม่สะดวกที่จะเข้าร่วมโครงการต่างๆ เท่าใดนัก เนื่องจากจะขาดรายได้ หลายๆ โครงการย่อยจึงมีคนเข้าร่วมน้อย

2) ประชาชนบางส่วนขาดแคลนที่ดินทำกิน ทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมในบางโครงการย่อยได้ อาทิ การปลูกพืชปลอดสารพิษ การเลี้ยงโค

3) หน่วยงานที่เข้าไปในชุมชนมีหลายหน่วยงานและมาไม่พร้อมกัน ทำให้ประชาชนต้องเสียเวลาไปร่วมประชุมหรือร่วมกิจกรรมบ่อยเกินไป จึงเกิดความเบื่อหน่าย

4) ในการจะพัฒนาสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยว ยังไม่มีแหล่งงบประมาณที่ชัดเจน และชุมชนยังขาดประสบการณ์ด้านการจัดการการท่องเที่ยว และขาดข้อมูลกรณีศึกษาเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้น

โครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

หน่วยงาน : การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของโครงการ

1. ที่มาของโครงการ (หลักการและเหตุผล)

ตามที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสเรื่อง "เศรษฐกิจพอเพียง" เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 ความว่า "...สิ่งสำคัญคือเราพออยู่พอกิน อิ่มชูตัวเราได้ให้มีความพอเพียงแก่ตัวเอง พึ่งพาตนเองได้ หมายความว่าให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตน มีกินมีใช้ตามอัตภาพ แล้วที่เหลือจึงขายเป็นรายได้ต่อไป..."

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) จึงสืบสานพระราชปณิธานในเรื่องนี้ โดยนายวิระวัฒน์ ชลาชน (อดีตผู้ว่าการ) ได้รับพระราชเสาวนีย์จาก สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ เมื่อครั้งที่ทรงประทับแรม ณ เขื่อนสิรินธร อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2541 และได้มอบหมายให้ นายอภิชาติ ดิลกโสภณ ผู้อำนวยการฝ่ายฝึกอบรมในขณะนั้นไปดำเนินการ ซึ่งก็ได้ดำเนินการจัดตั้ง "โครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน" ขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2542 ซึ่งได้รับความ

ร่วมมือเป็นอย่างดีจากศูนย์อำนวยการประสานงานเพื่อความมั่นคงเฉพาะพื้นที่ป่าดงนาทาม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.อุบลราชธานี ซึ่งมี พล.ต.พิเชษฐ วิสัยจร และทีมงานเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และนำเทคนิควิธีการนำจุนทรีย์ที่มีประสิทธิภาพมาใช้ทางด้านการเกษตร การเลี้ยงสัตว์น้ำ และปศุสัตว์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และกฟผ. ยังได้นำเรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อมมาดำเนินการด้วย

ต่อมาได้มีการจัดอบรมให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน กฟผ.ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ และขยายผลไปหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ มูลนิธิ วัด โรงเรียนและชุมชนต่างๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่นต่อไป ด้วยความมุ่งมั่นที่จะสร้างสรรค์ประโยชน์ให้กับสังคมโดยรวม โครงการนี้จึงได้รับรางวัลมูลนิธิกานันท์ สินชวานนท์ เมื่อปี พ.ศ.2542 จากนั้นโครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องด้วยความมุ่งมั่นตลอดมา

ในปี 2546 ผู้ว่าการ กฟผ. นายสิทธิพร รัตโนภาส ตระหนักถึงความเอื้ออาทรต่อสังคมระดับล่างและรับทราบถึงความสำเร็จของโครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนว่าสามารถตอบสนองนโยบายดังกล่าวได้ จึงให้จัดตั้งโครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นโครงการอยู่ในโครงสร้างการบังคับบัญชาของรองผู้ว่าการบริหารและทรัพยากรบุคคล กฟผ. อย่างเป็นทางการ

2. วัตถุประสงค์

โครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยวิถีการดำเนินชีวิตแบบพออยู่พอกิน พึ่งพาตนเองได้ในครัวเรือน ด้วยการทำเกษตรแบบธรรมชาติ ตลอดจนสนองตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยโครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1) เพื่อนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม

2) ส่งเสริมสนับสนุนนโยบายรัฐบาล เรื่อง Food Safety และนโยบายผลิตพืชผลปลอดภัยนำไทยสู่ครัวโลก

3) ส่งเสริมวิถีชีวิตของคนไทยให้รู้จักพอมีพอกิน พึ่งตนเองได้

4) ให้ความรู้ ความเข้าใจในการทำการเกษตรโดยลด ละ เลิก สารเคมี ไม่ทำลายระบบนิเวศน์

5) เสริมสร้างจิตสำนึก ให้เกิดการเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน

6) เสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง และสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้ยั่งยืน

7) ส่งเสริมการผลิตอาหารปลอดภัย สุขภาพอนามัยที่ดี ทั้งเกษตรกรผู้ผลิตและผู้บริโภค อันจะนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดี

8) ส่งเสริมให้ทำการเกษตรกรรมธรรมชาติ ลดต้นทุนจากการใช้สารเคมี ซึ่งจะทำให้ประหยัดเงินตราในการนำเข้าสารเคมี และยาฆ่าแมลงจากต่างประเทศได้

9) สนับสนุนและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

10) ส่งเสริมเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

11) สนับสนุนและส่งเสริมเรื่องเกษตรเพื่ออาหารกลางวันแบบยั่งยืนในโรงเรียน เพื่อเยาวชนของชาติมีอาหารที่มีคุณค่าครบหมู่รับประทาน

12) ส่งเสริมให้เกิดสังคมที่มีความเอื้ออาทรต่อกันอย่างยั่งยืน

3. กลุ่มเป้าหมาย (ผู้ได้รับประโยชน์)

หน่วยงานราชการ เอกชน สถานศึกษา ชุมชน เกษตรกร และประชาชนทั่วไป ที่อยู่ในพื้นที่ปฏิบัติงานโครงการ 76 จังหวัดในประเทศไทย อาทิ

1) ชุมชน ราษฎร รอบพื้นที่โรงไฟฟ้า เขื่อน ใต้แนวสายส่งไฟฟ้าแรงสูงของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ซึ่งมีสำนักงานหรือที่ตั้งอยู่ทั่วประเทศ

2) โรงเรียน สถาบันการศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ความร่วมมือ กฟผ.-สอศ. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี วิทยาลัยการอาชีพ และวิทยาลัยการประมงในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันยั่งยืน ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

3) โครงการพระราชดำริ โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ในพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จ.นครราชสีมา ประกอบด้วยโครงการพิเศษ

- สวนเกษตรเมืองงายในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ จ.เชียงใหม่
- โรงเรียนลูกพระดาบส สมุทรปราการ
- พระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศน์

4) หน่วยงานภาครัฐและเอกชน อาทิ ศอ.บต., กองทัพภาคที่ 4 กองทัพเรือ กองทัพภาคที่ 2 สภาเกษตรกรไทย จ.นนทบุรี อบต.จังหวัดต่างๆ เป็นต้น

4. เป้าหมายของโครงการ

โครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน มีเป้าหมายด้วยการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจการเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างธรรมชาติและ การดำรงชีวิตของมนุษย์ให้รู้จัก การนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มาพัฒนาเพื่อใช้เลี้ยงปากเลี้ยงท้อง โดยเน้นเรื่องปลอดภัย เป็นหลักสำคัญและไม่ก่อหนี้สิน ผสมผสานกับการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นความพออยู่พอกินในครัวเรือน คำนึงถึงการรักษาและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทำให้คุณภาพ

ชีวิตดีขึ้น นอกจากนี้โครงการชีวิตวิถีได้ดำเนินการสนองตอบนโยบายอาหารกลางวันแบบยั่งยืน ในโรงเรียน และอาหารปลอดภัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีแนวทางในการดำเนินงานตาม แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่อง "เศรษฐกิจพอเพียง" ด้วยการส่งเสริม ใน 4 เรื่อง ได้แก่

1) การเพาะปลูก

- พืชไร่
- พืชสวน
- พืชผัก
- นาข้าว
- ไม้ดอกไม้ประดับ

2) การเลี้ยงสัตว์น้ำ

- เลี้ยงปลาในบ่อพลาสติกขนาดเล็ก (2*4 ม. ลึก 1 ม.)
- เลี้ยงกุ้ง
- เลี้ยงกบ
- เลี้ยงตะพาบน้ำ
- ฯลฯ

3) ปศุสัตว์

- เลี้ยงไก่, เป็ด
- เลี้ยงหมู
- เลี้ยงวัวเนื้อ วัวนม
- เลี้ยงแพะ
- เลี้ยงไก่อว
- ฯลฯ

4) สิ่งแวดล้อม

- บำบัดน้ำเสีย
- บำบัดกลิ่นในห้องน้ำ
- การนำเศษอาหารที่เหลือกลับมาใช้ประโยชน์ด้วยการใช้ถังพิทักษ์โลก
- ฯลฯ

โครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนดำเนินการใน 4 เรื่องดังกล่าวข้างต้น โดยใช้ จุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพเป็นเครื่องมือ สำหรับดำเนินการในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ซึ่งทาง โครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ทดลองใช้แล้วได้ผลดีและเนื่องจากจุลินทรีย์ ที่มีประสิทธิภาพเป็นสิ่งมีชีวิตสามารถเติบโตและขยายจำนวนให้มากขึ้นได้ จึงสามารถนำไป ประยุกต์ทำเป็นปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ สารไล่แมลง ฯลฯ เพื่อทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมีและยาปราบศัตรูพืชที่มีราคาแพง ซึ่งเป็นอันตรายต่อผู้ผลิตและผู้บริโภคจึงช่วยลดต้นทุนการผลิต ซึ่งนับเป็นเกษตรทางเลือก (Alternative Agriculture) อีกทางหนึ่ง

โครงการชีววิถี มีเป้าหมายในการขยายผลเข้าไปในสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี วิทยาลัยการอาชีพ วิทยาลัยประมง (89 แห่งทั่วประเทศ) และโรงเรียนที่ยากจนทั้งใน กทม. และส่วนภูมิภาค หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนเกษตรกรและผู้สนใจทั่วไป

Mind Mapping

โครงการชีววิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง

5. แหล่งเงินทุนในการดำเนินโครงการ

เป็นงบประมาณที่ได้จากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.)

6. ระยะเวลาดำเนินโครงการ

โครงการชีววิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน กฟผ. ได้เริ่มก่อตั้งอย่างไม่เป็นทางการเมื่อ พ.ศ. 2542 โดยมีเจ้าหน้าที่ของฝ่ายฝึกอบรมเป็นผู้ดำเนินการซึ่งปรากฏว่าได้รับความสนใจจากหน่วยงานทั้งภายในและภายนอก กฟผ. เป็นอย่างมาก จนในปี 2546 ผู้ว่าการ กฟผ. นายสิทธิพร รัตโนภาส เล็งเห็นว่าโครงการฯ ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก จึงได้จัดตั้งโครงการชีววิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนขึ้นอย่างเป็นทางการรวมระยะเวลาตั้งแต่เริ่มดำเนินการจนถึงปัจจุบันประมาณ 8 ปี

7. รางวัลที่เคยได้รับ (ปีที่ได้รับ)

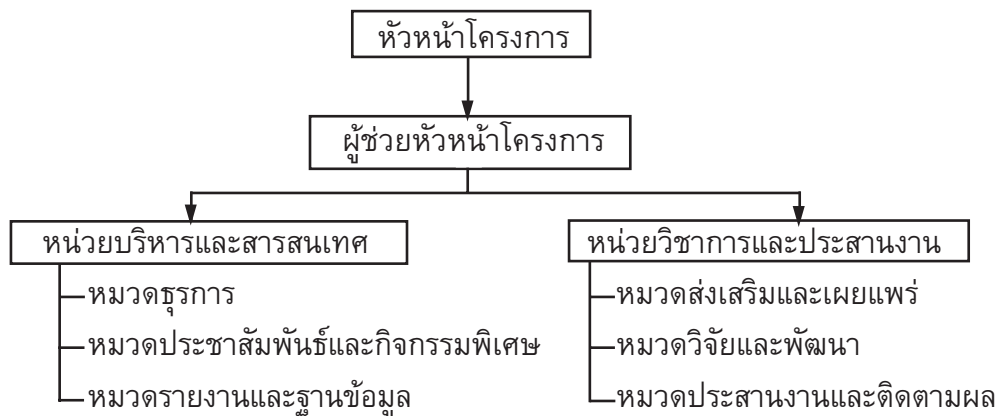
- 1) โครงการเพื่อสังคมดีเด่น ปี พ.ศ. 2542 มอบโดยมูลนิธิกำขน สิ้นชวานนท์
- 2) Global 100 Eco-Tech Awards 2006 มอบโดยประเทศญี่ปุ่น
- 3) รัฐวิสาหกิจดีเด่นด้านการดำเนินการเพื่อสังคม ปี พ.ศ. 2549-2550 มอบโดยกระทรวงการคลัง

ส่วนที่ 2 โครงสร้างและกระบวนการปฏิบัติงาน

1. คณะทำงาน ประกอบด้วย

1) องค์ประกอบของคณะกรรมการ (ระดับแผน-ระดับปฏิบัติการ) บทบาทหน้าที่รับผิดชอบ ผลงาน

คณะกรรมการทั้งหมดเป็นบุคลากรของทางการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) โดยมีโครงสร้างการทำงานที่ประกอบด้วย หัวหน้าโครงการ และผู้ช่วยหัวหน้าโครงการ ทำหน้าที่วางแผนกำกับดูแลโครงการ มีหน่วยงานหลักในโครงการ 2 หน่วยงาน ได้แก่ หน่วยงานบริหารสารสนเทศ และหน่วยงานวิชาการและประสานงานในแต่ละหน่วยแบ่งเป็นหมวดงานต่างๆ ดังรายละเอียดตามแผนผัง

อัตรากำลังในปัจจุบัน

- พนักงานโครงการชีวิตวิถี 12 คน แบ่งเป็น
 - ระดับแผน (ระดับ 8 ขึ้นไป) จำนวน 5 คน
 - ระดับปฏิบัติการ จำนวน 7 คน
- พนักงานขับรถ จำนวน 2 คน

2) การประชุมวางแผน (วาระ) รูปแบบการประชุม การเข้ามีส่วนร่วมของตัวแทนชุมชน

ในการประชุมวางแผน (ผู้เข้าร่วมเป็นระดับ 8 ขึ้นไป) จะเริ่มดำเนินการประมาณเดือนพฤศจิกายนของทุกปี และออกเป็นแผนปฏิบัติการ (Action Plan) ราวเดือนมกราคม โดยใน Action Plan นี้จะทำในทุกระดับ จากนั้นก็จะมีประชุมแผนอย่างเป็นทางการทุกเดือนเพื่อปรับเปลี่ยนแผนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ นอกจากนี้ยังมีการประชุมอย่างไม่เป็นทางการในกรณีที่มีวาระเร่งด่วนที่ต้องพิจารณา โดยในการบริหารจัดการงานจะเป็นไปตามแผนทุกครั้ง ซึ่งอาจมีการเลื่อนเวลาของบางงานออกไปบ้างแต่ยังอยู่ในช่วงไตรมาสที่กำหนดไว้ในแผน

3) เครื่องมือช่วยในการทำงาน

3.1) เครื่องมือภายในองค์กร ได้แก่ โรงไฟฟ้า เขื่อน ฝ่ายปฏิบัติการภาคต่างๆ

3.2) เครื่องมือภายนอกองค์กร

3.2.1) สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.)

- วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี
- วิทยาลัยประมง
- ศูนย์วิศวกรรมเกษตรปทุมธานี
- วิทยาลัยการอาชีพ (วก.)

โดยในปัจจุบันมีอยู่ประมาณ 96 แห่ง

3.2.2) องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้และองค์การเกษตรกรรม

3.2.3) มูลนิธิพระดาบส โครงการพระราชดำริ ฯลฯ

2. การกำหนดวิธีการ ระเบียบ และข้อปฏิบัติ ในการทำกิจกรรมการเรียนรู้

กำหนดโดยคณะทำงานโดยอิงระเบียบคำสั่งของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) และแนวนโยบายของภาครัฐ

3. ระบบการติดตามและประเมินผล

โครงการชีวิตวิถี มีหมวดงานประสานงานและติดตามผล ทำหน้าที่ในการดำเนินการติดตามผลในวิทยาลัยการเกษตรและเทคโนโลยีตามความร่วมมือกับคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) ที่ได้ขยายผลไปสู่ชุมชน เกษตรกร และประชาชน

ส่วนที่ 3 ระบบการจัดการและการบริหารความรู้

1. การเสริมสร้างโอกาสในการเข้าถึงกิจกรรมการเรียนรู้

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นการเสริมสร้างโอกาสในการเข้าถึงกิจกรรมการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายที่สนใจ กฟผ. ได้ใช้วิธีการถ่ายทอดในหลายรูปแบบ ดังนี้

- 1) บรรยาย สาธิต ให้แก่หน่วยงานต่างๆ ทั้งภายใน-ภายนอก กฟผ.
- 2) ให้คำปรึกษา แนะนำ กับหน่วยงาน ชุมชน และเกษตรกร ฯลฯ
- 3) จัดบอร์ดนิทรรศการ ให้ความรู้และเผยแพร่กิจกรรมโครงการฯ
- 4) เผยแพร่ความรู้ผ่านทางเว็บไซต์ชีวิตวิถีใน www.chivavithee.net
- 5) เผยแพร่ความรู้ผ่านทางรายการวิทยุ และโทรทัศน์

จัดทำสื่อเผยแพร่ความรู้ และกิจกรรมของโครงการชีวิตวิถีฯ เช่น หนังสือ เอกสาร แผ่นพับ เทป-วีดิทัศน์ ให้กับหน่วยงาน และผู้ที่เกี่ยวข้อง

2. หลักสูตรระยะสั้นที่เน้นการส่งเสริมคุณภาพชีวิต

- 1) การอบรมหลักสูตร "วิทยากรผู้บรรยายชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน"

เป็นหลักสูตรที่ดำเนินการจัดอบรม และศึกษาดูงาน แก่พนักงาน กฟผ. เพื่อให้มีความรู้เกี่ยวกับโครงการชีวิตวิถีฯ และสามารถเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้ชีวิตวิถีแก่ผู้อื่นต่อไป

- 2) การอบรมหลักสูตร "Train the trainer"

เป็นการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับโครงการชีวิตวิถีฯ แก่บุคลากรของวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี วิทยาลัยการประมง วิทยาลัยการอาชีพ ฯลฯ ตามโครงการความร่วมมือระหว่างสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) กับ กฟผ. เพื่อให้ทางวิทยาลัยฯ ขยายผลให้แก่ผู้สนใจต่างๆ

- 3) การบรรยาย สาธิต โครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

เป็นการบรรยาย สาธิตให้กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงสถานศึกษาและประชาชนทั่วไปที่มีหนังสือร้องขอมา ซึ่งจากการทำสนทนากลุ่มและสำรวจภาคสนามกับตัวอย่างประชาชนในหมู่บ้าน พบว่ามีการบรรยาย สาธิต โครงการชีวิตวิถีฯ ในรูปแบบต่างๆ อาทิ การใช้ EM ในการเพาะปลูกข้าว ปลูกผักสวนครัว ทำปุ๋ย เพาะเห็ด ปศุสัตว์ ประมง รวมถึงการใช้ EM ในด้านสิ่งแวดล้อม และการทำน้ำยาอเนกประสงค์ โดยตัวอย่างทั้งหมดต่างรู้จัก ได้ยิน และกว่าร้อยละ 90 ได้เข้าร่วมในกิจกรรมดังกล่าว

3. เนื้อหาสาระ (องค์ความรู้) ที่ถ่ายทอด

การใช้จุลินทรีย์ (Effective Microorganism) ที่มีประสิทธิภาพในโครงการชีววิถีฯ ด้วยการส่งเสริมใน 4 เรื่อง ได้แก่

- 1) การเกษตร การเพาะปลูก พืชไร่ พืชสวน พืชผัก นาข้าว ไม้ดอกไม้ประดับ
- 2) การประมง การเลี้ยงสัตว์น้ำ เลี้ยงปลาในบ่อพลาสติกขนาดเล็ก(2*4ม. ลึก 1ม.) เลี้ยงกุ้ง เลี้ยงกบ เลี้ยงตะพาบน้ำ ฯลฯ
- 3) ปศุสัตว์ เลี้ยงไก่ หมู วัวเนื้อ-วัวนม แพะ ไก่วง ฯลฯ
- 4) สิ่งแวดล้อม บำบัดน้ำเสีย กำจัดเศษอาหารในครัวเรือน บำบัดกลิ่นในห้องน้ำ ทำความสะอาดบ้านเรือน สุขภัณฑ์ เฟอร์นิเจอร์ ฯลฯ

4. การส่งเสริมและสร้างกลไกการเรียนรู้

การส่งเสริมและสร้างกลไกการเรียนรู้กระทำในหลายช่องทางเพื่อตอบสนองการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างทั่วถึง โดยการเผยแพร่ความรู้ผ่านทางหนังสือ เอกสาร แผ่นพับ ใบปลิว โปสเตอร์ วิดิทัศน์ ฯลฯ รวมถึงการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ผ่านทางเว็บไซต์ในเว็บไซต์ชีววิถีของ กฟผ. สำหรับการบรรยาย สาธิต และฝึกปฏิบัติ จะเน้นใช้วัสดุตามลักษณะงานที่ปฏิบัติจริง เช่น การทำปุ๋ยหมักหรือจุลินทรีย์แห้ง การทำฮอร์โมนผลไม้ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถนำเอาความรู้ที่ได้ไปใช้ได้ถูกต้องและได้ผลเป็นรูปธรรม

การประชุมพบปะกันเพื่อแลกเปลี่ยนแนวความคิด และประสบการณ์ในกลุ่มสมาชิกในโครงการ ถือเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมและสร้างกลไกในการเรียนรู้ ทำให้สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ในทางปฏิบัติ จากการสอบถามกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ พบว่า ตัวอย่างร้อยละ 63.6 ระบุว่าในกิจกรรมที่ตนเองเข้าร่วมมีการประชุมปรึกษาหารือของสมาชิก ขณะที่ร้อยละ 36.4 ระบุว่าไม่มีการประชุม

5. ความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วม ความสามารถในการดำเนินงาน และการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของแต่ละปัจจัย ดังต่อไปนี้

- 1) ปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก (Key Individuals) คือ ผู้นำในท้องถิ่น ได้แก่ อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้ประสานความร่วมมือกับโครงการชีววิถี กฟผ. โดยตรง หรือประสานกับเครือข่ายวิทยาลัยเกษตรฯ ให้มาอบรมกลุ่มแกนนำและชาวบ้านที่สนใจ โดยเป็นตัวหลักในการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความคิด องค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนกับคณะผู้อบรม เพื่อให้บรรลุผลสูงสุด

2) สถาบันต่างๆ ที่เป็นตัวหลัก (Key Institutions) คือ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) ซึ่งเป็นหน่วยงานด้านการศึกษาของรัฐ เป็นตัวหลักในการนำความรู้ที่ได้จากการอบรมไปถ่ายทอดและขยายผลให้กับราษฎรในชุมชนชนบทและชุมชนเมืองนำไปใช้อย่างต่อเนื่อง

3) กลุ่มที่เป็นแกนกลาง (Core Groups) คือ แกนนำชาวบ้านที่สนใจเข้าร่วมโครงการได้นำเอาความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้กับอาชีพของตนและคนในชุมชน และนำความรู้ที่ได้ไปขยายผลต่อให้กับคนอื่นโดยจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ย่อยๆ ขึ้น

4) กลุ่มสนใจ (Wider Interests) คือ ชาวบ้านที่สนใจเกิดการรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนความรู้ และช่วยกันแก้ปัญหา มีการประเมินและติดตามผลจากผู้ถ่ายทอดได้แก่ วิทยาลัยฯ หรือแกนนำที่เข้าร่วม

จากผลการสำรวจ พบว่า ปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก กลุ่มที่เป็นแกนกลาง และกลุ่มที่สนใจ จะเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อกิจกรรมต่างๆ ในโครงการชีวิตวิถี โดยตัวอย่างร้อยละ 81.8 ระบุว่า เข้าร่วมโครงการเนื่องจากได้รับการชักชวนจาก ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน และเพื่อนบ้าน ในขณะที่ผู้ไม่ได้เข้าร่วมโครงการให้เหตุผลว่า ไม่มีความรู้ ความชำนาญในกิจกรรมที่ถ่ายทอด และไม่มีเวลาเนื่องจากต้องไปทำงาน

6. ผลประโยชน์ต่อบุคคลและสมาชิกในชุมชน

ผลประโยชน์ทางตรงที่บุคคลและสมาชิกในชุมชนจะได้รับจากการถ่ายทอดองค์ความรู้ของหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบโครงการฯ คือ กฟผ. และเครือข่ายที่ร่วมดำเนินการ มีดังนี้

1) สามารถลดต้นทุนการผลิต ประหยัดค่าใช้จ่ายและเวลา (ผลสำรวจจากตัวอย่างในชุมชนระบุเป็นผลประโยชน์อันดับ 1 ที่ได้รับ คิดเป็นร้อยละ 87.5)

2) ช่วยเพิ่มรายได้

3) ผลผลิตปลอดภัย

4) สุขภาพของคนไทยดีขึ้น

5) ลดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม (ขยะและน้ำเสีย)

6) คุณภาพชีวิตดีขึ้น

ส่วนผลประโยชน์ทางอ้อมที่บุคคลหรือสมาชิกในชุมชนได้รับ คือ เมื่อชุมชนได้เข้าร่วมในโครงการจนประสบผลสำเร็จเป็นที่ยอมรับ ก็จะมี ความเจริญและการพัฒนาต่างๆ เกิดขึ้นตามมา อาทิ การคมนาคมสะดวกขึ้น มีถนนลาดยางเข้าสู่หมู่บ้าน หน่วยงานและองค์กรต่างๆ เริ่มเข้ามาให้ความช่วยเหลือในด้านการทำกินมากขึ้น และผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นตามมาอีก คือ การเกิดความรัก ความสามัคคี และการช่วยเหลือกันภายในชุมชน ซึ่งเป็นการลดปัญหาต่างๆ

ที่อาจเกิดขึ้นอีกทางหนึ่ง (อ้างอิงจากผลการสำรวจ ซึ่งพบว่าตัวอย่างร้อยละ 82.4 เห็นว่า มีการช่วยเหลือกันในชุมชน หมู่บ้าน ที่เหลืออีกร้อยละ 17.5 ระบุว่าค่อนข้างดี)

ส่วนที่ 4 รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้

1. การสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้

กฟผ. มีการลงนามความร่วมมือข้อตกลง นำโครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เข้าดำเนินการในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีทั่วประเทศ และวิทยาลัยการเกษตรที่เข้าร่วม โดยวิทยาลัยฯ พิจารณาส่งบุคลากรเข้ารับการอบรมหลักสูตร "Train the trainer" ของโครงการชีวิตวิถี ที่ กฟผ. จัดขึ้น ซึ่ง กฟผ. จะสนับสนุนอุปกรณ์และทุนเบื้องต้นในการดำเนินงาน จากนั้นวิทยาลัยฯ จะนำความรู้ที่ได้ไปถ่ายทอดและขยายผลให้กับหน่วยงานหรือชุมชนที่อยู่ในพื้นที่โดยวางเป้าหมายไว้ว่าในแต่ละวิทยาลัยต้องขยายผลไปสู่หน่วยงานหรือชุมชนอย่างน้อย 2 แห่ง

เงื่อนไขประการหนึ่งของความร่วมมือ คือ การประกวดผลงานของวิทยาลัยต่างๆ ทั้งในวิทยาลัย ครู นักเรียน และวิทยาลัยขยายผลออกไปยังผู้สนใจต่างๆ ตลอดจนส่งเสริมให้นักเรียนคิดค้นประดิษฐ์เครื่องมือทางการเกษตร อันจะเป็นประโยชน์แก่เกษตรกรและประเทศต่อไป

การสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้

กรณีศึกษา : พื้นที่บ้านหนองบัว ตำบลโนนสูง อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ

และพื้นที่บ้านสามขา ตำบลเสี้ยว อำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ จังหวัดศรีสะเกษ

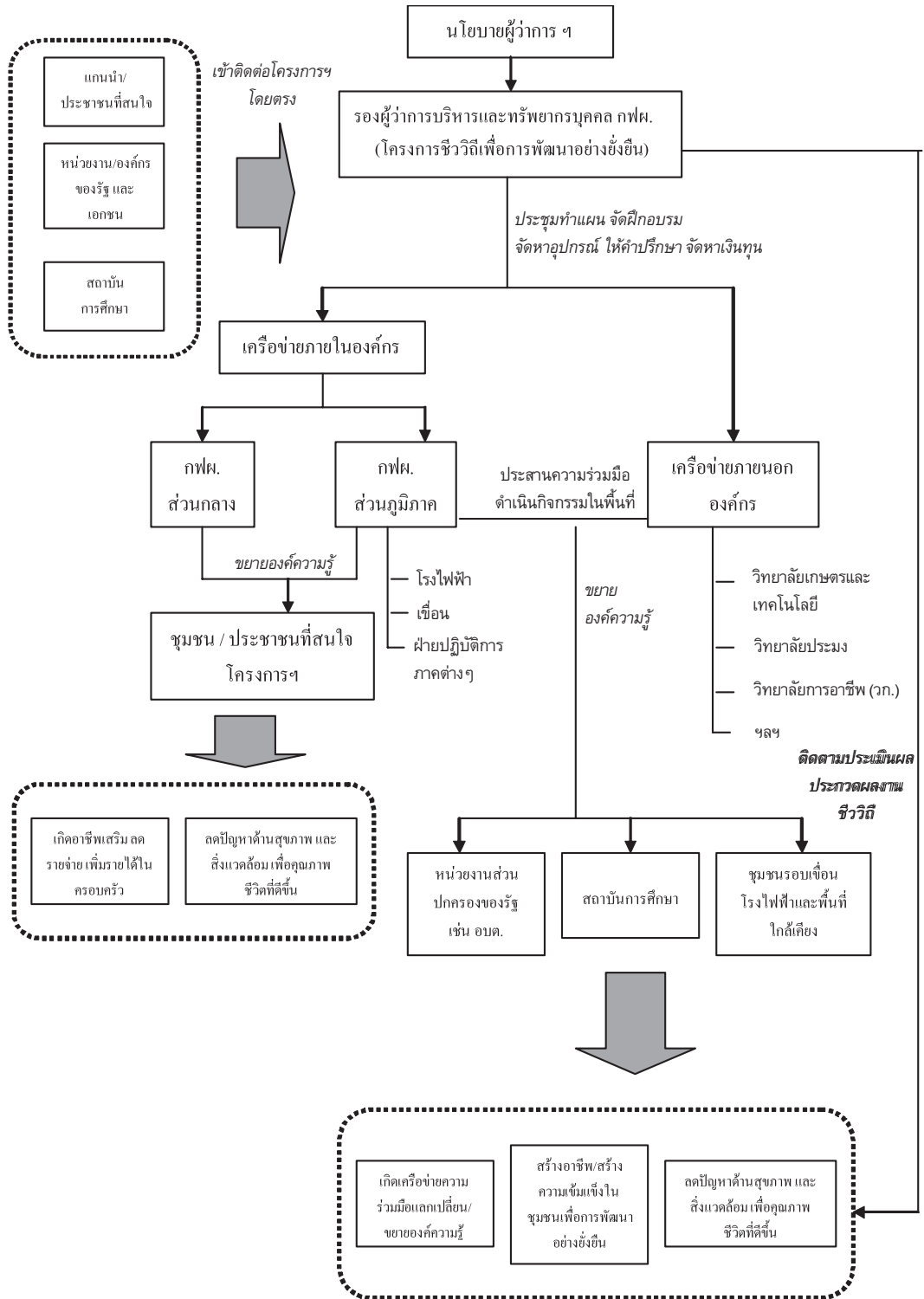
การดำเนินโครงการชีวิตวิถีในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ เริ่มขึ้นจากการประสานความร่วมมือของสถานีไฟฟ้าแรงสูงจังหวัดศรีสะเกษโดยนายสกชัย ผายพิมพ์ หัวหน้าสถานี กับวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศรีสะเกษที่เป็นเครือข่าย และในปี 2548 ได้ขยายเครือข่ายไปยังวิทยาลัยการอาชีพขุนหาญ แต่เนื่องจากวิทยาลัยฯ ขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านเกษตร จึงได้เชิญวิทยากรโครงการชีวิตวิถี ของวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศรีสะเกษ (อ.สุมาริน ทองแสน) ไปเป็นวิทยากรอบรมให้ความรู้ในการทำปุ๋ยชีวภาพจุลินทรีย์ EM แก่เกษตรกรบ้านหนองบัว หมู่ที่ 6 ตำบลโนนสูง อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 15 คน

วิทยาการโครงการชีวิตวิถีของวิทยาลัย ฯ ในฐานะที่เป็นวิทยาการโครงการเกษตรอินทรีย์ วิถีศรีสะเกษ และผ่านการอบรมโครงการเกษตรอินทรีย์ปลอดสารพิษจากคิวเซ ได้ใช้ ความรู้ประสบการณ์ผ่านกระบวนการถ่ายทอดที่มีการบรรยาย สาธิตและฝึกปฏิบัติ โดยใช้วัสดุ ตามลักษณะงานจริงทำให้เกษตรกรเกิดความเชื่อมั่น ศรัทธาในวิถีทางการเกษตรธรรมชาติ จนมีผู้เข้าอบรมเรื่องการทำปุ๋ยเพิ่มขึ้นเป็น 50 คน ตลอดทั้งได้ฝึกอบรมการทำสารชีวภาพ ทุกตัวที่เกี่ยวกับ EM

จากการนำเอาหลักการของโครงการชีวิตวิถี ฯ ไปปฏิบัติให้เกิดผล โดยเริ่มจากใช้แปลง สาธิตของผู้นำชุมชน (นายทองสุก บัญดา) เป็นแปลงสาธิตสำหรับฝึกอบรมให้ความรู้แก่ เกษตรกรรายอื่น ๆ จนปัจจุบันเกษตรกรชาวบ้านหนองบัวต่างตื่นตัวเข้าร่วมโครงการ เป็นจำนวนมาก เพราะเกิดผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรม ประหยัดค่าใช้จ่าย และเป็นวิถีชีวิต ที่ก่อให้เกิดการเกื้อกูล ช่วยเหลือกัน นับเป็นหมู่บ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงไปมากจากเดิม ที่เคยเป็นแหล่งอบายมุขที่รุนแรง กลายเป็นหมู่บ้านต้นแบบที่ดำเนินโครงการชีวิตวิถี จน ประสบผลสำเร็จ

หลังจากที่หมู่บ้านหนองบัวได้ดำเนินโครงการชีวิตวิถี จนประสบผลสำเร็จทำให้ บ้านหนองบัวเป็นหมู่บ้านต้นแบบในการศึกษาดูงานของชุมชนต่างๆ ในจังหวัดศรีสะเกษและ จังหวัดใกล้เคียง อีกหมู่บ้านหนึ่งที่ประสบความสำเร็จตามมาจากการที่เข้าไปดูงานที่ บ้านหนองบัว คือ บ้านสามขา หมู่ที่ 6 ตำบลเสี้ยว อำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ จังหวัดศรีสะเกษ หมู่บ้านนี้แต่เดิมประกอบอาชีพทำนา ปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ทอผ้า จนเมื่อปี 2550 อบต.เสี้ยว มีการรณรงค์ให้ ตำบลเสี้ยว ทำเกษตรอินทรีย์ โดย อบต.และผู้นำหมู่บ้านประสานงานไปยัง อำเภอสมาริน วิทยาการโครงการชีวิตวิถี ของวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศรีสะเกษ เพื่อนำโครงการชีวิตวิถี เข้ามาในหมู่บ้าน และชาวบ้านได้นำความรู้ที่ได้จากการอบรมมา ขยายผลในงานด้านการเกษตร ประมง ฯลฯ ใช้เวลาไม่นานโครงการนี้ก็ประสบความสำเร็จ อย่างรวดเร็วและเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม จนได้รับการจัดสรรงบประมาณจากหน่วยงาน ของรัฐอย่างต่อเนื่อง อาทิ งบประมาณของอบต. งบขอยุติมีสุขจากทางอำเภอ งบขยโครงการ 1 อำเภอ 1 ไร่ของกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมใน ความสำเร็จของหมู่บ้านนี้ คือ ความมุ่งมั่นและตั้งใจจริงของผู้นำที่อยากเห็นหมู่บ้านเกิดการ พัฒนาความเข้มแข็งของการมีส่วนร่วมในโครงการฯ ของสมาชิกในหมู่บ้าน

รูปแบบการสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ (โครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน)

2. การพัฒนาการเรียนรู้ของหน่วยงานหรือชุมชนในลักษณะอื่นๆ

โครงการชีวิตวิถี มีการจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ โดยให้วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี และวิทยาลัยประมง ในแต่ละภูมิภาคได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการศึกษาดูงานของแต่ละพื้นที่ เพื่อเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงของวิทยาลัยและเกษตรกรในภาคอื่น ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้กับงานของแต่ละท้องถิ่นที่แตกต่างกันออกไป

ในการพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนในอีกลักษณะหนึ่ง คือ การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้แก่คนในชุมชน ซึ่งจากการลงพื้นที่เพื่อศึกษาโครงการฯ ในชุมชนบ้านหนองบัว พบว่าชาวบ้านของชุมชนนี้ได้มีโอกาสเข้าศึกษาในระดับ ปวช. หลักสูตรอาชีวศึกษาเพื่อการพัฒนาชนบท (อศกช.) ที่จัดโดยวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศรีสะเกษ ปัจจุบันมีศูนย์การเรียนรู้กระจายอยู่ใน 17 อำเภอ ในจังหวัดศรีสะเกษ การดำเนินการเรียนการสอนจะทำในทุกวันเสาร์ของสัปดาห์โดยเน้นทฤษฎีควบคู่ไปกับการปฏิบัติจริง สำหรับเนื้อหาวิชาในหลักสูตรส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับพัฒนาความรู้ทางการเกษตร ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ในชั้นเรียนไปใช้ในการประกอบอาชีพของตน ผู้เรียนในหลักสูตรนี้จึงได้รับความรู้และวุฒิทางการศึกษาโดยไม่กระทบต่อเวลาการทำงานหาเลี้ยงชีพเท่าใดนัก

ส่วนที่ 5 การวิเคราะห์ สถานการณ์ (SWOT Analysis)

จุดแข็ง (Strengths)

- 1) ผู้บริหารระดับสูงตระหนักถึงความสำคัญของการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ต้องเกื้อกูลกัน และร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นให้มีความเจริญ จึงมีความตั้งใจและมุ่งมั่นในการส่งเสริมและสนับสนุนโครงการมาอย่างต่อเนื่อง
- 2) บุคลากรในโครงการมีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องที่จะถ่ายทอดเป็นอย่างดี มีความทุ่มเทในการให้ความรู้และช่วยเหลือชาวบ้านอย่างจริงจัง
- 3) องค์ความรู้ที่ใช้ในการถ่ายทอด คือ จุลินทรีย์ (Effective Microorganism) มีประสิทธิภาพดี ทำให้เกิดผลในเชิงประจักษ์
- 4) กระบวนการในการถ่ายทอดเน้นการปฏิบัติและสามารถนำไปใช้ได้จริง มีความพร้อมในด้านสื่ออุปกรณ์ และมีแปลงสาธิตเพื่อช่วยในการส่งเสริมการเรียนรู้ ตลอดจนมีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง
- 5) งบประมาณต่ำ มีความยืดหยุ่นสูง ชาวบ้านสามารถนำเอาความรู้ที่ได้ไปทำกับสิ่งที่ตนเองมีอยู่ ถ้ามีไม่มากก็ทำไว้กินไว้ใช้ภายในครัวเรือน ถ้ามีมากก็ทำเป็นอาชีพเสริมรายได้

6) เครือข่ายภายในองค์กร ได้แก่ โรงไฟฟ้า เขื่อน สำนักงานของกฟผ. ฯลฯ มีความเข้มแข็งผู้บริหารและบุคลากรให้ความสนใจในโครงการ จึงทำให้การประสานงานกับเครือข่ายภายนอกองค์กรรวมถึงการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้

7) ทุกปีจะมีการจัดประกวดผลงานชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทำให้เกิดการแข่งขันทันของหน่วยงานและบุคลากรเพื่อเกิดการพัฒนาในหลายๆ ด้าน เช่น ในด้านการขยายผลออกสู่ชุมชน การนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ ตลอดจนเกิดการคิดค้นสิ่งประดิษฐ์ของวิทยาลัย เพื่อพัฒนาการเกษตรในรูปแบบใหม่ๆ

8) โครงการมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับทั้งในประเทศและต่างประเทศ (จากผลการดำเนินงานแสดงถึงหน่วยงานหรือบุคคลที่สนใจเข้าร่วมโครงการอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนรางวัลต่างๆ ที่โครงการได้รับ)

จุดอ่อน (Weaknesses)

1) โครงสร้างการบริหารขององค์กรเป็นไปตามลำดับชั้น ทำให้กระบวนการในการตัดสินใจเกิดความล่าช้า ผู้ดำเนินโครงการไม่สามารถตัดสินใจได้ในทันที

2) การหาบุคลากรมาเป็นวิทยากรเป็นไปโดยยาก เนื่องจากวิทยากรจะต้องมีความเข้าใจในองค์ความรู้ที่ถ่ายทอด สามารถตอบคำถามได้ในทุกเรื่อง ดังนั้นวิทยากรจึงต้องเป็นผู้ที่ใส่ใจและลงมือปฏิบัติเอง และเป็นผู้ที่มีศิลป์ในการถ่ายทอดให้เข้าใจได้ง่าย

3) บุคลากรที่เป็นเครือข่ายภายในองค์กรติดงานประจำที่ทำอยู่ ทำให้ไม่มีเวลาเข้าร่วมโครงการหรือมีเวลาไม่สอดคล้องกัน

โอกาส (Opportunities)

1) ความสนใจและการให้ความร่วมมือของชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการอยู่ในระดับดีมาก มีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็ง

2) องค์ความรู้ที่นำมาถ่ายทอดเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน จึงสามารถเข้าถึงได้ง่าย เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอนบางอย่างชาวบ้านมีอยู่แล้ว เช่น แปลงสาธิต ก็จะใช้หน้าข้าว แปลงผลไม้ บ่อเลี้ยงปลา เลี้ยงกบ ฯลฯ ทำให้ชาวบ้านได้ฝึกปฏิบัติ และได้เรียนรู้ทักษะอย่างหลากหลายด้วยประสบการณ์ตรง

3) โครงการชีวิตวิถี มีการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นแนวทางตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทำให้กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ให้ความสนใจและตอบรับเป็นอย่างดี

4) ประชาชนมีความตื่นตัวในการดูแลและรักษาสุขภาพ ทำให้แนวทางการทำเกษตรโดยใช้วิถีทางธรรมชาติทดแทนการใช้สารเคมีได้รับการยอมรับเพิ่มมากขึ้น

อุปสรรค (Threats)

1) ในการอบรมถ่ายทอดความรู้ให้กับบุคลากรในหน่วยงานที่เป็นเครือข่าย มีบางครั้งที่มีความเห็นไม่ตรงกัน และยังไม่เชื่อในส่วนขององค์ความรู้ที่นำไปใช้ถ่ายทอด จึงต้องมีการลงมือปฏิบัติเพื่อให้ได้เห็นผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรม

2) ชาวบ้านไม่มีเวลาเพียงพอในการเข้าร่วมฟังการบรรยาย สาธิต เนื่องจากติดงานหลักที่ตัวเองทำอยู่ โดยกลัวว่าจะขาดรายได้จากงานที่ทำ และยังไม่มั่นใจว่าความรู้ที่ได้จะสามารถนำมาใช้ได้ผลจริง

3) หน่วยงานที่ลงไปให้ความช่วยเหลือชาวบ้านทำงานไม่ประสานกัน ทำให้ชาวบ้านเกิดความสับสน

โครงการกองทุนเครือข่ายซิเมนต์ไทยฟื้นฟูผู้ประสบภัยคลื่นยักษ์

หน่วยงาน : มูลนิธิเครือข่ายซิเมนต์ไทย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของโครงการ

1. ที่มาของโครงการ (หลักการและเหตุผล)

เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2547 ได้เกิดปรากฏการณ์คลื่นยักษ์สึนามิเข้าที่แถบชายฝั่งทะเลอันดามัน ทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าวได้รับความเดือดร้อนเป็นอย่างมาก รวมทั้งสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินอีกเป็นจำนวนมาก หลังเหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามิผ่านพ้นทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรอิสระ และหน่วยงานอื่นๆ ต่างช่วยกันระดมความช่วยเหลือในด้านต่างๆ หลังไหลลงสู่พื้นที่ประสบภัย ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของอุปโภคบริโภค อาหาร เสื้อผ้า ยา เป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ เช่น อาหารสดจำนวนไม่น้อยถูกทิ้งอาหารแห้งจำนวนมากล้นเหลือ เสื้อผ้าที่มากเกินความจำเป็น ที่พักอาศัยที่มีหลายหน่วยงานแย่งกันสร้างจนเกิดความขัดแย้งกัน เงินบริจาคจำนวนมากหาคนไม่มีผู้ควบคุมดูแล เป็นต้น ทำให้เกิดผลต่อเนื่องในการจัดการอย่างยิ่ง เพราะสิ่งต่างๆ เหล่านี้ได้กลายเป็นขยะที่อยู่ในพื้นที่ อีกทั้งทำให้เกิดปัญหาด้านการจัดการจนกระทั่งบานปลายกลายเป็นปัญหาทางสังคมมากมาย

จากขนาดของปัญหาที่สลับซับซ้อนและใหญ่เกินกว่าจะให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งรับผิดชอบ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการทำงานเป็นทีม เป็นเครือข่าย ที่เข้าใจสภาพที่แท้จริงของผู้ประสบภัย เพื่อทำการช่วยเหลือฟื้นฟูอย่างมีประสิทธิภาพและทันท่วงที ทำให้วันที่ 28 ธันวาคม 2547 ภาควิชาความร่วมมือขององค์กรภาคประชาชนและองค์กรเอกชนสาธารณะประโยชน์ในภาคใต้ 6 องค์กรหลัก ประกอบด้วยสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้

คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคใต้ (กป.อพช.ภาคใต้) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สำนักงานปฏิบัติการภาคใต้ โครงการพัฒนาชุมชนเป็นสุขที่ภาคใต้ : ตำบลบ้านดงเมือง เรียงร้อยอยู่ที่ภาคใต้ โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการชีวิตสาธารณะ ท้องถิ่นนำอยู่ในพื้นที่ภาคใต้ และกลุ่มเพื่อนอันดามัน ได้รวมตัวกัน ณ สำนักงานสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง เกิดเป็นเครือข่ายความร่วมมือพื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน (Save Andaman Network : SAN) เพื่อทำการสำรวจและช่วยเหลือเบื้องต้น และกำหนดแนวทางประสานสนับสนุนช่วยเหลือระยะยาว โดยมุ่งส่งเสริมสนับสนุนการรวมตัวเพื่อพึ่งพาตนเองของชุมชนชาวบ้านในการบรรเทาปัญหาและฟื้นฟูอาชีพ ชีวิต ชุมชน ตลอดจนธรรมชาติอย่างบูรณาการและยั่งยืน โดยชุมชนชาวบ้านเป็นหลัก

เครือข่ายความร่วมมือพื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน เกิดจากสภาพและขนาดของปัญหาที่หลากหลายซับซ้อนและใหญ่มาก เกินกำลังที่หน่วยใดจะทำได้โดยลำพัง องค์กรประชาชนหรือเอกชนทั่วไปแต่ละหน่วยขององค์กรมักจะไม่พร้อมครบทุกด้าน รวมทั้งในระบบงานและการจัดการ ซึ่งผู้ให้ทุนส่วนใหญ่ต้องการ ในขณะที่องค์กรของรัฐและองค์กรบรรเทาทุกข์ต่างๆ ที่ให้การช่วยเหลือผู้ประสบภัยต้องเผชิญกับความกดดันอย่างสูงในหลายๆ ด้าน ได้แก่

- 1) การขาดประสิทธิภาพและความคล่องตัวของหน่วยงานภาครัฐในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยภายในระยะเวลาที่สมควร
- 2) การขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ ทำให้เกิดการดำเนินงานซ้ำซ้อนและขาดประสิทธิภาพ

โดยหน่วยงานภาครัฐและองค์กรประชาชนมักเน้นการช่วยเหลือผู้ประสบภัยในระยะสั้น เช่น การจัดหาอาหาร ที่อยู่อาศัย และเรือ เป็นต้น และให้ความสำคัญน้อยกับประเด็นต่างๆ ในระยะยาว เช่น การฟื้นฟูชุมชนให้กลับคืนสู่สภาพเดิม การพัฒนาชุมชน การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน และการปกครองตนเองของชุมชน

ต่อมามีภาคีเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการฟื้นฟูชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติ จากกว่า 40 องค์กรทั่วประเทศเข้าร่วมโดยมีคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน มูลนิธิเด็ก มูลนิธิซิเมนต์ไทย และมูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นหน่วยสนับสนุนประสานส่วนกลาง และได้ปรับองค์กรใหม่เมื่อครบ 6 เดือนในวันที่ 15 มิถุนายน 2548 เพื่อให้การทำงานสอดคล้องประสานและครอบคลุมในภาคส่วนต่างๆ มากที่สุด

2. วัตถุประสงค์

1) การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการเป็นเจ้าของ คิดและปฏิบัติภารกิจกรรมฟื้นฟู มีความเข้มแข็งสามารถจัดการและพึ่งพาตนเอง ตลอดจนประสานภาคีอื่นๆ ได้ด้วยดี ส่งเสริมให้ชุมชนคิดฟื้นฟูโครงการด้วยตนเอง โดยเครือข่าย เจ้าหน้าที่ และอาสาสมัครที่มีประสบการณ์ในการทำงานกับ 189 ชุมชนที่ได้รับผลกระทบ หนุนช่วยชุมชนในการจัดการตนเองและวางแผนการฟื้นฟูด้วยตนเอง โดยเล็งผลในระยะยาว คือ ชุมชนเป็นเจ้าของและมั่นใจว่าสามารถพึ่งพาตนเองในการฟื้นฟู ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความเป็นประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล ชุมชนมีการรวมตัวเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนในอนาคต

2) การฟื้นฟูชุมชนในการบรรเทาทุกข์และประสานความช่วยเหลือต่างๆ ในการฟื้นฟูชีวิต อาชีพ ชุมชน คุณภาพชีวิต ตลอดจนสภาพแวดล้อมทั้งในระยะเริ่มต้น ระยะกลาง และระยะยาว โดยให้การบรรเทาทุกข์และความช่วยเหลืออื่นๆ ฟื้นฟูสภาพความเป็นอยู่กลับสู่สภาพเดิมและประกอบอาชีพได้ ทำให้สภาพความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตดีขึ้น โดยเล็งผลในระยะยาว คือ โครงการอยู่ต่อเรือประมง สามารถอำนวยความสะดวกในการสร้างและซ่อมเรือในระยะยาว พัฒนาทักษะอื่นๆ เพื่อเพิ่มศักยภาพอาชีพและการงาน

3) การพัฒนาในระยะยาวอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนในการจัดการตนเองของชุมชนในมิติต่างๆ เช่น การปกครองตนเอง กองทุนพัฒนาชุมชน ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมชุมชน เป็นต้น โดยช่วยชุมชนในโครงการพัฒนาในระยะยาว ให้ความช่วยเหลือชุมชนในการบริหารหนี้ ส่งเสริมการก่อตั้งกองทุนชุมชน โดยเล็งผลในระยะยาว คือ สร้างชุมชนที่สามารถปกครองตนเองและจัดการกับอนาคตได้ ลดหนี้และสร้างวินัยในด้านการเงิน และมีกองทุนที่ชุมชนบริหารเอง

4) การเปลี่ยนวิกฤตเป็นโอกาสแก้ปัญหาต่างๆ ที่มีมาก่อน เช่น ปัญหากรรมสิทธิ์ที่ดิน น้ำสะอาด การถนอมใช้ทรัพยากรธรรมชาติทั้งทะเลและชายฝั่ง เป็นต้น โดยใช้โอกาสนี้ในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่มีมาก่อนเหตุการณ์คลื่นยักษ์ เช่น กรรมสิทธิ์ที่ดิน น้ำสำหรับอุปโภคบริโภค การทำลายสิ่งแวดล้อม เป็นต้น โดยเล็งผลในระยะยาว คือ ให้ชุมชนมีเอกสารสิทธิ์ถูกต้องตามกฎหมาย มีการใช้ประโยชน์และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

3. กลุ่มเป้าหมาย (ผู้ได้รับประโยชน์)

ผู้ประสพภัยสึนามิในแถบชายฝั่งทะเลอันดามัน ได้แก่ จังหวัดระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรัง และสตูล

4. เป้าหมายของโครงการ

จากสภาพปัญหาของชุมชนชาวบ้านผู้ประสบภัยที่มีทั้งชุมชนที่เสียหายมากเสียหายปานกลาง เสียหายเล็กน้อย และเสียหายด้วยผลกระทบ เครือข่ายความร่วมมือฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามันได้ประเมินปัญหาความเสียหายและวางจังหวะการฟื้นฟูไว้ 3 ระยะประกอบด้วย

1) ระยะที่หนึ่ง มุ่งประสานสำรวจศึกษา และเสริมศักยภาพการจัดการตนเองแก่ชุมชนควบคู่กับกิจกรรมการรวมกลุ่มในลักษณะอยู่ซ่อมสร้างเรือชุมชนชาวประมงพื้นบ้านด้วยกองทุนหมุนเวียนฟื้นฟูชีวิตชุมชน โดยมีเป้าหมายดำเนินการซ่อมสร้างเรือให้แล้วเสร็จและมีกองทุนหมุนเวียนฯ ภายในระยะเวลา 3-4 เดือน ก่อนหน้าฤดูมรสุมเดือนพฤษภาคม 2548 โดยมีเป้าหมายที่ได้ประสานสัมพันธ์ความร่วมมือไว้ประมาณ 35 ครัวเรือน 100 ชุมชน เป้าหมาย ประมาณ 1,400 ลำเรือ ร่วมกับเครื่องมือประมงและบ้านถาวรจำนวนหนึ่ง ประมาณ 300 หน่วย

2) ระยะที่สอง ยกกระดับจากกิจกรรมระยะที่หนึ่งสู่การพัฒนาชุมชนฟื้นฟู บูรณาการระยะกลาง เพื่อการพัฒนาในมิติต่างๆ ของชุมชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไปในระยะ 1 ปี โดยมีเป้าหมายไม่น้อยกว่า 50 จาก 100 ชุมชน

3) ระยะที่สาม ขยายผลการพัฒนาชุมชนฟื้นฟูบูรณาการระยะยาวสู่ความยั่งยืนระยะยาวในระยะ 3 ปี สำหรับชุมชนในระยะที่สองหรือระยะที่หนึ่งที่มีศักยภาพความพร้อมด้วยเป้าหมายไม่น้อยกว่า 50 ชุมชน

5. แหล่งเงินทุนในการดำเนินโครงการ

เครือข่ายความร่วมมือฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามันได้รับการหนุนเสริมการปฏิบัติการพร้อมประสานดำเนินงานประมาณการเงินจากหลายฝ่าย ทั้งจากภาคธุรกิจที่นำร่องโดยเครือซิเมนต์ไทยและบริษัทหลักทรัพย์ภัทร จำกัด นำมาซึ่งการหนุนเนื่องอย่างพอเพียงไม่ว่าจากสยามมิชลิน สยามคูโบต้า โตโยต้า โดว์เคมีเคิล ธนาकार ไทยพาณิชย์ จำกัด และเครือธุรกิจร่วมต่างๆ ผ่านทางมูลนิธิซิเมนต์ไทย กับทางเอิร์นสแอนด์ยัง ธนาकारกสิกรไทย จำกัด สมาคมบริษัทหลักทรัพย์ (ASCO) ร่วมกับสภาธุรกิจตลาดทุนไทย (FeTCO) และ Pricewaterhouse Cooper FAS Ltd. ผ่านทางคณะที่ปรึกษาอาสาสมัครภาคธุรกิจการเงินและหลักทรัพย์ จากภาคพัฒนาสังคมอย่างมูลนิธิไฮน์ริช เบิลล์ Action Aids Asia องค์การแตร้เดอซอม Oxfam Great Britain & Belgium COGNIS สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) มูลนิธิ 14 ตุลา มูลนิธิสานแสงอรุณ และกลุ่มบริษัทแปลน องค์กรชวานาโลก Via Campasina Japan International Volunteer Center (JVC) Direct Relief สหรัฐอเมริกา

รวมถึงหน่วยงานภาครัฐในประเทศ เช่น สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สป.สช.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม นักศึกษามหาวิทยาลัยต่างๆ และรัฐต่างประเทศ เช่น รัฐบาลนอร์เวย์ รัฐบาลฝรั่งเศส ตลอดจนกลุ่มผู้ปรารถนาดีทั่วไป ทั้งที่เป็นบุคคล คณะบุคคล และองค์กร เช่น American Jewish World Service (AJW) พนักงานยูโนแคล คนไทยในฮาวาย คนไทยในเยอรมัน บริษัท คอกนิสต์ เยอรมัน เป็นต้น เฉพาะที่เป็นตัวเงินผ่านทางเครือข่ายไปสู่ชุมชนชาวบ้านต่างๆ ตามกิจกรรมแล้วประมาณ 50 ล้านบาท โดยคาดว่า จะมีการสนับสนุนต่อเนื่องสู่งานระยะยาวได้ในจำนวนที่น่าจะมีสนับสนุนพอสมควร

6. ระยะเวลาดำเนินโครงการ ตั้งแต่ปี 2548 - ปัจจุบัน

ส่วนที่ 2 โครงสร้างและกระบวนการปฏิบัติงาน

1. คณะทำงาน ประกอบด้วย

1) องค์กรประกอบของคณะกรรมการ (ระดับแผน-ระดับปฏิบัติการ) บทบาทหน้าที่รับผิดชอบ

- คณะกรรมการเครือข่ายความร่วมมือพื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน (12 คน)
- คณะกรรมการบริหารเครือข่ายความร่วมมือพื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน (5 คน)

เป็นที่ปรึกษา

- ฝ่ายสำนักงานดำเนินการ ประกอบด้วย
 - ผู้ประสานงานและผู้ปฏิบัติงาน ตะกั่วป่า-ท้ายเหมือง คุระบุรี-ระนอง
 - ผู้ประสานงานและผู้ปฏิบัติงาน ตะกั่วป่า-ท้ายเหมือง
 - ผู้ประสานงานและผู้ปฏิบัติงาน พังงา-ภูเก็ต
 - ผู้ประสานงานและผู้ปฏิบัติงาน กระบี่
 - ผู้ประสานงานและผู้ปฏิบัติงาน ตรัง
 - ผู้ประสานงานและผู้ปฏิบัติงาน สตูล
- คณะกรรมการบริหาร ประกอบด้วย
 - นพ.บัญญัติ พงษ์พานิช
 - ประธานกรรมการบริหารเครือข่ายความร่วมมือพื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน
 - นายภาคภูมิ วิชานติวัฒน์
 - เลขาธิการคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคใต้ (พอช.ภาคใต้)

นายอดุลย์ จิวตัน

รองเลขาธิการสมาพันธ์ประมงพื้นบ้านภาคใต้

นายอัมพร แก้วหนู

ผู้จัดการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) สำนักงานปฏิบัติการภาคใต้

นายมานะ ช่วยชู

หัวหน้าโครงการพัฒนาชุมชนเป็นสุขที่ภาคใต้ : ตำบลบ้านดงเมือง เรือนรุ้อยู่ดีที่ภาคใต้

- ที่ปรึกษา ประกอบด้วย

นายชลาลักษณ์ บุณาค กรรมการผู้จัดการใหญ่ บริษัท ชิเมนต์ไทยโฮลดิ้ง จำกัด

นายบรรยง พงษ์พานิช ประธานกรรมการ บริษัท หลักทรัพย์ภัทร จำกัด

ดร.จรงค์ ระรวยทรง ภาคธุรกิจตลาดทุนไทย

ทั้งนี้ การจัดคณะทำงานดังกล่าวก็เพื่อประโยชน์ในด้านต่างๆ ได้แก่

- เพื่อให้ระบบการจัดการมีประสิทธิภาพ
- ผู้ปฏิบัติงานภาคสนามขึ้นตรงกับผู้ประสานงานพื้นที่ ซึ่งขึ้นตรงกับคณะกรรมการบริหาร
- มีเจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์เป็นผู้ตัดสินใจเรื่องสำคัญๆ
- มีแนวความคิดใหม่ๆ ของที่ปรึกษาจากภาคเอกชน

2) การประชุมวางแผน (วาระ) รูปแบบการประชุม การมีส่วนร่วมของตัวแทนชุมชน คณะทำงานมีการประชุมวางแผนเพื่อประเมินสถานการณ์เป็นระยะๆ โดยพิจารณาตามความจำเป็นเร่งด่วนในแต่ละสถานการณ์ รวมทั้งยังมีการประชุมตามวาระที่ได้กำหนดไว้ ส่วนรูปแบบการประชุมของคณะทำงานจะเป็นการประชุมแบบมีส่วนร่วม ทั้งจากฝ่ายบริหารที่เป็นผู้กำหนดนโยบาย และจากฝ่ายผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ซึ่งเป็นผู้ทำงาน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3) เครือข่ายในการทำงาน

เครือข่ายความร่วมมือฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน ประกอบด้วยภาคีหลัก คือ

- สมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้
- คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคใต้ (กป.อพช.ภาคใต้)
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)
- สำนักงานปฏิบัติการภาคใต้
- โครงการพัฒนาชุมชนเป็นสุขที่ภาคใต้ : ตำบลบ้านดงเมือง เรือนรุ้อยู่ดีที่ภาคใต้

- โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการชีวิตสาธารณะ ท้องถิ่นน่าอยู่ในพื้นที่ภาคใต้
- กลุ่มเพื่อนอันดามัน
- มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
- มูลนิธิสถานแสงอรุณ
- มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม
- มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์
- มูลนิธิเด็ก
- เครือข่ายสลัม 4 ภาค

2. การกำหนดวิธีการ ระเบียบ และข้อปฏิบัติในการเข้าร่วมโครงการ

ภายหลังจากการประชุมเพื่อกำหนดแนวทางนโยบายในโครงการแล้ว อาสาสมัคร คนทำงาน เจ้าหน้าที่ภายใต้สังกัดความร่วมมือของภาคีเครือข่ายความร่วมมือพื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน ที่สนับสนุนการปฏิบัติงานในพื้นที่ที่ตามพันธกิจร่วมดำเนินการประสานให้เกิดการเชื่อมระบบระหว่างผู้บริจาคกับชุมชนชาวประมงพื้นบ้านที่ได้รับความเดือดร้อน จัดระบบให้เกิดการใช้ทรัพยากรตรงตามความต้องการและความจำเป็น มีประสิทธิภาพ โดยกำหนดให้ชุมชนที่เข้าร่วมโครงการต้องมีส่วนร่วมในการจัดการตนเอง ผลักดันให้เกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เสนอแผนการฟื้นฟูชุมชน และดำเนินงานตามแผนที่เสนอ โดยเครือข่ายฯ จะจัดอาสาสมัครเข้าไปหนุนเสริมในพื้นที่ ในลักษณะของการเป็นพี่เลี้ยงให้แก่กลุ่มต่างๆ ในแต่ละชุมชน และเสริมศักยภาพชุมชน ทั้งระบบบัญชีชุมชน ระบบการจัดการ กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เป็นต้น

3. ระบบการติดตามและประเมินผล

มีอาสาสมัคร คนทำงาน เจ้าหน้าที่ภายใต้สังกัดความร่วมมือของภาคี เครือข่ายความร่วมมือพื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน ตรวจสอบการดำเนินงานในพื้นที่ของผู้บริจาค และประเมินผลการดำเนินการด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม และสรุปผลการดำเนินงานเป็นระยะ

ส่วนที่ 3 ระบบการจัดการและการบริหารความรู้

1. การเสริมสร้างโอกาสในการเข้าถึงกิจกรรมการเรียนรู้

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการกองทุนเครือข่ายเชียงใหม่พื้นฟูผู้ประสบภัยคลื่นยักษ์ และเป็นโอกาสในการเข้าถึงกิจกรรมการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายที่สนใจ จึงได้ใช้วิธีการถ่ายทอดในหลายรูปแบบ ซึ่งข้อมูลจากการสนทนากลุ่มกับอาสาสมัคร

คนทำงาน เจ้าหน้าที่ภายใต้องค์กรความร่วมมือของภาคี เครือข่ายความร่วมมือฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน แกนนำ และชาวบ้านในชุมชน พบว่า มีการถ่ายทอดความรู้ในรูปแบบต่างๆ ดังนี้

- 1) บรรยาย สาธิตให้แก่ชุมชนต่างๆ ในแถบชายฝั่งอันดามันที่ประสบภัยคลื่นยักษ์
- 2) ให้คำปรึกษา แนะนำกับชุมชนต่างๆ ในแถบชายฝั่งอันดามันที่ประสบภัยคลื่นยักษ์

2. หลักสูตรที่เน้นการส่งเสริมคุณภาพชีวิต

การบรรยาย สาธิตให้แก่ชุมชนต่างๆ ในแถบชายฝั่งอันดามันที่ประสบภัยคลื่นยักษ์ที่พร้อมจะพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อการฟื้นฟูและพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนภายหลังจากประสบภัยคลื่นยักษ์ ซึ่งจากการทำสนทนากลุ่มและสำรวจภาคสนามกับตัวอย่างประชาชนในหมู่บ้าน พบว่า มีการบรรยาย สาธิตในโครงการนี้ ได้แก่ การซ่อมสร้างเรือ การทำแพปลาชุมชน การอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล การแปรรูปผลผลิต การออมทรัพย์ เป็นต้น

3. เนื้อหาสาระ (องค์ความรู้) ที่ถ่ายทอด

การส่งเสริมศักยภาพของชุมชนในการฟื้นฟูและพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน มีการส่งเสริมในด้านต่างๆ ดังนี้

- 1) การดำเนินงานเกี่ยวกับซ่อมสร้างเรือชุมชน
- 2) การดำเนินงานเกี่ยวกับการออมทรัพย์ภายในชุมชน
- 3) การดำเนินงานเกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตภายในชุมชน
- 4) การดำเนินงานเกี่ยวกับแพปลาชุมชน
- 5) การดำเนินงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล

4. การส่งเสริมและสร้างกลไกการเรียนรู้

สำหรับการส่งเสริมและสร้างกลไกการเรียนรู้ของกลุ่มต่างๆ ในชุมชนจะเน้นการบรรยาย สาธิตและฝึกปฏิบัติ โดยจะให้กลุ่มสมาชิกในโครงการได้ลงมือปฏิบัติจริงควบคู่ไปกับการเรียนรู้ ทั้งนี้ เพื่อให้กลุ่มสมาชิกสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ได้อย่างถูกต้องและได้ผลเป็นรูปธรรม ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มกับแกนนำและชาวบ้านในชุมชน พบว่าการประชุมพบปะกันเพื่อแลกเปลี่ยนแนวความคิด และประสบการณ์ในกลุ่มสมาชิกในโครงการถือเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมและสร้างกลไกในการเรียนรู้ ทำให้สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ในทางปฏิบัติ จากการทำสนทนากลุ่มกับสมาชิกในโครงการ พบว่า จะมีการประชุมกันเป็นประจำสม่ำเสมอตามวาระการประชุมที่กลุ่มได้กำหนดไว้

5. ความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วม ความสามารถในการดำเนินงาน และการติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานของแต่ละปัจจัย ดังต่อไปนี้

1) ปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก (Key Individuals) คือ ผู้นำในท้องถิ่น ได้แก่ อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้ประสานความร่วมมือกับทางอาสาสมัคร คนทำงาน เจ้าหน้าที่ภายใต้ องค์การความร่วมมือของภาคี เครือข่ายความร่วมมือฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามันโดยตรง ให้เข้ามาอบรม ให้คำแนะนำแก่กลุ่มแกนนำและชุมชนที่พร้อมจะพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน โดยเป็นตัวหลักในการถ่ายทอด แลกเปลี่ยนความคิด และผสมผสานองค์ความรู้ที่มีอยู่แต่เดิม ในชุมชนกับหลักการบริหารจัดการร่วมกับคณะผู้อบรมเพื่อให้บรรลุผลสูงสุด

2) สถาบันต่างๆ ที่เป็นตัวหลัก (Key Institutions) คือ มูลนิธิเครือข่ายซิเมนต์ไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานเอกชนและเครือข่ายความร่วมมือฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน ซึ่งเป็นหน่วยงาน อีสระ (NGOs) เป็นตัวหลักในการนำความรู้ที่ได้จากการอบรมไปถ่ายทอดและขยายผลให้กับ ชุมชนและให้คำแนะนำปรึกษาแก่กลุ่มต่างๆ ภายในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

3) กลุ่มที่เป็นแกนกลาง (Core Groups) คือ แกนนำชาวบ้านที่สนใจเข้าร่วมโครงการ ได้นำเอาความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้กับตนเองและครอบครัว และขยายผลต่อไปยังผู้อื่นที่อยู่ใน ชุมชน โดยจัดตั้งเป็นกลุ่มต่างๆ ที่ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องที่กลุ่มดำเนินการอยู่

4) กลุ่มสนใจ (Wider Interests) คือ ชาวบ้านในชุมชนที่พร้อมจะฟื้นฟูชุมชนของ ตนเองเพื่อพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนเกิดการรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยกันแก้ไขปัญหา มีการประเมิน ติดตามผล และให้คำปรึกษาแนะนำจากอาสาสมัคร คนทำงาน เจ้าหน้าที่ภายใต้ องค์การความร่วมมือของภาคี เครือข่ายความร่วมมือฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามันหรือแกนนำ ที่เข้าร่วม

6. ผลประโยชน์ต่อบุคคลและสมาชิกในชุมชน

จากผลการดำเนินโครงการ ซึ่งศึกษาจากเอกสารการดำเนินโครงการ ประกอบกับการ ลงพื้นที่สำรวจภาคสนาม พบว่า ผลการดำเนินงานกองทุนหมุนเวียนที่กองทุนเครือข่ายซิเมนต์ไทยฯ ให้การสนับสนุนในพื้นที่ 5 จังหวัดที่ประสบภัยคลื่นยักษ์ ได้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนต่างๆ ดังนี้

จังหวัดสตูล

1) เกิดอุตุवार 2 อยู่ คือ บ้านตันหยงอูมา และบ้านหัวหิน และมีหน่วยเครื่องมือช่าง เคลื่อนที่ 3 ชุด ของบ้านป้อเจ็ดลูก บ้านขอนคลาน และเกาะบุโหลนดอน

2) มีการดำเนินงานกองทุนหมุนเวียน 19 กองทุน (27 หมู่บ้าน) ชาวบ้านได้รับการ ซ่อมสร้างเรือ 179 ลำ รวมทั้งได้รับเครื่องยนต์เรืออีก 72 ราย และได้รับการช่วยเหลือ

เครื่องมือประมง เพื่อการประกอบอาชีพอีกกว่า 301 ราย มีการพัฒนากองทุนหมุนเวียนของชุมชนเพื่อให้สามารถซ่อมสร้างเรือ ซื่อเครื่องยนต์เรือใหม่และซื่อเครื่องมือประมงได้ในระยะต่อไป จากการดำเนินงานของแต่ละกองทุนหมุนเวียนซ่อมสร้างเรือ ทำให้เกิดช่างที่มีทักษะในการต่อเรือเพิ่มขึ้น ส่งผลให้มีการจ้างงานขึ้นในชุมชน ชาวบ้านมีช่องทางหารายได้เพิ่มมากขึ้น

3) ในด้านการพัฒนาธุรกิจชุมชน มีการพัฒนากลุ่มยกระดับเป็นร้านค้าชุมชน ซื่อขายเครื่องมือประมงและเป็นแพปลาชุมชน เช่น ที่บ้านตันหยงกลิง และแพชุมชนของบ้านขอนคลาน มีการผ่อนชำระคืนทุนในระดับดี เนื่องจากทางกลุ่มได้ใช้วิธีให้สมาชิกผ่อนรายวันได้

จังหวัดตรัง

1) เกิดอู่ถาวร 4 อู่ คือ บ้านเกาะมุกด์ 3 อู่ ประกอบด้วย อู่ห้วนอน อู่อ่าวขาม อู่อ่าวควน และบ้านบาตูปูเต๊ะ เกาะลิบง 1 อู่

2) มีการดำเนินการกองทุนหมุนเวียน 3 กองทุน ใน 6 หมู่บ้าน ประกอบด้วยบ้านฉางกลาง บ้านเกาะมุกด์ บ้านบาตูปูเต๊ะ บ้านหลังเขา บ้านหาดทรายแก้ว และบ้านโคกสะท้อน ชาวบ้านได้รับการซ่อมสร้างเรือ 164 ลำ รวมทั้งได้รับเครื่องยนต์เรืออีก 60 ราย และได้รับการช่วยเหลือเครื่องมือประมง เพื่อการประกอบอาชีพอีก 382 ราย และมีการพัฒนากองทุนหมุนเวียนของชุมชน เพื่อให้สามารถซ่อมสร้างเรือ ซื่อเครื่องยนต์เรือใหม่ และซื่อเครื่องมือประมงได้ในระยะต่อไป จากการดำเนินงานของแต่ละกองทุนหมุนเวียนซ่อมสร้างเรือ ทำให้เกิดช่างที่มีทักษะในการต่อเรือเพิ่มขึ้น ส่งผลให้มีการจ้างงานขึ้นในชุมชน ชาวบ้านมีช่องทางหารายได้เพิ่มมากขึ้น

3) เกิดแหล่งเรียนรู้ของชาวบ้าน เช่น ที่เกาะมุกด์ ชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นได้มาเรียนรู้ดูงานที่อู่ซ่อมสร้างเรือบ้านเกาะมุกด์ รวมทั้งกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการต่อเรือของคนในพื้นที่เอง เกิดการพัฒนาทักษะจนสามารถยกระดับจากลูกมือมาเป็นช่างได้

4) เกิดผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำใหม่และผู้นำเก่า ที่ลดบทบาทตัวเองลงไปในระยะก่อนหน้า กลับมีบทบาทในชุมชนอย่างชัดเจน เมื่อระบบที่ดีขึ้นเป็นผลมาจากการดำเนินงานในรูปแบบกรรมการ รวมทั้งการดำเนินการอู่ซ่อมสร้างเรือชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกิดจากการร่วมมือกันของคนในชุมชน

จังหวัดกระบี่

1) เกิดอู่ถาวร 1 อู่ คือ บ้านเกาะปู 3 อู่ และมีหน่วยเครื่องมือช่างเคลื่อนที่ 7 ชุด คือ บ้านหัวแหลม 3 บ้านศรีราชา บ้านสังกาอู่ บ้านเกาะปอ บ้านคลองโตบ บ้านคลองนิน และบ้านปากหრა

2) มีการดำเนินงานกองทุนหมุนเวียน 14 กองทุน และกองทุนเครือข่ายระดับตำบลอีก 4 กองทุน คือ ตำบลศรีบอยา ตำบลเกาะกลาง ตำบลเกาะลันตาน้อย และตำบลเกาะลันตาใหญ่ ชาวบ้านได้รับการซ่อมสร้างเรือ 249 ลำ รวมทั้งได้รับเครื่องยนต์เรืออีก 64 ราย และได้รับการช่วยเหลือเครื่องมือประมง เพื่อการประกอบอาชีพอีก 238 ราย มีการพัฒนากองทุนหมุนเวียนของชุมชน เพื่อให้สามารถซ่อมสร้างเรือ ซื้อเครื่องยนต์เรือใหม่ และซื้อเครื่องมือประมงได้ในระยะต่อไป จากการดำเนินงานของแต่ละกองทุนหมุนเวียนซ่อมสร้างเรือ ทำให้เกิดช่างที่มีทักษะในการต่อเรือเพิ่มขึ้น ส่งผลให้มีการจ้างงานขึ้นในชุมชน ชาวบ้านมีช่องทางหารายได้เพิ่มมากขึ้น

จังหวัดพังงา

1) เกิดอุทกภัย 1 อุ้ คือ บ้านน้ำเค็ม และมีหน่วยเครื่องมือช่างเคลื่อนที่ 4 ชุด คือ บ้านนอกนา บ้านทุ่งดาบ บ้านท่าแป๊ะไยย และบ้านน้ำเค็ม

2) มีการดำเนินงานกองทุนหมุนเวียน 5 กองทุน คือ บ้านน้ำเค็ม บ้านทุ่งดาบ บ้านนอกนา บ้านทับตะวัน บ้านท่าแป๊ะไยย ชาวบ้านได้รับการซ่อมสร้างเรือ 177 ลำ รวมทั้งได้รับเครื่องยนต์เรืออีก 46 ราย และได้รับการช่วยเหลือเครื่องมือประมง เพื่อการประกอบอาชีพอีก 89 ราย

3) เกิดการขยายผลจากการดำเนินงานซ่อมสร้างเรือเป็นกลุ่มต่างๆ ดังนี้

3.1) กลุ่มมาดอวน เกิดการรวมกลุ่มกันของแม่บ้าน ทำการซ่อมสร้างอวนประมงให้กับสมาชิกกลุ่มเรือและชาวประมงในพื้นที่บ้านน้ำเค็มและพื้นที่ใกล้เคียง ทำให้กลุ่มแม่บ้านหารายได้ให้ครอบครัวเพิ่มขึ้น

3.2) กลุ่มแปรรูปสิ่งประดิษฐ์จากไม้ เป็นการสร้างมูลค่าจากไม้ที่เหลือจากการต่อเรือมาทำเป็นวงกบ ประตู หน้าต่าง เฟอร์นิเจอร์ และของตกแต่งบ้าน จำหน่ายให้แก่ผู้ประสบภัยในราคาถูก

3.3) กลุ่มโรงกลึง จัดสร้างและซ่อมอุปกรณ์ประมง (กว้านและหาง) รวมถึงอุปกรณ์อื่น

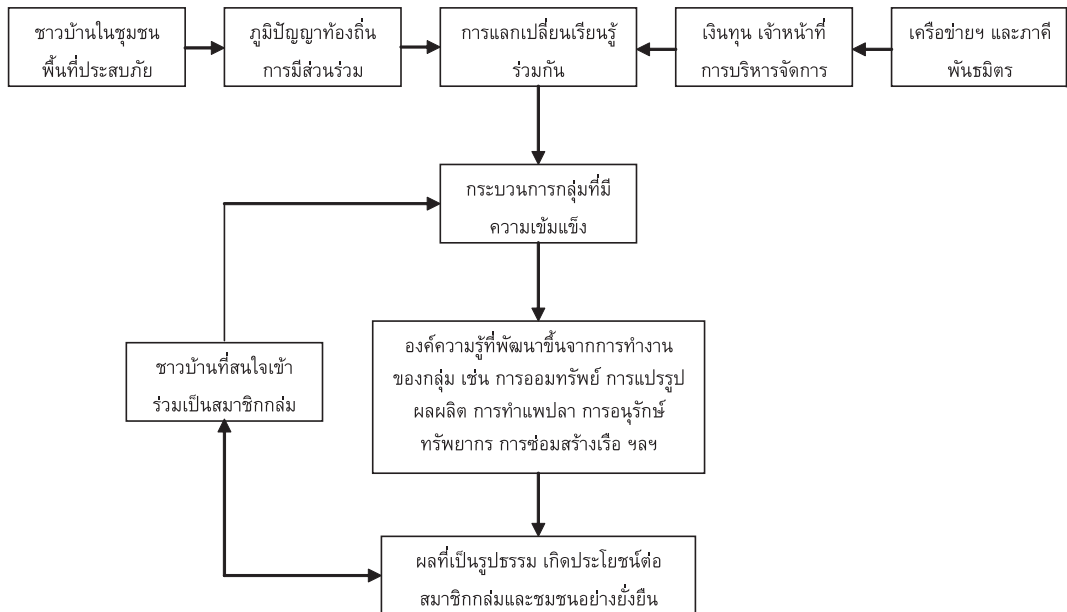
จังหวัดระนอง

1) เกิดอุทกภัย 4 อุ้ คือ บ้านบางกล้วยนอก บ้านบางเบน เกาะหาดทรายดำหน้าอก และบ้านนงาง อ.ราชกรูด และมีหน่วยเครื่องมือช่างเคลื่อนที่ 4 ชุด คือ บ้านเกาะหลา บ้านนงาง บ้านบางเบน บ้านอ่าวเคย เกาะหาดทรายดำหน้าใน และบ้านล่าง

2) มีการดำเนินงานกองทุนหมุนเวียน 8 กองทุน ชาวบ้านได้รับการซ่อมสร้างเรือ 253 ลำ รวมทั้งได้รับเครื่องยนต์อีก 87 ราย และได้รับการช่วยเหลือเครื่องมือประมง เพื่อการประกอบอาชีพอีก 157 ราย

3) เกิดแหล่งเรียนรู้ร่วมกันของชาวประมงพื้นบ้านในการอนุรักษ์ และการจัดการทรัพยากรทางทะเลด้วยชุมชนเอง รวมทั้งเป็นสถานที่พบปะพูดคุยกัน

รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในโครงการ (โครงการกองทุนเรือซีเมนต์ไทยฟื้นฟูผู้ประมงชายฝั่ง)

ส่วนที่ 4 รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้

1. การสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้

การเป็นองค์กรความร่วมมือของภาคีเครือข่ายที่ทำงานพัฒนาในภาคใต้และทั่วประเทศ โดยทุกองค์กรต่างมีวัฒนธรรมองค์กร ศักยภาพ และภารกิจที่มีความหลากหลาย และเมื่อต้องมาร่วมดำเนินงานเฉพาะกิจเพื่อการฟื้นฟูชุมชนหลังสึนามิ ที่สร้างความเสียหายมหาศาลเกินกว่าการจัดการเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งได้ จึงจำเป็นต้องร่วมกันเป็นเครือข่ายความร่วมมือฟื้นฟูชุมชนประมงชายฝั่งอันดามัน มีรูปแบบโครงสร้างและระบบปฏิบัติงานที่หนุนเสริมศักยภาพการจัดการอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน และมีความคล่องตัวในการดำเนินการสูง ด้วยการออกแบบร่วมพัฒนาระบบการดำเนินงานทั้งจากตัวแทนนักพัฒนาภาคเอกชน (NGO's) อาสาสมัคร นักวิชาการอิสระ คนทำงาน และผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการจากภาครัฐกิจ โดยมีกระบวนการในการดำเนินการโดยสรุป ดังนี้

28 ธันวาคม 2547

คณะกรรมการประสานองค์กรพัฒนาภาคเอกชน (กป.อพช.) ร่วมกับสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ ประสานกับเครือข่ายเพื่อนพัฒนาภาคใต้ร่วมกันปรึกษาหารือและกำหนดแนวทางการช่วยเหลือฟื้นฟูชุมชนชาวประมงพื้นบ้านใน 6 จังหวัดที่ประสบภัยจัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน ตั้งคณะกรรมการเครือข่าย (13 คนเป็นตัวแทนกลุ่ม องค์กรพัฒนาในพื้นที่ภาคใต้) พอช. และองค์กรพันธมิตรพัฒนาอนุมัติเงินในการช่วยเหลือเบื้องต้น ออกแบบสำรวจความเสียหาย และแบ่งพื้นที่ทำการสำรวจอย่างเร่งด่วน

4 มกราคม 2548

ประชุมประเมินสถานการณ์และความเสียหายในพื้นที่ประสบภัย 6 จังหวัด ร่วมกำหนดแนวทางการช่วยเหลือระยะเร่งด่วนในช่วงเริ่มต้น ซึ่งมีความจำเป็นต้องมีทุนสำรองและช่วยเหลือฉุกเฉิน นอกจากนี้มีเงินจากกองทุนของสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้และเครือข่ายเพื่อนพัฒนาภาคใต้ และ พอช. แล้ว เครือข่ายได้รับการสนับสนุนทุนเบื้องต้นจากพันธมิตรภาคพัฒนา ทั้งองค์กรเอกชนและบุคคล เช่น องค์กรแตร้แดชอม Action Aid, OXFAM ประเทศเบลเยียม OXFAM ประเทศอังกฤษ Heinirch Boell Foundation มูลนิธิ 14 ตุลา เป็นต้น

7 มกราคม 2548

ออกแถลงการณ์จากสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ว่า จะต้องตั้งหลักให้ได้ภายใน 3 เดือน

10 มกราคม 2548

เริ่มประสานกับเครือข่ายซิเมนต์ไทยจากการพบปะในพื้นที่และการเชื่อมโยงผ่านพันธมิตรที่ผูกพันกันมา

20 มกราคม 2548

มูลนิธิเครือข่ายซิเมนต์ไทย ประเดิมเริ่มด้วยการสนับสนุนกองทุนหมุนเวียนอยู่ซ่อมสร้างเรือของชุมชน 7 ภูเก็ตซิเมนต์ไทย โดยมูลนิธิซิเมนต์ไทยนับเป็นภาคีพันธมิตรหลักของเครือข่ายความร่วมมือฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามันตั้งแต่ต้น โดยที่เครือข่ายซิเมนต์ไทยได้สมทบเงินผ่านรัฐบาลแล้วเห็นว่า น่าจะลงสำรวจดำเนินการเองด้วย แต่เมื่อพบว่า มีหลายฝ่ายตั้งเป้าการสร้างบ้านมากแล้ว เมื่อได้แลกเปลี่ยนกับเครือข่ายถึงแนวคิดและการดำเนินการฟื้นฟูที่เอาชุมชนเป็นตัวตั้งและเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงได้เริ่มประเดิม 7 กองทุนอยู่ซ่อมสร้างเรือชุดแรกแก่เครือข่าย เมื่อกลางเดือนมกราคมที่บ้านบ่อเจ็ดลูกและบ้านหัวหิน อำเภอละงู จังหวัดสตูล บ้านบาตูปูเต๊ะและบ้านเกาะมุกด์ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง บ้างสังกาอู้ อำเภอเกาะลันตาและ

บ้านเกาะปู้ อำเภอนือคลอง จังหวัดกระบี่ และบ้านทุ่งดาบ เกาะพระทอง อำเภอบูรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งขณะนี้ได้ขยายเป็น 34 องค์กรทั้งชายฝั่งอันดามันจากระนองถึงสตูล โดยมีคณะกรรมการ คณะผู้บริหาร และพนักงานจำนวนมากแวะเวียนเข้าศึกษาเรียนรู้ร่วมกัน ตั้งแต่ต้นจนกระทั่งปัจจุบัน กำลังประสานเพื่อการดำเนินการต่อในระยะยาว ทั้งนี้ ได้ชักนำภาคธุรกิจทั้งในเครือ เช่น บริษัท เหล็กสยามยามาโตะ จำกัด บริษัท สยามมิชลิน จำกัด บริษัท สยามยูไนเต็ดสตีล (1995) จำกัด บริษัท มิลเลนเนียมสตีล จำกัด (มหาชน) บริษัท โตโยต้ามอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด บริษัท สยามคูโบต้าอุตสาหกรรม จำกัด บริษัท สยาม มิตรชยุพีพีเอ จำกัด DOW CHEMICAL THAILAND LTD. บริษัท สยามอุตสาหกรรมปิปซิม (สระบุรี) จำกัด และธุรกิจใกล้ชิด เช่น ธนาคารไทยพาณิชย์ (มหาชน) จำกัด เข้าสมทบอีกเป็นจำนวนมาก

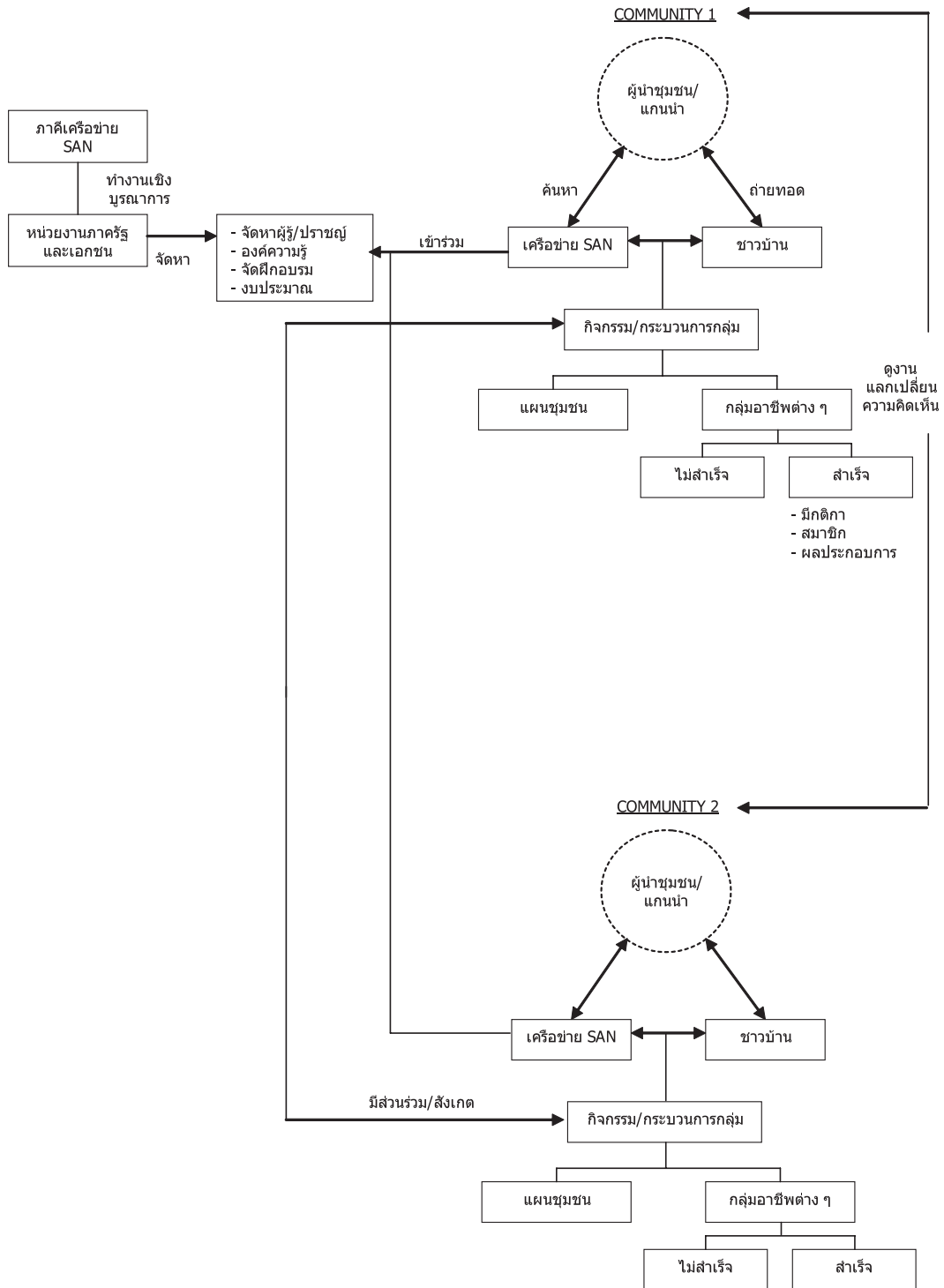
26 มกราคม 2548 และ 28 มกราคม-3 กุมภาพันธ์ 2548

ประชุมกำหนดทิศทาง รูปแบบโครงสร้าง และระบบปฏิบัติงานของเครือข่ายความร่วมมือฯ ตั้งคณะกรรมการบริหารเครือข่ายความร่วมมือฯ (5 คน) และดำเนินการพัฒนาระบบคณะกรรมการบริหารคนทำงาน หน่วยหนุนเสริม บริษัท หลักทรัพย์ภัทร จำกัด และอาสาสมัครนักบัญชีจากบริษัทบัญชี Ernst & Young ร่วมพัฒนาระบบโครงสร้างการจัดการ และระบบปฏิบัติการที่สอดคล้องกับวิถีของคนทำงานในพื้นที่ แต่มีประสิทธิภาพ ศักยภาพ และความคล่องตัวสูง คณะที่ปรึกษา อาสาสมัครด้านการเงินและการจัดการ นำโดยคณะผู้บริหารระดับสูงของบริษัท หลักทรัพย์ภัทร จำกัด และอาสาสมัครด้านการเงิน บัญชี และการลงทุน ได้ลงพื้นที่ร่วมศึกษาและพัฒนาระบบงานทั้งของชุมชนชาวบ้านและของคณะทำงานเครือข่าย ออกแผนงาน คู่มือระบบปฏิบัติงาน ตลอดทั้งการบัญชีให้แก่เครือข่ายกับยังประสานติดตามสนับสนุนต่อเนื่องและได้ประสานการสนับสนุนเงินทุนจาก ธนาคารกสิกรไทย (มหาชน) จำกัด สมาคมบริษัทหลักทรัพย์ และสภาธุรกิจตลาดทุนไทยให้ด้วย

มกราคม 2548 เป็นต้นไป

อาสาสมัคร คนทำงาน เจ้าหน้าที่ภายใต้ต้องการความร่วมมือของภาคีเครือข่ายความร่วมมือพื้นที่ฟูชุมชนชายฝั่งอันดามันที่สนับสนุนการปฏิบัติงานในพื้นที่ตามพันธกิจร่วมดำเนินการประสานให้เกิดการเชื่อมระบบระหว่างผู้บริจาคร่วมกับชุมชนชาวประมงพื้นบ้านที่เสียหาย จัดระบบให้เกิดการใช้ทรัพยากรตรงตามความต้องการและความจำเป็น มีประสิทธิภาพ ด้วยระบบการมีส่วนร่วมในการจัดการตนเอง ผลักดันให้เกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เสนอแผนการฟื้นฟูชุมชน และดำเนินงานตามแผนที่เสนอ จัดอาสาสมัครเข้าไปหนุนเสริมในพื้นที่ และเสริมศักยภาพชุมชน ทั้งระบบบัญชีชุมชน ระบบการจัดการ กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เป็นต้น ตรวจสอบการดำเนินการในพื้นที่ของผู้บริจาค และประเมินผลการดำเนินการด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม และสรุปผลการดำเนินงาน

รูปแบบการสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ (โครงการกองทุนเครือข่ายชุมชนไทยฟื้นฟูผู้ประสบภัยคลื่นยักษ์)

2. การพัฒนาการเรียนรู้ของหน่วยงานหรือชุมชนในลักษณะอื่น ๆ

การพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนในลักษณะอื่น ๆ นั้น ผู้ดำเนินโครงการเล็งเห็นถึงความจำเป็นในการเรียนรู้ของชุมชนด้านต่าง ๆ ในระยะยาว เพื่อให้ชุมชนพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ซึ่งจากการสนทนากลุ่มกับอาสาสมัคร คนทำงาน เจ้าหน้าที่ภายใต้ต้องการความร่วมมือของภาคีเครือข่ายความร่วมมือฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน แกนนำและชาวบ้านในชุมชน พบว่า คณะผู้ดำเนินโครงการได้ทำการขยายผลและวางแผนพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนสำหรับชุมชนที่มีความพร้อม จัดระบบการดำเนินงานพัฒนาภาคเอกชนให้เกิดการเชื่อมประสานในพื้นที่ มีการจัดการระดมทุน แผนการพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม การพัฒนาศักยภาพของคนทำงานและชุมชน และร่วมดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ลดบทบาทและปรับโครงสร้างของเครือข่ายความร่วมมือฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน หนุนเสริมการดำเนินงานขององค์กรพัฒนาท้องถิ่นในระยะยาว โดยได้มีการวิเคราะห์ถึงประเด็นปัญหาการบรรเทาทุกข์และฟื้นฟูพัฒนาชุมชนระยะยาว โดยมีรายละเอียดดังนี้

เมื่อโครงการได้ดำเนินการมาในระยะหนึ่ง คณะทำงานได้ร่วมกับชุมชนชาวบ้านกำหนดแนวทางซึ่งจะดำเนินการต่อเนื่องจากระยะแรกเพื่อการพัฒนาฟื้นฟูอย่างยั่งยืนต่อไป โดยจัดแบ่งเป็น 2 กลุ่มทั้งเชิงประเด็นและเชิงกระบวนการ ซึ่งแต่ละชุมชนจะพิจารณากำหนดตามศักยภาพและสภาพปัญหาของแต่ละชุมชน โดยไม่จำเป็นต้องครอบคลุมทุกอย่างพร้อมๆ กัน ทั้งนี้ เครือข่ายจะพยายามประสานการสนับสนุนทรัพยากรและเงินทุนดำเนินการจากภาคีพันธมิตรผู้ประสงค์จะช่วยเหลือทั้งเชิงกิจกรรมและเชิงพื้นที่ โดยในเบื้องต้นคาดว่าจะเสนอให้เป็นการสนับสนุนเป็นชุมชนๆ ไปในลักษณะชุมชนฟื้นฟูและพัฒนาาร้องตามประเด็นที่สอดคล้องต่อศักยภาพและสภาพปัญหาของชุมชน เช่น ชุมชนคนรักทะเลและทรัพยากรชุมชนฟื้นฟูเศรษฐกิจสหกรณ์แปปลาชุมชน สำหรับประเด็นปัญหาการบรรเทาทุกข์และฟื้นฟูพัฒนาชุมชนทั้งเชิงประเด็นและเชิงกระบวนการ มีดังนี้

เชิงประเด็น ได้แก่

- 1) อาหารและสิ่งจำเป็นในการครองชีพ การศึกษาบุตร การดูแลผู้สูงอายุ เด็กและผู้ป่วย
- 2) การจัดหาซ่อมสร้างเรือประมงและเครื่องมือประมง เพื่อการกลับสู่การพึ่งพาตนเองดำรงชีวิตได้เองอย่างมีศักดิ์ศรี แล้วขยายสู่การฟื้นฟูดูแลอาชีพอื่นๆ ของสมาชิกชุมชนต่อไป
- 3) บ้านเรือนที่อยู่อาศัยชั่วคราวและถาวร พร้อมผังชุมชนและระบบการอพยพหนีภัย ซึ่งมีหลายฝ่ายเข้าสนับสนุนดำเนินการ โดยมีเงื่อนไขรายละเอียดที่ต้องมีการประสานดำเนินการ ทั้งนี้ พบว่ามีการตกลงและความต้องการของชุมชนชาวบ้านไม่เข้ากับแนวทางที่กำหนดโดยเครือข่ายฯ เห็นควรให้การสนับสนุนช่วยเหลือสมทบแก่ชุมชนชาวบ้านเป็นกรณีไป

4) น้ำสะอาดสำหรับบริโภคและอุปโภค ประกอบด้วยการจัดการจัดหาแหล่งน้ำดิบ การปรับปรุงคุณภาพน้ำ ระบบการจัดการน้ำชุมชน เช่น ประปาหมู่บ้าน ฯลฯ

5) สุขอนามัยชุมชน ในด้านสุขาภิบาลและอนามัยสิ่งแวดล้อม เช่น ส้วม ขยะ ของเสีย ระบบระบายน้ำ ฯลฯ

6) ระบบสวัสดิการชุมชน เด็ก คนชรา โดยเฉพาะที่อยู่ในภาวะยากลำบาก เช่น ศูนย์เด็กเล็ก การปกป้องดูแลเด็กกำพร้า ผู้พิการ ชราภาพ ฯลฯ

7) การศึกษาของเด็ก เยาวชน และสมาชิกชุมชน ทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ทั้งการศึกษานอกระบบ พื้นฐาน สามัญ อาชีพ และการศึกษาอื่นของชุมชน เช่น ห้องเรียนหรือโรงเรียนชุมชน ศาสนศึกษา กิตาบ ตาดีกา ปอเนาะ ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่น

8) อาชีพการงาน ทักษะฝีมือแรงงาน กลุ่มงาน ทั้งการประมง การเกษตร กสิกรรม เลี้ยงสัตว์ แปรรูปผลิตภัณฑ์ ช่างฝีมือ หัตถกรรม บริการ ธุรกิจ-วิสาหกิจชุมชน การค้าขายตรงจากผู้ผลิตถึงผู้บริโภค ฯลฯ

9) สิทธิทำกินและที่อยู่อาศัยในที่ดิน

10) ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี

11) สภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่บนบก (ดิน ป่า) จนถึงท้องทะเล (หญ้า ปะการัง ชายฝั่ง ประมง) ฯลฯ

12) ระบบความปลอดภัยของชุมชน ระบบสื่อสารเตือนภัยชุมชน อพยพหลบภัย และการจัดการสาธารณภัยชุมชน เนื่องจากมีหลักฐานยืนยันการอาจเกิดซ้ำของภัยคลื่นยักษ์ในอนาคต

เชิงกระบวนการ ได้แก่

1) กระบวนการแผนแม่บทชีวิตชุมชน เช่น การสำรวจศึกษาข้อมูลศักยภาพและปัญหาชุมชน และการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม ทั้งแผนแม่บท แผนกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติการ

2) กระบวนการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพกลุ่ม องค์กร และสมาชิกชุมชน รวมทั้งสตรี เด็กและเยาวชน เช่น การจัดกลุ่มเรียนรู้และปฏิบัติการต่างๆ รวมทั้งการประชุม เสวนา อบรม ดูงาน ปฏิบัติการ และสรุปถอดบทเรียน

3) กระบวนการกลุ่ม สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน เช่น การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารหมู่บ้าน สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์แปปลาชุมชน ฯลฯ

4) ระบบการเงิน การคลัง และกองทุนพื้นฟูชีวิตชุมชน เช่น การปรับแก้กองทุนหมุนเวียนอยู่ซ่อมสร้างเรือชุมชนและกองทุนอื่นๆ ส่งการเป็นกองทุนกลางชุมชนหรือธนาคารชุมชน

5) เครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนชาวบ้านและภาคีพันธมิตรภาคพัฒนาต่างๆ เช่น การประสานความร่วมมือต่างๆ ระหว่างกัน ทั้งเชิงพื้นที่และเชิงประเด็นอย่างต่อเนื่อง ทั้งในท้องถิ่น ระดับภาคและประเทศ ทั้งในเครือข่ายความร่วมมือฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน สมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ และอื่นๆ

ส่วนที่ 5 การวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT Analysis)

จากการศึกษาโครงการประกอบกับการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลกับชุมชนชาวบ้านของคณะผู้วิจัย ขอสรุปเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ ดังนี้

1) วิกฤตที่เป็นโอกาสสำคัญ คือ การได้ทดสอบกระบวนการก่อตัวและจัดการตัวเองพร้อมกับกระบวนการประสาน สนับสนุน เอื้ออำนวยช่วยเหลือ ตลอดจนระบบขบวนเครือข่ายแบบปัจเจก หน่วยและเครือข่ายความร่วมมือที่เป็นจริงได้ดีในท่ามกลางวิกฤต โดยมีเงื่อนไขหลัก คือ น้ำใจไมตรีที่เอื้ออาทรเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงสำคัญ โดยสิ่งสำคัญที่สุดอยู่ที่การให้พื้นที่และชุมชนชาวบ้านเป็นตัวตั้ง ความทุกข์ร้อนของชาวบ้านเป็นสำคัญ จนพ้นจากปมเงื่อนของโครงการและองค์กร ก่อเกิดความเข้มแข็งกว่าเดิมในชุมชนชาวประมงพื้นบ้านทั้งในระดับชีวิต ครอบครัว ชุมชน ชุมมระดับต่างๆ จนถึงสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ จนแม้ขบวนการเครือข่ายภาคีพันธมิตรภาคพัฒนาก็ได้ปฏิบัติการเรียนรู้และขยายตัวครั้งใหญ่ให้ความเข้มแข็งขึ้นพร้อมกัน และการเกิดภาคีพันธมิตรใหม่ระหว่างภาคประชาชนและภาคพัฒนาเอกชน กับภาคธุรกิจเอกชนและรัฐบาลนานาชาติ ตลอดจนปัจเจกบุคคลที่มีน้ำใจกำลังพัฒนาต่อเป็นขบวนความร่วมมือเพื่อสังคมได้อย่างต่อเนื่อง ที่สำคัญอีกประการ คือ ท่ามกลางกระบวนการข้างต้น ชุมชนชาวบ้านตลอดจนภาคีพันธมิตรกำลังขับเคลื่อนสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขยิ่งขึ้น ทั้งความมั่นใจ มีผู้สนับสนุน และเห็นอนาคตข้างหน้าที่น่าวางใจได้พร้อมกับการค่อยๆ คลายและบรรเทาทุกข์ลงไปทีละชั้น จากการค้นพบ ญาติ พี่น้องทั้งครอบครัวได้บำเพ็ญกุศลอุทิศ ได้มีที่อยู่อาศัยเบื้องต้นที่ปลอดภัยมั่นคง ได้มีหลักประกันเรื่องอาหาร ความเป็นอยู่ ได้มีหลักประกันของชีวิต จากอาชีพการงานที่สมศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ จนถึงบ้านเรือนที่ดินถิ่นฐานและชุมชนที่ถาวรมั่นคง ตลอดจนการศึกษาของบุตรหลานที่ทุกอย่างกำลังคลี่คลายไปในทางที่ดี มีอนาคต ส่วนสำนักสาธารณะเพื่อผู้ยากลำบากและสังคมส่วนรวมเป็นอีกโอกาสที่ได้รับการเพาะขยายผ่านงานอาสาสมัครมากมายรวมทั้งค่ายอาสาสมัครนิสิตนักศึกษา U Volunteer ฯลฯ

2) ปัจจัยและกลไกในวิกฤต มีพลังหลักสำคัญที่ขับเคลื่อน คือ น้ำใจไมตรีที่เอื้ออาทรจากภาคส่วนต่างๆ ในขณะที่กลไกอื่นๆ ก่อนข้างมีข้อจำกัด แม้กระทั่งกลไก

ภาครัฐและราชการ มีอาสาสมัคร สื่อสารมวลชน ตลอดจนองค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์ เพื่อพัฒนา และภาคธุรกิจต่างๆ เป็นกลไกขับเคลื่อนสำคัญ

3) กระบวนการขับเคลื่อน กระบวนการก่อตัวและจัดการตนเอง (Self Organized & Management) เป็นกระบวนการหลักของชุมชนชาวบ้าน ตลอดจนกลไกต่างๆ ทั้งในระดับพื้นที่ ประสานกันเป็นพันธมิตรภาคีเครือข่าย (Partner & Network) เกิดการประสานสนับสนุน เอื้ออำนวยช่วยเหลือ (Co-ordinate, Support & Facilitate) ในลักษณะทั้งปัจเจก หน่วยและเครือข่ายความร่วมมือ (INN-Individual Node Network) เป็นเครือข่ายปฏิบัติการต่างๆ ตั้งแต่การเก็บกู้ร่าง การฟื้นฟูชีวิตชุมชน เช่น เครือข่ายความร่วมมือฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน (Save Andaman Network-SAN) ที่มาจากการประสานของภาคีภาคพัฒนาขององค์กรชาวบ้าน องค์กรพัฒนาเอกชนและประชาสังคม ประสานกับเครือข่ายภาคพัฒนาระดับประเทศ ภาคธุรกิจเครือข่ายนิคมแห่งประเทศไทย สมาคมบริษัทหลักทรัพย์ และสภาธุรกิจตลาดทุนไทย จนกระทั่งรัฐบาลและองค์กรนานาชาติ ตลอดจนปัจเจกบุคคลอาสาสมัครต่างๆ อีกมากมาย โดยการใช้วิกฤตเป็นโอกาสเพื่อสร้างความสามัคคีระหว่างภาคีเครือข่ายพันธมิตร แก่ทุกข์สร้างสุขน่าจะเป็นบทเรียนในเบื้องต้นว่า ได้มาอย่างไร การเกาะติดพื้นที่ชุมชน การมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของจริงจังของชุมชน ตามชุมชน และโดยชุมชน การประสานความร่วมมือในหมู่คนทำงาน การจัดการที่มีความยืดหยุ่นสอดคล้องประสานกันในการปรับตัวต่องาน ต่อปัญหา ต่อพื้นที่ การประสานสัมพันธ์ภาคีพันธมิตรเพื่อพัฒนาเหล่านี้ล้วนเป็นบทเรียนที่น่าศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

การเกาะติดพื้นที่ชุมชนดูจะเป็นประเด็นสำคัญที่สุด ไม่ว่าจะในภาวะปกติหรือวิกฤต ยิ่งในภาวะวิกฤตแล้วยิ่งสำคัญ จากฐานการทำงานพัฒนาของชุมชนที่ทำงานมาอย่างต่อเนื่อง ชุมชนชาวบ้าน คือ ผู้ซึ่งขาดงานพัฒนา การทำงานกับชุมชนชาวบ้านที่พื้นที่ชุมชน รู้ว่าใครคือใคร และอะไรเป็นอะไรในชุมชน ในขณะที่เดียวกันกับที่ชุมชนชาวบ้านก็รู้ว่าใครคือใคร และอะไรเป็นอะไรเช่นกัน

การมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของจริงจังของชุมชน ความต้องการของชุมชน และโดยชุมชน เป็นอีกหัวใจหนึ่งของงานเครือข่ายความร่วมมือฯ ที่ไม่ได้กำหนดไว้ตายตัวว่า จะทำอะไร และอย่างไร นอกจากกำหนดว่า จะต้องเป็นการฟื้นฟูของชุมชน โดยชุมชน ตามความต้องการของชุมชนอย่างเหมาะสม และมีหลักประกันความยั่งยืนของการพัฒนา ซึ่งได้เริ่มต้นจากการคิดข้อเสนอของชาวบ้านว่า ให้เริ่มที่เรือและเครื่องมือประมง เพื่อจะได้กลับสู่วิถีพึ่งตนเอง และได้รับการขานรับจากทุกฝ่ายในลักษณะกองทุนอู่ซ่อมสร้างเรือชุมชนที่พร้อมปรับเปลี่ยนเป็นกองทุนฟื้นฟูชีวิตชุมชนในระยะต่อไป โดยทั้งอู่ กองทุน และกิจกรรมต่างๆ นั้นให้เป็นการดำเนินการของชุมชนชาวบ้านให้มากที่สุดตามศักยภาพและสภาพความพร้อมของแต่ละพื้นที่

การประสานความร่วมมือในหมู่คนทำงานจนพ้นจากกรอบโครงการและองค์กร นับเป็นประเด็นสำคัญของโครงการ เนื่องจากไม่มีทางที่องค์กรหรือโครงการใดเดี่ยวๆ จะทำได้อย่างเป็นขบวนเครือข่ายขนาดนี้ในระยะเวลาที่ทันท่วงที มีความครอบคลุมกว้างขวางพอสมควร โดยการนำประเด็นปัญหาของชุมชนชาวบ้านเป็นที่ตั้ง นำคนทำงานทั้งหมด องค์กร และโครงการมาประสานประสาน สนับสนุนช่วยเหลือกันไปมาทั้งในระดับชุมชน ระดับเขต พื้นที่ภาค และระดับประเทศ เป็นภาคีเครือข่ายที่ทั้งเกาะติดพื้นที่และตามติดประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึงและทันการณ์ มีการจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายแล้วย่อเป็นคณะบริหารเครือข่าย พร้อมระบบประสาน บริหารจัดการงานเครือข่ายที่กระชับทั้งในแนวระนาบและแนวตั้ง

การประสานสัมพันธ์ภาคีพันธมิตรเพื่อพัฒนาเชิงคุณภาพอย่างกว้างขวาง นับเป็นจุดเด่นที่ได้รับการหยิบยกเป็นกรณีศึกษาเสมอ ที่เครือข่ายความร่วมมือ ได้รับการประสานสนับสนุนจากหลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ภาคพัฒนาสังคม และคนทั่วไปทั้งไทยและต่างประเทศ โดยแทบทั้งหมดมีลักษณะมุ่งคุณภาพและความต่อเนื่องยั่งยืน เกิดความสัมพันธ์ท่ามกลางการทำงานอย่างใกล้ชิด ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และร่วมมือกันเป็นอย่างดี โดยเฉพาะกับเครือข่ายซิเมนต์ไทยและอาสาสมัครนักธุรกิจการเงินและหลักทรัพย์ โดยจากกระบวนการทำงานในระยะแรก พบว่า ชุมชนที่มีการจัดการก่อตั้งตัว (Self Organized & Self Management) ก่อนหรือเร็วจะไปได้ดีกว่าชุมชนที่มีลักษณะตัวใครตัวมัน มองเห็นแต่ประโยชน์ตน ประโยชน์เบื้องต้นเฉพาะหน้า เช่นในพื้นที่ที่มีชมรมและเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านมาก่อน หรือในบางชุมชนที่แม้ไม่เคยมีกลุ่มชมรมเครือข่ายมาก่อน แต่ก็สามารถจัดการหลายอย่างได้ลงตัว ในขณะที่อีกหลายพื้นที่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ และที่สำคัญที่สุด คือ กรอบแนวคิดการฟื้นฟูและพัฒนาที่เอาชุมชนพื้นที่เป็นตัวตั้ง ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมให้มากที่สุด จนถึงขั้นเป็นของชุมชนชาวบ้านเอง โดยกำหนดให้อาสาสมัครภาคพัฒนาเป็นเพียงผู้หนุนเสริมและสนับสนุนเท่าที่จำเป็น (Facilitate Co-ordinate & Support)

จุดแข็ง (Strengths)

1) การกำหนดกรอบแนวคิดการฟื้นฟูและพัฒนาที่เอาชุมชนพื้นที่เป็นตัวตั้ง ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมให้มากที่สุด จนถึงขั้นเป็นของชุมชนชาวบ้านเอง โดยกำหนดให้อาสาสมัครภาคพัฒนาเป็นเพียงผู้หนุนเสริมและสนับสนุนเท่าที่จำเป็น (Facilitate Co-ordinate & Support) และกระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมเป็นผู้ดำเนินงานฟื้นฟูชุมชนอย่างจริงจัง กำหนดความต้องการของชุมชน และโดยชุมชนอย่างเหมาะสม เน้นให้ชุมชนพึ่งตนเองก่อนเป็นหลัก เพื่อเปิดโอกาสสู่การพัฒนาฟื้นฟูอย่างยั่งยืนในอนาคต

2) เจ้าหน้าที่ทำงานในพื้นที่ เป็นผู้ที่เคยทำงานร่วมกับชุมชนชาวบ้านเป็นเวลายาวนานก่อนหน้าที่จะเกิดโครงการ ทำให้เข้าใจสภาพปัญหาของแต่ละชุมชนอย่างลึกซึ้ง ส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมพัฒนาพื้นที่ในพื้นที่ต่างๆ เกิดผลเป็นรูปธรรมชัดเจนและแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

3) การสนับสนุนซึ่งกันและกันจากทุกฝ่ายโดยพิจารณาที่ชุมชนแต่ละชุมชนเป็นหลัก ทั้งในเรื่องของคนทำงาน องค์ความรู้ในการบริหารจัดการ และเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ โดยเน้นให้กิจกรรมต่างๆ นั้นเป็นกิจกรรมดำเนินการของชุมชนชาวบ้านให้มากที่สุดตามศักยภาพและสภาพความพร้อมของแต่ละพื้นที่

จุดอ่อน (Weaknesses)

สำหรับการดำเนินงานในชุมชนที่ไม่ประสบผลสำเร็จ พบว่า บางชุมชนจะมีลักษณะตัวใครตัวมัน มองเห็นแต่ประโยชน์ตน หรือประโยชน์เบื้องต้นเฉพาะหน้า หรือในบางชุมชนที่ไม่เคยมีกลุ่มชมรมเครือข่ายมาก่อน ในขณะที่อีกหลายพื้นที่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชุมชนที่มีผู้นำที่ไม่ค่อยกระตือรือร้นในการช่วยกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนร่วมกันจัดตั้งกลุ่มเพื่อพัฒนาพื้นที่ชุมชนอย่างจริงจัง ทำให้การพัฒนาพื้นที่ชุมชนไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

โอกาส (Opportunities)

ความเข้มแข็งและเอาจริงเอาจังของกลุ่มที่เกิดขึ้นในชุมชนชาวบ้านในพื้นที่ต่างๆ เป็นสิ่งที่สร้างโอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการดำเนินงานฟื้นฟูชุมชน ยิ่งกลุ่มใดมีความเข้มแข็งมากเท่าใด โอกาสที่จะประสบความสำเร็จก็มีมากขึ้นเท่านั้น รวมถึงการถ่ายทอดความรู้ในการดำเนินงานของกลุ่มระหว่างชาวบ้านจากรุ่นสู่รุ่น จะทำให้กลุ่มมีความต่อเนื่องยั่งยืนต่อไป

อุปสรรค (Threats)

ความต่อเนื่องในการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน ทั้งในเรื่องของทุนสนับสนุนองค์ความรู้ที่ช่วยในการจัดการกลุ่ม การติดตามประเมินผลของเครือข่าย รวมถึงการเข้าไปให้ความช่วยเหลือและเป็นพี่เลี้ยงของคณะทำงานและเจ้าหน้าที่เครือข่าย ให้แก่ชุมชนชาวบ้านในพื้นที่ต่างๆ หากขาดความต่อเนื่อง อาจส่งผลให้กลุ่มต่างๆ ของชุมชนอ่อนแอลงเรื่อยๆ และสลายไปในที่สุด

โครงการโรงเรียนพระดาบส

หน่วยงาน : มูลนิธิพระดาบส

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของโครงการ

1. ที่มาของโครงการ (หลักการและเหตุผล)

ด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่ามีบุคคลอีกจำนวนมากที่มีความตั้งใจจริง มีศรัทธาขวนขวายหาความรู้เป็นวิชาชีพใส่ตน แต่ประสบปัญหาไม่มีความรู้พื้นฐานและไม่มีทุนทรัพย์เพียงพอที่จะเข้าศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาวิชาชีพระดับต่างๆ ได้ หากมีช่องทางช่วยเหลือบุคคลเหล่านี้ ให้มีความรู้วิชาชีพที่เขาปรารถนา ย่อมจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติได้ ในการช่วยเหลือบุคคลเหล่านี้ ได้ทรงรำลึกถึงวิธีการประสิทธิ์ประสาทวิชาของครูบาอาจารย์ในโบราณกาล เช่น พระดาบส โดยผู้ที่มีความต้องการที่จะเป็นลูกศิษย์ของพระดาบสนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีความตั้งใจและมีความศรัทธาอย่างแท้จริง ท่านจะทดสอบความศรัทธาความอดทนอีกหลายประการ จนเป็นที่แน่ใจว่าผู้ที่มาสมัครเป็นลูกศิษย์มีความตั้งใจอยากได้วิชาจริง ท่านจึงรับไว้เป็นลูกศิษย์ ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้ตามที่ท่านถนัด โดยไม่คิดค่าเล่าเรียน ค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น แต่ลูกศิษย์จะต้องปรนนิบัติรับใช้ซึ่งเมื่อศิษย์มีความรู้เพียงพอ จึงกราบลาพระอาจารย์กลับบ้านกลับเมือง เพื่อนำความรู้ศิลปศาสตร์ที่พระอาจารย์ถ่ายทอด ไปใช้ประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นต่อไป

จากแนวกระแสพระราชดำริดังกล่าว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานให้ พลตำรวจตรีสุชาติ เผือกสกนธ์ เลขาธิการมูลนิธิพระดาบสในขณะนั้น ให้ดำเนินการทดลองเปิดอบรมวิชาช่างไฟฟ้า-วิทยุขึ้นก่อน โดยใช้สถานที่ของสำนักพระราชวัง ณ บ้านเลขที่ 384/386 ถนนสามเสน ตรงข้ามหอสมุดแห่งชาติ ทำวาสุกีรี เปิดรับสมัครบุคคลที่มีความตั้งใจจริงที่จะหาความรู้ใส่ตน โดยไม่จำกัดเพศ อายุ และความรู้ รวมทั้งข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พลเรือน ที่ผ่านศึก และทุพพลภาพได้เข้าเรียน สำหรับครูหรือพระดาบสอาสาสมัครนั้น จะเป็นผู้มีความรู้ ความศรัทธาอาสาสมัครโดยเสด็จพระราชกุศล และมีคุณลักษณะพิเศษ คือ มีความยินดีเสียสละให้ความรู้ของตนเป็นวิทยาทาน โดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ ทั้งสิ้น

หลังจากเปิดการฝึกอบรมแล้ว 1 รุ่น ซึ่งได้ผลเป็นที่น่าพอใจ ดังนั้นสำนักงานโครงการฯ จึงได้ทดลองเปิดอบรมหลักสูตรช่างไฟฟ้า วิทยุชั้นกลางขึ้น มีผู้สำเร็จการฝึกอบรมตามหลักสูตรช่างไฟฟ้าวิทยุในชั้นกลางและได้ผลเป็นที่น่าพอใจเช่นกัน จึงได้เปิดการฝึกอบรมรุ่นต่อ ๆ ไปขึ้น

การจัดการศึกษานอกระบบ ในลักษณะโครงการตามกระแสพระราชดำรัส จึงนับได้ว่าเป็นโครงการที่น่าย่องให้มีการพัฒนาระบบการศึกษาของประเทศเป็นรูปการศึกษานอกโรงเรียนขึ้น ตั้งแต่นั้นมา โดยที่ลักษณะงานของโครงการนี้คล้ายคลึงกับงานของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษในพระบรมราชินูปถัมภ์ จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผนวกโครงการพระดาบสไว้เป็นส่วนหนึ่งของมูลนิธิดังกล่าวตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2521 เป็นการชั่วคราว

ต่อมาเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ.2532 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จดทะเบียนเป็นโรงเรียนผู้ใหญ่พระดาบส กรมการศึกษานอกโรงเรียน และเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2533 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จดทะเบียนจัดตั้งเป็นมูลนิธิพระดาบสขึ้น ซึ่งได้มีการจดทะเบียนตามกฎหมายเมื่อวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2533

ปัจจุบันโครงการพระดาบสมีสถานี่จัดการเรียนการสอนอยู่ 2 แห่ง คือ

1) โครงการมูลนิธิพระดาบส ตั้งอยู่ ณ เลขที่ 384/386 ถนนสามเสน ตรงข้ามหอสมุดแห่งชาติ ท่าवासูกกรี โดยการดำเนินการจัดการเรียนการสอนจำนวน 7 หลักสูตรวิชาชีพ ได้แก่

- หลักสูตรวิชาชีพช่างไฟฟ้า (เปิดปี 2519)
- หลักสูตรวิชาชีพช่างยนต์ (เปิดปี 2521)
- หลักสูตรวิชาชีพช่างอิเล็กทรอนิกส์ (เปิดปี 2543)
- หลักสูตรวิชาชีพการเกษตรพอเพียง (เปิดปี 2544)
- หลักสูตรวิชาชีพช่างซ่อมบำรุง (เปิดปี 2547)
- หลักสูตรวิชาชีพเคหะบริหาร(หญิง) (เปิดปี 2547)
- หลักสูตรวิชาชีพช่างไม้เครื่องเรือน (เปิดปี 2548)

2) โครงการลูกพระดาบส ตั้งอยู่ที่ ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ บนเนื้อที่ 467 ไร่ เพื่อทำการเกษตรแบบผสมผสานในลักษณะพึ่งพาตนเองตามแนวพระราชดำริ โดยการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรที่สามารถสร้างรายได้เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียนพระดาบส และมูลนิธิพระดาบส ตลอดจนเป็นสถานที่ฝึกอบรมศึกษาดูงานของนักเรียนพระดาบส นักศึกษา เกษตรกร และประชาชนทั่วไป

2. วัตถุประสงค์

โครงการโรงเรียนพระดาบส มีวัตถุประสงค์ในการจัดทำโครงการดังนี้

1) เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานตามโครงการพระดาบส ตามแนวกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

- 2) เพื่อส่งเสริมกิจการของโรงเรียนพระดาบส ในด้านการเงินและนโยบาย
- 3) เพื่อช่วยเหลือสนับสนุนการศึกษาของนักเรียนโรงเรียนพระดาบสที่กำลังศึกษาอยู่ รวมทั้งผู้ที่จบการศึกษาจากโรงเรียนพระดาบสแล้ว และมีศรัทธา ตั้งใจที่จะชวนขยายศึกษาต่อในสถาบันวิชาชีพที่สูงกว่า ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการมูลนิธิจะกำหนด
- 4) เพื่อร่วมมือ ร่วมกิจกรรมกับองค์กร สถาบันอื่นที่มีวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกัน เพื่อสาธารณประโยชน์
- 5) ไม่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับการเมืองแต่ประการใด ฯลฯ

3. กลุ่มเป้าหมาย (ผู้ได้รับประโยชน์)

- 1) ผู้ด้อยโอกาสในการศึกษาโดยไม่จำกัดเพศ วัย และความรู้ แต่มีความศรัทธา มีความเพียร ขวนขวายหาความรู้เป็นวิชาชีพใส่ตน ซึ่งจบการศึกษาจากอาศรมพระดาบสแล้ว และมีความประสงค์จะยกระดับความรู้ในวิชาอาชีพของตนให้สูงขึ้น
- 2) ทหาร ตำรวจ พลเรือน ที่ทุกข์ทรมานอันเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ป้องกันประเทศชาติ ซึ่งมูลนิธิสายใจไทยส่งมา
- 3) คนงานของโรงงานต่างๆ ในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดสมุทรปราการ ที่ต้องการยกระดับความรู้ในวิชาอาชีพของตนให้สูงขึ้น
- 4) บุตร และบุคคลในครอบครัวของคนงานในนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดสมุทรปราการ
- 5) ผู้ที่กำลังประสบปัญหาการตกงาน

4. เป้าหมายของโครงการ

- 1) มีคุณธรรมและจริยธรรม มีระเบียบวินัย มีน้ำใจเป็นนักกีฬา สร้างสติปัญญา มีมนุษยสัมพันธ์ มีสุขภาพและอนามัยสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ
- 2) มีความรู้ มีทักษะในวิชาชีพทางด้านอุตสาหกรรมจากแหล่งวิทยาการ สถานประกอบการและศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง สามารถนำไปประกอบอาชีพอิสระหรือทำงานในสถานประกอบการได้
- 3) มีความสำนึกในความเป็นไทย ดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของสถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5. งบประมาณและแหล่งเงินทุนในการดำเนินโครงการ

ทรัพย์สินของมูลนิธิมีทุนเริ่มแรก คือ

1) เงินสด จำนวน 5,000,000 บาท (ห้าล้านบาทถ้วน) ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน นอกจากนี้ เงินที่บุคคล คณะบุคคล นิติบุคคล ที่ได้ทูลเกล้าถวายโดยระบุเจตนาว่า โดยเสด็จพระราชกุศลโครงการพระดาบส ก่อนหน้านี้ให้ถือเป็นเงินของมูลนิธิทั้งสิ้น

2) มูลนิธิอาจได้มาซึ่งทรัพย์สินโดยวิธีดังต่อไปนี้

2.1) เงินหรือทรัพย์สินที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้แก่มูลนิธิเพิ่มเติม

2.2) เงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้ยกให้โดยพินัยกรรมหรือนิติกรรมอื่นๆ โดยมีได้มีเงื่อนไขผูกพันให้มูลนิธิต้องรับผิดชอบ ในหนี้สินหรือภาระติดพันอื่นใด

2.3) เงินหรือทรัพย์สินที่ผู้มีจิตศรัทธาบริจาคให้

2.4) ดอกผลซึ่งเกิดจากทรัพย์สินของมูลนิธิ

6. ระยะเวลาดำเนินโครงการ

ใช้ระยะเวลาในการเรียนประมาณ 1 ปี (12 เดือนหรือ 52 สัปดาห์) โดยแบ่งระยะเวลาการเรียนเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 (4 เดือนแรก) จะเรียนทางด้านช่างต่างๆ เช่น ช่างยนต์ ช่างไฟฟ้า ช่างอิเล็กทรอนิกส์ การกลึง

ระยะที่ 2 (6 เดือน) จะเริ่มต้นเรียนตามหลักสูตรที่นักเรียนต้องการจะเรียน

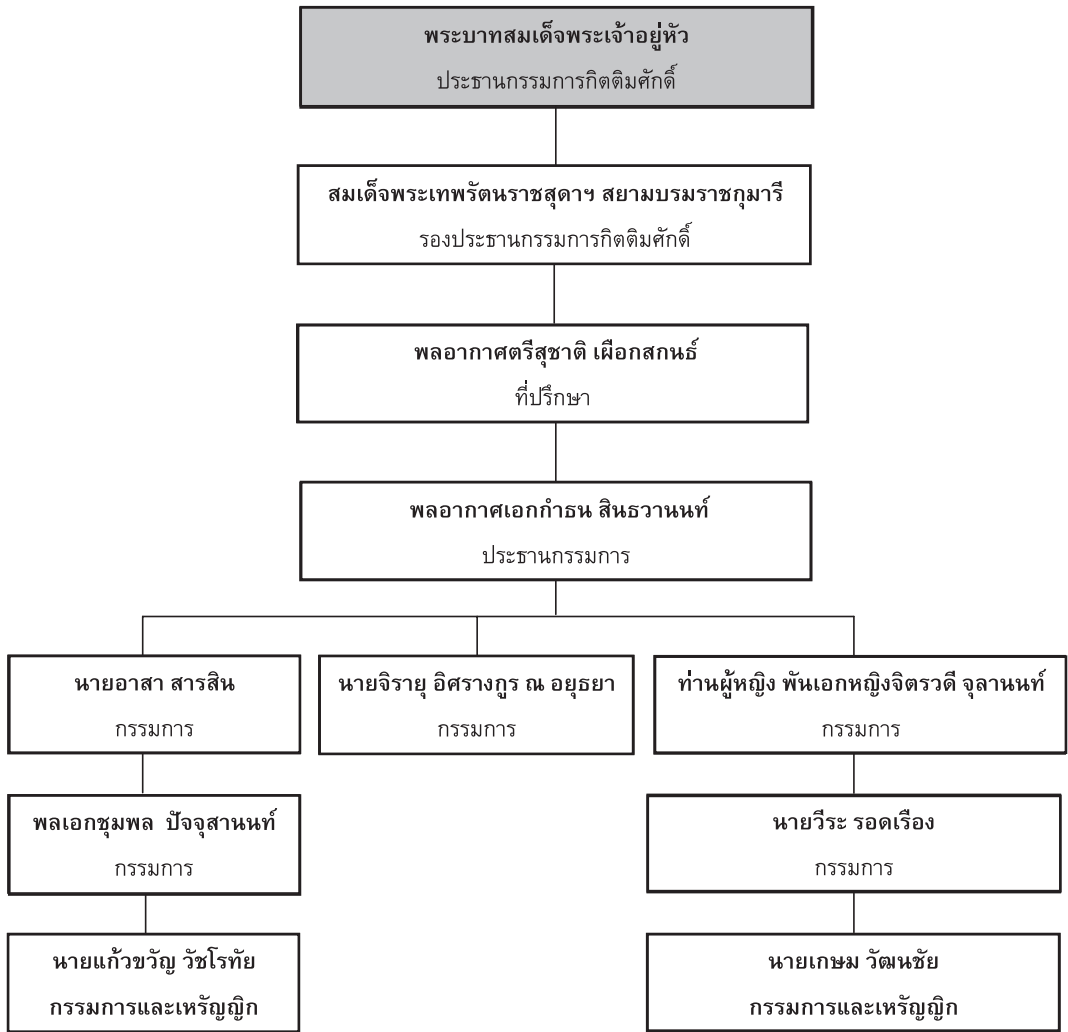
ระยะที่ 3 (2 เดือนสุดท้าย) เป็นการฝึกงาน โดยจะเริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม-มีนาคม เปิดทำการสอนสัปดาห์ละ 6 วัน ๆ ละ 8 คาบ (สัปดาห์ละ 48 คาบ) อาจเปิดสอนวันหยุดหรือนอกเวลาราชการได้

ส่วนที่ 2 โครงสร้างและกระบวนการปฏิบัติงาน

1. คณะทำงานประกอบด้วย

1) องค์ประกอบของคณะกรรมการ (ระดับแผน ระดับปฏิบัติการ) บทบาทหน้าที่รับผิดชอบ ผลงาน แสดงตามผังดังนี้

- คณะกรรมการกิตติมศักดิ์และคณะกรรมการบริหารมูลนิธิพระดาบส มีดังนี้

- คณะผู้บริหารมูลนิธิพระดาบส มีดังนี้

1. นายเกษม วัฒนชัย	เลขาธิการ
2. แพทย์หญิงกรรณิการ์ ตันประเสริฐ	ผู้ช่วยเลขาธิการ
3. นายอินทร์จันทร์ บุราพันธ์	ผู้ช่วยเลขาธิการ
4. นายวีระ รอดเรือง	ผู้อำนวยการโครงการลูกพระดาบส ฯ
5. นายเอกสิทธิ์ วัฒนปรีชานนท์	รองผู้อำนวยการโครงการลูกพระดาบส ฯ
6. ว่าที่ร้อยตรีสมานมิตร พัฒนา	หัวหน้าสำนักงานโครงการ ฯ
7. แพทย์หญิงกรรณิการ์ ตันประเสริฐ	ครูใหญ่โรงเรียนพระดาบส ฯ
8. นายฉลอง พนมวัน ณ อยุธยา	ผู้ช่วยครูใหญ่ฝ่ายปกครอง
9. นายอัครเดช ชูจิตต์	ผู้ช่วยครูใหญ่ฝ่ายวิชาการ
10. นางสาวอรสุดา เจริญรัต	หัวหน้าสำนักงานมูลนิธิพระดาบส

2) การประชุมวางแผน (วาระ) รูปแบบการประชุม การเข้ามีส่วนร่วมของตัวแทนชุมชน

การประชุมคณะกรรมการมูลนิธิเป็นการประชุมสามัญประจำปี ทุกๆ ปีภายในเดือน พฤษภาคมของปีโดยมีหัวข้อการประชุมดังนี้

- รายงานของกิจการประจำปีที่ผ่านมาแล้ว
- พิจารณาและรับรองบัญชีงบดุล
- แต่งตั้งผู้สอบบัญชี
- พิจารณากิจการอื่นๆ ของมูลนิธิ

สำหรับการประชุมวิสามัญอาจมีได้เมื่อประธานกรรมการมูลนิธิ หรือ เมื่อกรรมการมูลนิธิตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปแสดงความประสงค์ไปยังประธานกรรมการมูลนิธิหรือผู้ทำการแทน ขอให้มีการเรียกประชุม ก็ให้ประธานกรรมการมูลนิธิหรือผู้ทำการแทน ขอให้มีการเรียกประชุม ก็ให้ประธานกรรมการมูลนิธิหรือผู้ทำการแทนเรียกประชุมได้

การประชุมคณะกรรมการมูลนิธิแต่ละครั้งต้องมีกรรมการมูลนิธิเข้าประชุมไม่น้อยกว่า กึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการมูลนิธิ จึงจะถือว่าเป็นองค์ประชุม เรื่องของการลงมติในการประชุมแต่ละวาระ ให้ถือคะแนนเสียงข้างมาก โดยให้กรรมการมูลนิธิแต่ละคนมีสิทธิให้คะแนนเสียง 1 คะแนน ในกรณีที่คะแนนเสียงที่ลงมติสองฝ่ายมีคะแนนเท่ากัน ให้ประธานของที่ประชุมเป็นผู้ชี้ขาด

ในการประชุมคณะกรรมการมูลนิธิ ประธานกรรมการมูลนิธิ หรือประธานของที่ประชุม มีสิทธิที่จะเชิญหรืออนุญาตให้บุคคล คณะบุคคล เข้าร่วมการประชุมในฐานะแขกผู้มีเกียรติ ผู้สังเกตการณ์ เพื่อชี้แจง หรือเพื่อให้คำปรึกษาแก่ที่ประชุมได้

ในกรณีที่มีเรื่องที่ต้องขอรับมติจากคณะกรรมการมูลนิธิเป็นการเร่งด่วนที่ประธานกรรมการมูลนิธิหรือผู้ทำการแทนเห็นว่า ไม่สามารถรอเสนอในการประชุมคณะกรรมการมูลนิธิครั้งต่อไปได้ ให้ประธานกรรมการมูลนิธิหรือผู้ทำการแทน ทำหนังสือเวียนเรื่องนั้นให้กรรมการมูลนิธิมีความเห็นลงมติเป็นรายบุคคลได้ วิธีการนับคะแนนเสียง

3) เครือข่ายในการทำงาน

3.1) เครือข่ายภายในองค์กร ได้แก่ โรงเรียนพระดาบส โครงการลูกพระดาบส และสำนักงานมูลนิธิพระดาบส

3.2) เครือข่ายภายนอกองค์กร

- กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน
 - สำนักพระราชวัง
 - มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
 - มหาวิทยาลัยศิลปากร
 - สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา
 - สถาบันราชภัฏพระนคร
 - มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล สุวรรณภูมิ
 - บริษัท สยามคูโบต้าอุตสาหกรรม จำกัด
 - มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง
 - โรงพยาบาลรามารินทร์
- ฯลฯ

2. การกำหนดวิธีการ ระเบียบ และข้อปฏิบัติ ในการทำกิจกรรมการเรียนรู้

กำหนดวิธีการ ระเบียบ และข้อปฏิบัติ ในการทำกิจกรรมการเรียนรู้โดยโรงเรียนพระดาบส

3. ระบบการติดตามและประเมินผล

ณ ปัจจุบันทางโรงเรียนพระดาบสยังไม่มี การติดตามผลนักเรียนภายหลังจากที่ศึกษาจบจากโรงเรียนพระดาบสอย่างเป็นทางการ

ส่วนที่ 3 ระบบการจัดการและการบริหารความรู้

1. การเสริมสร้างโอกาสในการเข้าถึงกิจกรรมการเรียนรู้

โรงเรียนพระดาบสเป็นโรงเรียนที่เปิดโอกาสให้บุคคลที่ด้อยโอกาสได้มีวิถีชีวิตที่ดีขึ้น โดยเปิดโอกาสให้ได้เข้ารับการศึกษเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ และสามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ โรงเรียนพระดาบสได้ดำเนินการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการเปิดรับสมัครศิษย์พระดาบสไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย โดยผ่านการประชาสัมพันธ์ไปยังหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ซึ่งจากการสนทนากลุ่มทำให้ทราบว่า การประชาสัมพันธ์ดังกล่าวยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากหน่วยงานราชการบางแห่ง บางพื้นที่ไม่ให้ความร่วมมือในเรื่องของการประชาสัมพันธ์อย่างแท้จริง ทำให้โรงเรียนพระดาบสยังขาดผู้ที่ด้อยโอกาสอย่างแท้จริงมาเข้ารับการศึกษในโรงเรียนพระดาบสแห่งนี้

จากผลการสำรวจพบว่า ศิษย์พระดาบสที่กำลังศึกษา ร้อยละ 70 เป็นนักเรียนที่ไม่ได้ด้อยโอกาสทางสังคมอย่างแท้จริง เนื่องจากก่อนที่จะมาเข้ารับการศึกษในโรงเรียนพระดาบสแห่งนี้เป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เป็นผู้ที่ยื่นหนังสือเพียงอย่างเดียวหรือทำงานควบคู่กับเรียนไปด้วย บางคนมีอาชีพรับจ้างใช้แรงงานทั่วไปเพียงอย่างเดียว เช่น งานก่อสร้าง พี่เลี้ยงเด็ก ทำงานบ้าน ร้านเสริมสวย ติดตั้งเครื่องปรับอากาศ เป็นต้น ซึ่งอาจจะยังไม่ใช้กลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริง โดยตัวอย่าง 2 ใน 3 รู้จักโรงเรียนพระดาบสจากคนรู้จัก คนภายในชุมชน รองลงมาคือ จากข่าวสารทางวิทยุ สำหรับปัจจัยที่ทำให้เข้ามาเรียนที่โรงเรียนพระดาบส คือต้องการเพิ่มทักษะ ความรู้เฉพาะทาง จบแล้วมีงานรองรับ และเป็นโรงเรียนในโครงการพระราชดำริของในหลวง ซึ่งอาจจะไม่ตรงต่อวัตถุประสงค์ของการเสริมสร้างโอกาสในการเข้าถึงกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่ทางโรงเรียนพระดาบสได้วางไว้

2. หลักสูตรระยะสั้นที่เน้นการส่งเสริมคุณภาพชีวิต

โรงเรียนพระดาบสเปิดสอนหลักสูตรภายในโรงเรียน ประกอบด้วย 1) หลักสูตรวิชาชีพช่างไฟฟ้า 2) หลักสูตรวิชาชีพช่างยนต์ 3) หลักสูตรวิชาชีพช่างอิเล็กทรอนิกส์ 4) หลักสูตรวิชาชีพการเกษตรพอเพียง 5) หลักสูตรวิชาชีพช่างซ่อมบำรุง 6) หลักสูตรวิชาชีพเคหบริบาล (หญิง) และ 7) หลักสูตรวิชาชีพช่างไม้เครื่องเรือน ซึ่งทั้ง 7 หลักสูตรนี้เป็นหลักสูตรระยะยาวมีระยะเวลาในการศึกษา 1 ปี ทั้งนี้โรงเรียนพระดาบสเปิดโอกาสให้ศิษย์พระดาบสที่เข้ารับการศึกษในหลักสูตรต่าง ๆ ได้มีโอกาสเข้ารับการฝึกงานในสถานที่ประกอบการ หน่วยงานของรัฐบาล สถานประกอบการเอกชน รวมทั้งเปิดโอกาสให้ไปศึกษาและดูงานนอกสถานที่เป็นระยะเวลา 3 - 5 ครั้งต่อวัน

สำหรับหลักสูตรระยะสั้นที่จัดขึ้นภายในโรงเรียนพระดาบสที่ได้รับทราบจาก การสนทนากลุ่ม พบว่า โครงการลูกพระดาบสได้จัดให้มีโครงการถ่ายทอดความรู้ด้านเทคโนโลยี สู่ชุมชน โดยใช้ระยะเวลาในการฝึกอบรมในระยะเวลาสั้น 1 วัน คือวันอาทิตย์ เช่น การทำหมม การทำกุนเชียง ดอกไม้ประดิษฐ์ เป็นต้น และเปิดหลักสูตรระยะเวลา 2 เดือน เช่น การนวดแผนไทยเพื่อสุขภาพ เพื่อเปิดโอกาสให้ศิษย์พระดาบส หรือประชาชนที่สนใจ เข้ารับการฝึกอบรมโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายในการสอน

3. เนื้อหาสาระ (องค์ความรู้) ที่ถ่ายทอด

สำหรับเนื้อหาสาระ (องค์ความรู้) ที่ถ่ายทอด เป็นการนำองค์ความรู้ที่มีอยู่ภายใน โครงการมาทำการถ่ายทอด เป็นหลักสูตรที่ให้การอบรมระยะสั้นที่โครงการลูกพระดาบส คิดค้นขึ้นเอง โดยขอความร่วมมือจากคณาจารย์ สถาบันค้นคว้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ฝ่ายห้องเครื่องจากสำนักพระราชวัง อาจารย์มหาวิทยาลัยศิลปากร และเกษตรกร เข้ามาช่วยงานภายในโครงการ หรือเข้ามาทำหน้าที่เป็นดาบสอาสา ทั้งนี้ได้มีการนำการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายเข้ามาใช้ในการเรียนการสอนด้วย เช่น การปลูกผัก จะมีการเรียนการสอนแบบบรรยายในช่วงเวลาเช้า และมีวิธีการสอนจากการทำแปลงสาธิต ให้กับผู้เข้าอบรมได้ฝึกการปฏิบัติจริง ปัจจุบันนี้ได้มีการประสานงานไปที่สำนักงานส่งเสริม ฝึกอบรมจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งเป็นสถาบันที่ออกแบบโครงสร้างหลักสูตร และให้สนับสนุนบุคลากรมาช่วยเหลือรวมทั้งให้ทุนการศึกษากับบุคลากร

4. การส่งเสริมและสร้างกลไกการเรียนรู้

ในการส่งเสริมและสร้างกลไกการเรียนรู้ จะกระทำในหลายช่องทางเพื่อตอบสนอง การเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างทั่วถึง โดยให้เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีความรู้ ความสามารถเข้ามาทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการบริหารหลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อให้การเรียนการสอนมีความทันสมัย และครอบคลุมในทุกแขนงวิชาที่สอน

5. ความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วม ความสามารถในการดำเนินงาน และการติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานของแต่ละปัจจัย ดังต่อไปนี้

1) ปัจจัยบุคคลที่เป็นตัวหลัก (Key Individuals) คือ ดาบสอาสา บุคลากรในสังกัด โครงการพระดาบสทั้งหมด ผู้ช่วยนักวิจัย และเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวัง โดยเป็นตัวหลัก ในการจัดฝึกอบรมและให้ความรู้กับชาวบ้านที่สนใจ โดยเป็นตัวหลักในการถ่ายทอดและ แลกเปลี่ยนความคิด องค์ความรู้ที่มีอยู่กับคณะผู้อบรมเพื่อให้บรรลุผลสูงสุด

2) สถาบันต่างๆ ที่เป็นตัวหลัก (Key Institutions) คือ สำนักพระราชวัง มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นต้น ซึ่งเป็นหน่วยงานด้านการศึกษารัฐ ที่เป็นตัวหลักในการนำความรู้ที่ได้จากการอบรมไปถ่ายทอดและขยายผลให้กับผู้เข้าร่วม โครงการ

3) กลุ่มที่เป็นแกนกลาง (Core Groups) คือ คณะผู้บริหาร (ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ หัวหน้าสำนักงานโครงการ ฯลฯ เป็นต้น) ทีมงานเจ้าหน้าที่ ดาบสอาสา

4) กลุ่มสนใจ (Wider Interests) คือ เกษตรกรในพื้นที่และนอกพื้นที่ ประชาชนทั่วไป นิสิตนักศึกษาที่ขอเข้ารับการศึกษา ศิษย์พระดาบส และเจ้าหน้าที่โครงการฯ ที่สนใจเข้าร่วม โครงการฯ โดยเมื่อได้รับความรู้จากการอบรมในครั้งนี้แล้วนำไปประประยุคต์ใช้กับอาชีพ ของตนและคนในชุมชน สามารถนำความรู้ที่ได้ไปขยายผลต่อให้กับคนอื่น ๆ ที่มีความสนใจ เกิดการรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนความรู้ และช่วยกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

6. ผลประโยชน์ต่อบุคคลและสมาชิกในชุมชน

ผลประโยชน์โดยตรงที่ศิษย์พระดาบสได้รับคือ การได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้จาก โรงเรียนพระดาบส และนำองค์ความรู้ที่ได้รับภายหลังจากการศึกษาจนจบหลักสูตร ไปประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว ช่วยให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น

สำหรับผลประโยชน์ที่ศิษย์พระดาบสได้รับทางอ้อม ผลการสำรวจพบว่า ตัวอย่าง ส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 60 ระบุว่าโรงเรียนพระดาบสช่วยสอนให้เป็นคนดี อดทน ขยันหมั่นเพียร มีวินัย มีความรู้คู่คุณธรรม และมีการเรียนการสอนและการปฏิบัติงานจริงควบคู่กัน โดยตัวอย่าง เห็นว่าสามารถนำความรู้ที่ได้จากการเรียนการสอนไปช่วยเหลือ ถ่ายทอดให้กับคนในชุมชน

นอกจากนี้ยังมีข้อมูลที่ได้รับจากการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่ได้รับทางอ้อม ของการศึกษาในโรงเรียนพระดาบส ดังนี้

1) เป็นการยกระดับคุณภาพฝีมือแรงงานให้แก่ผู้ที่จบการศึกษาจากอาศรม พระดาบสให้สูงขึ้นและมีขีดความสามารถเพียงพอที่จะไปทำงานได้ในโรงงานอุตสาหกรรม ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2) ผลิตรัพยากรบุคคลในระดับช่างฝีมือในด้านอุตสาหกรรมเกษตรโดยเน้นหนัก ในการพัฒนาภูมิปัญญาของบุคคลเหล่านี้ให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น (Local Genius)

3) ผลิตรัพยากรบุคคลในระดับช่างฝีมือที่มีคุณภาพในด้านอุตสาหกรรมอื่น ๆ รวมทั้งการยกระดับฝีมือแรงงานของคนงานที่มีอยู่แล้วให้สูงขึ้นตามความต้องการของโรงงาน อุตสาหกรรมในท้องถิ่น

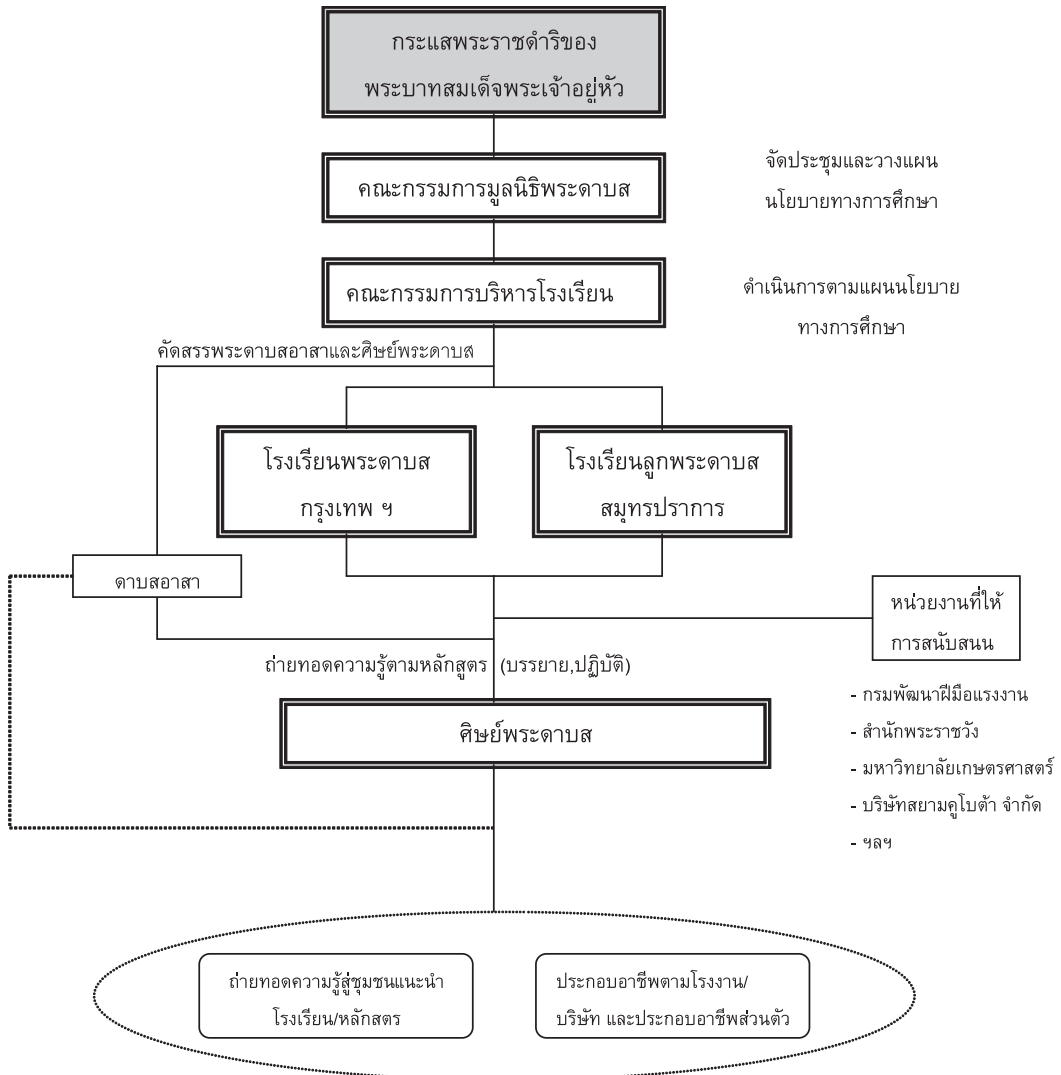
- 4) ช่วยปลูกฝังศีลธรรมจรรยา อบรมบ่มนิสัยแก่ผู้ที่เข้ารับการศึกษาคือเป็นผู้ที่มีความคิดเห็นมีการปฏิบัติที่ถูกต้อง
- 5) เป็นสวัสดิการแก่คนงานและครอบครัว
- 6) เป็นการอนุรักษ์งานช่างฝีมือบางประเภท โดยการพัฒนาบุคลากรขึ้นมาใหม่ เพื่อถ่ายทอดรับช่วงไปอย่างต่อเนื่อง

ส่วนที่ 4 รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้

1. การสร้างและการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้

การสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ในโครงการลูกพระดาบสมืองค์กรพันธมิตร ซึ่งประกอบด้วยองค์ภาครัฐและภาคเอกชน เช่น บริษัท คูโบต้าอุตสาหกรรม จำกัด หน่วยงานโครงการหลวง โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ศิษย์เก่าที่จบจากโรงเรียนพระดาบส ฯลฯ มาเป็นผู้ที่ขยายผลของความรู้ไปสู่ชาวบ้าน เกษตรกร ประชาชนทั่วไป สำหรับการสร้างและการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ที่ได้รับจากการสำรวจ พบว่า ตัวอย่างส่วนใหญ่หรือร้อยละ 70 ขึ้นไป เห็นว่าการสร้างและการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ที่ได้รับจากการศึกษาสามารถนำไปช่วยเหลือและถ่ายทอดให้กับคนในชุมชนได้ภายหลังจากจบการศึกษาแล้ว และสามารถให้คำแนะนำกับคนที่อยู่ในชุมชน หมู่บ้านหรือคนที่รู้จักให้เข้ามาศึกษาในโรงเรียนพระดาบสได้ เนื่องจากตัวอย่างต้องการให้คนในชุมชนมีความรู้และเห็นว่าโรงเรียนพระดาบสเปิดสอนด้านอาชีพ ที่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติงานได้จริง และเป็นโรงเรียนที่เปิดโอกาสให้ผู้ด้อยโอกาสได้เรียนฟรี ช่วยเหลือคนด้อยโอกาสให้มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น ทำให้คนที่เข้ารับการศึกษานี้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยให้เหตุผลว่า สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประกอบอาชีพและถ่ายทอดต่อบุคคลอื่นได้ สอนให้เป็นคนดี อดทน ขยันหมั่นเพียร มีวินัย มีความรู้ คู่คุณธรรม และมีการเรียนการสอนและการปฏิบัติงานจริงควบคู่กัน

รูปแบบการสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ (โครงการโรงเรียนพระดาบส)

2. การพัฒนาการเรียนรู้ของหน่วยงานหรือชุมชนในลักษณะอื่น ๆ

การพัฒนาการเรียนรู้ของหน่วยงานหรือชุมชน ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระราชดำริให้มูลนิธิพระดาบสคือ การจัดโครงการฝึกอบรมการถ่ายทอดความรู้ และทักษะในการซ่อมบำรุงรักษาเครื่องจักรกลการเกษตรให้แก่เกษตรกร เนื่องจากยังมีเกษตรกรอีกจำนวนมากที่ยังขาดความรู้ในเรื่องการบำรุงเครื่องจักรกล และเพื่อเป็นการตอบสนองแนวกระแสพระราชดำริดังกล่าว มูลนิธิพระดาบสจึงร่วมกับองค์กรต่าง ๆ เช่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ บริษัท สยามคูโบต้าอุตสาหกรรม จำกัด ดำเนินการสนองพระราชดำริดังกล่าว โดยจัดโครงการในรูปแบบของศูนย์บริการเคลื่อนที่ไว้ให้บริการและเผยแพร่ความรู้แก่เกษตรกร ให้ความรู้ในด้านการบำรุงเครื่องจักรกล นอกจากนี้ยังมีการจัดฝึกอบรมเจ้าหน้าที่และดาบสอาสา โดยให้ทุนการศึกษาและจัดส่งบุคลากรไปศึกษาต่อและศึกษาดูงานตามพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และประสบการณ์ และนำมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับลักษณะของงานในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันออกไป เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพทางด้านขององค์ความรู้ต่าง ๆ ให้กับเจ้าหน้าที่และดาบสอาสา

นอกจากนี้ ข้อมูลจากการสำรวจตัวอย่างที่เป็นศิษย์เก่าโรงเรียนพระดาบส พบว่า สิ่งที่ยอยากให้โรงเรียนพระดาบสพัฒนาการเรียนรู้ คือ เพิ่มหลักสูตรการเรียนการสอน เพิ่มอุปกรณ์การเรียนการสอนให้มากขึ้น รับนักเรียนให้มากขึ้น และจัดให้มีกิจกรรมที่หลากหลาย นอกจากนี้สิ่งที่คณะผู้วิจัยได้รับจากการสอบถามกลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้คือ ความวิตกกังวลเกี่ยวกับเรื่องของการเรียนการสอนภายในโรงเรียนพระดาบสที่ควรจะมีหลักสูตรเพิ่มเติมให้กับนักเรียน เช่น หลักสูตรการเรียนการสอนทางด้านภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ควรที่จะเปิดหลักสูตรการเรียนการสอนที่ครอบคลุมในเรื่องของวิชาชีพเฉพาะทางที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพได้อย่างแท้จริง เนื่องจากตัวอย่างที่จบจากโรงเรียนพระดาบสบางคนยังประสบปัญหาไม่สามารถประกอบอาชีพได้ เช่น ตัวอย่างที่เรียนจบทางด้านเคหบริบาล (หญิง) เป็นต้น นอกจากนี้หลักสูตรของโรงเรียนพระดาบสควรจะสามารถเทียบโอนรายวิชา หรือสามารถนำประกาศนียบัตรไปเทียบโอนเพื่อขอเข้ารับการศึกษาในชั้นที่สูงขึ้นต่อไปได้

ส่วนที่ 5 การวิเคราะห์ สถานการณ์ (SWOT Analysis)

จุดแข็ง (Strengths)

- 1) โรงเรียนพระดาบสเป็นคลังสมองที่เน้นการถ่ายทอดความรู้ที่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้จริง
- 2) เป็นโรงเรียนที่สอนด้านวิชาชีพ ควบคู่ไปกับเรื่องของการฝึกฝน ความเป็นระเบียบวินัย ความเป็นคุณธรรมและจริยธรรม
- 3) ฝึกฝนการรู้จักการเป็นผู้ให้
- 4) ช่วยเหลือประชาชนที่ด้อยโอกาสทางด้านการศึกษาให้สามารถช่วยเหลือตัวเองได้
- 5) เป็นโรงเรียนที่สอนวิธีการอยู่ร่วมกับคนในสังคม กตัญญูรู้คุณ เคารพรักสถาบัน พระมหากษัตริย์
- 6) มีดาบสอาสาที่มีคุณภาพ มีความรู้ความชำนาญและมีประสบการณ์ในวิชาที่สอน เป็นอย่างดี โดยดาบสอาสาจะเป็นผู้ที่มีจิตอาสา และไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น
- 7) เป็นต้นแบบให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ในการสร้างคนให้มีความรู้ควบคู่ไปกับคุณธรรมและจริยธรรม

จุดอ่อน (Weaknesses)

- 1) ปัญหาเรื่องเงินทุน ข้อจำกัดของงบประมาณ
- 2) ปัญหาเรื่องความพร้อมของบุคลากร เจ้าหน้าที่ประจำมีจำนวนน้อย (คนหนึ่งทำงานหลายหน้าที่)
- 3) อาจารย์ผู้สอนมีจำนวนไม่เพียงพอกับความต้องการ มีการสลับปรับเปลี่ยนบ่อย การประชาสัมพันธ์น้อย
- 4) หลักสูตรการเรียนการสอนมีระยะเวลาสั้นเกินไป ซึ่งอาจจะยังไม่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบางอย่างที่ไม่ดีของผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมได้ดีเท่าที่ควร

อุปสรรค (Threats)

- 1) เด็กที่ได้รับโอกาสเข้ามาเรียนมีระดับความรู้ที่ไม่เท่าเทียมกัน ทำให้ประสบปัญหาเรื่องการเรียนการสอน
- 2) ปัญหาเรื่องความพร้อมของบุคลากร เจ้าหน้าที่ประจำมีจำนวนน้อย (คนหนึ่งทำงานหลายหน้าที่)
- 3) อาจารย์ผู้สอน (ดาบสอาสา) มีจำนวนไม่เพียงพอกับความต้องการ มีการสลับปรับเปลี่ยนบ่อย

- 4) ไม่สามารถหาเด็กที่ด้อยโอกาสหรือที่มีฐานะยากลำบากอย่างแท้จริงเข้ามาศึกษาได้
- 5) เด็กไม่มีวุฒิการศึกษาทำให้ไม่สามารถเรียนต่อหรือทำงานที่ต้องใช้วุฒิการศึกษาได้

โอกาส (Opportunities)

- 1) ขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่ผู้ด้อยโอกาส
- 2) เพิ่มช่องทางในการประกอบวิชาชีพ

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้ มีขอบเขตการศึกษาเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของหน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจ เอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน รวม 6 หน่วยงาน คือ กระทรวงศึกษาธิการ (สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน) กระทรวงสาธารณสุข (กรมอนามัย) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน) การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) เครือซีเมนต์ไทย (เอสซีจี) และมูลนิธิพระดาบส โดยโครงการที่ศึกษาจากหน่วยงานดังกล่าว นั้น เป็นโครงการที่ได้ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้วหรือกำลังดำเนินการอยู่ภายใต้งบประมาณของปี 2549 ซึ่งมุ่งเน้นความสำคัญกับข้อมูลด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยมากกว่าการศึกษาในระบบ ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

1. สถานภาพและบทบาทของภาครัฐและเอกชนในการเสริมสร้างโอกาสการเข้าถึงกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนทุกคน โดยส่วนใหญ่จะใช้วิธีการดังนี้คือ

- 1) การจัดเวทีประชาคม การจัดกระบวนการกลุ่ม
- 2) การจัดอบรมให้ความรู้
- 3) การดูงานนอกสถานที่
- 4) การประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อต่างๆ เช่น แกนนำชุมชน สื่อท้องถิ่น สื่อโทรทัศน์

วิทยุ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น

5) การร่วมมือกับสถาบันการศึกษาที่มีหลักสูตรการเรียนการสอนนอกโรงเรียน และลงไปถึงชุมชน

6) จัดหลักสูตรทางด้านวิชาชีพเฉพาะด้าน โดยเน้นการฝึกปฏิบัติจริง

7) การให้การสนับสนุนด้านต่างๆ เช่น งบประมาณ อุปกรณ์ในการทำกิจกรรม เป็นต้น

2. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดำเนินการเป็นประจำและต่อเนื่อง โดยส่วนใหญ่จะเน้นที่กระบวนการจัดทำกลุ่ม และการฝึกอบรม ทั้งนี้โดยมีการจัดการเรียนการสอนด้วยในบางหน่วยงาน ซึ่งองค์ความรู้ที่ทำการถ่ายทอดมักจะสามารถคล้องกับอาชีพ วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

3. ผู้ที่ได้รับประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จะเป็นกลุ่มประชาชนทั่วไป กลุ่มที่ได้รับผลกระทบ กลุ่มที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา หน่วยงาน สถาบันการศึกษา

ซึ่งสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

หน่วยงาน	ชื่อโครงการ	สถานภาพและบทบาทในการเสริมสร้างโอกาสการเข้าถึงกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนทุกคน	กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดำเนินการเป็นประจำและต่อเนื่อง	ผู้ที่ได้รับประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
ภาครัฐ - กระทรวงศึกษาธิการ (สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน) - กระทรวงสาธารณสุข (กรมอนามัย) - กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน)	การจัดการความรู้แก่ชนเมืองนคร จังหวัดนครศรีธรรมราช การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการป้องกันและเฝ้าระวังผลกระทบต่อสุขภาพอย่างมีส่วนร่วม กรณีเรือนแควน้อย จ.พิษณุโลก แผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง กรณีศึกษา ต.วังแดง อ.ตรอน จ.อุตรดิตถ์	- จัดประชุมที่วิชาการเชิงบูรณาการ - จัดกิจกรรมร่วมกับกลุ่มเป้าหมาย - จัดเวทีประชาคม - ประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อท้องถิ่นและแกนนำชุมชน - จัดเวทีประชาคม - จัดอบรมให้ความรู้ - ประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อท้องถิ่นและแกนนำชุมชน - จัดเวทีประชาคม - จัดอบรมให้ความรู้ - ดูงานนอกสถานที่ - ประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อท้องถิ่นและแกนนำชุมชน	- การจัดการเรียนรู้ โดยผ่านกระบวนการกลุ่มและจัดทำแผนชุมชน - เน้นกระบวนการกลุ่มและจัดทำแผนชุมชน - เน้นกระบวนการกลุ่มและจัดทำแผนชุมชน	ประชาชนทั่วไป ประชาชนทั่วไปที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อน ประชาชนทั่วไป
รัฐวิสาหกิจ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.)	โครงการชีวิตดีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน	- จัดอบรมให้ความรู้ - ประสานงานไปยังสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องเพื่อขยายผลสู่ชุมชน - จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ในชุมชน - ให้คำปรึกษา แนะนำ หน่วยงาน - เผยแพร่ความรู้ผ่านทางสื่อต่างๆ เช่น เว็บไซต์ วิทยุ ทีวี วารสาร เอกสาร เป็นต้น - ประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อท้องถิ่นและแกนนำชุมชน	- เน้นกระบวนการกลุ่มและจัดฝึกอบรม - ร่วมมือกับสถาบันการศึกษาและสนับสนุนอุปกรณ์	- หน่วยงาน - สถาบันการศึกษา - ประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีโรงไฟฟ้า เขื่อน แนวสายส่ง
ภาคเอกชน เครือซิเมนต์ไทย (เอสซีจี)	กองทุนเครือซิเมนต์ไทยฟื้นฟูผู้ประสบภัยคลื่นยักษ์	- ประสานงานไปยัง NGO's ที่อยู่ในพื้นที่ - สนับสนุนงบประมาณ - ประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อต่างๆ เช่น เว็บไซต์ วิทยุ ทีวี วารสาร เอกสาร เป็นต้น	- เน้นกระบวนการกลุ่มและจัดทำโครงการเร่งด่วน	ประชาชนทั่วไปที่ได้รับผลกระทบจากสึนามิ
มูลนิธิ มูลนิธิพระดาบส	โรงเรียนพระดาบส	- การบรรยายในห้องเรียน และฝึกปฏิบัติงานจริง - จัดฝึกอบรมโดยเชิญวิทยากรผู้ที่มีความชำนาญ มีความสามารถ และมีประสบการณ์มาบรรยาย - ดูงานนอกสถานที่ - เปิดโอกาสให้เรียนตามอัธยาศัย - สนับสนุนให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่เรียนดี - ประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ ทีวี วารสาร เอกสาร หน่วยงานทางราชการ เป็นต้น	- เน้นการศึกษาทั้งในและนอกห้องเรียน โดยมุ่งเน้นให้สามารถปฏิบัติงานได้จริง - มีการสัญจรเพื่อช่วยเหลือชุมชน และฝึกทักษะความชำนาญจากการลงพื้นที่จริง	ประชาชนทั่วไปที่ประสบปัญหาความยากจนและด้อยโอกาสทางการศึกษา

4. การจัดการเรียนรู้ หลักสูตรระยะสั้นของภาครัฐและเอกชน ที่เน้นการส่งเสริมคุณภาพชีวิต และการพึ่งตนเอง โดยส่วนใหญ่จะเป็นการอบรมในทางวิชาชีพ อาชีพเสริม รวมทั้งรูปแบบ การดำเนินชีวิตเพื่อส่งเสริมให้พึ่งตนเองอย่างยั่งยืน

5. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ส่วนใหญ่จะเป็นในเรื่องของความต่อเนื่อง ทั้งใน การลงพื้นที่ และการติดตามประเมินผล รวมทั้งขาดแคลนบุคลากร

6. ปัจจัยที่ทำให้กิจกรรมต่างๆ สามารถบรรลุเป้าหมาย ปัจจัยสำคัญที่ทำให้กิจกรรมบรรลุ เป้าหมายได้แก่ บุคลากร คน ความตั้งใจ ความอดทน การให้ความสำคัญของภาครัฐในเชิง นโยบาย เป็นต้น

ซึ่งสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

หน่วยงาน	ชื่อโครงการ	การจัดการเรียนรู้/ หลักสูตรระยะสั้น ที่เน้นการส่งเสริมคุณภาพชีวิต และการพึ่งตนเอง	ปัญหาและอุปสรรค ในการดำเนินงาน	ปัจจัยที่ทำให้กิจกรรมต่าง ๆ สามารถบรรลุเป้าหมาย
ภาครัฐ - กระทรวงศึกษาธิการ (สำนักบริหารงาน การศึกษานอกโรงเรียน)	การจัดการความรู้แก่นกร เมืองนคร จ.นครศรีธรรมราช	- อบรมวิธีการทำบัญชีครัวเรือน - อบรมการทำปุ๋ยหมัก เพื่อลดค่าใช้จ่าย และฟื้นฟูสภาพแวดล้อม - อบรมการทำอาชีพเสริม เช่น เลี้ยง ปลาตก เพาะเห็ด ปลูกแตงโม ผักสวนครัว นวดแผนโบราณ เป็นต้น - อบรมการทำสิ่งของไว้ใช้ในครัวเรือน เช่น ยาสระผม น้ำยาล้างจาน เป็นต้น	- การอบรมขาดความ ต่อเนื่อง และยังไม่มีการ ติดตามประเมินผล - การส่งเสริมบางอาชีพ ยังไม่สอดคล้องกับ ความต้องการของ ชาวบ้านจริง - สมาชิกที่เข้าอบรมส่วน ใหญ่จะเป็นกลุ่มเดิมและ เฉพาะกลุ่ม - จัดอบรมในช่วงเวลาที่ ไม่เหมาะสม ซึ่งเป็นช่วง เวลาที่ตรงกับการทำงานหลัก	- ผู้ว่าราชการจังหวัดให้ความสำคัญกับการจัดการความรู้ - ผู้นำชุมชนมีความรู้ มีความสามารถ ทุ่มเท เสียสละ - เห็นเป็นรูปธรรม - มีความยืดหยุ่นและรวดเร็ว ในการติดต่อประสานงาน - การศึกษาดูงานทำให้เกิดแรง กระตุ้น
- กระทรวงสาธารณสุข (กรมอนามัย)	การสร้างกระบวนการ เรียนรู้หรือชุมชนในการ ป้องกันและเฝ้าระวังผล กระทบต่อสุขภาพอย่าง มีส่วนร่วม กรณีเชื้อเอน แควน้อย จ.พิษณุโลก	- อบรมให้ความรู้ด้านสุขอนามัย และ แนวทางป้องกันตนเองจากผล กระทบสิ่งแวดล้อม - อบรมส่งเสริมทางด้านอาชีพ เช่น ทำปุ๋ยหมัก เลี้ยงปลาในบ่อ / กระชัง หัตถกรรม การท่องเที่ยว (โฮมสเตย์ ทำแพ ล่องแพ) เป็นต้น - อบรมการทำสิ่งของไว้ใช้ในครัวเรือน เช่น ยาสระผม น้ำยาล้างจาน เป็นต้น	- จัดอบรมในช่วงเวลาที่ ไม่เหมาะสมเป็นช่วง เวลาที่ตรงกับการทำงานหลัก - ประชาชนบางส่วนขาด แคลนที่ดินทำกินทำให้ ไม่สามารถเข้าร่วมใน บางโครงการได้ - ภาครัฐขาดการ ประชาสัมพันธ์ และ ประสานงานระหว่าง หน่วยงาน บางโครงการ มีความซ้ำซ้อนกัน - ผู้นำชุมชน ยังขาด ความเข้าใจในการ ทำประชาคม	- เนื่องจากถือเป็นโครงการ พระราชดำริ ทำให้การ ประสานงานและการเข้ามี บทบาทของหน่วยงานต่างๆ เป็นลักษณะบูรณาการ - มีแผนปฏิบัติการ การกำหนด กิจกรรม และหน่วยงานที่ รับผิดชอบอย่างชัดเจน - ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็ง เสียสละ

หน่วยงาน	ชื่อโครงการ	การจัดการเรียนรู้/หลักสูตรระยะสั้น ที่เน้นการส่งเสริมคุณภาพชีวิต และการพึ่งตนเอง	ปัญหาและอุปสรรค ในการดำเนินงาน	ปัจจัยที่ทำให้กิจกรรมต่างๆ สามารถบรรลุเป้าหมาย
<p>ภาครัฐ (ต่อ)</p> <p>- กระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงมนุษย์ (สถาบันพัฒนาองค์กร ชุมชน)</p> <p>รัฐวิสาหกิจ</p> <p>การไฟฟ้าฝ่ายผลิต แห่งประเทศไทย (กฟผ.)</p>	<p>แผนแม่บทชุมชนพึ่ง ตนเอง กรณีศึกษา ต.วังแดง อ.ตรอน จ.อุตรดิตถ์</p> <p>โครงการชีวิตดีเพื่อการ พัฒนาอย่างยั่งยืน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - อบรมวิธีการทำบัญชีครัวเรือน - อบรมการทำเกษตรอินทรีย์ เช่น ทำปุ๋ยหมัก, สารไล่แมลง - อบรมการเลี้ยงหมูหลุม - อบรมการใช้เตาอิวาตะ - อบรมการเลี้ยงปลาในกระชัง - อบรมการทำอาชีพเสริม เช่น การ เลี้ยงปลาในบ่อ ปลูกผักสวนครัว หัตถกรรม แปรรูปอาหาร ยาสมุนไพร เป็นต้น - อบรมการทำสิ่งของไว้ใช้ในครัวเรือน เช่น ยาสระผม น้ำยาล้างจาน เป็นต้น - อบรมการทำปุ๋ยหมัก เพื่อลดค่า ใช้จ่าย และฟื้นฟูสภาพแวดล้อม - อบรมการทำอาหารสัตว์ - อบรมการทำอาชีพเสริม เช่น เลี้ยง ปลาจุก เพราะเห็ด ปลูกผักสวนครัว เป็นต้น - อบรมการเลี้ยงหมูหลุม - อบรมวิธีการใช้ EM ในชีวิตประจำวัน เช่น ล้างพื้น ล้างห้องน้ำ เป็นต้น 	<ul style="list-style-type: none"> - กระบวนการสร้างใช้เวลา ทำให้ชาวบ้านและความ ตั้งใจก่อนที่กระบวนการ จะเสร็จลง - หน่วยงานที่สนับสนุน ขาดการบูรณาการ และความต่อเนื่อง - การเข้าถึงทรัพยากรถูก กระจุกตัวอยู่กับ บางกลุ่ม - บุคลากรที่เป็นวิทยากร ขาดแคลน - การอบรมถ่ายทอด ความรู้ให้กับหน่วยงาน ที่เป็นเครือข่าย บางครั้ง มีความเห็นไม่ตรงกัน - ชาวบ้านไม่มีเวลาเพียง พอในการเข้าร่วมฟัง การบรรยาย-สาธิต - หน่วยงานที่ลงไปให้ ความช่วยเหลือยังทำงาน ไม่ประสานกัน ทำให้ ชาวบ้านเกิดความ สับสน 	<ul style="list-style-type: none"> - แขนงมีความรู้ความสามารถ และเป็นที่ยอมรับ - ชาวบ้านให้ความสำคัญกับ ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่น และให้ความเคารพต่อคน สูงอายุ - ลักษณะภูมิประเทศ เอื้อต่อ การทำมาหากิน โดยเฉพาะ ทางการเกษตร - วิทยากรมีความมุ่งมั่นทุ่มเท และมีความจริงใจในการ ช่วยเหลือชาวบ้าน - การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน เป็นไปอย่างเข้มแข็ง มีความ สามัคคี - องค์ความรู้ที่ใช้ในการ ถ่ายทอด คือ จุลินทรีย์ EM มีประสิทธิภาพดี ทำให้ เกิดผลในเชิงประจักษ์ - กระบวนการถ่ายทอดมี การสาธิต และปฏิบัติจริง ทำให้ง่ายต่อการเข้าใจและ นำไปใช้ - เครือข่ายภายในและภายนอก หน่วยงานมีความเข้ม แข็งทำให้ขยายผลไปได้ อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว - ช่องทางการเผยแพร่องค์ ความรู้มีหลากหลายเป็น การส่งเสริมโอกาสในการ เรียนรู้เป็นอย่างดี

หน่วยงาน	ชื่อโครงการ	การจัดการเรียนรู้/ หลักสูตรระยะสั้น ที่เน้นการส่งเสริมคุณภาพชีวิต และการพึ่งตนเอง	ปัญหาและอุปสรรค ในการดำเนินงาน	ปัจจัยที่ทำให้กิจกรรมต่าง ๆ สามารถบรรลุเป้าหมาย
ภาคเอกชน เครือซิเมนต์ไทย (เอสซีจี)	กองทุนเครือซิเมนต์ไทย ฟื้นฟูผู้ประสบภัยคลื่นยักษ์	<ul style="list-style-type: none"> - NGO's ในพื้นที่เป็นที่ปรึกษา/พี่เลี้ยง ในกระบวนการจัดทำกลุ่ม เพื่อทำแผน อนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ บริเวณชายฝั่งอันดามัน - เป็นที่ปรึกษาในการจัดตั้งกลุ่ม ออมทรัพย์ - เป็นที่ปรึกษาในการจัดตั้งกลุ่ม แปปลาชุมชน - เป็นที่ปรึกษาในการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้าน เพื่อแปรรูปผลิตภัณฑ์ - เป็นที่ปรึกษาในการจัดตั้งกลุ่มซ่อมเรือ อยู่ต่อเรือ - เป็นที่ปรึกษาในการจัดทำงบประมาณ ของกลุ่มต่างๆ - เป็นที่ปรึกษาในการพัฒนาธุรกิจ ชุมชน หรือร้านค้าชุมชน ซื้อขาย เครื่องมือประมง 	<ul style="list-style-type: none"> - บางชุมชนมีลักษณะ ตัวใครตัวมัน เป็นอิสระ จากกัน เลยทำให้การ รวมกลุ่มค่อนข้างยาก - บางชุมชนมีการขัดแย้ง ทางการเมืองท้องถิ่น แบ่งฝักแบ่งฝ่าย มีผลทำ ให้การรวมกลุ่มชะงัก 	<ul style="list-style-type: none"> - กำหนดกรอบแนวคิดการ ฟื้นฟูและพัฒนาได้ให้ความ สำคัญกับกรมมีส่วนร่วม ของชาวบ้านมากที่สุด - เจ้าหน้าที่ทำงานในพื้นที่ เป็นเวลานาน ทำให้เข้าใจ สภาพปัญหาของแต่ละ ชุมชนอย่างลึกซึ้ง ส่งผล ให้การดำเนินกิจกรรม พัฒนาพื้นที่ได้อย่างถูกต้อง และเป็นรูปธรรม
มูลนิธิ มูลนิธิพระดาบส	โรงเรียนพระดาบส	<ul style="list-style-type: none"> - หลักสูตรการเรียนการสอน 7 หลักสูตรวิชาชีพ ได้แก่ ช่างไฟฟ้า ช่างยนต์ ช่างอิเล็กทรอนิกส์ การเกษตรพอเพียง ช่างซ่อมบำรุง เคหะบริหาร ช่างไม้เครื่องเรือน - พระดาบสสัญจร โดยมุ่งเน้นการนำ ความรู้ความสามารถที่ได้เรียนมา ไปช่วยเหลือชาวบ้านในชุมชน บริเวณภาคกลาง - การอบรมคุณธรรม จริยธรรมทุกวันศุกร์ - การอบรมทำอาหาร/ขนม เป็นหลักสูตรระยะสั้น 	<ul style="list-style-type: none"> - เงินทุน และข้อจำกัด ทางด้านงบประมาณ - ความพร้อมของบุคลากร และจำนวนของเจ้าหน้าที่ มีน้อย - การประชาสัมพันธ์ยังไม่ เพียงพอ 	<ul style="list-style-type: none"> - โรงเรียนเป็นคลังสมองที่ เน้นการถ่ายทอดความรู้ที่ สามารถนำไปใช้ได้จริง - เป็นโรงเรียนที่ฝึกฝน ทางด้านวิชาชีพ ควบคู่ไปกับ คุณธรรม จริยธรรม - ช่วยเหลือประชาชนที่ด้อย โอกาสทางการศึกษา - ดาบสอาสาสมัครภาพ และ เป็นผู้ที่มีจิตอาสา ไม่หวัง ผลตอบแทนใดๆ ทั้งสิ้น

7. SWOT Analysis เกี่ยวกับวิธีการและกลไกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

1) ความเหมือนและความแตกต่างของวิธีการและกลไกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

1.1) ความเหมือนของวิธีการและกลไก ได้แก่

- มุ่งเน้นการพัฒนาคน พัฒนาอาชีพ โดยใช้วิธีการจัดตั้งกลุ่ม จัดเวทีประชาคม หรือการจัดประชุม เพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน เน้นการมีส่วนร่วม และค้นหาความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในชุมชน

- มุ่งเน้นการพัฒนาคน พัฒนาอาชีพแบบยั่งยืน โดยพิจารณาจากพื้นฐานอาชีพของคนชุมชนเป็นหลัก จากนั้นมีการส่งเสริมและพัฒนาแบบต่อยอด

- เรียนรู้โดยพาไปดูงานหรือต้นแบบ เพื่อให้เห็นแนวทางการทำแบบเชิงประจักษ์

- กลุ่มเป้าหมายคือ ประชาชนทั่วไปทุกคนที่อยู่ในชุมชน ทั้งนี้เพื่อต้องการให้ชุมชนนั้นมีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้

- ทำการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนก่อนลงพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย

1.2) ความแตกต่างของวิธีการและกลไก ได้แก่

1.2.1)วิธีการจัดตั้งกลุ่ม

- ภาครัฐ แนวทางการจัดตั้งกลุ่มภายในชุมชนส่วนใหญ่ เริ่มจากการเข้าหากลุ่มแกนนำที่เป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน รองผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้ช่วย จากนั้นทำการแต่งตั้งกลุ่มนี้ให้เป็นแกนหลักในการ ดำเนินการจัดการ และค้นหาสมาชิกเพื่อเข้าร่วมกลุ่ม

- ภาคเอกชน แนวทางการจัดตั้งกลุ่มเริ่มจากการเข้าหากลุ่มแกนนำที่เป็นทางการเช่นกัน จากนั้นลงพื้นที่อย่างต่อเนื่องเพื่อค้นหาสภาพปัญหาภายในชุมชน และกลุ่มคนที่จะเป็นแกนหลักในการจัดตั้งกลุ่มจริงๆ โดยไม่ได้มุ่งเน้นเฉพาะที่กลุ่มแกนนำ แต่มุ่งเน้นกลุ่มคนที่มีความตั้งใจจริงที่จะเข้าร่วมกลุ่ม

1.2.2)แนวทางการส่งเสริมอาชีพหลังจากการจัดตั้งกลุ่ม

- ภาครัฐ ส่งเสริมโดยการจัดฝึกอบรม และจัดหางบประมาณ

- ภาคเอกชน ส่งเสริมโดยเป็นที่ปรึกษา/พี่เลี้ยงในการช่วยคิดหาวิธีการส่งเสริมอาชีพ หรือพัฒนากลุ่มอาชีพ

2) SWOT Analysis เกี่ยวกับวิธีการและกลไกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน สรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

	ภาครัฐ	ภาคเอกชน
จุดแข็ง (Strengths)	<p>1. หากจะต้องมีการจัดฝึกอบรม ภาครัฐมีความพร้อมทั้งเครื่องมือ อุปกรณ์ บุคลากร หน่วยงานผู้เชี่ยวชาญ เนื่องจากลักษณะการทำงานเป็นแบบบูรณาการ</p> <p>2. ในการลงพื้นที่แต่ละครั้งชาวบ้าน จะให้การต้อนรับเป็นอย่างดีเนื่องจาก บทบาทหน้าที่ และภาพลักษณ์ที่อยู่ในส่วนข้าราชการ</p>	<p>1. การจัดตั้งกลุ่มนั้นเกิดจากความ ต้องการของประชาชนที่แท้จริง</p> <p>2. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนหรือ พื้นที่เป้าหมาย เป็นข้อมูลพื้นฐาน จากการสำรวจภายในชุมชนด้วยตนเอง ดังนั้นจึงทำให้ข้อมูลมีความเป็นปัจจุบัน (Update) และเป็นข้อมูลที่แท้จริง</p>
จุดอ่อน (Weaknesses)	<p>1. ระบบการจัดการกลุ่ม ยังมีลักษณะ เป็นทางการขาดความยืดหยุ่น</p> <p>2. กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นบางกลุ่มไม่ได้เกิด จากความต้องการของชาวบ้านจริงๆ แต่เป็นกลุ่มเลียนแบบที่เห็นจากการ ไปอบรมหรือดูงานมา</p>	<p>ต้องใช้เวลาในการฝังตัวที่ชุมชน นานหลายปี กว่าชาวบ้านจะให้กร ยอมรับ เชื่อถือ และพร้อมที่จะ ทำงานด้วย</p>
โอกาส (Opportunities)	<p>เพิ่มจำนวนของกลุ่มเป้าหมาย และ ขยายพื้นที่ในการดูแล เนื่องจากการ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาคน และ การพัฒนาอาชีพอย่างยั่งยืน</p>	<p>เพิ่มศักยภาพของคนในชุมชน เนื่องจากแกนนำกลุ่มไม่ได้เป็น แกนนำที่เป็นทางการเพียงอย่างเดียว ดังนั้นจึงเพิ่มโอกาสให้กลุ่มบุคคลอื่น แสดงศักยภาพในการเป็นผู้นำกลุ่ม ที่จัดตั้ง</p>
อุปสรรค (Threats)	<p>1. บางกลุ่มที่เกิดขึ้น เป็นกลุ่มจัดตั้ง ซึ่งสมาชิกที่เข้าร่วมกลุ่มนั้นยังมีจิต อาสาที่ไม่เพียงพอ ดังนั้นจึงทำให้ กลุ่มไม่มีความเข้มแข็ง และบางกลุ่ม ต้องปิดตัวลง</p> <p>2. การจัดทำกลุ่ม การฝึกอบรม หรือ การประชุม จะเป็นในช่วงเวลางาน หรือช่วงเวลาประกอบอาชีพของคนใน ชุมชน ทำให้สมาชิกที่เข้าร่วมนั้น ไม่ครบ</p>	<p>1. บทบาทหน้าที่ที่เป็นเพียงที่ ปรึกษา/พี่เลี้ยง ประกอบกับข้อมูล ข่าวดูต่อ NGO's ในเชิงลบ จึงทำให้ชาวบ้านบางคนไม่ให้ความ เชื่อถือต่อภาพลักษณ์หรือบทบาท จนทำให้เกิดการต่อต้านบางครั้ง โดยเฉพาะในช่วงที่เข้าชุมชนในช่วงแรก</p> <p>2. บุคลากรน้อยจึงทำให้มีข้อจำกัด ในเรื่องพื้นที่ในการดูแล</p>

8. แนวทางการส่งเสริมวิธีการและสร้างกลไกของสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของภาครัฐและเอกชน

1) ภาครัฐควรเน้นแนวทางการส่งเสริม ดังนี้

- การเข้าถึงชุมชน ควรมีความต่อเนื่องโดยจัดบุคลากรในการลงไปในพื้นที่เพื่อศึกษาถึงความต้องการของชาวบ้าน และทราบถึงปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงาน ทั้งนี้เพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกิดประโยชน์ต่อชาวบ้านและชุมชนอย่างแท้จริง

- การจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชน ทั้งในลักษณะศูนย์รวมข้อมูล เอกสาร และศูนย์สาธิต/ทดลอง เช่น ด้านการเกษตร ประมง หัตถกรรม เป็นต้น โดยมีวิทยากรประจำศูนย์ซึ่งอาจเป็นปราชญ์ชาวบ้าน หรือข้าราชการที่เกี่ยวข้อง

- การดำเนินงานแบบบูรณาการหน่วยงานต่างๆ ในจังหวัด ทั้งด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร และโดยเฉพาะด้านแผนงาน ซึ่งควรกำหนดเป้าหมาย และกิจกรรมร่วมกัน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการทำงานซ้ำซ้อนในพื้นที่เดียวกัน

2) ภาคเอกชนควรเน้นแนวทางการส่งเสริม ดังนี้

- การสร้างเครือข่ายที่สามารถให้ความช่วยเหลือกับกลุ่มชาวบ้านในด้านต่างๆ เช่น ในด้านขององค์ความรู้ เครื่องมือ อุปกรณ์ ตลอดจนวัตถุดิบต่างๆ ฯลฯ

3) ภาครัฐและเอกชนควรเน้นแนวทางการส่งเสริม ดังนี้

- ในการกำหนดแผนชุมชน หรือโครงการใดๆ ควรมีการศึกษาบริบทต่างๆ ของชุมชน ทั้งด้านภูมิประเทศ ภูมิอากาศ สังคม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต ฯลฯ ให้รอบคอบ เพื่อให้สามารถกำหนดแผน/โครงการ ได้สอดคล้องกับสภาพของชุมชน และความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชน

- การติดตามประเมินผลโครงการอย่างต่อเนื่อง เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนา และแก้ไขจุดบกพร่องต่อไป

9. รูปแบบของเครือข่ายการดำเนินงานสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1) เครือข่ายการดำเนินงานของหน่วยงานที่ถูกศึกษา พบว่า หน่วยงานภาครัฐจะประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เป็นภาครัฐด้วยกัน เช่นเดียวกันกับในภาคเอกชนหรือองค์กรพัฒนาเอกชน (มูลนิธิ) ดังนั้นในการพัฒนารูปแบบของเครือข่ายจึงควรเน้นที่กิจกรรมการเรียนรู้ที่จะส่งเสริมกับชุมชนเป็นที่ตั้ง จากนั้นหน่วยงานที่เป็นแกนหลักทำการประสานงานไปยังหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน

2) พัฒนาให้ประชาชนในพื้นที่ เข้ามาทำหน้าที่เป็นวิทยากร หรือพี่เลี้ยง ที่ปรึกษาโครงการ

3) ประสานงานกลุ่มต่างๆ ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม อาทิ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อพพร.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มแม่บ้าน ฯลฯ

ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรวิเคราะห์การสร้างความรู้ความเข้าใจแก่กลุ่มประชาชนทั่วไป รวมทั้งหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน ให้มีจิตสำนึกและเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ตาม ทัศนคติและการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยชี้ให้เห็นถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อการพัฒนา คุณภาพชีวิตให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

2. นำจุดเด่นของบทบาทภาครัฐและเอกชน มาสร้างและพัฒนากลยุทธ์ในกระบวนการ เสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้มีแนวทางไปในทิศทางเดียวกัน

3. ควรมีการพัฒนาคุณภาพของบุคลากร และวิธีการการถ่ายทอดความรู้อย่าง สม่ำเสมอ โดยเฉพาะบุคลากรในท้องถิ่น

4. ในแต่ละชุมชนหรือพื้นที่ ควรมีการถอดบทเรียนถึงกระบวนการถ่ายทอดความรู้ เพื่อประเมินว่าสิ่งใดที่ประสบความสำเร็จ และสิ่งใดที่ยังต้องทำการปรับปรุง

5. ควรมีการส่งเสริมการสร้างเครือข่าย ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับภาค และระดับชาติ มีการบูรณาการในการทำงาน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1. ศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากการติดตามและเก็บรวบรวมข้อมูล อย่างต่อเนื่อง ทั้งเชิงปริมาณและเชิงลึก

2. ควรเพิ่มขนาดพื้นที่ในการศึกษา ทั้งนี้เพื่อนำมาเปรียบเทียบในกระบวนการเรียนรู้ จากหลายๆ พื้นที่ ว่ามีความเหมือนและความแตกต่างอย่างไร

บรรณานุกรม

- เกษร ธาณรัตน์. (2549). รายงานการประเมินโครงการการจัดการความรู้ สู่กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้อาชีพของชุมชน ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดนครศรีธรรมราช. (อัตสำเนา)
- เครือข่ายความร่วมมือพื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน. (2548). คู่มือท่องเที่ยวเชิงการพัฒนาเชิงสังคม - มานุษยวิทยา "คือคนอันดามัน คือคนรักษาทะเล". กรุงเทพฯ: แปลน โมทิฟ.
- เครือข่ายแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค, สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2548). แผนชีวิตชุมชน. ม.ป.ท.
- โครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. (2547). รายงานประจำปี. นนทบุรี: การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
- _____. (2548). รายงานประจำปี. นนทบุรี : การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
- _____. (2550). ชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนสู่เศรษฐกิจพอเพียง. นนทบุรี: การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
- โครงการถอดรหัสข้อเรียนรู้เพื่อการอยู่จากกรณีกรณีพิบัติภัยใต้ทะเลและคลื่นยักษ์. (2551). ๖๐ กรณีศึกษาของความร่วมไม้ร่วมมือเพื่อจัดการภัยพิบัติในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: แปลน โมทิฟ.
- จำเนียร ตุ่มหอม และคณะ. (2547). การศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้และทักษะการทำทองลายโบราณของช่างทอง ตำบลศรีสัชชนาลัย อำเภอศรีสัชชนาลัย จังหวัดสุโขทัย. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก: <http://www.thai-folksy.com/FolkDat/S-kotai/Ancient-Gold/00-Name.htm> เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2551
- ชลทิพย์ เอี่ยมสำอางค์. (2544). การวางแผน การกำกับดูแล และการประเมินการศึกษา นอกระบบประมวลสาระชุดวิชา หน่วยที่ 3. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- ปฐม นิคมานนท์. (2532). การศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษานอกระบบ เอกสารการสอนชุดวิชา หน่วยที่ 6. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- พัฒนาชุมชน พระนคร 45. (2551). เครือข่ายการเรียนรู้. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก: http://kaper.15.forumer.com/a/_post195.html เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2551
- มูลนิธิซิเมนต์ไทย. (2549). รายงานประจำปี กองทุนเครือข่ายซิเมนต์ไทยฟื้นฟูผู้ประสบภัยคลื่นยักษ์. ม.ป.ท.
- มูลนิธิพระดาบส. (2550). ยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สมาพันธ์

- วาทน์ จันทรโณกุล. (2544). การวางแผน การกำกับดูแล และการประเมินการศึกษานอกระบบ
ประมวลสาระชุดวิชา หน่วยที่ 2. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาแห่งชาติ. (2543). ยุทธศาสตร์การศึกษาดลอดชีวิตเพื่อสังคม
ไทยในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2550). แนวทางปฏิบัติขององค์กรชุมชน
ในประเทศไทยเพื่อการกำกับ ดูแล และตรวจสอบตนเอง. ม.ป.ท.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี. (2542). พระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2541). บทบาทของชุมชนกับการศึกษาศถานภาพและ
บทบาทของชุมชนไทยในปัจจุบัน. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก: [http://www.onec.go.th/
Act/6.32/page01003.htm](http://www.onec.go.th/Act/6.32/page01003.htm) เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2551
- _____. (2549). รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาการศึกษาไทย
กับนานาชาติ : นวัตกรรมด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อยกระดับการศึกษาของ
แรงงานไทย. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค
- _____. (2550). คู่มือการสรรหาและคัดเลือกสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ. (อัตสำเนา)
- _____. (2551). คู่มือการสรรหาและคัดเลือกสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ. กรุงเทพฯ: ชุมชุม
สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย
- _____. (2550). รายงานการวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาไทยกับการส่งเสริมการเรียนรู้และการสร้าง
อาชีพ. กรุงเทพฯ: ชุมชุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย
- สุนทร สุนันท์ชัย. (2547). การศึกษาดลอดชีวิตและการศึกษานอกระบบ เอกสารการสอน
ชุดวิชา หน่วยที่ 1. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- สุมาลี สังข์ศรี. (2543). รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาดลอดชีวิตเพื่อสังคมไทย ในศตวรรษที่
21. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก: [http://www.onec.go.th/publication/4318002/
putisar.pdf](http://www.onec.go.th/publication/4318002/putisar.pdf) เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2551
- _____. (2544). การศึกษาดลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: องค์การค้ำ
คุรุสภา
- _____. (2547). การศึกษาดลอดชีวิตและการศึกษานอกระบบ เอกสารการสอนชุดวิชา
หน่วยที่ 13. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ภาษาอังกฤษ

Boyle, P.G.. (1981). *Planning Better Programs*. New York: McGraw-Hill

Cropley, A.J. and Dave, R.H.. (1978). *Lifelong Education and the Training of Teacher : Developing a Curriculum for Teacher Education on the Basis of the Principles of Lifelong Education*. Oxford: Pergamon

Peterson, R.E. (ed.). (1979). *Lifelong learning in America*. San Francisco: Jossey-Bass

ภาคผนวก

■ แบบสอบถาม

- การมีส่วนร่วมในการเข้าในการเข้าร่วมโครงการกิจกรรมการแก้จนแบบบูรณาการจัดการความรู้ (KM) เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง
- การมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมโครงการตามแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองของ ตำบลวังแดง อำเภอตรอน จังหวัดอุดรดิตรดิตถ์
- การมีส่วนร่วมในโครงการการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการป้องกันและเฝ้าระวังผลกระทบต่อสุขภาพอย่างมีส่วนร่วม กรณีเขื่อนแควน้อยจังหวัดพิษณุโลก ของประชาชนตำบลคันไ้
- การมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมโครงการชีวิตวิถีเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน
- การมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมโครงการพระดาบส

แบบสอบถาม

การมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมโครงการกิจกรรมการแก้จนแบบบูรณาการจัดการความรู้ (KM) เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง

1. ภายในชุมชนของท่านมีการจัดประชุมกลุ่มเพื่อจัดทำแผนชุมชนหรือไม่
 1. มี เรื่อง _____ จำนวน _____ ครั้งในการจัดประชุม
 2. ไม่มี
2. ท่านคิดว่าบุคคลใดมีส่วนช่วยผลักดันให้แผนชุมชนประสบความสำเร็จ
 1. สำนักงานพัฒนาชุมชน 2. สำนักงานเกษตรจังหวัด
 3. กศน. 4. ธกส.
 5. ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช 6. มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
 7. เครือข่ายยมนา 8. ผู้นำชุมชน
 9. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด 10. ชาวบ้าน หรือเพื่อนบ้าน 11. ตัวท่านเอง
3. ท่านคิดว่าผู้นำชุมชนของท่านมีส่วนร่วมผลักดันการจัดทำแผนให้สำเร็จมากน้อยเพียงใด
 1. มาก 2. ค่อนข้างมาก 3. น้อย
 4. ค่อนข้างน้อย 5. ไม่มีความเห็น
4. ท่านเคยได้ยิน/รับรู้เกี่ยวกับโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กิจกรรมการแก้จนแบบบูรณาการจัดการความรู้ในเรื่องใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน	การรู้จัก / เคยได้ยิน		การรู้จัก / เคยได้ยิน	
	รู้จัก/ เคยได้ยิน	ไม่รู้จัก/ ไม่เคยได้ยิน	เข้าร่วม	ไม่เข้าร่วม
1. กลุ่มปฎิหมักชีวภาพ				
2. กลุ่มผลิตน้ำยาล้างจานอ่าวบ่อ				
3. กลุ่มปลูกผัก				
4. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านเกะร้าง				
5. กลุ่มการเพาะเห็ด				
6. กลุ่มปลูกดอกดาวเรือง				
7. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนชะมาย				
8. กลุ่มเพาะเห็ดฟาง				
9. กลุ่มวิสาหกิจชุมชน				
10. กลุ่มการเลี้ยงปลาจุก				
11. กลุ่มพัฒนาอาชีพการบรรจุภัณฑ์กะปิ				
12. อื่นๆ ระบุ _____				

- กรณีที่ท่านไม่รู้จัก/ไม่เคยได้ยินโครงการใดเลย ท่านมีความสนใจที่จะเข้าร่วมโครงการหรือไม่
 1.สนใจ โดยสนใจเข้าร่วมโครงการ 1. _____ 2. _____
 เหตุผลที่สนใจเพราะ _____
 2.ไม่สนใจ เพราะ _____

- กรณีที่ท่านรู้จัก/เคยได้ยิน แต่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ เพราะ _____

2. กรณีที่ท่านเข้าร่วมโครงการข้างต้น ท่านเข้าร่วมโครงการได้อย่างไร [โปรดอธิบายโดยละเอียด เช่น เกิดจากความต้องการของตนเอง / เห็นประโยชน์ของโครงการ, มีคนชักชวน (เพื่อนบ้าน / ผู้นำในชุมชน) เป็นต้น] ก่อนเข้าร่วมโครงการท่านได้ปรึกษาศาสนิกภายในครอบครัวหรือไม่ และมีใครบ้างที่ท่านปรึกษา ก่อนเข้าร่วมโครงการ และครอบครัวท่านได้ให้การสนับสนุนหรือคัดค้านอย่างไร

3. ท่านคิดว่าโครงการต่างๆ ที่ท่านเข้าร่วมมีผลดีต่อตนเองและครอบครัวอย่างไร [เช่น ช่วยทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นหรือไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

4. ท่านพบปัญหา/อุปสรรคอย่างไรบ้าง ขณะเข้าร่วมโครงการ [เช่น เจ็บป่วย / กฎระเบียบของโครงการมีมากเกินไป, ยังแก้ไขปัญหามิตรงกับความต้องการ, ผลผลิตยังได้ไม่ตรงกับความต้องการ การบริหารจัดการภายในโครงการ เป็นต้น]

5. กิจกรรมในโครงการฯ ที่ท่านเข้าร่วม ได้มีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือ หรือแจ้งให้ทราบในเรื่องผลดำเนินการหรือไม่

- 1.มี และท่านได้เข้าร่วม/หรือส่งตัวแทนเพื่อเข้าร่วมประชุมอย่างไร
- 1. ทุกครั้งที่มีการประชุม 2. เป็นบางครั้ง
- 3. ไม่เคยเข้าร่วมเลย 4. ไม่มีความเห็น
- 2. ไม่มี

6. ท่านคิดว่าโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เป็นโครงการที่สามารถช่วยเหลือคนในชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ใช่หรือไม่

[] 1. ใช่ เพราะ _____

[] 2. ไม่ใช่ เพราะ _____

7. ท่านคิดว่าชุมชน/หมู่บ้านของท่าน มีการช่วยเหลือ/สนับสนุนซึ่งกันและกันภายในชุมชน/หมู่บ้านอยู่ในระดับใด

[] 1. ดี [] 2. ค่อนข้างดี [] 3. ไม่ค่อยดี [] 4. ไม่ดี [] 5. ไม่มีความเห็น

8. ข้อเสนอแนะต่อโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน [ท่านต้องการอะไรเพิ่มเติมบ้าง]

ข้อมูลส่วนบุคคล

1. เพศ [] 1. ชาย [] 2. หญิง

2. อายุ _____ ปี

3. สถานภาพของท่าน [] 1. โสด [] 2. แต่งงานแล้ว มีบุตร _____ คน

[] 3. หม้าย/หย่าร้าง มีบุตร _____ คน

4. ระดับการศึกษาชั้นสูงสุด _____

5. ปัจจุบันท่านมีอาชีพหลัก คือ _____ อาชีพเสริม คือ _____

6. ปัจจุบันท่านพักอยู่ที่หมู่ _____

7. ท่านมีตำแหน่งในกลุ่มที่ท่านเข้าร่วม / ตำแหน่งในชุมชนอย่างไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

[] 1. เป็นคณะกรรมการ/ทีมงานในโครงการ [] 2. เป็นผู้นำชุมชน/แกนนำ

[] 3. ไม่มีตำแหน่งใดๆ

แบบสอบถาม

การมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมโครงการตามแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองของ ต.วังแดง
อ.ตรอน จ.อุตรดิตถ์

1. ท่านเคยได้ยิน/รับรู้เกี่ยวกับโครงการตามแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองของ ต. วังแดงบ้างในเรื่องใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

โครงการตามแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง	การรู้จัก / เคยได้ยิน		การรู้จัก / เคยได้ยิน	
	รู้จัก/ เคยได้ยิน	ไม่รู้จัก/ ไม่เคยได้ยิน	เข้าร่วม	ไม่เข้าร่วม
1. การแปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตร				
2. การสูบน้ำเพื่อการเกษตร				
3. ปู๋ยชีวภาพ เกษตรอินทรีย์ สารไร้มลพิษ				
4. จัดหาปุ๋ย				
5. การออมทรัพย์ / รับ / ยืมเงิน / เงินกู้				
6. การเลี้ยงวัว				
7. การเลี้ยงปลาในกระชัง / เลี้ยงปลาในวงบ่อ				
8. การทำไร่นาสวนผสม				
9. การทำดอกไม้ประดิษฐ์				
10. การเย็บผ้า				
11. ถ่านเตาอิฐเผา				
12. การเลี้ยงหมูหลุม				
13. ทำน้ำยาเอนกประสงค์ (เช่น น้ำยาล้างจาน)				
14. อื่นๆ ระบุ _____				

● กรณีที่ท่านไม่รู้จัก/ไม่เคยได้ยินโครงการใดเลย ท่านมีความสนใจที่จะเข้าร่วมโครงการหรือไม่

[] 1.สนใจ โดยสนใจเข้าร่วมโครงการ 1. _____ 2. _____
เหตุผลที่สนใจเพราะ _____

[] 2.ไม่สนใจ เพราะ _____

● กรณีที่ท่านรู้จัก/เคยได้ยิน แต่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ เพราะ _____

2. กรณีที่ท่านเข้าร่วมโครงการข้างต้น ท่านเข้าร่วมโครงการได้อย่างไร [โปรดอธิบายโดยละเอียด เช่น เกิดจากความต้องการของตนเอง / เห็นประโยชน์ของโครงการ, มีคนชักชวน (เพื่อนบ้าน / ผู้นำในชุมชน) เป็นต้น] ก่อนเข้าร่วมโครงการท่านได้ปรึกษาสมาชิกภายในครอบครัวหรือไม่ และมีใครบ้างที่ท่านปรึกษา ก่อนเข้าร่วมโครงการ และครอบครัวท่านได้ให้การสนับสนุนหรือคัดค้านอย่างไร

3. ท่านคิดว่าโครงการต่างๆ ที่ท่านเข้าร่วมมีผลดีต่อตนเองและครอบครัวอย่างไร [เช่น ช่วยทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นหรือไม่ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร]

4. ท่านพบปัญหา/อุปสรรคอย่างไรบ้าง ขณะเข้าร่วมโครงการ [เช่น เงื่อนไข / กฎระเบียบของโครงการ มีมากเกินไป, ยังแก้ไขปัญหามาไม่ตรงกับความต้องการ, การบริหารจัดการภายในโครงการ เป็นต้น]

5. โครงการที่ท่านเข้าร่วม ได้มีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือ หรือแจ้งให้ทราบในเรื่องผลดำเนินการหรือไม่

- [] 1. มี และท่านได้เข้าร่วม / หรือส่งตัวแทนเพื่อเข้าร่วมประชุมอย่างไร
[] 1. ทุกครั้งที่มีการประชุม	[] 2. เป็นบางครั้ง
[] 3. ไม่เคยเข้าร่วมเลย	[] 4. ไม่มีความเห็น
- [] 2. ไม่มี

6. ท่านคิดว่าโครงการต่างๆ ตามแผนแม่บทชุมชน เป็นโครงการที่สามารถช่วยเหลือคนในชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

ใช่หรือไม่

- [] 1. ใช่ เพราะ _____
- [] 2. ไม่ใช่ เพราะ _____

7. ท่านคิดว่าชุมชน/หมู่บ้านของท่าน มีการช่วยเหลือ/สนับสนุนซึ่งกันและกันภายในชุมชน/หมู่บ้านอยู่ในระดับใด

[] 1. ดี	[] 2. ค่อนข้างดี	[] 3. ไม่ค่อยดี
[] 4. ไม่ดี	[] 5. ไม่มีความเห็น	

8. ข้อเสนอแนะต่อโครงการตามแผนแม่บทชุมชน [ท่านต้องการอะไรเพิ่มเติมบ้าง]

ข้อมูลส่วนบุคคล

1. เพศ 1. ชาย 2. หญิง

2. อายุ _____ ปี

3. สถานภาพของท่าน 1. โสด 2. แต่งงานแล้ว มีบุตร _____ คน
 3. หม้าย/หย่าร้าง มีบุตร _____ คน

4. ระดับการศึกษาขั้นสูงสุด _____

5. ปัจจุบันท่านมีอาชีพหลัก คือ _____ อาชีพเสริม คือ _____

6. ปัจจุบันท่านพักอยู่ที่หมู่ _____

7. ท่านมีตำแหน่งในกลุ่มที่ท่านเข้าร่วม / ตำแหน่งในชุมชนอย่างไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. เป็นคณะกรรมการ/ทีมงานในโครงการ

2. เป็นผู้นำชุมชน/แกนนำ

3. ไม่มีตำแหน่งใดๆ

ขอขอบคุณในการตอบแบบสอบถาม

แบบสอบถาม

การมีส่วนร่วมในโครงการการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการป้องกัน และเฝ้าระวังผลกระทบต่อสุขภาพอย่างมีส่วนร่วม กรณีเขื่อนแควน้อย จังหวัดพิษณุโลก ของประชาชนตำบลคันไ้

1. ท่าน / คนในครอบครัวของท่าน ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนแควน้อย อย่างไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ผลกระทบจากการสร้างเขื่อนแควน้อย	ได้รับผลกระทบ	ไม่ได้รับผลกระทบ
ด้านสุขภาพ อนามัย และสิ่งแวดล้อม		
1. เจ็บป่วยด้วยโรคทางเดินหายใจ เช่น ภูมิแพ้ โรคปอด หอบหืด		
2. เจ็บป่วยด้วยโรคสมัยใหม่ เช่น โรคความดัน โรคเบาหวาน โรคหัวใจ โรคมะเร็ง		
3. เกิดปัญหาสุขภาพจิต มีความวิตกกังวล		
4. เจ็บป่วยด้วยโรคจากยุง หรือสัตว์พาหะนำโรคอื่นๆ เช่น ไข้เลือดออก ไข้มาลาเรีย โรคเท้าช้าง		
5. เจ็บป่วยด้วยโรคที่เกิดจากแหล่งน้ำ เช่น ท้องร่วง ท้องเสีย พยาธิ		
6. เจ็บป่วยด้วยโรคจากเพศสัมพันธ์ เช่น เอดส์ กามโรค		
7. เจ็บป่วยด้วยโรคอื่นๆ		
8. ประสบปัญหาน้ำเน่าเสีย		
9. ประสบปัญหาฝุ่นละออง		
10. ประสบปัญหาเสียงดัง จากระถยนต์ การระเบิดหิน		
11. ประสบปัญหาสัตว์เลี้ยงเป็นโรคระบาด		
12. ประสบปัญหาสัตว์น้ำเป็นโรคระบาด		
13. อื่นๆ ระบุ _____		
ด้านสังคม อาชีพ และความมั่นคงในชีวิต		
1. ขาดแคลนที่ดินทำกิน		
2. การแย่งชิงทรัพยากร		
3. เกิดปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติดเพิ่มขึ้น		
4. เกิดปัญหาหนี้สินทั้งในระบบ และนอกระบบ		
5. การเกิดเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตสู่ความฟุ้งเฟ้อ วัตถุนิยม		
6. เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ครอบครัวไม่อบอุ่น		
7. อื่นๆ ระบุ ระบุ _____		

2. ท่านเคยได้ยิน/รับรู้เกี่ยวกับ "โครงการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการป้องกัน และเฝ้าระวังผลกระทบต่อสุขภาพอย่างมีส่วนร่วม กรณีเขื่อนแควน้อย" ในเรื่องใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

โครงการสร้างกระบวนการเรียนรู้ ของชุมชนฯ	การรู้จัก / เคยได้ยิน		การเข้าร่วม	
	รู้จัก/ เคยได้ยิน	ไม่รู้จัก/ ไม่เคยได้ยิน	เข้าร่วม	ไม่เข้าร่วม
ด้านสุขภาพ อหามั้ย และสิ่งแวดล้อม				
1. การป้องกันผลกระทบจากฝุ่นละออง				
2. การเฝ้าระวังหอนพยาธิ				
3. การแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอย				
4. การป้องกัน / แก้ไขปัญหาน้ำเน่าเสีย				
5. การส่งเสริมสุขภาพ				
6. อื่นๆ ระบุ _____				
ด้านสังคม อาชีพ และความมั่นคงในชีวิต				
1. การปลูกพืชปลอดสารพิษ				
2. การส่งเสริมหัตถกรรม การแปรรูปผลผลิต				
3. การทำน้ายาล้างจาน ยาสระผม				
4. การทำปุ๋ยอัดเม็ด				
5. การเลี้ยงโค				
6. การเลี้ยงปลาในกระชัง				
7. การเลี้ยงปลาในบ่อ				
8. การส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น ทำโฮมสเตย์ ทำแพ ล่องแพ (ในหน้าน้ำ) พาเดินป่า				
9. อื่นๆ ระบุ _____				

- กรณีที่ท่านไม่รู้จัก/ไม่เคยได้ยินโครงการใดเลย ท่านมีความสนใจที่จะเข้าร่วมโครงการหรือไม่
 1.สนใจ โดยสนใจเข้าร่วมโครงการ 1. _____ 2. _____
 เหตุผลที่สนใจเพราะ _____
 2.ไม่สนใจ เพราะ _____
- กรณีที่ท่านรู้จัก/เคยได้ยิน แต่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ เพราะ _____

3. กรณีที่ท่านเข้าร่วมโครงการข้างต้น ท่านเข้าร่วมโครงการได้อย่างไร [โปรดอธิบายโดยละเอียด เช่น เกิดจากความต้องการของตนเอง / เห็นประโยชน์ของโครงการ, มีคนชักชวน (เพื่อนบ้าน / ผู้นำในชุมชน) เป็นต้น] ก่อนเข้าร่วมโครงการท่านได้ปรึกษาสมาชิกภายในครอบครัวหรือไม่ และมีใครบ้างที่ท่านปรึกษา ก่อนเข้าร่วมโครงการ และครอบครัวท่านได้ให้การสนับสนุนหรือคัดค้านอย่างไร

4. ท่านคิดว่าโครงการต่างๆ ที่ท่านเข้าร่วมมีผลดีต่อตนเองและครอบครัวอย่างไร [เช่น ช่วยทำให้สุขภาพอนามัยดีขึ้นหรือไม่ ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นหรือไม่ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร]

5. ท่านพบปัญหา/อุปสรรคอย่างไรบ้าง ขณะเข้าร่วมโครงการ [เช่น สูญเสียเวลาทำมาหากิน ทำให้ขาดรายได้ / ไม่มีเวลา, ยังแก้ไขปัญหาไม่ตรงกับความต้องการ, การบริหารจัดการภายในโครงการ เป็นต้น]

6. โครงการที่ท่านเข้าร่วม ได้มีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือ หรือแจ้งให้ทราบในเรื่องผลดำเนินการหรือไม่

- [] 1.มี และท่านได้เข้าร่วม / หรือส่งตัวแทนเพื่อเข้าร่วมประชุมอย่างไร
[] 1. ทุกครั้งที่มีการประชุม	[] 2. เป็นบางครั้ง
[] 3. ไม่เคยเข้าร่วมเลย	[] 4. ไม่มีความเห็น
- [] 2. ไม่มี

7. ท่านคิดว่าโครงการต่างๆ ตามแผนแม่บทชุมชน เป็นโครงการที่สามารถช่วยเหลือคนในชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนใช่หรือไม่

- [] 1.ใช่ เพราะ _____
- [] 2. ไม่ใช่ เพราะ _____

8. ท่านคิดว่าชุมชน/หมู่บ้านของท่าน มีการช่วยเหลือ/สนับสนุนซึ่งกันและกันภายในชุมชน/หมู่บ้านอยู่ในระดับใด

[] 1. ดี	[] 2.ค่อนข้างดี	[] 3. ไม่ค่อยดี
[] 4. ไม่ดี	[] 5. ไม่มีความเห็น	

9. ข้อเสนอแนะต่อโครงการตามแผนแม่บทชุมชน [ท่านต้องการอะไรเพิ่มเติมบ้าง]

ข้อมูลส่วนบุคคล

1. เพศ 1. ชาย 2. หญิง

2. อายุ _____ ปี

3. สถานภาพของท่าน 1. โสด 2. แต่งงานแล้ว มีบุตร _____ คน
 3. หม้าย/หย่าร้าง มีบุตร _____ คน

4. ระดับการศึกษาชั้นสูงสุด _____

5. ปัจจุบันท่านมีอาชีพหลัก คือ _____ อาชีพเสริม คือ _____

6. ปัจจุบันท่านพักอยู่ที่หมู่ _____

7. ท่านมีตำแหน่งในกลุ่มที่ท่านเข้าร่วม / ตำแหน่งในชุมชนอย่างไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. เป็นคณะกรรมการ/ทีมงานในโครงการ

2. เป็นผู้นำชุมชน/แกนนำ

3. ไม่มีตำแหน่งใดๆ

ขอขอบคุณในการตอบแบบสอบถาม

แบบสอบถาม

การมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมโครงการชีวิตวิถีเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน

1. ท่านเคยได้ยินหรือรับรู้เกี่ยวกับโครงการชีวิตวิถีเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืนในเรื่องใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

โครงการชีวิตวิถีเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน	การรู้จัก / เคยได้ยิน		การเข้าร่วม	
	รู้จัก/ เคยได้ยิน	ไม่รู้จัก/ ไม่เคยได้ยิน	เข้าร่วม	ไม่เข้าร่วม
1. การใช้ EM ในการเพาะปลูกข้าว				
2. การใช้ EM ในการปลูกพืชผักสวนครัว				
3. การใช้ EM ในการปศุสัตว์ เช่น เลี้ยงหมูหลุม เลี้ยงวัว และเลี้ยงไก่ เป็นต้น				
4. การใช้ EM ในการประมง เช่น เลี้ยงปลาตุก ในบ่อพลาสติก เลี้ยงกบ เป็นต้น				
5. การใช้ EM ในด้านสิ่งแวดล้อม เช่น นำไปบำบัดน้ำเสียในบ่อ การทำความสะอาดห้องน้ำ				
6. การใช้ EM ในการทำปุ๋ยชีวภาพ				
7. การใช้ EM ในการเพาะเห็ด				
8. การทำน้ำยาเอนกประสงค์ เช่น น้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า				
9. อื่นๆ ระบุ _____				

- กรณีที่ท่านไม่รู้จัก/ไม่เคยได้ยินโครงการใดเลย ท่านมีความสนใจที่จะเข้าร่วมโครงการหรือไม่
 1.สนใจ โดยสนใจเข้าร่วมโครงการ 1. _____ 2. _____
 เหตุผลที่สนใจเพราะ _____
 2.ไม่สนใจ เพราะ _____

- กรณีที่ท่านรู้จัก/เคยได้ยิน แต่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ เพราะ _____

2. กรณีที่ท่านเข้าร่วมโครงการข้างต้น ท่านเข้าร่วมโครงการได้อย่างไร [โปรดอธิบายโดยละเอียด เช่น เกิดจากความต้องการของตนเอง / เห็นประโยชน์ของโครงการ, มีคนชักชวน (เพื่อนบ้าน / ผู้นำในชุมชน) เป็นต้น] ก่อนเข้าร่วมโครงการท่านได้ปรึกษาสมาชิกภายในครอบครัวหรือไม่ และมีใครบ้างที่ท่านปรึกษา ก่อนเข้าร่วมโครงการ และครอบครัวท่านได้ให้การสนับสนุนหรือคัดค้านอย่างไร

3. ท่านคิดว่าโครงการต่างๆ ที่ท่านเข้าร่วมมีผลดีต่อตนเองและครอบครัวอย่างไร [เช่น ช่วยทำให้สุขภาพอนามัยดีขึ้นหรือไม่ ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นหรือไม่ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร]

4. ท่านพบปัญหา/อุปสรรคอย่างไรบ้าง ขณะเข้าร่วมโครงการ[เช่น เจ็บไข้ / กฎระเบียบของโครงการมีมากเกินไป, ยิ่งแก้ไขปัญหาก็ไม่ตรงกับความต้องการ, ผลผลิตยังไม่ตรงกับความต้องการ การบริหารจัดการภายในโครงการ เป็นต้น]

5. กิจกรรมในโครงการชีวิตวิถี ที่ท่านเข้าร่วม ได้มีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือ หรือแจ้งให้ทราบในเรื่องผลดำเนินการหรือไม่

- [] 1.มี และท่านได้เข้าร่วม / หรือส่งตัวแทนเพื่อเข้าร่วมประชุมอย่างไร
- [] 1. ทุกครั้งที่มีการประชุม [] 2. เป็นบางครั้ง
- [] 3. ไม่เคยเข้าร่วมเลย [] 4. ไม่มีความเห็น
- [] 2. ไม่มี

6. ท่านคิดว่าโครงการต่างๆ ตามแผนแม่บทชุมชน เป็นโครงการที่สามารถช่วยเหลือคนในชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนใช่หรือไม่

- [] 1.ใช่ เพราะ _____
- [] 2. ไม่ใช่ เพราะ _____

7. ท่านคิดว่าชุมชน/หมู่บ้านของท่าน มีการช่วยเหลือ/สนับสนุนซึ่งกันและกันภายในชุมชน/หมู่บ้านอยู่ในระดับใด

- [] 1. ดี [] 2.ค่อนข้างดี [] 3. ไม่ค่อยดี
- [] 4. ไม่ดี [] 5. ไม่มีความเห็น

8. ข้อเสนอแนะต่อโครงการตามชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน [ท่านต้องการอะไรเพิ่มเติมบ้าง]

ข้อมูลส่วนบุคคล

1. เพศ [] 1. ชาย [] 2. หญิง

2. อายุ _____ ปี

3. สถานภาพของท่าน [] 1. โสด [] 2. แต่งงานแล้ว มีบุตร _____ คน
[] 3. หม้าย/หย่าร้าง มีบุตร _____ คน

4. ระดับการศึกษาชั้นสูงสุด _____

5. ปัจจุบันท่านมีอาชีพหลัก คือ _____ อาชีพเสริม คือ _____

6. ปัจจุบันท่านพักอยู่ที่หมู่ _____

7. ท่านมีตำแหน่งในกลุ่มที่ท่านเข้าร่วม / ตำแหน่งในชุมชนอย่างไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

[] 1. เป็นคณะกรรมการ/ทีมงานในโครงการ

[] 2. เป็นผู้นำชุมชน/แกนนำ

[] 3. ไม่มีตำแหน่งใดๆ

ขอขอบคุณในการตอบแบบสอบถาม

แบบสอบถาม
การมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมโครงการพระดาบส

1. ก่อนที่ท่านจะเข้าโรงเรียนพระดาบส ท่านประกอบอาชีพอะไร
[] 1. เรียนหนังสืออย่างเดียว
[] 2. ทำงาน/รับจ้างรายวัน/แรงงานทั่วไปอย่างเดียว โปรดระบุประเภทงาน _____
[] 3. เรียนหนังสือและทำงาน/รับจ้างรายวัน/แรงงานทั่วไปด้วย โปรดระบุประเภทงาน _____
[] 4. ไม่ได้ทำอะไร/ว่างงาน [] 5. อื่นๆ ระบุ _____

2. ท่านรู้จักโรงเรียนพระดาบสได้อย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
[] 1. ข่าวสารทางวิทยุ [] 2. ข่าวสารทางแผ่นพับ [] 3. ข่าวสารทางหนังสือพิมพ์
[] 4. เพื่อนสนิท [] 5. คนรู้จัก / คนภายในชุมชน [] 6. ญาติพี่น้อง
[] 7. อื่นๆ ระบุ _____

3. ปัจจัยใดที่ทำให้ท่านเข้ามาเรียนที่โรงเรียนพระดาบส
(โปรดจัดอันดับ 3 อันดับแรก โดยใส่หมายเลขลงในช่องว่าง 1 คือปัจจัยที่สำคัญที่สุด, 2 และ 3 คือปัจจัยรองลงมา)
_____ ต้องการเพิ่มทักษะ/ความรู้เฉพาะทาง
_____ เพื่อน/คนรู้จักชักชวนให้มาเรียน
_____ เรียนฟรี / ค่าใช้จ่ายไม่สิ้นเปลือง
_____ เป็นโรงเรียนในโครงการพระราชดำริของในหลวง
_____ จบแล้วมีงานรองรับ
_____ อื่นๆ ระบุ _____

4. ท่านได้ปรึกษาใครบ้างก่อนที่จะเข้ามาเรียนที่โรงเรียนพระดาบส (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
[] 1. ไม่ได้ปรึกษาใคร/ตัดสินใจมาเรียนด้วยตัวเอง [] 2. เพื่อน
[] 3. ครอบครัว/พ่อแม่ [] 4. ครู/อาจารย์โรงเรียนเก่า
[] 5. ผู้นำชุมชน [] 6. อื่นๆ ระบุ _____

5. บุคคลรอบข้างของท่าน ให้การสนับสนุนต่อการเรียนของท่านหรือไม่
[] 1. ให้การสนับสนุน [] 2. ไม่ให้การสนับสนุน เพราะ _____

6. ขณะที่ท่านกำลังเรียนอยู่ ท่านประสบปัญหา/อุปสรรคในเรื่องใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- [] 1.กฎระเบียบข้อบังคับที่เข้มงวด [] 2.เนื้อหาวิชายากต่อการเข้าใจ
- [] 3.อาจารย์/ครูผู้สอนอธิบายไม่ค่อยเข้าใจ [] 4.เพื่อนร่วมชั้นไม่ให้ความช่วยเหลือ
- [] 5.อุปกรณ์การเรียน/เครื่องมือที่ใช้ในการเรียนการสอนไม่เพียงพอ
- [] 6.ไม่มีทักษะในวิชาที่เรียน/ความสามารถเฉพาะด้านทางการอาชีพ
- [] 7.อื่นๆ ระบุ _____
- [] 8.ไม่ประสบปัญหา/อุปสรรคใดๆ

7. จากการที่เรียนจนถึงปัจจุบัน ตัวท่านเองมีทักษะความรู้เพิ่มขึ้นในเรื่องอะไรบ้าง
1. _____ 2. _____
3. _____

8. ท่านต้องการเพิ่มเติมความรู้/ทักษะในเรื่องอะไรบ้าง
1. _____ 2. _____
3. _____

9. ขณะที่เรียนอยู่ที่โรงเรียนพระดาบสนี้ ท่านกังวลใจในเรื่องใดบ้าง
1. _____ 2. _____
3. _____

10. ถ้าหากโรงเรียนพระดาบสนี้ มีการจัดกิจกรรมต่างๆ ต่อไปนี้ ตัวท่านจะเข้าร่วมหรือให้ความร่วมมืออย่างไร

กิจกรรม	เข้าร่วมทุกครั้ง/ ให้ความร่วมมือ ทุกครั้ง	บางครั้ง	ไม่เข้าร่วม/ไม่ให้ ความร่วมมือ	ไม่แน่ใจ
1. กิจกรรมสัมพันธ์ระหว่างนักเรียน อาจารย์ผู้สอน				
2. กิจกรรมสัมพันธ์ระหว่างนักเรียน-นักเรียน				
3. กิจกรรมสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน-ชุมชน				
4. ให้ความรู้-ช่วยเหลือชุมชน เช่น โครงการ พระดาบสสัญจร				

11. ท่านคิดว่าโรงเรียนพระดาบส เป็นโรงเรียนที่สามารถช่วยเหลือคนด้อยโอกาสให้มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น และสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนใช่หรือไม่

[] 1.ใช่ เพราะ _____

[] 2. ไม่ใช่ เพราะ _____

12. หลังจากจบการศึกษา ท่านจะนำความรู้ความสามารถที่ได้จากการเรียนการสอนนี้ไปช่วยเหลือ/ถ่ายทอดให้กับคนในชุมชน/หมู่บ้านของท่านหรือไม่

[] 1. ช่วยเหลือ/ถ่ายทอดความรู้ [] 2. ไม่ช่วยเหลือ/ถ่ายทอดความรู้

[] 3. ยังไม่แน่ใจ

13. ท่านคิดว่าการได้มาเรียนที่โรงเรียนพระดาบสนี้ จะส่งผลดีต่อตนเองและครอบครัวอย่างไร [เช่น ช่วยทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นหรือไม่ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร]

14. ท่านคิดที่จะทำอะไรต่อไป หลังจากจบการศึกษาจากโรงเรียนพระดาบส [เช่น เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น, หางานทำ, กลับไปประกอบอาชีพเป็นของตนเอง เป็นต้น]

15. ท่านจะแนะนำคนที่อยู่ในชุมชน/หมู่บ้านของท่านหรือคนที่ท่านรู้จักให้เข้ามาศึกษาในโรงเรียนพระดาบสหรือไม่

[] แนะนำต่อ เพราะ _____

[] ไม่แนะนำต่อ เพราะ _____

16. ข้อเสนอแนะต่อโรงเรียนพระดาบส [ท่านต้องการอะไรเพิ่มเติมบ้าง]

ข้อมูลส่วนบุคคล

1. เพศ 1. ชาย 2. หญิง
2. อายุ _____ ปี
3. สถานภาพของท่าน 1. โสด
 2. แต่งงานแล้ว มีบุตร _____ คน
 3. หม้าย/หย่าร้าง มีบุตร _____ คน
4. ขณะนี้ท่านกำลังเรียนในสาขาวิชา _____
5. ก่อนหน้าที่มาเรียนที่โรงเรียนท่านมีอาชีพเสริม คือ _____
6. ปัจจุบันท่านพักอยู่ที่หมู่บ้าน _____ หมู่ที่ _____ ที่อยู่ _____
จังหวัด _____ เบอร์ติดต่อ _____
7. ท่านมีตำแหน่งในชุมชน/หมู่บ้านอย่างไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 1. เป็นคณะกรรมการ/ทีมงานในโครงการ 2. เป็นผู้นำชุมชน/แกนนำ
 3. ไม่มีตำแหน่งใดๆ

ขอขอบคุณในการตอบแบบสอบถาม

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษาจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ศาสตราจารย์พิเศษชงทอง จันทรางศุ	เลขาธิการสภาการศึกษา
นางสาวสุทธาสินี วัชรบูล	รองเลขาธิการสภาการศึกษา
นางทิพย์สุดา สุขเมธเสนี	ผู้อำนวยการสำนักนโยบายด้านการเรียนรู้ ตลอดชีวิตและโอกาสทางการศึกษา
นายถวัลย์ มาศจรัส	นักวิชาการศึกษาคำนาถกรรมการพิเศษ

คณะผู้วิจัย

ดร.นพดล กรรณิกา	หัวหน้านักวิจัย
	ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยเอแบคนวัตกรรม ทางสังคม การจัดการและธุรกิจ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาระ มุขดี	นักวิจัย
นางสาวศิริพรรณ กิจรักษา	นักวิจัย
นายพรภพ แสงทอง	นักวิจัย
นายสุริยัน บุญแท้	นักวิจัย
นายนฤเบศร์ สายพรหม	นักวิจัย
นางสาวปภาดา ชินวงศ์	นักวิจัย
นางสาวฝนทอง พันธุ์ถ้วน	นักวิจัย

นักวิจัยและบรรณาธิการ

ดร.นภมณฑล สิทธิมั่นเปี่ยม	นักวิชาการศึกษา
	สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
นางสาวณัฐตรา แทนขำ	นักวิชาการศึกษา
	สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

เพื่อเป็นการใช้ทรัพยากรของชาติให้คุ้มค่า
หากท่านไม่ใช่หนังสือเล่มนี้แล้ว
โปรดมอบให้ผู้อื่นใช้ในการศึกษาหาความรู้
เพื่อประโยชน์ต่อไป